

**GARİB-NÂME'DEKİ TEMEL DİL BECERİLERİNİN
TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (2006)
KAZANIMLARIYLA UYUMU**

İSMAİL GÖLCÜ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ

UŞAK

Nisan, 2015

**GARİB-NÂME'DEKİ TEMEL DİL BECERİLERİNİN TÜRKÇE DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI (2006) KAZANIMLARIYLA
UYUMU**

İSMAIL GÖLCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ

Uşak
Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Nisan, 2015

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
GARİB-NÂME'DEKİ TEMEL DİL BECERİLERİNİN TÜRKÇE DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI (2006) KAZANIMLARIYLA
UYUMU

İsmail GÖLCÜ

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ

Bu çalışmada, Garib-nâme'de temel dil becerileri ile ilgili doğrudan veya dolaylı yollardan verilen; dinleyicide, okuyucuda, sözlü ve yazılı anlatımcıda bulunması gereken nitelikler ile bu niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) kazanımları ile ilişkisi ele alınmıştır. Buradan hareketle de eserin ana dili eğitiminde gerek temel kaynak niteliğindeki ders kitaplarında okuma veya dinleme metni olarak gerekse de okuma kitabı olarak çeşitli sadeleştirme, basitleştirme aşamalarından sonra Türkçe eğitiminin hizmetine sunulmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, Yavuz (2000) tarafından bu eserin hem Arap harfli tıpkıbasımı hem de transkripsiyonlu (çeviri yazı) metni ve günümüz Türkçesine ait çevirisi de yapılan ve dört ciltten oluşan eser ile aynı eserin Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr web adresindeki elektronik dökümü temel kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışma sırasında eserin tamamı tarama modeli kullanılarak incelenmiş ve çalışma ile ilgili olan beyitler içerik analizine tabi tutulmuştur.

Yapılan çalışma sırasında eserde temel dil becerilerinin kullanım oranlarına göre; konuşma (% 39,43), dinleme/izleme (% 8,49), okuma (% 4,14) ve yazma (% 2,68) şeklinde sıralandığı görülmüştür. Toplamda da eserin beyitlerinin % 54,74 gibi oldukça yüksek bir oranında temel dil becerilerine ait kelimelerin veya kelime gruplarının kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra ise eserin beyitlerinde

doğrudan veya örtük olarak temel dil becerilerine yönelik verilen ilkeler tespit edilerek bu ilkelerin aynı zamanda da Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) kazanımları ile uyumu ele alınmıştır. Ayrıca, Garib-nâme'den hareketle Âşık Paşa'nın penceresinden dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerinin önemine bakılmış ve bu temel dil becerilerinin insanlar açısından taşıdığı önem Garib-nâme'ye yansıyan şekliyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonunda Garib-nâme'de temel dil becerileri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili birçok temel ilkenin olduğu ve bu ilkelerin aynı zamanda da Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) kazanımlarıyla da önemli ölçüde uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca eserin gelecek nesillere dil ve kültür konusunda millî bilincin kazandırılmasına hizmet edebilecek birçok niteliğe sahip olması nedeniyle de ana dili eğitimimiz açısından son derece önemli bir kaynak olduğu görülmüştür. Son olarak da Garib-nâme'nin özüne dokunulmadan sadeleştirme, kısaltma ve basitleştirme gibi çeşitli işlemlerden geçirilerek Türkçe eğitiminde gerek temel kaynak niteliğindeki ders kitaplarında gerekse de okuma kitabı vb. gibi ana dili eğitiminde yardımcı materyal olarak kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Garib-nâme, Âşık Paşa, Ana Dili Eğitimi, Türkçe Dersi Öğretim Programı, Temel Dil Becerileri ve Kazanımlar

ABSTRACT**BASiC LANGUAGE SKILLS iN GARiB-NÂME AND THE COMPLIANCE
WiTH THE FUNCTiONS OF TURKiSH LESSON TEACHIING
PROGRAMME**

İsmail GÖLCÜ

Turkish Education Department

Uşak University the Institute of Social Sciences, April 2015

Advisor: Asst. Prof. Selcen ÇİFCİ

In this study it is related to basic language skills in Garib-nâme which is given in directly or indirectly ways listener reader, written and verbal narrative must have qualifications and these qualifications which is relationship with functions of Turkish Lesson Teaching Programme (2006) have been mentioned. This work that it is presented the service of Turkish education in mother tongue education. Also, this work is used whether basic reference lesson book as reading and listening text or reading book not. After simplification stage for his purpose; this work which is both facsimile print the letter of arabian and transcription text. Nowadays it is translated Turkish and it has been consisted four volumes. The same work's electronic font is "ekitap.kulturturizm.gov.tr" web address belonging to Culture and Tourism Ministry have used as main sources by Yavuz. During this study; the whole of work is researched by using scanning module and these couplets which are related to study are put through to content analysis.

According to this study; utilisation rate of basic language skills are listed in the following ways; speaking (% 39) listening/watching (% 8,49), reading (% 4, 14) and writing (% 2,68). As a result of this study; the sum of work's couplets is %54,74 which is very high rate is used by word and word phrases related to basic language skills. After that; the couplets of work has been identified principles which are based

on basic language skills formal and informal ways. At the same time; these principles are in compliance with the functions of Turkish Lesson Teaching Programme (2006). Moreover; in the view of Garib-nâme, from the perspective of Âşık Paşa it is evaluated that the importance of basic language skills listening/watching, speaking, reading and writing. it is explained that the importance of basic language skills from term of people the ways of reflected to Garib-nâme.

At the end of study it has been explained that there are lots of principles related to basic language skills in Garib-nâme examples as; listening/watching, speaking, reading and writing. These principles are compliance with the functions of Turkish Lesso Teaching Programme (2006). Moreover; this work has lots of qualifications about language and culture to gain national consciousness for next generation. For this reason; it is indicated that this work is the most important main source for our mother language langue. Lastly; it is thought that it is necessary to utilise this kind of sources in Turkish education as both lesson book and reading book which is auxilary material for mother language aducation after simplification, abbreviation without destroying the essence of Garib-nâme.

Key words: Garib-nâme-Âşık Paşa, Mother Language Education, Turkish LessonTeaching Programme, Basic Language Skills and Functions.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi İsmail Gölcü'nün “Garib-nâme'deki Temel Dil Becerilerinin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) Kazanımlarıyla Uyumu” başlıklı tezi 09 /04/ 2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

		<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	:Yrd. Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ
Üye	:Doç. Dr. Zekerya BATUR
Üye	:Doç. Dr. Erol DURAN

Prof. Dr. Cemil ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Âşık Paşa'nın Garib-nâme isimli eserinde temel dil becerileri ile ilgili kullanılan kelime veya kelime gruplarının niceliksel dağılımı ortaya çıkarılmış, eserdeki beyitlerden hareketle dört temel dil becerisine sahip olan kişilerin nitelikleri belirlenerek bu niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki kazanımlarla uyumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece de eserin ana dili eğitiminde gerek temel kaynak niteliğindeki ders kitaplarında okuma veya dinleme metni olarak gerekse de okuma kitabı gibi yardımcı materyal olarak çeşitli düzenlemelerden sonra Türkçe eğitiminin hizmetine sunulmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünden oluşan birinci bölümde problem durumu (araştırmanın sorun alanı), problem cümlesi ve alt problemler, araştırmanın önemi, araştırmanın amaçları, tanımlar ele alınmıştır. Ayrıca iletişim, dil, ana dili eğitimi, Türkçe Dersi Öğretim Programı, temel dil becerileri (dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma), Âşık Paşa, Garib-nâme kavramlarından hareketle kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Literatür Taraması (İlgili Araştırmalar) başlığı altında da Âşık Paşa ve/veya Garib-nâme ile ilgili yapılan çalışmalara ve edebi eserlerde temel dil becerilerinin ele alınışı boyutuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

İkinci bölümü meydana getiren “Yöntem” başlığı altında çalışmanın yürütülmesi esnasında izlenen bilimsel yaklaşımın araştırma modeli, veri toplama süreci ve analizi ile yapılan çalışmaya yönelik varsayımlar ve sınırlılıklar hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, “Bulgular ve Yorumlar” başlığı altında araştırma sırasında dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerileri ile ilgili elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir.

Son olarak dördüncü bölüm olan “Sonuçlar ve Öneriler” bölümünde ise çalışma sonunda temel dil becerileri ile ilgili ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Bu çalışmamda bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Yard. Doç. Dr. Selcen ÇİFCİ'ye, çalışmam boyunca kapılarını her daim bana açık tutan ve en çetrefilli durumlarda karşılaştığım sorunlarla başa ıkımda yardımcı olan Prof. Dr. Musa ÇİFCİ'ye ve Doç. Dr. Zekerya BATUR'a ve son olarak da çalışmam boyunca hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, dualarıyla her an yanımda olduklarını hissettiğim kıymetli aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

İsmail GÖLCÜ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

- Adı Soyadı : İsmail GÖLCÜ
- Doğum Yeri ve Tarihi : UŞAK 06 /07/ 1986
- Lisans Öğretimi : Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Öğretmenliği
- Bildiği Yabancı Dil : İngilizce (Orta)
- Bilimsel Faaliyetleri : Batur, Z. ve Gölcü, İ. (2013). Kutadgu Bilig’de
Anlatımı Güçlendiren Materyaller: İkna Etme
Teknikleri. *TSA Dergisi*, *Yıl: 17 S: 2*, s. 169-202.

İş Deneyimi:

1. Denizli (Çivril)-Gürpınar Atatürk İlköğretim Okulu (2008-2009)-Türkçe Öğretmeni
2. Sivas (Kangal)-Kuşkayası İlköğretim Okulu (2009-2012)-Türkçe Öğretmeni
3. Kars (Merkez)-Mehmetçik Dershanesi (6 Ay)-Türkçe Öğretmeni
4. Manisa (Selendi)-Şehirlioğlu Ortaokulu (2012-2013)-Türkçe Öğretmeni
5. Uşak (Sivaslı)-31 Ağustos Ortaokulu (2013-)-Türkçe Öğretmeni

İletişim:

e-posta adresi : ismailgolcu86@gmail.com

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1. Temel Dil Becerilerinin Garib-nâme'deki Sayısal ve Yüzdelerik Dağılımı.. 64
- Tablo 2. Garib-nâme'de Dinleme/İzleme Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları..... 66
- Tablo 3. Garib-nâme'de Konuşma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları..... 87
- Tablo 4. Garib-nâme'de Okuma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları..... 137
- Tablo 5. Garib-nâme'de Yazma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayılar..... 146

KISALTMALAR VE SİMGELER

Akt.	: Aktaran
Bas.	: Baskı
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayınları

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	iii
ABSTRACT	v
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vii
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZGEÇMİŞ.....	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Araştırmanın Alt Problemleri	6
1.4. Araştırmanın Amacı	6
1.5. Araştırmanın Önemi	7
1.6. Tanımlar	10
1.7. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi	11
1.7.1. İletişim	11
1.7.2. Dil.....	12
1.7.3. Ana Dili Eğitimi.....	13
1.7.4. Türkçe Öğretim Programı.....	15
1.7.5. Temel Dil Becerileri	20
1.7.5.1. Dinleme/İzleme	21
1.7.5.2. Konuşma	25
1.7.5.3. Okuma	33
1.7.5.4. Yazma	40
1.7.6. Âşık Paşa	44
1.7.7. Garib-nâme	46
1.7.8. Literatür Taraması (İlgili Araştırmalar)	49
1.7.8.1.Âşık Paşa ve/veya Garib-nâme İle İlgili Yapılan Çalışmalar ...	50

1.7.8.2.Edebi Eserlerde Temel Dil Becerilerinin Ele Alınış Boyutuyla İlgili Yapılan Çalışmalar	55
--	----

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	60
2.1. Araştırma Modeli	60
2.2. Veri Toplama Süreci ve Analizi.....	60
2.3. Varsayımlar (Sayıtlar)	62
2.4. Sınırlılıklar	62

III. BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR.....	64
3.1. GARİB-NÂME'DEKİ DİNLEME/İZLEME BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR.....	65
3.1.1. Garib-nâme'deki Dinleme/İzleme Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları.....	65
3.1.2. Garib-nâme'de Dinleme/İzleme Yönüyle Sözün Üç Menzili ve Dinleme/İzleme Becerisinin Önemi.....	69
3.1.3. Garib-nâme'den Hareketle Dinleyicinin Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyum.....	72
3.2. GARİB-NÂME'DEKİ KONUŞMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	86
3.2.1. Garib-nâme'deki Konuşma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları	86
3.2.2. Garib-nâme'de Konuşma Becerisinin Önemi ve Sözün Oluşum Safhasında Rol Oynayan Dokuz Konak	92
3.2.3. Garib-nâme'den Hareketle Konuşmacının Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyum.....	97
3.3. GARİB-NÂME'DEKİ OKUMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	137
3.3.1. Garib-nâme'deki Okuma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları	137
3.3.2. Garib-nâme'de Okuma Becerisinin Önemi ve Okumanın Dereceleri.....	139

3.3.3. Garib-nâme'den Hareketle Okurun Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyumunu..	143
3.4. GARİB-NÂME'DEKİ YAZMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	146
3.4.1. Garib-nâme'deki Yazma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları	146
3.4.2. Garib-nâme'de Yazma Becerisinin Önemi ve Yazımın Oluşum Safhasında Rol Oynayan Dokuz Konak	148
3.4.3. Garib-nâme'den Hareketle Yazılı Anlatımcının Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyumunu.....	150
IV. BÖLÜM	
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	164
4.1. Sonuçlar.....	164
4.1.1. Garib-nâme'deki Dinleme/İzleme Becerisine İlişkin Sonuçlar	166
4.1.2. Garib-nâme'deki Konuşma Becerisine İlişkin Sonuçlar	168
4.1.3. Garib-nâme'deki Okuma Becerisine İlişkin Sonuçlar	172
4.1.4. Garib-nâme'deki Yazma Becerisine İlişkin Sonuçlar.....	173
4.2. Öneriler	176
4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	176
4.2.2. Yapılacak Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler	178
KAYNAKÇA.....	180
EKLER.....	187

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, tanımlar ve araştırmanın kavramsal çerçevesi üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Dil, bir düşünce ve iletişim aracı olmasının yanında kültür aktarıcı işleve de sahiptir. Bu ise aynı dili konuşan insanlar arasındaki ortak bağları kuvvetlendirerek ulus bilincinin geliştirilmesinde oldukça önemlidir. Toplumların millî bilinç kazanmalarında; mantık, düşünce, felsefe, gelenek, töre vb. kurumlarla kültürel yapıların oluşmasında ve bütün bu kurumların ortak bir payda altında toplanmasında dil birliği önem arz eder. Dil, ortak kültürün korunarak gelecek nesillere aktarımı rolü nedeniyle ulusların en değerli varlığıdır (Eker, 2003).

Dil ve kültür bağı denildiğinde ise akla ilk gelen ana dilidir. Ana dili, aynı zamanda da bir milletin kendi dili demektir. Ana dili, çocuğun anne merkezinden yakın ve uzak çevreye doğru yayılan öğrenme yaşantılarıyla oluşan; duygu, düşünce ve dilin kültürel iklimiyle beslenip gelişen bir iletişim aracıdır (Güleryüz, 2002: 6). Ana dilin millî kültür ve millet bilinci açısından öneminin farkında olan Atatürk'ün de Türk diline bakış açısı, devlet varlığının devamını ve gelişmesini sağlayan millî kültür değerlerine dönüşün bir ifadesidir. Onun şu sözleri dilin millî kültür ve millî bilinç içerisindeki yerini ortaya koyar mahiyettedir:

“Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkidir. Türk dili, dillerin en zenginlerindedir, yeter ki bu dil bilinçle işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” (Eker, 2003: 486).

Osmanlı Devleti'nin birçok farklı etnik kökenin birleşiminden meydana gelmiş bir imparatorluk oluşu ve karma toplum yapısı nedeniyle Türk unsuru ile birlikte Türk dili de ikinci plana itilmişti. Gerçi, XIII-XV. yüzyıllar arasındaki dönemde Türkçe, Arap ve Fars dillerine karşı verdiği mücadele ile müstakil bir yazı dili

hâlinde yol almaya başlamıştı. Fakat ne yazık ki bu mutlu durum ancak XV. yüzyıl ortalarına kadar sürebilmiştir. Bundan sonraki yüzyıllarda ise sosyal, kültürel ve tarihî birtakım değişimler etkisini dilde de göstermiş; Arap ve Fars dilleri Türkçeyi yoğun bir şekilde etkisi altına almaya başlamıştır. Bunun neticesi olarak ise zamanla Arap veya Fars dili ile yazılmış eserler övünç kaynağı olarak görülürken; Türkçe ile yazılan eserler ise utanç kaynağı gibi görülmüştür. Mesnevî tarzında 8.000 beyitlik Türkçe bir eser yazan Mustafa Şeyhoğlu'nun da Hurşîd-nâme'sinde;

Göbüt dildür bu dili irdedüm çok / Ağaçdur ya hö taşdur kim tasu

Sovukdur tadı yokdur tuzu yokdur / Yavandur lezzeti vü özi yokdur

Belürmez aslı faslı yöni yoşı / Bilinmez kankıdur nâhösü höşü

sözleriyle Türkçeyi tatsız, tuzsuz, yavan bir dil olarak görmesi millî şuurun körelmesinden doğmuş ve moda hâline gelmiş yanlış bir düşüncenin ifadesidir. Bu genel tutum nedeniyle XV-XIX. yüzyıllar arasında Türkçe hep geri plana itilmiş; Arapça, Farsça ve Türkçenin karışmasından oluşmuş suni bir dil durumundaki Osmanlıcaya ağırlık verilmiştir.

İnsanın duygu ve düşünce gücünü geliştirmek, onu yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın bir parçası yapmak her ulusun kendi dili olan ana dilini o ulusun bireylerine etkin bir şekilde öğretmesiyle mümkündür (Sever, 1997). Bu nedenle bütün ülkelerin eğitim sistemlerinde ana dili eğitimine büyük önem verilmiş ve bu eğitimin niteliğini arttıracak çeşitli önlemler alınmıştır. Ulusal kültür etrafında şekillenmiş millî bir devlete ulaşmayı gaye edinen Mustafa Kemal Atatürk de yukarıda da bahsedildiği gibi, dil konusuna çok büyük önem vermiştir. Nitekim dilin ulusal kültürü koruması ve geliştirerek aktarması konusundaki önemine Atatürk'ün şu ifadelerinde de rastlamak mümkündür:

“Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için, her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır. Bir de Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının, menfaatlerinin, kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.”(İnan, 1966: 90).

Dilin ulusal kültür ve millet bilinci üzerindeki yadsınamaz öneminin farkında olan Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ülkemizde de özellikle 1923 ile 1981 yılları arasında gerek ilköğretim birinci kademe gerekse de ilköğretim ikinci kademe

Türkçe Dersi Öğretim Programları önemli değişimlere vesile olmuştur. 1981 yılına kadar hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programları kimi zaman kısmi kimi zaman ise genel değişiklikler ve gelişmelerle uygulanmıştır. Demirel (1996: 4)'in ifadesiyle 1981 Türkçe Öğretim Programı, Türkiye’de yeni uygulamaya başlanan çağdaş program geliştirme anlayışına göre hazırlanmış öncü bir program gibi görünmektedir. Ancak 1981 programının ana dili öğretimi bakımından çeşitli belirsizlikler içermesi, özel amaç ve davranışlardaki karmaşıklık, öğretmen tarafından kullanımının zor olması gibi çeşitli sebeplerle program, uygulamada kaldığı 25 yıl boyunca birtakım değişiklikler yapılarak kullanılagelmiştir. Son yıllarda ise üniversiteler öncülüğünde ana dili eğitimine daha yoğun bir dikkat çekilmiş ve bunun neticesinde konu ile ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunun da bir sonucu olarak birinci kademe öğrencilerine 2005’ten; ikinci kademe öğrencilerine ise 2006’dan itibaren yeni bir program uygulanmaya başlanmıştır (Okur, Arı ve Yılmaz, 2010).

Ana dili eğitiminin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma gibi çok boyutlu ve birbiriyle ilişkili becerileri geliştirmeyi amaçlaması; ana dili derslerinin de bir bilgi dersi olmaktan çok, beceri ve davranış kazandırma hatta bu beceri ve davranışlarda süreklilik, alışkanlık sağlama amacının güdülmesi gerçeğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında ana dili eğitiminin bireylere doğru, açık ve etkili bir iletişimi gerçekleştirebilecek dil becerilerini kazandırma; bireylerin düşünce güçlerini zenginleştirme, biçimlendirme ve toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunma gibi temel birtakım amaçları da bulunmaktadır. Bu amaçlar, ana dili duyarlılığı ve bilinci yeterince gelişmiş bireylere, yurt ve dünya gerçeklerini ana dilleriyle kavrama ve değerlendirme becerisi kazandırma gibi diğer temel amaçlarla bütünleşir (Sever, 1997: XIV). Bu yüzden özellikle 2005 ve 2006 yıllarında çıkarılan Türkçe Dersi Öğretim Programları, yapılandırıcı yaklaşımın da etkisiyle, bu amaçları kılavuz edinmişler ve programlar bu amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Nitekim bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan yeni programın (2006) “*Genel Amaçlar*” başlığı altında sıralanan aşağıdaki on bir madde de bunu vurgular niteliktedir. Buna göre Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nın “*Genel Amaçlar*”ı sırasıyla şöyledir:

“Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. *Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,*
2. *Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,*
3. *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,*
4. *Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,*
5. *Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,*
6. *Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,*
7. *Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,*
8. *Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,*
9. *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,*
10. *Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,*
11. *Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.”(MEB, 2008: 4).*

Yukarıdaki ifadeler ışığında Türkçe öğretiminin genel amaçlarında belirtilen davranışların kazandırılarak öğrencilere ulusal ve evrensel kültürün zenginliklerinin aşılması; onların bilinçli ve işlevsel bir ana dili eğitiminden geçirilerek anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi ile mümkündür. Anlama ve anlatma becerileri ise öğrencilere anlama becerisi dinleme/izleme ve okuma ile anlatma becerisi konuşma ve yazmanın işlevsel bir bütünlük içinde süreklilik ve alışkanlık kazanmış bir beceri ve davranış hâlinde Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan ilgili kazanımların kazandırılması ile mümkündür. Çünkü öğrencilerin öğrenme alanlarında gelişme sağlamaları, bu kazanımları edinmelerine bağlıdır (MEB, 2006: 8).

Ana dili eğitiminin temel amaçları anlama ve anlatma temel dil becerilerinin kazandırılması olduğuna göre, toplumun tüm bireylerinin bu beceriler doğrultusunda eğitilmesi, bu beceri ve davranışların öğrencilere kazandırılması bir devlet politikası olarak düşünülmelidir. Tüm bu beceri ve davranışların millî kültür ürünleri yoluyla kazandırılması ise Türkçe öğretiminin amaçlarına ulaşılmayı sağlamasının yanında, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu doğrultusunda hazırlanan Türk Millî Eğitiminin “*Genel Amaçları*”na ulaşılmasında da önemli roller üstlenmiş olacaktır. Âşık Paşa da yaşadığı dönem itibariyle Türk dilinin küçük görüldüğü, Arap ve Fars dillerine daha çok değer verildiği bir dönemde bütün eleştirileri bir yana bırakarak, halkın kullandığı dil olan Türkçe ile eser vererek dilin millî kültür ve millî bilinç üzerindeki önemini fazlasıyla farkında olan âlim, tasavvuf sahibi bir edebiyatçıdır. Nitekim onun ilmi, tasavvufi ve edebi yönünün yanı sıra Yeni Lisan hareketinden yüzlerce yıl önce başlattığı Türkçecilik anlayışı da Garib-nâme’ye yansımış durumdadır. Bütün bu özelliklerinin yanı sıra Âşık Paşa, Garib-nâme’de Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nın yapısını oluşturan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri ile ilgili de doğrudan veya örtük olarak tavsiyelerde, değerlendirmelerde bulunmuştur. Böylece Garib-nâme’nin gerek Türk kültürü ve Türk dili gerekse de temel dil becerileri ile ilgili birçok hususu içeriğinde barındırıyor olması, bu tez çalışmasının da konusunu oluşturmuştur. Ana dili eğitiminde taşıdığı kültürel, evrensel değerlerin yanı sıra Türkçecilik anlayışı benimsenerek yazılmış bir eser oluşu ve son olarak da temel dil becerileri (dinleme/izleme, konuşma, okuma yazma)’ne birçok yönden hizmet ediyor olması Garib-nâme’nin öne çıkan özellikleridir. Burada tüm bu özelliklere sahip olması nedeniyle, “Garib-nâme’den gerek ders kitaplarında gerekse de diğer yardımcı kaynaklar arasında gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra faydalanılabilir mi?” sorusuna yanıt aranmaya çalışılacaktır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesini “Türk kültür yapısını, millî bilinci, evrensel birtakım değerleri yansıtmayı ve bilinçli bir şekilde Türkçe yazılması özellikleri ile ön plana çıkan Garib-nâme, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nda yer alan temel dil becerilerine ait kazanımlara hizmet etme durumuna göre gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla Türkçe ders kitaplarında veya öğrencilerin kullanılabileceği diğer yardımcı materyallerde kullanılabilir mi?” oluşturmaktadır.

Bu problem cümlesinin araştırmada daha detaylı olarak incelenebilmesi için çalışma, alt problemler ışığında çok yönlü olarak ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Alt Problemleri

- 1) Garib-nâme'ye göre, dinleme/izleme becerisinin iletişimdeki önemi nedir?
- 2) Garib-nâme'den hareketle dinleyicide bulunması gereken nitelikler nelerdir? Belirlenen bu nitelikler Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan dinleme/izleme öğrenme alanına ait kazanımlardan hangilerine hizmet etmektedir?
- 3) Garib-nâme'ye göre, konuşma becerisinin iletişimdeki önemi nedir?
- 4) Garib-nâme'den hareketle konuşmacıda bulunması gereken nitelikler nelerdir? Belirlenen bu nitelikler Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan konuşma öğrenme alanına ait kazanımlardan hangilerine hizmet etmektedir?
- 5) Garib-nâme'ye göre, okuma becerisinin iletişimdeki önemi nedir?
- 6) Garib-nâme'den hareketle okurda bulunması gereken nitelikler nelerdir? Belirlenen bu nitelikler Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan okuma öğrenme alanına ait kazanımlardan hangilerine hizmet etmektedir?
- 7) Garib-nâme'ye göre, yazma becerisinin iletişimdeki önemi nedir?
- 8) Garib-nâme'den hareketle yazılı anlatımcıda bulunması gereken nitelikler nelerdir? Belirlenen bu nitelikler Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan yazma öğrenme alanına ait kazanımlardan hangilerine hizmet etmektedir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk kültür yapısının yanında millî bilinci ve evrensel birtakım değerleri yansıtmayı, bilinçli olarak Türkçe yazılmış olması özellikleri ile ön plana çıkan Garib-nâme'den temel dil becerilerine yönelik saptamalarda bulunarak bu saptamaların Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki kazanımlarla uyumunu tespit etmektir. Ayrıca, eserin bu amaca hizmet etme durumuna göre gerekli düzenlemelerin de yapılmasıyla ana dili eğitiminde gerek temel gerekse de yardımcı kaynak materyali olarak kullanılabilirliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın alana katkısı ise millî ve evrensel birçok niteliğe sahip olması yanında temel dil becerilerine ait kazanımlara hizmet etmesi yönüyle de ana dili eğitiminde Garib-nâme'den ve hatta benzer diğer eserlerimizden yararlanmaya yönelik yeni bir bakış açısının oluşmasının sağlanmasıdır. Bu bakımdan çalışmanın alan yazına farklı bir bakış açısı katacağı düşünülmektedir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Dil, en basit ifadeyle bir iletişim aracı olarak kişilerin veya toplumların birbiriyle hasbihâl olmasını sağlamaktadır. Kişiler ve toplumlar arasında huzurlu ve müreffeh bir ortamın ortaya çıkmasında kişilerin duygu, düşünce ve bilgilerini karşısındakine doğru ve etkili olarak anlatabilmesi ile karşısındaki kişi veya kişilerin de anlatıcıdan gelen mesajları doğru ve etkili olarak alması yani anlaması önem teşkil eder. Anlama ve anlatma becerilerinin taşıdığı bu önem, devletlerin ana dili eğitimine de doğrudan yansımış ve ana dili eğitimlerinin temelini Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda olduğu gibi, anlama becerileri dinleme/izleme ve okuma ile anlatma becerileri konuşma ve yazma oluşturmuştur.

Ana dili eğitiminin bir diğer boyutunu ise millî kültür oluşturur. Çünkü dil demek, aynı zamanda da ulus demektir. Milletler ancak, dillerini koruyabildikleri sürece ayakta kalabilirler. Bu nedenle millî bilincin ve kültürün devamı açısından da ana dili eğitimi önemlidir. Ulusal kimliğimiz, ulusal dilimiz demektir. İnsanlara gösterdiğimiz saygı, o dili kullanmaktaki yeteneklerinin o dilde sağladıkları güzellikle doğru orantılıdır. Ana dilimizi ne kadar özenle, güzel kullanırsak, ona ne kadar saygılıysak kişilerden ve toplumdan da o kadar saygı görürüz. Ana dili yalnız okulların sorunu değil, tüm toplumun varlık sorunudur ve geleceğinin de güvencesidir. Bütün değerlerimize sahip çıkmalıyız ama bilmeliyiz ki bütün bu değerlere sahip çıkabilmek için önce ana dilimize sahip çıkmalı, onu her şeyden yüce ve değerli tutmalı ve gelecek nesillerimize en doğru ve etkili şekilde öğretmeliyiz. Ana dili eğitiminin amaçları, çocukların önce annelerinden sonra da yakın çevrelerinde öğrendikleri dili konuşma, yazma, dinleme/izleme ve okuma öğrenme alanları boyutunda geliştirmek şeklinde özetlenebilmekle birlikte ana dili eğitimi doğrudan veya dolaylı yollardan da önemli katkılar sağlar. Sağladığı bu katkılardan en önde geleni ise bir toplumun tarihi boyunca oluşmuş hayat görüşünün, ahlakının, ulusal kültürünün çocuğa kazandırılmasına ve onun millîleşmesine yardım etmesidir (Göğüş, 1993).

Tüm bu ifadeler, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nın “*Genel Amaçlar*”ı ile de örtüşmektedir. Nitekim hazırlanan bu tez çalışmasının da esas çıkış noktası, programda yer alan “*Genel Amaçlar*” başlığı altındaki amaç cümlelerine işaret eden üç farklı kaynaktan alınan ve ortak ana fikre sahip aşağıdaki paragraflardır:

1) İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan ifadeler:

“Sekiz yıllık ilköğretim sürecinde Türkçe öğretiminden beklenen, öğrencinin okuma, dinleme/izleme, konuşma ve yazma becerilerini dilin kurallarına uygun olarak geliştirmesidir. Bir sonraki aşamayı oluşturan ortaöğretim ise Türkçenin imkânları çevresinde, tarihî süreçte oluşan edebî dilin gelişimini, özelliklerini ve ürünlerini öğretmeyi hedefler. Bu açıdan bakıldığında ilköğretimin 6, 7 ve 8. sınıfları bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Öğrenci bu dönemde, 1-5. sınıflarda öğrendiklerini, seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleriyle geliştirir ve kendi anlam dünyasını yapılandırmaya başlar. Bu sebeple 6-8. Sınıflar Türkçe Dersi Öğretim Programı, bu bütünlük ve devamlılık göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.” (MEB, 2006: 2).

2) Ruslar, Azerbaycan'ı işgal etmeleriyle birlikte Azerbaycan Türkçesi üzerinde de baskı kurarak Rusçanın ön planda tutulduğu bir dil politikası yürütmüşlerdir. Buna karşılık Bahtiyar Vahapzade gibi halkı dil konusunda bilinçlendirmeye gayret sarf eden kimi aydınlar yazdığı yazılar ile halkta ana dili bilincini korumanın amacını gütmüşlerdir. Nitekim Bahtiyar Vahapzade'nin “*Vatan Millet Anadili*” isimli eserinde ana dilin önemiyle ilgili anlattıkları şöyledir (Vahapzade, 1999: 77):

“Bir milleti mahvetmek için onun başına atom bombası yağdırmak gerekmez. Manevî değerlerini, dilini, edebiyatını ve tarihini zedelemek, hafızasından silmek yeter... 180 yıl Rus boyunduruğunda, başka bir halkın yumruğu altında yaşadığımız hâlde biz, millî varlığımızı, yani ana dilimizi ve ana edebiyatımızı koruyup yaşatarak bir millet gibi yaşayıp ‘asimile’ olmadık. Esarete olduğumuz zamanlar Dede Korkut, Köroğlu gibi destanlarımız, Fuzûlî, Nesîmî, Vâkıf, Sâbir gibi şairlerimiz hangi milletin evlâdı olduğumuzu kulaklarımıza fısıldayıp bizi millet gibi koruyup yaşattılar. Bugün bir millet olarak yaşıyorsak bunu edebiyatımıza ve onun gereği olan dilimize borçluyuz. Halkı, millet olarak şekillendiren, olgunlaştıran, onun sözlü ve yazılı edebiyatı, varlığının teminatı ise dilidir.”

3) Çifçi (2006) ise Türkçe öğretiminde ders kitaplarını destekleyecek öğrencilerin seviyelerine göre hazırlanmış yeterli kaynağın bulunmadığını “*Türkçe Öğretiminin Sorunları*” başlıklı çalışmasında şu ifadelerle açıklamıştır:

“Ders kitaplarını destekleyecek, düzeylere göre hazırlanmış yeterli okuma materyali bulunmamaktadır. Başta Atatürk’ün Nutuk’u olmak üzere edebiyat ve kültür dünyamızın önemli eserleri, Köktürk Yazıtları, Dede Korkut Hikâyeleri, Kutadgu Bilig gibi; Türkçeyi güzel kullanan yazarlarımızın seçkin eserleri kısaltılarak, basitleştirilerek, sadeleştirilerek, sınırlandırılmış kelime kadrolarıyla temel eğitimin her düzeyindeki öğrenciler için hazırlanabilirdi. Bu eserlerin bir kısmından örnek okuma parçaları çeşitli ders kitaplarında yer almakta ise de öğrenciler, bunların tamamı hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları gibi bu eserlerdeki dil ve edebiyat zevkinden yoksun kalmaktadırlar.”(Çifçi, 2006: 94-95).

Bu üç farklı paragraftan çıkarılacak ortak sonuç ise şudur:

6, 7 ve 8. sınıflarda öğrencilere dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma dil becerileri ile ilgili kazanımların yanı sıra millî bilincin uyandırılmasında ve millî kültürün kazandırılmasında en büyük kaynaklar Türk edebiyatının seçkin örnekleridir. Bir geçiş dönemi özelliği gösteren 6, 7 ve 8. sınıfların ana dili eğitiminde dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma gibi temel dil becerileri, belirlenen kazanımlar doğrultusunda kazandırılmalıdır. Fakat aynı zamanda da bu dönem öğrencilerinin gerek ders kitaplarında yer verilecek okuma veya dinleme metinleri yoluyla gerekse de öğrencilerin ders kitaplarına destek okuma materyalleri (Yüz Temel Eser vb.) vasıtasıyla millî kültür bilincini de kazanmaları önemlidir. Bu noktada ise birinci öncelik Türk Millî Eğitiminin ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nın genel amaçlarını yansıtan doğru eserleri bulabilmektir.

Âşık Paşa’nın Garib-nâme adlı eseri taşıdığı birçok nitelik yönüyle bu noktada en önemli kaynaklardan birisidir. Âşık Paşa’nın millî kimliğinin ve edebi kişiliğinin bir tezahürü olarak ortaya çıkardığı Garib-nâme birçok millî ve kültürel unsuru içeriğinde barındırması ve Türkçenin hor görüldüğü bir dönemde Türkçecilik anlayışının sembolü olabilecek bir dille yazılması nedeniyle Türkçe eğitimi açısından da oldukça önemlidir.

Türkçe eğitimi ve öğretimi sürecinde esas olan öğrencilerde dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin gelişimini sağlayabilmektir. Ayrıca onlara, millî bilinci ve kültürü kazandırmanın da önemli bir amaç olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Tüm bu esas ve amaçlardan hareketle bu çalışmada Âşık Paşa’nın

Garib-nâme isimli eserinde dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin kazandırılmasına katkı sağlayacağı düşünülen birtakım nitelikler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında beyitler kazanımlarla ilişkisi yönünden incelenerek eserin Türkçe eğitiminde temel veya yardımcı materyal olarak kullanılmasının dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma beceri alanlarına ait kazanımlara ulaşma noktasındaki katkıları ele alınmıştır.

1.6. Tanımlar

Türkçe Dersi Öğretim Programı:

❖ Öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu (2005 Türkçe Dersi Öğretim Programına göre) becerilerini kazanmaları;

❖ Bu becerileri kullanarak kendilerini bilişsel, duyuşsal, sosyal, kültürel vb. yönlere geliştirmeleri; etkili iletişim kurmaları;

❖ Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma-yazma alışkanlığı edinmeleri amacıyla hazırlanmış,

❖ Yapısı yönüyle “genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları ile dil bilgisi ve bu öğrenme alanlarına yönelik belirlenmiş kazanımlar, etkinlik örnekleri ile açıklamalar”dan oluşan öğretim programıdır (MEB, 2006; Yılmaz, 2007).

Kazanım: Kazanım, öğrenme süreci içerisinde formal yollarla öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum ve değerler bütünüdür (Yılmaz, 2007: 127).

Öğrenme Alanı: Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nda yer alan okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma beceri alanlarının oluşturduğu kompozisyonur. 2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5)’nda bunlara ilaveten bir de görsel okuma ve sunu vardır (MEB, 2006: 5).

Dinleme/İzleme: İnsanlar arasında iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olan dinleme/izleme, verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir (MEB, 2006: 5).

Okuma: Göz yoluyla algılanan işaret ve sembollerin beyin tarafından yorumlanarak değerlendirilmesi ve anlamlandırılması, gerektiğinde de çeşitli ses organlarının eşgüdümü çalışması ile seslendirilmesidir (MEB, 2006: 6).

Konuşma: Bireyin insanlarla olan ilişkilerinde iletişim kurmasını, bilgi ve birikimlerini paylaşmasını; duygu, düşünce, hayal ve gözlemlerini ifade etmesini sağlayan etkili bir iletişim aracıdır (MEB, 2006: 6).

Yazma: Yazma (Yazılı Anlatım), kişinin duygu ve düşüncelerini yazı denilen çeşitli şekiller ve semboller yardımıyla başkasının anlayabileceği şekilde yansıtmadır (Güleryüz, 2002: 21).

1.7. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

1.7.1. İletişim

İnsanın kendisiyle veya yakın-uzak çevresiyle ilişki kurması demek olan iletişim, ilkel topluluklardan en medeni toplumlara kadar insanoğlunun asla vazgeçemediği temel ihtiyaçlarından biridir. İletişim, başlangıcından itibaren çeşitli gelişmelerle birlikte üç şekilde cereyan etmiştir: Seslerle, işaretlerle (yazı, resim vb.) ve en sonunda da hem söz hem yazı ve görüntünün birlikte kullanımıyla sağlanmaya başlanmıştır (Ağca, 1999: 7).

İletişimi meydana getiren üç ana unsur; gönderen, alan ve gönderilen (iletilen)'dir. Ancak bu üç unsura doğrudan veya dolaylı yoldan kanal, geri bildirim ve çevre de eklenebilir.

- ✓ Gönderen (İleten): İletilenlerin kaynağı olup bunları çeşitli iletişim kanallarıyla iletendir.
- ✓ Alan (Alıcı): İletişim esnasında gönderen tarafından çeşitli kanallardan kendisine ulaştırılan iletiyi alan ve geri bildirimde bulunandır.
- ✓ Gönderilen (İletilen): İletişimde gönderen tarafından alıcıya aktarılan her türlü bilgi, düşünce, duygu, davranış vb.'dir.
- ✓ Kanal (İletişim Yolu): Göndericinin iletilerini gönderme şekli veya iletişim aracıdır.
- ✓ Geri Bildirme: Alıcının, göndericiden gelen iletiler karşısındaki tepkisidir.
- ✓ Çevre: İletişimi etkileyen diğer çevresel faktörleri temsil eder (Ağca, 1999).

1.7.2. Dil

Dil, içerik ve işlev itibarıyla oldukça zengin bir olgudur. Bu zenginlik ise dilin tanımlarına da çeşitlilik olarak yansımış ve birçok kişi dili farklı yönleriyle ele alıp farklı yorumlamalar ve değerlendirmelerin sonucunda da çeşitli şekillerde tanımlama yoluna gitmiştir.

Demirel (2000), dil konusunda yapılan farklı tanımlamalarından çıkardığı ortak temel ifadeleri şöyle sıralamıştır:

- ❖ Dil, belli kalıpları ve kuralları olan sistemli bir araçtır.
- ❖ Dil, sadece insanlara özgü olan ve insanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araçtır.
- ❖ Dil, aynı zamanda da bir düşünce aracıdır.

Eker (2003) ise, dil ile ilgili sıraladığı farklı bakış açılarını yansıtan tanımlardan sonra dil ile ilgili şu niteliklere ulaşmıştır:

- ✓ *Dil, bir dizgedir.*
- ✓ *Dil, esas olarak sözlü anlatım aracıdır.*
- ✓ *Her dil, ait olduğu toplumun gereksinimlerine cevap verebilecek yeterliktedir. İnsan doğası ancak dilinin izin verdiği ölçüde öğrenmeye müsaittir.*
- ✓ *Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir iletişim aracıdır.*
- ✓ *Dil, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemidir.*
- ✓ *Dil, yapısı ve kuralları bilinçaltıyla ilgili bir sistemdir.*
- ✓ *Dil, yalnızca kendi yasalarına bağlı bir dizgedir.*
- ✓ *Dil, sahip olduğu kurallar ve yasalar bütünü içinde canlılığını sürdüren bir varlıktır.*
- ✓ *Dil, toplumsal ve kültürel bir kurumdur; uygarlıkla yakından ilişkilidir.*
- ✓ *Dil, bireyi toplumsallaştırır; toplumu uluslaştırır.*
- ✓ *Dil, düşünce ve duygu arasında çok yakın bir ilişki vardır.*
- ✓ *Diller için güzel, zengin vb. değerlendirmeler bilimsellikten uzak, göreceli ve öznelidir.*
- ✓ *Dil ve ulusçuluk arasındaki bağ, duyusaldır.*
- ✓ *Dilin farklı görünüşleri doğru ya da yanlış olarak nitelendirilemez.*
- ✓ *Sanılanın aksine; dillerin, lehçelerin ve ağızların kesin doğal sınırı yoktur.*

✓ *Dil; cinsiyetle; fiziksel ve psikolojik kimlikle ilişkilidir.*

✓ *(Ana) dil(i), öğrenilen değil, edinilen bir dizgedir.*

Sever (1997: 5)'e göre dilin birey ve toplum açısından taşıdığı önemler şöyledir:

- *Dil, iletişimin anlama ve anlatma boyutlarını yerine getiren bir iletişim aracıdır.*
- *Dil, düşünme ile de ilişkili ve düşüncenin oluşumunda önemli rol oynayan önemli bir düşünme aracıdır.*
- *Her millet diliyle var olmuştur. Bu nedenle dil, ulusu meydana getiren en temel ögedir. Aynı dili konuşan bireyler arasındaki duygu ve düşünce birlikteliği, ulus bilincinin de oluşmasını sağlar ve bu bilinci pekiştirir.*
- *Dil, aynı zamanda da ulusal ve evrensel kültürün aktarılmasını sağlayan bir araçtır.*

1.7.3. Ana Dili Eğitimi

Ana dili, başlangıçta başta anne olmak üzere yakın aile çevresinden başlayarak daha geniş bir sahaya yayılan etki alanı içerisinde öğrenilen ve insanın bilinçaltına kazınan, bireylerin yakın ve uzak çevresindeki insanlarla iletişimini sağlayarak birey ile toplum arasında güçlü bir bağ oluşmasına imkân sunan dildir (Aksan, 1977: 81). Ana dili, kişinin yaşadığı toplumsal çevrenin ürünüdür. Çocuk; çevresini, toplumu ve bu toplumun koyduğu ve geliştirdiği kültürel birikimi ana dili yardımıyla kavrar. Bu nedenle bireyin dili geliştikçe bilgi ve kültür evreni de gelişir (Sever, 1997: 1).

İnsanoğlunun dili, sadece onun konuşup iletişim kurması demek değildir. Dil denilen düzen; insanın gözü, beyni, düşüncesi ve ruhudur. Ama nasıl ki insan beyninin gizli yönleri, bilinmeyen noktaları varsa; dilin de henüz çözümlenememiş, net olarak belirlenememiş noktaları vardır. Bu çözümsüzlüklere rağmen kişi; çevresini, duygu ve düşüncelerini, kişilerarasındaki ilişkilerini kendince, kendi ana dili ile anlatabilir. Bu nedenle de dilbilimciler genellikle “*yoksul*” ya da daha doğrusu “*ilkel dil*” olarak nitelenebilecek bir dilin varlığından bahsetmezler (Aksan, 2011: 13). Yazıdan yararlanamasa da, yazılı ürünleri olmasa da sözlü sanat ürünleri ortaya koyabilmekte, yaşamlarını sürdürebilmek için belli teknikleri uygulayabilmekte olan ilkel toplumların eksikleri dillerinin yetersizliğinden değil;

bilim, sanat ve uygarlıkta geri kalmaları nedeniyle bu alanlarla ilgili kavramlara, terimlere yabancı kalmalarından kaynaklanır. Dolayısıyla uygarlığın getirdiği birtakım kavramlara yabancı olsalar da her dil, kendi kendine yeterlidir; o dili konuşan toplumun bireyleri birbiriyle rahat bir şekilde duygu, düşünce ve bilgilerini paylaşabilirler. Fakat şurası da unutulmamalıdır: Diller işlendikçe, felsefe, hukuk, teknik, sanat, alanlarında çeşitli çalışmalar yayımlandıkça bir eğitim-öğretim dili niteliği kazanır ve gelişir. Ana dilimiz olan Türkçenin de en eski dönemlerden bugüne, çeşitli dil ürünleri ve değişik metinler incelenecek olursa, çok zengin bir söz varlığına sahip olduğu görülecektir. Bu kaynaklarda dilin bütün türetme olanaklarından yararlandığı, bugün unutilan birçok eylem kökünün bile bu eserlerde kullanılmış olduğu görülür. Ana dilimizin doğurgan yapısı, sözdiziminin esnekliği ve her düşünceyi, duyguyu, bilgiyi dile getirme gücü Türkçe konuşanlara çok büyük anlatım olanakları kazandırmaktadır. Ayrıca ana dilimizdeki incelikler de çok az dilde görülen bir özelliktir. Bu nedenle yabancı dil tutkumuzdan ve yüzlerce yıldır kendi ana dilimizi küçük görerek ona gereken önemi göstermemizden dolayı kimi kavramlarda eksiklerimiz ve dili yozlaşmaya götüren tutumlarımız olmuş olabilir. Ama dilimizin geçmişine, günümüz Türkçesinin derinliklerine inenler ne engin bir deniz karşısında bulduklarını kolayca anlayacaklardır (Aksan, 2005). Bu yönüyle ana dilimiz olan Türkçe; duygu, düşünce ve bilgilerimizi aktarabilmemiz için kendine düşen sorumluluğu fazlasıyla taşıyabilmekte, bütün zenginliği ve cömertliği ile insanları beklemektedir.

Toplumun tüm kesimlerinde hemen herkes ana diline sevgi gösterisi yapmaktadır. Ancak bu tür söylemlerin gerçek anlamda ana dili bilincinden kaynaklanmadığını, bu davranışın toplumda sığ bir gelenek hâline gelmiş romantik yaklaşımların ürünü olduğunu kolaylıkla görülebilmektedir. Radyo ve televizyonlardaki yeterli düzeyde Türkçe bilmeyen, konuşma ve okuma özürsü sunucular, sokakları kaplayan İngilizce tabelalar, yabancı dille eğitim öğretim yaptığını gururla söyleyen ve reklamlarında bu yönünü ön plana çıkaran eğitim kurumları... Bütün bunlar, Türkçe öğretiminde ve ana dili bilinci kazandırmada hangi noktada olduğumuzu göstermektedir. Ana dilini koruma, geliştirme ve onun imkânlarından yararlanma; ancak onun bütün özelliklerini bilmek ve onu bütün incelikleriyle kullanmakla mümkün olabilir. Bu nedenle “*ana dili bilinci*” ve “*ana*

dili eğitimi-öğretimi” gibi konularda çözüm bekleyen sorunların bir an evvel çözülmesi gerekir (Demir ve Yapıcı: 2007: 178).

Birey, ana dilini annesinden ve yakın çevresinden öğrenmekte ve öğrendiği bu dille iletişim ihtiyaçlarını büyük oranda karşılayabilmektedir. Fakat aile ve yakın çevre yoluyla gelişigüzel kültürlenme yoluyla öğrenilen ana dili; kasıtlı öğrenme yoluyla okullarda formal eğitim uygulamaları ile şekillendirilmezse çok büyük ve etkili bir araç olan dil de ya yeterince kullanılamayacaktır ya da doğru bilinen yanlışlar kervanının bir parçası olarak kullanılagülecektir. Bu nedenle okullarda yer alan kasıtlı kültürlenme yoluyla yapılan ana dili eğitimi hem birey özelinde hem de toplum genelinde sağlıklı bir iletişime dayanan huzurlu bir toplum için son derece önemlidir (Demirel, 2000: 6).

1.7.4. Türkçe Öğretim Programı

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın en önemli bileşeni olan eğitim, tıpkı ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada da sürekli ve hızlı bir değişim ve gelişim süreci içindedir. Günümüz devlet anlayışında eğitim, sadece anayasal bir hak veya sosyal hukuk devleti olmanın bir gereği olmakla kalmamış; aynı zamanda da “*eğitilmiş insan gücü*”nün ekonomiye olan büyük katkıları da dikkat çekmeye başlamıştır. Ayrıca bilgi ve bu bilgiye sahip olan kişilerin, devletlerin değeri de her geçen gün artmaktadır. Demokrasi ve yönetim kavramları farklılaşmakta, bilim ve teknoloji hızla ilerlemektedir. Bütün bunlar da Sanayi Devrimi ile başlayan sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçiş problemlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ise bilginin, dolayısıyla da bilgi toplumunun, ekonomik büyümenin hızlanmasında, sosyal altyapı hizmetlerinin sunumunun iyileştirilmesinde ve kültürel etkileşimin artmasında oynadığı rolün önemini ortaya çıkarmıştır. Bilgi toplumuna geçişin hızlanmasıyla birlikte ise bilgiye yapılan yatırımlar önemli ölçüde artmıştır. Bilginin ileride oynayacağı bu büyük rolü gören birçok gelişmiş veya gelişmekte olan ülke, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında, “*hayat boyu öğrenme*”yi esas alan bir yaklaşımla, dünya üzerindeki rekabet ortamına uyum sağlayabilecek, eğitimin her kademesinde aklını kullanabilme durumunu geliştiren, araştırmacı ve yaratıcı bireyler yetiştirmeyi en büyük gereklilik olarak görmüştür. Günümüzde, gelişmiş ülkelerin çoğu ülkemizle karşılaştırıldığında okullaşma, alt yapı ve eğitim harcamaları bakımından oldukça ileridedir. Buna rağmen sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler, demokrasi ve yönetim kavramlarındaki farklılaşmalar ve

teknolojideki ilerlemeler doğrultusunda, eğitim sistemlerini sürekli değiştirerek gelişmeleri yakından takip etmekte ve bunun bir sonucu olarak da eğitimle ilgili önemli değişikliklere gitmektedirler. Bu değişikliklerin en başında ise programlarda yapılan değişiklikler gelmektedir (Öz, 2011).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte ülkemizde de birçok farklı alanda olduğu gibi dil öğrenimi ve öğretimi alanında, özellikle de okuma yazma öğretimi üzerinde önemle durulmuş; milletin birlik ve bütünlüğünün sağlanması, toplumun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması ve ulusal kültürün gelecek kuşaklara ulaştırılmasında sağlam bir dil eğitiminin gerekliliği fark edilmiştir. Bu amaçla gerek eğitim öğretim çevrelerinde gerekse yazar, çizer ve düşünürler etrafında Türkçe öğrenimi ve öğretimine büyük önem verilmiştir (Calp, 2010: 15). Bu kapsamda, Cumhuriyet döneminden itibaren 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) Kanunu ile yurt genelindeki bütün eğitim kurumlarında Arapça ve Farsçanın öğretimine son verilerek eğitimde tek dil, Türkçe olarak belirlenmiştir. O yıllarda başlatılan okuma-yazma seferberliği ile Türkçe öğretimi büyük önem kazanmış ve 1928 yılında Türk harflerinin kabulü, 1932’de Türk Dil Kurumunun kurulması ve eğitim alanında önemli adımların atılmasıyla birlikte Türkçenin öğrenimi ve öğretimi de önem kazanmış ve ana dil olarak Türkçenin öğretiminde önemli gelişmeler sağlanmıştır (Demirel, 2000: 7).

Cumhuriyetten önce Türkçe öğretimi Tanzimat yıllarına dayanır. Bu dönemde açılan rüştiyelerin eğitim programlarında ana dili olarak Türkçenin öğretimine önemli ölçüde yer verilmiştir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Türkçe öğretim ile ilgili çalışmaların bir bacağı da Türkçe öğretiminde uygulanacak olan programı geliştirme çalışmaları olmuştur. Bu doğrultuda 1924’ten itibaren Türkçe Dersi Öğretim Programında zaman zaman sığ zaman zaman da oldukça derin ve geniş değişiklikler olmuş ve günümüzde kullanılan Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2006)’na ulaşılmıştır.

Cumhuriyetin başlangıcından 1981’e kadar hazırlanan Türkçe programları iki alt başlıktan oluşur. Bu programlar aşağıdaki gibidir:

- İlköğretim Birinci Kademe Programları: 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968 yıllarında hazırlanan ilkokul programlarıdır.
- İlköğretim İkinci Kademe Programları: 1924, 1929, 1938, 1949 yıllarında hazırlanan ortaokul programlarıdır.

1981’de hazırlanan Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı (MEB, 1981) ise ilköğretim birinci ve ikinci kademeyi bir bütün olarak görmüş ve birlikte ele almıştır (Coşkun, 2009: 4).

Cumhuriyet döneminde, Türkçe ile ilgili ilk programa 1924 yılında rastlanır. Bu program dönemin gereksinimlerinin de etkisiyle okuma yazmayı merkeze almış bir programdır. Bu nedenle de 1924 programında ilköğretimi genelleştirerek herkese okuma yazma öğretmek amaçlanmıştır. 1924’ten 2006’ya kadar ortaokullarla ilgili Türkçe öğretim programlarında yukarıda da ifade edilen çeşitli tarihlerde değişimler ve gelişmeler meydana gelmiştir. 2006 yılında uygulamaya konulan ikinci kademe Türkçe Dersi Öğretim Programı diğer programlara göre birçok yönden değişiklik göstermektedir. En temel olarak yaklaşım değişmiş, davranışçı yaklaşım kenara bırakılarak yapılandırıcı yaklaşım temel alınmıştır. Hedef ve davranışın yerini kazanımlar almıştır. Programın getirdiği yeniliklerden bir diğeri de ders kitaplarında yapılan değişikliklerdir. Yeni program; her sınıf için ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı şeklinde üç kitabın kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Ders kitabı, içinde sadece derste işlenecek metinlerin bulunduğu bir kitaptır. Öğrenci çalışma kitabı, ders sırasında yapılacak olan etkinlikleri barındıran bir kitaptır. Öğretmen kılavuz kitabı ise bir metnin nasıl işlenmesi gerektiğini bütün aşamalarıyla açıklayan rehber bir kitap olmakla birlikte ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabını da kapsayan bir niteliğe sahiptir (Coşkun, 2009: 4).

2006 yılında hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programında nasıl bir insan modeli yetiştirme amaçlandığı şöyle ifade edilmiştir (MEB, 2006: 3):

“Türkçe Dersi Öğretim Programı’yla dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.”

Ayrıca bu programda, öğrenme sürecinde öğrencinin birikim ve deneyimlerinden hareketle karşılaştığı sorunlara çözümler üretmesi, öğrenme-öğretme etkinliklerinde öğrencinin gelişim düzeyinin dikkate alınması, dolayısıyla değerlendirmede öğretim sürecindeki gelişimin de önemli olduğu benimsenmiştir. Programda yer alan bu anlayışın en büyük amacı, öğrencinin öğretmen rehberliğinde; etkili iletişim kurması, grup çalışmalarına katılması, öğrendiklerini aşamalı bir biçimde inşa etmesidir.

Ayrıca verimli bir Türkçe öğretimi için öğrencilerin derse etkin olarak katılması, bu nedenle de motivasyonunda sürekliliğin sağlanması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2006: 3).

Bu programın başlıca özellikleri ise şunlardır:

- Bu öğretim programı başta “*Yapılandırıcı Yaklaşım*” olmak üzere “*Çoklu Zekâ, Beyin Temelli Öğrenme, Öğrenci Merkezli Öğrenme, Bireysel Farklılıklara Duyarlı Öğretim*” gibi yaklaşım ve modeller doğrultusunda hazırlanmıştır.
- Programda Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, karar verme, metinler arası okuma, kişisel ve sosyal değerlere önem verme gibi diğer alanlarla da ortak temel becerilere yer verilmiştir.
- Öğrencinin zihinsel becerilerini geliştirmesine ve etkili olarak kullanmasına önem verilen programda metinler arası düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi üst düzey zihinsel becerilere yer verilmiştir.
- İkinci kademe için hazırlanan programda öğrenme alanları; dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma iken; birinci kademedede ise bu öğrenme alanlarına ilave olarak görsel okuma ve görsel sunu da eklenmiş, dil bilgisi ise ayrı bir öğrenme alanı olarak ele alınmayarak diğer öğrenme alanları içinde verilmiştir.
- Kazanımlar; öğrencilerin yaş, düzey, dil ve zihin gelişimleri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.
- Öğrenme-öğretme sürecinin aşamaları yapılandırıcı yaklaşıma göre açıklanmış ve kazanımların bu sürece dağılımı da örnek olarak gösterilmiştir.
- Her sınıf düzeyine uygun metin işleme ve etkinlik örnekleri verilmiştir.
- İlk okuma-yazma öğretimi, dinleme ve konuşma alanları başta olmak üzere diğer bütün öğrenme alanlarıyla bütünleştirilerek verilmiştir.
- Yazı öğretiminde birinci sınıftan itibaren bitişik eğik yazının kullanılması kararlaştırılmıştır.

- Bireysel farklılıkları da ön plana alan yeni programda süreç değerlendirilmesi benimsenmiş ve kişisel değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyası, gözlem ölçekleri gibi çeşitli değerlendirme ölçekleri sunulmuştur.
- Son olarak da programın öğrenciyi merkeze aldığını ve bütün etkinliklerde öğrencinin aktif olarak rol almasını gerektirdiğini ve bu nedenle de her öğrenme alanı ile sınıf düzeyinde farklı etkinlik örneklerine yer verildiğini belirtmek gerekir (MEB, 2009; Calp, 2010; Öz, 2011).

Yeni ve farklı bir yaklaşımın ürünü olan Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2006) yapısal olarak da önemli değişikliklere uğramıştır. Buna göre program, “*genel amaçlar, temel beceriler, öğrenme alanları ile dil bilgisi ve bu öğrenme alanlarına yönelik belirlenmiş kazanımlar, etkinlik örnekleri ile açıklamalar*”dan oluşmaktadır.

Programın on bir maddeden oluşan “*Genel Amaçlar*”ına çalışmanın “*Problem Durumu*” başlığı altında yer verilmişti. “*Öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları temel becerilerdir.*” şeklinde tanımlanan ve Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın içerdiği kazanımlarla ulaşılması beklenen temel beceriler ise şunlardır:

- ✓ *Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma*
- ✓ *Eleştirel düşünme*
- ✓ *Yaratıcı düşünme*
- ✓ *İletişim kurma*
- ✓ *Problem çözme*
- ✓ *Araştırma*
- ✓ *Karar verme*
- ✓ *Bilgi teknolojilerini kullanma*
- ✓ *Girişimcilik*

Programın temel yapısı itibarıyla hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle bir bütünlük içerisinde ele alınan ve ilişkilendirilen öğrenme alanları ise dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisinden oluşmaktadır. 1-5 sınıflar için hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı (2005)’nda ise bunlara ilave olarak görsel okuma ve görsel sunu becerilerine yer verilmiştir.

Yeni programa göre, Türkçe öğretiminin ilk sekiz yılından beklenen, öğrencinin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini dilin kurallarına uygun olarak geliştirmesidir. Bir sonraki aşamayı oluşturan ortaöğretim ise Türkçenin imkânları çevresinde, tarihî süreçte oluşan edebî dilin gelişimini, özelliklerini ve ürünlerini öğretmeyi hedefler. Bu açıdan bakıldığında ortaokul bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Öğrenci bu dönemde, ilkokulda öğrendiklerini, seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleriyle geliştirir ve kendi anlam dünyasını yapılandırmaya başlar. Bu sebeple bu dönemde öğrencilerden beklenecek kazanımların elde edilmesi için öğrencilerin seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatına ait program amaçlarına da hizmet edebilecek eserlerin gerekirse sadeleştirme veya basitleştirme yoluyla hazırlanarak kullanılması büyük önem taşımaktadır. Ancak tıpkı diğer programlar gibi yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı da zamanla ihtiyaçları karşılamaması ve ana dili eğitim-öğretimindeki değişiklikler ile birlikte doğal olarak değişime uğrayacaktır. Dünyada değişimin hızı ve miktarı artmış durumdadır. İnsanlığın sahip olduğu ortak medeniyet eskiye göre çok daha fazla ve hızlı bir değişim içindedir. Bu değişimin öğretim programlarına da yansımaları için program geliştirme çalışmalarının büyük bir hassasiyetle yürütülmesi gerekir. Yeni öğretim programlarının ilgili kurullar tarafından onaylanıp uygulamaya geçirilmesi de yeterli değildir. Ayrıca programların uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunlar bilimsel yöntemlerle tespit edilmeli ve bu sorunların çözümü için ivedilikle gerekli değişiklikler yapılmalıdır (Coşkun, 2009: 12).

1.7.5. Temel Dil Becerileri

İnsanların iletişim kurmaları, bilgi edinmeleri, öğrenmeleri ve kendilerini her yönden geliştirmelerinde dilin önemli bir yeri bulunmaktadır. Dil; insanların çevrelerindeki olayları sorgulayarak karar vermesine, farklı açılardan bakarak olayları değerlendirmesine, sosyalleşmesine ve çağdaşlaşmasına önemli katkılar sağlar (Öz, 2011: 44). Ana dili eğitimi, bireylere anlama ve anlatma ile ilgili dilsel beceri ve alışkanlıklar kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin temel dil becerilerini iyi kavramaları gerekir. Bu yüzden de dil öğretiminin temelinde dört temel dil becerisinden anlatma işlevlerini gören konuşma ve yazma ile anlama işlevlerini gören dinleme ve okuma becerilerinin geliştirilmesi amacı yer almaktadır. Dil becerileri, bu dört etkinlik alanının birbirini bütünleyen ilişkileri içinde edinilir ve becerilerin tümünün bir denge içinde geliştirilmesi, bireyin ana dilindeki

yeterliliğini belirleyen en temel ölçüttür. Çünkü bu becerilerin birinin gelişimi diğerinin gelişimine de doğrudan etki etmektedir. Sözgelimi, okuduğunu anlama becerisindeki gelişme, sözcük dağarcığını zenginleştirmekte; bu durum çocuğun yazma ve konuşma becerilerini de etkileyerek onun daha iyi yazabilmesine veya konuşabilmesine katkı sağlamaktadır. Ana dilinin beceri alanlarındaki bu gelişme ise, dinlediğini anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Sever, 1997).

1.7.5.1.Dinleme/İzleme

Çeşitli kaynaklarda dinlemenin farklı tanımlarına rastlanmaktadır.

Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

- ✓ *“Dinlemek, duyduklarımızı idrâk etmek gayesi ile yapılan şuurlu bir iştir.”* (Korkmaz, 1987: 11).
- ✓ *“İşittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamaktır.”* (Sever, 1997: 11).
- ✓ *“Dinleme, konuşan kişinin vermek istediği mesajı, pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir.”* (Demirel, 2000: 35).
- ✓ *“Dinleme, konuşan ya da sesli okuyan bir kişinin vermek istediği sözlü mesajları tam ve doğru olarak anlayabilme becerisidir* (Özbay, 2009: 37).
- ✓ *“Dinleme, işitilenlerin ön bilgilerle karşılaştırılarak zihinsel ve bilinçli bir çaba ile anlamlandırılma işidir. Herhangi bir konuda konuşmacının seslerini duymak, söylediklerini anlamak, gerekli olanları ve olabilecekleri alıp saklamak için sesler/söylenenler üzerinde dikkati yoğunlaştırmaya dinleme denir.”* (Calp, 2010: 161).

Dinleme yetisi de tıpkı konuşma gibi insana doğuştan verilen bir yetidir ve sağlıklı bir insanın ilk kullandığı beceri alanıdır. Doğumdan önce başlayan, ailede gelişerek okulda devam eden ve hayatın pek çok alanında kullanılan dinleme becerisi, bir bakıma sesleri okuma ve anlamlandırma becerisidir. Her ne kadar sağlıklı bir insan dünyaya geldikten sonra duyu organlarından en çok gözlerini kullansa da anne karnında kulaklarıyla çevresini fark ettiği için bir anlamda insan dünyaya gözlerini değil, kulaklarını açar (Emiroğlu, 2013: 271).

Dinleme becerisi ile ilgili yapılan araştırmalar bir kişinin insanlarla birlikte olduğu sürenin % 42'sini dinlemekle geçirdiğini, öğrencilerin okulda öğretmen ve arkadaşlarını günde 2,5-4 saat dinlediklerini, okul başarısının da öğrencinin dinleme

yeteneğine sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir (Göğüş, 1978: 227). Aktaş ve Gündüz (2003: 247) de Göğüş'ün dinlemenin önemi ile ilgili elde ettiği bu sonuçları destekleyen ifadelerle yer vermişlerdir. Buna göre, öğrenme sürecinde dinleme önemli bir paya sahiptir. Yapılan araştırmalara bakıldığında öğrencinin bir ders süresi içinde dinleyerek ve izleyerek öğrenebileceği bir konuyu ders dışında öğrenmesi için üç kat daha fazla bir zaman ayırması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğrencilerin zamanlarının büyük bir bölümünü öğretmenlerini veya arkadaşlarını dinlemekle geçirdikleri unutulmamalıdır.

Genellikle insanlar dinlemenin bir eğitim etkinliği olmadığını; konuşulduğu zaman, ister istemez dinlemenin de hemen ardından geldiğini düşünürler. Oysa bu yanlış bir düşüncedir. Daha doğru bir ifadeyle, kavram yanlışından kaynaklanan bir durumdur. Bunun en büyük göstergesi ise, kişiler arası iletişimde sık sık rastlanan “*Affedersiniz, tekrar söyleyebilir misiniz?*”, “*Kimse beni dinlemiyor?*” gibi iletişimin konuşma dışında diğer bir ayağı olan dinlemenin gerçekleşmediğini belirten tepkilerdir. Bu ve benzeri durumlar dinleme ile işitmenin birbirinden farklı olduğunu gösterir. İşitme, isteğimiz dışı gerçekleşirken; dinleme, belli bir amaç doğrultusunda gerçekleşir. İşitmede dikkat olmadığı hâlde; dinlemede dikkat vardır. Bir anlamda dinleme, dikkatli işitmedir ya da işitme, dikkatsiz dinlemedir (Calp, 2010: 166; Alperen, 2001: 17; Demirel, 2000: 36).

Dinleme, bilgiye giden en kısa yoldur. Dinlemenin önemi bugün artık, bilinen bir gerçektir. Görsel ve işitsel araçların bilim ve teknolojideki gelişmelerle birlikte hayatın her alanında giderek yaygınlaşması ve bu araçların eğitimde kullanılması etkili bir dinleme/izleme eğitimini gerekli kılmaktadır. Ayrıca yakın zamana kadar doğuştan gelen bir yeti olması nedeniyle eğitimine gerek olmadığı düşünülmüş olsa da son yıllarda dinleme eğitimi ile ilgili kitaplar, tezler, sempozyumlar, makaleler vb. yoluyla bu konuda önemli bir atılım gerçekleştirilmiş ve dinleme becerisinin önemi ortaya konulmuştur (MEB, 2006: 5; Demirel, 2000: 36).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2006)'na göre dinleme/izleme öğrenme alanına ait kazanımlara ulaşmada kullanılan yöntem ve teknikler ise aşağıdaki gibidir:

Katılımlı Dinleme/İzleme: Dinleyicinin dinleme sürecinde aktif olduğu ve dinleme esnasında kafasında oluşan sorulara cevap bulmak için konuşmacıya sorular sorduğu, böylece dinlenenlerin kendisi tarafından daha iyi kavrandığı bir yöntemdir. Bu yöntemin konuşmacı açısından da önemli avantajları vardır. Bu yöntemde

dinleyicinin dinlediklerini ve sorularını konuşmacıya yansıtması konuşmacının dinlediğini hissetmesine ve rahatlamasına neden olur. Bu da iletişimi amacına ulaştırır önemli bir etkidir.

Katılımsız Dinleme/İzleme: Bu dinleme yönteminde temel amaç, öğrencilerin sadece dinledikleri üzerinde düşünmelerini sağlamak ve zihinsel faaliyetlerini etkin kılmaktır.

Not Alarak Dinleme/İzleme: Bu yöntemde öğrencilerin öncelikle not alırken dikkat etmeleri gereken hususları iyi biliyor olmaları gerekir. Ayrıca, dinleyicinin dinleme amacını da net olarak belirlemiş olması ve bu amacı doğrultusunda dinledikleri ve izlediklerinden daha kolay anlayabilmek ve hatırlamak için notlar alması gerekir.

Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma): Dinleyicinin olumlu-olumsuz bütün ön yargılarından uzaklaşarak ve sadece kendini konuşanın yerine koyarak dinlemesini sağlayan bir yöntemdir. Burada amaç; dinleyicinin kendisini konuşmacının yerine koyarak onun neler hissettiğini, sözlerinin yansıttığı deneyimleri, kendini ve dünyayı nasıl algıladığını anlamaktır.

Yaratıcı Dinleme/İzleme: Bu dinleme türünde dinleyicinin, katılımlı veya katılımsız dinleme/izleme yoluyla dinlediklerinden/izlediklerinden yorumlar çıkarması ve yeni fikirlere ulaşması amaçlanır.

Seçici Dinleme/İzleme: Dinleyicinin konuşma esnasında sadece daha önceden belirlediği ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda yürüttüğü bir dinleme türüdür.

Eleştirel Dinleme/İzleme: Dinleyicilere, dinledikleri/izledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla ve objektif bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmayı amaçlamaktadır. Eleştirel dinlemenin/izlemenin amacına ulaşabilmesi için dinleyicilerin aşağıdaki soruları sorma becerisi kazanmış olmaları gerekir:

- Konuşmacının amacı nedir?
- Konuşmacı konuyla ilgili yeterli bilgi ve birikime sahip mi?
- Verilen bilgiler güncel ve geçerli midir?
- Konu tarafsız bir bakış açısıyla ele alınıyor mu? Eleştiriler doğru mu?
- Alternatif çözüm önerileri sunuluyor mu?
- Çözüm önerileri bilimsel mi?

Korkmaz (1987)'a göre, iyi bir dinleyicinin sahip olması gereken özellikler şunlardır:

- İyi bir dinleyici, zihnini baskı altında tutacak duygusal davranışlardan ve ön yargılarından uzaklaşarak konuşmayı dinlemelidir.
- Bedensel ve ruhsal tüm yönlerden konuşmayı dinlemeye kendini hazırlamalıdır.
- Konuşmacının üslubunu kavrayabilmelidir.
- Dikkatini tam olarak konuşmaya vermeli ve konuşulanları anlamak için çaba göstermelidir.
- Dinlerken konuşmanın ana ve yardımcı düşüncelerini belirlemeye çalışmalıdır.
- Tam anlamaya ulaşabilmek ve kalıcı bilgiler elde etmek için not alma tekniğini bilmeli ve yerine göre kullanabilmelidir.

Aktaş ve Gündüz (2003)'e göre ise iyi bir dinleyicinin sahip olması gereken özellikler şöyledir:

- ✓ İyi bir dinleyici, dikkatini konuşmacının sözleri üzerine yoğunlaştırmalıdır.
- ✓ Konuşmacının verdiği örneklere saplanıp kalmamalıdır. Daha çok konuşmasının ana fikrini belirlemeye çalışmalıdır. Çünkü konuşmacının vereceği örneklerde takılı kalmak zaman zaman dinleyicinin konuşmanın asıl amacından kopmasına neden olabilir.
- ✓ Konuşmacının söylediklerinin tamamına değil; kendisi için önemli olan, daha önce duymadığı ve bilmediği ya da yanlış bildiği bölümlerine dikkat etmesi dinleyicinin daha az çabayla daha fazla başarı elde etmesini sağlayacaktır.
- ✓ İletişimin diğer faktörlerinden daha çok bilgi edinmede kendisinin rolünün olduğunun farkına varmalı ve bu bilinçle dinleme davranışı sergilemelidir.
- ✓ Dinlemede ön yargıyla hareket etmemeli, karşı olduğu kişilere ve kişilerin görüşlerine de açık olmalıdır.
- ✓ Sağlıklı bir dinleme için sadece zihnen değil fiziksel olarak da dinç ve sağlıklı olmak gerekir.

Calp (2010) ise etkili dinlemenin ilkelerini başından sonuna şöyle ifade etmiştir:

- ❖ Ruhen ve bedenen dinlemeye hazır olmak gerektiği gibi hatta konuşma konusu ile ilgili önceden bilgi edinerek bilişsel hazırbulunuşluğu da sağlamak gerekir.
- ❖ İyi bir dinleyici, konuşma öncesinde konuşmacıyı rahatça görebileceği, işitebileceği ve her türlü çeldiriciden uzak kalacağı bir yerden dinlemeyi gerçekleştirmelidir.
- ❖ Bütün ön yargılarından uzaklaşmalıdır.
- ❖ Konuşmanın amacını, ana ve yardımcı fikirlerini doğru ve eksiksiz olarak belirleyebilmelidir.
- ❖ Etkili bir dinleme gerçekleştirmek için konuşmacının ifadelerini objektif olarak değerlendirebilmelidir.
- ❖ İyi bir dinleyicide bulunması gereken bir diğer nitelik de dinledikleriyle ilgili yeri geldiğinde notlar tutması ve konuşmacıya iletişim açısından etkili ve başarılı geri bildirim sağlamasıdır.

Öz (2011: 155) ise iyi bir dinlemenin aşağıdaki üç şarta dayandığını ifade etmiştir:

- ✓ Dinlemeye ilgi yaratılmalıdır.
- ✓ Dinleme, ister zevk için olsun isterse bilgi edinmek vb. için olsun bir amaca dayanmalıdır.
- ✓ Dinleyicinin ruhça, bedence hazır olması; ortamdaki ısı, ışık ve diğer uyarıcıların rahatsız edici olmaması; sesin iyi işitilebilmesi vb. gibi bazı şartların elverişli olması gerekir.

Programda (MEB, 2006) dinleme/izleme öğrenme alanı, öğrencilerin iyi bir dinleyici/izleyici olabilmesine yönelik olarak hazırlanmış düzeye uygun kazanımlar ile bu kazanımları hayata geçirmeye yönelik etkinliklerden oluşmaktadır. Programda yer alan dinleme/izleme öğrenme alanı kazanımları EK-1’de verilmiştir.

1.7.5.2.Konuşma

Konuşma becerisi, farklı nitelikleri bünyesinde barındırması nedeniyle konuşmanın bugüne kadar birçok farklı tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan birkaçı şöyledir:

“En aşağı iki kişinin yaptıkları işi, düşündüklerini cümle dediğimiz kalıplar içerisinde şu veya bu şekilde, fakat daima ses halinde birbirlerine anlatmalarının, kalplerini dökmelerinin, içlerini boşaltmalarının adıdır.” (Üçök, 2004: 17)

Konuşma, duygu ve düşüncelerin dil aracılığıyla aktarılmasıdır. Sosyal bir varlık olarak insanın insani ilişkilerini sürdürebilmesi için en fazla ihtiyaç duyduğu ve de yararlandığı beceri alanı konuşmadır. İnsan için hayati bir önem taşıyan konuşma becerisi Türkçe öğretiminin de temelini oluşturur (Aktaş ve Gündüz, 2003: 257).

Konuşma zihin ve kas gücünün devreye girmesiyle vuku bulan psiko-motor bir beceri; insanlar arasında anlaşmayı sağlayarak insanın sosyal yönüne katkıda bulunan en etkili araçtır. Kişinin çevresiyle iletişim kurmasını sağlayan ve onu başkaları karşısında iyi-kötü ya da başarılı-başarısız yapan en önemli özelliği şüphesiz ki konuşmadır. Nitekim atalarımız da sosyal bir varlık olan insanın konuşma ile ilgili gereksinimini “*insanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa*” sözüyle ifade etmişlerdir (Calp, 2010: 191).

Konuşmayı; kişinin düşüncelerini, duygularını ve bilgilerini seslerden oluşan dil aracılığıyla başkalarına aktarması şeklinde tanımlayan Demirel (2000), konuşmanın dört niteliğinden bahsederken böylece konuşmanın farklı tanımlarını da ortaya koymuş olur. Konuşmanın bu nitelikleri şunlardır:

- ❖ *Konuşmanın Fiziksel Niteliği:* Seslerin birleşiminden oluşan konuşma, ses dalgalarının boşlukta yayılması ile ortaya çıkar.
- ❖ *Konuşmanın Fizyolojik Niteliği:* Konuşma; beynin, sinir sisteminin, akciğerlerin, ses tellerinin, küçük ve büyük dilin, damağın, dudakların ve dişlerin denge ve uyum içinde çalışmalarıyla ortaya çıkan bir üründür.
- ❖ *Konuşmanın Psikolojik Niteliği:* Kişi, kavramların kendileri üzerinde değil de o kavramlara ilişkin kendi deneyimleri üzerinde düşünüp konuşur. Diğer bir ifadeyle konuşan birey, dış dünyanın kendisi üzerinde değil, doğrudan doğruya dış dünyaya ilişkin kendi değerlendirmeleri ve bu değerlendirmenin sonucunda meydana gelen tepkileri üzerinden konuşur.
- ❖ *Konuşmanın Toplumsal Niteliği:* Toplumsal bir varlık olan insanoğlu, birlikte yaşamaya başladığı andan itibaren iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir. Konuşma da dil kullanılarak yapılan bir iletişim kurma yolu olarak insanoğlunun bu toplumsallık yönüne hizmet etmiştir (Demirel, 2000: 45).

“İnsan niçin konuşma ihtiyacı hisseder, ne amaçla konuşur?” sorusu da burada akla gelmektedir. Bu soruların cevabını elbette birkaç maddeyle sınırlandırmak mümkün değildir. Çünkü konuşma öylesine bir ihtiyaç hâlidir ki insanoğlu bazen kendi kendine bile konuşma (içsel konuşma) gereksinimi duyabilir. Ancak yine de bu soru, şu maddeler aracılığı ile cevaplandırılabilir: İnsan;

- ✓ Bir gerçeği açıklamak,
- ✓ Bir düşünceyi paylaşmak,
- ✓ Belirli bir meseleye açıklık getirmek,
- ✓ Birtakım soruları cevaplandırmak,
- ✓ İnsanları yönlendirmek,
- ✓ Bilgi vermek,
- ✓ Bir olayı, olguyu ya da durumu değerlendirmek için konuşur (Ağca, 1999: 130).

Bireysel ve toplumsal hayatta önemli bir yer tutan konuşma; kişinin okul hayatında, aile ilişkilerinde veya mesleğiyle ilgili olarak önemli roller oynamakta ve başarı ya da başarısızlığının en önemli göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Kutadgu Bilig’de;

“İnsan dilince değişir kader

Ya yurda baş olur, ya başı gider.”

sözleriyle verilmek istenen mesaj da aynı inanışın ve düşüncenin yüzyıllar öncesine ait bir yansımasıdır. Bireylerin dil yoluyla kurduğu iletişimin anlatma boyutunu temsil eden konuşma, bir duygu ve düşünce alışverişidir. Çağımızda da demokratik yaşamı oluşturmada bir etken olmakla birlikte aynı zamanda da demokratik toplumlarda vazgeçilemeyecek en temel hak ve görevlerden de birisidir (Sever, 1997: 20).

Konuşma yeteneği ile doğan çocuk dili kolaylıkla öğrenebilmekte, okula konuşmayı öğrenmiş bir şekilde gelmektedir. Bu konuşma; yaşanılan çevreye, çevrenin gelenek ve göreneklerini de içinde barındıran ağza özgü nitelikler taşıyabilir. Ancak okula konuşmayı öğrenerek gelen çocuklarda konuşurken çekingenlik davranışı, sesi ayarlayamama, kısa ve yetersiz konuşma, gereksiz şeyler söyleme, dağınık konuşma, sözcük dağarcığının yetersiz olması, konuşurken gereksiz beden hareketleri yapma, gereksiz sesler çıkarma, telaffuz, vurgu ve tonlama hataları, kavrama eksikliği, anlatım yetersizliği gibi sorunlar söz konusu olabilir. Bu noktada çocuğun okul yaşamı öncesinde edindiği konuşma becerisinin eğitim süreci içinde

geliştirilmesinin gereği ortaya çıkmakta ve çocuğun düzgün, doğru, dil kurallarına uygun ve akıcı konuşabilmesi için yapılacak konuşma eğitiminin önemi hissedilmektedir (Öztürk ve Altuntaş, 2012: 343).

Eğitilmiş bir ses tonu ile; ses, hece, sözcük ve cümle gibi dil birimlerinin tam hakkını veren; vurgu ve tonlamayı doğru ve etkili olarak yapabilen; konuşma içeriğinin anlamını yaptığı durgu ve duraklarla aydınlatan; beden dilini etkili kullanarak jest ve mimik gibi konuşma öğeleriyle söylediklerinin anlamını güçlendiren bireylerin yetiştirilmesi ise Türkçe eğitiminin en önemli sorumluluklarından (Sever, 1997: 21).

Fernand Carcos (Akt. Ağca 1999: 70) “*Güzel Konuşma Sanatı*” adlı eserinde konuşma için şunları söylüyor:

- ❖ *Konuşma, hakikî bir hissin doğru olarak ifadesidir.*
- ❖ *Konuşma, inandırma sanatıdır.*
- ❖ *Konuşma, sözün şiiridir.*
- ❖ *Konuşma, akı-ı selimin (irdeleyici, eleştirici, doğruyu bulabilen akıl) dile gelmesidir.*
- ❖ *Konuşma, düşüncenin resmedilmesidir.*
- ❖ *Konuşma, bütün et engellerini aşıp başkasının içine akan ruhtur.*
- ❖ *Konuşma, bir ruh zenginliği, bizi diğerlerinin kalbi ve fikrine hâkim kılar.*
- ❖ *Konuşma, ilk güzel sanattır.*
- ❖ *Konuşma; içindeki fikri, diğerlerinin ruhuna çabucak nakil ve kuvvetle ifade etmektir.*
- ❖ *Konuşma, her şeyden önce, doğru düşünmek, yani sağlam bir fikir, sonra da kelimeleri yerinde kullanma sanatıdır.*

Ağca (1999: 71) ise aşağıda da görüldüğü gibi, konuşma ile ilgili tanımlardan çıkardığı sonuçları üç maddede toplamış ve bunların kompozisyonundan hareketle konuşmayı tanımlamıştır:

“İnsana mahsus, insanın gerçekleştirebileceği bir eylemdir.

Belirli düzeyde de olsa bir olgunlaşmayı, bir kültürel birikim kazanmayı gerektirir.

Çok eski bir ifade sanatı olduğu gibi, günümüzde de etkili bir iletişim aracıdır.

Bütün bunları değerlendirerek konuşmayı şöyle tanımlamak mümkündür:

Konuşma, insanın kendisini, sağladığı birikimlerden de yararlanarak kusursuz bir söz diliyle dinleyicilere yansıtmasıdır.”

Anlaşmanın en yaygın ve doğal biçimi konuşmadır. Bu nedenle çocuklarımıza, her şeyden önce doğru ve düzgün konuşma; anlatmak istediklerini en kısa yoldan, en açık ve dinleyenlerin kafalarında karanlık bir nokta bırakmayacak biçimde anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak gerekir (Ağca, 1999: 55).

Eğitim kurumlarında verilen konuşma eğitiminin amacı, öğrencilerin düşünce ve duygularını dil kurallarına uygun, doğru ve etkili biçimde anlatabilmesini sağlamaktır (Aktaş ve Gündüz, 2003: 257). Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan konuşma öğrenme alanı; öğrencilerin çevreleriyle etkili ve başarılı iletişim kurmaları, ortak hareket etme anlayışının bir getirisi olarak, iş birliği yaparak ortak kararlar almaları ve karşılaştıkları sorunların başarılı bir şekilde üstesinden gelebilmeleri açısından da önemlidir. Bu nedenle öğretmenin konuşma etkinliklerinde öğrencilerin her birinin ayrı ayrı söz almalarını sağlayarak onları bu çalışmalara katması gerekmektedir. Hayatın her alanında doğru, güzel, etkili konuşan ve konuşulanları doğru anlayıp yorumlayan bireylerin yetiştirilmesi, onların diğer dil becerilerinde de başarılı olmalarına bağlıdır. Bu nedenle konuşma öğrenme alanının okuma, yazma ve dinleme/izleme öğrenme alanlarıyla desteklenmesi gerekmektedir (MEB, 2006: 6).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2006)'na göre, konuşma yöntem ve teknikleri ise şunlardır:

İkna Etme Yöntemi: Burada konuşmacının amacı ileri sürdüğü düşüncelerinin dinleyiciler tarafından kabul edilmesidir. Bunun için de konuşmacı, konuşmasında ileri sürdüğü düşünceleri destekleyen kaynaklardan, delillerden, sayısal verilerden yararlanabileceği gibi ayrıca da sesini ve beden dilini etkili kullanarak da bu amacına ulaşmaya çalışır.

Eleştirel Konuşma Yöntemi: Bu yöntemde ise konuşmacı, belirli bir konuyu olumlu ve olumsuz bütün yönleriyle ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek değerlendirmeleri ışığında yorum yapar, fikir ve çözüm üretir.

Tartışma Yöntemi: Düşündürücü ve tartışmaya müsait bir konu ile ilgili olarak konu üzerinde farklı fikirlerin savunulması esasına dayanan bir konuşma yöntemidir. Bu konuşma yönteminde en önemli nokta, herkesin düşüncelerini saygı çerçevesinde kalmak koşuluyla rahatça söyleyebileceği bir ortamın oluşturulmasıdır.

Kendisini Karşısındakinin Yerine Koyarak Konuşma (Empati Kurma) Yöntemi: Konuşmacının konuşma sırasında karşısındakinin değer yargılarını, duygu ve düşüncelerini anladığını hissettirerek konuşmasını gerçekleştirmesidir. Bu yöntemin

en önemli yönü, kişinin karşısındakinin sevinçlerine de üzüntülerine de ortak olması nedeniyle sorunların çözümünde ve doğruya ulaşmada etkili olmasıdır.

Güdümlü Konuşma: Öğrencilerin bir konu hakkındaki bilgilerini, duygularını, düşüncelerini etkili bir şekilde anlatmalarını sağlamak amacıyla kullanılır.

Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Konuşma: Konuşacak kişinin öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri konuşma kurallarına da uyarak kullanmaları esasına dayanan bu konuşmada asıl amaç ise konuşacak kişilerin etkili konuşma alışkanlığı kazanmasının yanı sıra söz varlıklarını da güçlendirmektir.

Serbest Konuşma: Öğrencilere kendilerini ifade etme fırsatı sunan bu yöntemde ise öğrencilerin herhangi bir konudaki duygu, düşünce ve hayallerini etkili bir ifade gücüyle anlatabilmeleri amaçlanır.

Yaratıcı Konuşma: Ortaya konulan herhangi bir konuda farklı bakış açılarına ulaşmayı ve bu bakış açılarını etkili bir ifade gücüyle anlatabilmeyi amaçlayan bir konuşma yöntemidir.

Hafızada Tutma Tekniği: Konuşmanın kesintiye uğratılmadan kurallara uygun olarak yapılmasını sağlamak amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu teknikte konuşma içeriği, düşünce sıralamasına göre düzenlenir ve sınıflandırılan cümle gruplarına, oluşturulan kelime listelerine bağlı kalınarak konuşma gerçekleştirilir.

Korkmaz (1987), “*Güzel ve Tesirli Konuşmanın Esasları*” başlığı altında, etkili ve güzel bir konuşma için yapılması gerekenleri şu şekilde belirlemiştir:

- ✓ İyi bir konuşmacı olabilmek için öncelikle kişinin ana dilini bütün özellikleriyle, kurallarıyla bilmesi ve küçük söyleyiş ve anlam farklılıkları da dâhil olmak üzere engin bir kelime hazinesine sahip olması gerekir.
- ✓ Etkili bir konuşma için konuşmacı; özelde, konuşma konusu hakkında bilgi sahibi olmalı; genel de ise kültürel donanımının olması gerekir.
- ✓ Etkili bir konuşma için dikkat edilecek bir diğer konu ise doğru planlamadır. Yazılı bir metne bağlı kalmaksızın yapılan konuşmalarda ise zihnen bir planlama yapılmalıdır.
- ✓ Konuşmacı açısından etkili ve güzel konuşmaya engel olan unsurlardan birisi gereğinden fazla olan heyecandır. Bunu yenmenin yolu ise konuşma tecrübe kazanmaktır.

- ✓ Konuşma esnasında da konuşmacı psikolojik olarak konuşmayı yapmaya hazır olmalı ve etkili bir konuşmanın gerektirdiği şekilde kendine güvenmelidir.
- ✓ Etkili ve güzel konuşma için gerekli olan bir diğer husus ise konuşmacının sesine hâkim olması ve telaffuz, vurgu ve tonlama hataları yapmamasıdır.
- ✓ Telaffuz, vurgu ve tonlamadan başka, konuşurken sesin hızını ve şiddetini de iyi ayarlayabilmelidir.
- ✓ Jest ve mimikler etkili ve güzel konuşmanın tamamlayıcı unsurlarıdır. Bu nedenle jest ve mimiklerin kullanımına da özen göstermek gerekir.
- ✓ Son olarak da konuşmacı; giyim kuşamından, kürsüde duruş veya oturuşuna, tavır ve davranışlarına dikkat etmelidir. Ayrıca sade, doğal, alçakgönüllü, kişilik sahibi ve saygılı olmalıdır.

Ağca (1999) ise konuşmacıda bulunması gereken özellikleri şöyle sıralamıştır:

- Konuşmacının inandırıcı, etkileyici ve yönlendirici olması için öncelikle fiziksel olarak sağlıklı bir görümüne sahip olması gerekir.
- Solunumunun yeterli ve dengeli olması gerekir.
- Ses organları, rollerini etkili bir konuşmanın gereklerini karşılayabilecek şekilde yapabilir olmalı. Ayrıca bu organlar konuşmacının eğitilmiş iradesiyle doğru ve yerinde kullanılabilir olmalıdır.
- Konuşmacı, en azından normal (IQ=90-100) hatta normalüstü bir zekâya sahip olmalıdır.
- Kişinin kendisine ölçülü bir güven duyması ve yaptığı işin değerine olan inanması gerekir.
- Konuşmacı, dinleyiciden gelebilecek olumsuz geri bildirimler karşısında bile telaşa kapılmayacak ve bu durum karşısında ne yapabileceğine soğukkanlı bir şekilde akıllıca çözümler üretebilecek temkinli (ağırbaşlı) bir duruş sergilemelidir.
- Konuşmacı, güçlü bir hafızaya sahip olmalıdır. Ancak konuşmacıdaki bu hafıza gücü, önceden öğrendiklerini sayıp dökmesi elbette değildir. Burada kastedilen şey; konuşmacının hafızasında bulunan çok geniş bir muhteva içerisinden, konuşma konusuyla ilgili olanları yerli yerince

kullanabiliyor olmasıdır. Bu aynı zamanda da iyi konuşmacılara has bir özellik olan hazırcevaplık açısından da gereklidir.

- Konuşmacı; derin, çok yönlü ve uzun süre aynı seviyede uyanık kalabilen bir dikkate de sahip olmalıdır.
- Hazırlıklı konuşmalarda, hazırladığı konuşma metnine aynen bağlı kalmadan konuşabilmelidir.
- Konuşmacı, hitap edeceği hedef kitleyi doğru tanımalıdır. Çünkü vereceği bilgilerin dinleyici için ihtiyaç düzeyi, inançları ve hatta ideolojik, siyasal tercihleri, dinleme ve anlama ile ilgili beceri durumları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu oranda konuşmacı, etkili bir konuşma yapabilir.
- Konuşmacı, ilmî doğrulardan uzak kalmamalıdır.
- Dinleyenler ile kuracağı iletişimin her safhasında saygıyı elden bırakmamalıdır.
- Konuşmacı; dinleyenlere onların tanıdığı, yaşadığı kişi ve olaylardan özellikle, aktüel olanlarını konuşmasında kullandığında dinleyici açısından daha dikkat çekici bir iletişim sağlayabilecektir.
- Konuşmacı, doğru ve dürüst olmalıdır.
- Konuşmacının sahip olması gereken bir diğer nitelik ise toplum karşısında ciddi ve aynı zamanda da doğal olmasıdır.
- Son olarak da kelime hazinesi zengin olmalı ve bu kelimeleri doğru bir telaffuz ve imla ile konuşmasında kullanabilmelidir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda, konuşma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için ise programda konuşma öğrenme alanına yönelik olarak *“konuşma kurallarını uygulama, sesini ve beden dilini etkili kullanma, hazırlıklı konuşmalar yapma, kendi konuşmasını değerlendirme, kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma”* kazanımlarına yer verilmiştir. Öğretim sürecinde öğrencilerin edinecekleri bilgi, beceri ve alışkanlıkları yansıtan ve Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan konuşma temel beceri alanı ile ilgili bu kazanımlar ise EK-2'de verilmiştir.

1.7.5.3.Okuma

- “Okuma, okuyucu ve yazar arasında uygun bir ortamda gerçekleşen görüş alışverişidir. Bu süreçte okuyucu, metni anlamaya uğraşmakta ve anladıklarıyla ön bilgilerini birleştirerek yeni anlamlar ortaya koymaya çalışmaktadır.” (Akyol, 2009: 15).
- “Okuma, bir yazıtı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir. Sesli okuma sürecinde buna dudak, dil ve gırtlak gibi ses organları da katılır. Okumadan maksat, anlam inşa etmektir.” (Calp, 2010).
- “Okuma, gözün satırlar üzerinde sıçraması sonucu kelime şekillerini görerek bunların anlamlarını kavrama ve seslendirmedir.” (Öz, 2011: 211).

Sözcüklerin duyu organları yoluyla algılanıp anlamlandırılması, kavranması ve yorumlanmasına dayanan ve zihinsel bir etkinlik olan okuma dört farklı niteliğe sahiptir. Bu nitelikler şöyledir:

- ❖ Okuma, bir iletişim sürecidir.
- ❖ Okuma, bir algılama sürecidir.
- ❖ Okuma, bir öğrenme sürecidir.
- ❖ Son olarak da okuma; bilişsel, devinişsel ve duyuşsal boyutları olan bir gelişim sürecidir (Sever, 1997: 12).

Okumu, toplumların gelişmişlik durumlarının bir göstergesi olarak insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Bunun bir yansıması olarak da kitap, insanın yalnızlık anında en büyük arkadaşı ve aynı zamanda da sadık bir yol göstericisidir. Okuma, insanın birçok nitelik ve meziyetine de etki eder (Calp, 2010: 92). Kişide düşünme gücünü geliştiren, hayal dünyasını zenginleştiren, kişiye ruhsal açıdan dinginlik kazandıran ayrıca konuşma, yazma ve dinleme becerilerine de doğrudan veya dolaylı yollardan önemli etkileri olan bir beceri alanıdır. Toplumumuzda “cahil” kelimesinin zıttı olarak da “okumuş” kelimesinin kullanılması okumanın bu öneminden ileri gelir. Yalnız burada “okuma” kelimesinden maksat, okuryazar olmak değildir. Burada kastedilen; okumayı bir alışkanlık, davranış ve ihtiyaç olarak görmektir. Okuma, yazılı kaynakların çoğaldığı ve bu kaynaklara ulaşımın her geçen gün daha da arttığı düşünüldüğünde, her geçen gün insanoğlu için daha da önem kazanacak bir beceri alanı hâline gelecektir. İnsanoğlunun kişiliğinin önemli parçalarını oluşturan bilgi, düşünce ve davranışlarının büyük bir bölümünün altında

da okuma yoluyla edindiklerinin etkisi yatar. Fakat okuma yoluyla bir şeyler elde edebilmek için okumanın ilmî bir disiplin, sistem ve zevk hâline getirilmesi gerekir. Bu nedenle sanatsal bir beceri olan okuma becerisinin tam anlamıyla kavranması ve bu beceri alanının gerekleri doğrultusunda hareket edilmesi gerekir (Korkmaz, 1987: 18).

Okuma yukarıda ifade edilen birçok önemli faydasının yanında öğrencilerin diğer derslerinde de başarısına önemli oranda etki eden bir beceridir. “*Eğitimdeki Ülkelerarası Başarının Değerlendirilmesi*” için yapılan bir araştırmada on beş farklı ülkeden ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilere, öğrencilerin ana dillerinde “*Okuduğunu Anlama*”, “*Dil-Edebiyat*”, “*Fen Bilimleri*” ve “*Matematik*” derslerinde başarı testleri uygulanmıştır. Öğrencilerin okuduğunu anlama gücü ile “*Dil-Edebiyat, Fen Bilimleri, Matematik*” alanlarındaki başarısı arasında oldukça anlamlı bir ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin okuduğunu anlama testindeki başarısıyla öteki testlerdeki başarıları arasında hesaplanan ilişki katsayısı şöyledir: Okuduğunu anlama ile dil-edebiyat arasında hem ortaokul hem de lise düzeyinde .70, okuduğunu anlama ile matematik arasında ortaokul düzeyinde .72, lise düzeyinde .54; okuduğunu anlama ile fen bilimleri arasında ortaokul düzeyinde .62, lise düzeyinde .56 ilişki katsayısı tespit edilmiştir. Okuduğunu anlama gücü ile diğer alanlardaki başarı arasındaki ilişki katsayılarının öğrenim düzeyi yükseldikçe düşüş göstermesi ise sınıfta kalma ve okuldan ayrılma gibi nedenlerle açıklanmaktadır (Bloom, 1979: 48’den Akt. Sever, 1997: 15).

İnsanoğlunun bilgiye ulaşmasında ve kendini geliştirmesinde son derece önemli olan okuma becerisinin mekanik olarak kazandırılmasının yanı sıra çocuklara okumayı sevdirmek de oldukça önemli bir sorumluluktur. Fakat okumayı sevmek, ilgi duymak, motive olmak çocukların kendi başarılarına kazanabileceği davranışlar değildir. Bu konuda aileler, öğretmenler, yöneticiler, arkadaş grupları vb. yardımcı olmalıdır. Bunun ise gelişigüzel nasihatler veya kurallar koyma ile değil belli prensiplerin göz önünde bulundurulması ile mümkün olacağı bilinmelidir. Bu prensipler şunlardır:

- ✓ Öncelikle çocuğun bildiklerinden hareket edilmelidir. Böylece çocuk bildiklerinden hareketle özgüven kazanarak yeni öğrenmelere de açık hâle gelecektir.

- ✓ Okuma etkinlikleri çocuğun yaşantısıyla özdeşleşmelidir. Böylece çocuk okuduğu metinler ile kendi yaşantısındaki ortaklıklardan hareketle okumaya karşı daha büyük ilgi gösterecektir.
- ✓ Çocukların kendi kendilerine öğrenmelerine fırsatlar tanınmalıdır.
- ✓ Çocukların farklı türlerde metinler okumaları sağlanmalıdır.
- ✓ Üst düzey becerileri de kazandırabilecek etkinliklere yer verilmelidir ki çocuğun yaratıcı düşünce becerileri de değer kazanabilsin.
- ✓ Sınıf kitaplıkları oluşturmak, gazete ve dergi aboneliği gibi öğrenmeyi olumlu yönde etkileyecek bir çevre oluşturmak gerekir.
- ✓ Görsel okuma ve sunuya da gerekli zaman ayrılmalıdır.
- ✓ Okuma alışkanlığının kazanılmasında aile çok büyük etkiye sahiptir. Bu amaçla aileye önem verilmelidir (Akyol, 2009).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (MEB, 2006)'na göre, okuma öğrenme alanına ait kazanımlara ulaşmada kullanılan yöntem ve teknikler aşağıdaki gibidir:

Sessiz Okuma: Öğrencilerin akıcı ve hızlı okumalarını sağlamak amacıyla yapılan sessiz okuma, göz hareketleri ve beyinde meydana gelen okuma sürecine dayanmaktadır. Sesli ve sessiz okuma arasındaki en önemli fark, sesli okumanın sadece anlamayı değil anlatmayı da kapsamasıdır.

Sesli Okuma: Öğrencilerin okunan metinde geçen kelimelerin nasıl telaffuz edildiğini ve hangi bağlamda kullanıldığını anlamalarını sağlamak amacıyla kullanılan sesli okuma, öğrencilerin okuma seviyesini belirlemeye yardımcı olurken, dinleyenlerin zihinsel faaliyetlerinin gelişmesine de katkı sağlar. Ayrıca öğrencilerin konuşma yeteneklerinin gelişimine de olumlu yönde etki eder.

Göz Atarak Okuma: Konunun ayrıntılara girilmeden, ana hatlarıyla kavranması amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Özetleyerek Okuma: Konunun ana hatlarının kavranmasını sağlamak amacıyla kullanılan bir başka yöntemdir.

Not Alarak Okuma: Sesli veya sessiz okumayla beraber kullanılabilen bu yöntem; öğrencileri okuma sürecinde etkin kılmak, onların önemli bilgi, düşünce ve olayları hatırlamalarını sağlamak amacıyla kullanılır.

İşaretleyerek Okuma: Not alma yönteminden farklı olarak öğrenciler, önemli gördükleri yerleri metin üzerinde işaretlediği bu yöntem, konuyu anlamaya yardımcı olacak anahtar kelime ve kavramlar ile önemli görülen yerlerin belirlenmesi amacıyla uygulanır.

Tahmin Ederek Okuma: Öğrencileri okuma sürecinde etkin kılmak için metinde geçen duygu, düşünce ve olaylarla ilgili merak uyandırmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Soru Sorarak Okuma: Okuma öncesinde ve sürecinde öğrencilere sorular hazırlatılarak metin üzerinde düşünmelerini ve metni anlamalarını sağlamak amacıyla kullanılır.

Söz Korosu: Öğrencilerin okuma ve birlikte çalışma becerilerinin geliştirilmek amacıyla kullanılan bu yöntemde bir şiir veya düz yazı bölümlere ayrılarak bir grup öğrenci tarafından birlikte okunur.

Okuma Tiyatrosu: Öğrencilerin metnin yapısını, dilini ve metinde yer alan şahıs ve varlık kadrosunun özelliklerini anlamalarını sağlamak amacıyla kullanılabilir.

Ezberleme: Öğrencilerin hafızalarını güçlendirmek, kültürel ve edebî değere sahip metinlerdeki cümle yapılarını ve söz varlığını kavrayarak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmalarını sağlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Metinlerle İlişkilendirme: Bu yöntemde amaç; öğrencilerin, okudukları metinle diğer metinler arasında ilişki kurmasını sağlayarak düşünme becerilerini geliştirmektir.

Tartışarak Okuma: Öğrencilerin, metinde işlenen konuyla ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmalarını ve onların bilgi ve görüşlerinden yararlanarak farklı bakış açıları kazanmalarını sağlayan bir okuma yöntemidir.

Eleştirel Okuma: Öğrencilere okudukları hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini sağlamak; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek kendi doğrularını buldurmak amacıyla kullanılabilir.

Korkmaz (1987), “*Nasıl okumalı?*” sorusundan hareketle bir okuyucuda bulunması gereken nitelikleri şöyle belirlemiştir:

- Öncelikle iyi bir okuyucu amaçlı ve sistemli bir okuma davranışı sergilemelidir.
- Okuma eyleminin amacına ulaşabilmesi için okuyucunun okuyacağı kitap konusunda ilgi, istek ve ihtiyaçlarını önceden net olarak belirlemesi ve okuyacağı eserin bu ilgi, istek ve ihtiyaçlarına hizmet etme durumunu irdeleyerek bu doğrultuda başarılı bir seçim yapması gerekir.
- Okunacak olan eserin önsöz, giriş ve içindekiler gibi ana metin öncesi bölümlerinden önceki bölümlerini okuyarak metnin konusu, yazarının

konuyu ele alış şekli ve verilmek istenen ana fikir ile ilgili önceden bilgisinin olması okumayı daha faydalı hâle getirecektir.

- Okuyucu, eserin dil ve üslubunu da kavramaya çalışmalıdır. Eserin dil ve üslubunu doğru olarak kavrayabilmek okunan metnin de doğru değerlendirilmesi sağlayacaktır.
- İyi bir okuyucu, okuduğu metni objektif ve eleştirel bir gözle değerlendirebilmelidir.
- Okuyucu açısından, okumanın davranışının başarıya ulaşabilmesi için okuduklarını tam olarak anlaması gerekir. Bunun için ise okuyucu, kelime hazinesi ve eseri anlamak için gerekli olan genel kültür düzeyine sahip olması gerekir. Okuyucunun okuduklarını tam olarak anlayabilmesinin bir diğer koşulu ise okuduğu kitabın dünyasına girebilmesi ve yazarıyla konuşuyormuşçasına bir okuma davranışı geliştirmesidir.
- Okunanlardan elde edilen bilgilerin kalıcılığını sağlamak için ise fişleme ve özetleme yapılmalıdır.

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri de öğrencilere okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmaktır. Böylece bu alışkanlığı ve zevki kazanmış olan öğrenciler, ulusal kültür ve sanat ile evrensel bilim değerlerini yansıtan eserlerden seçilen örnek metinleri veya eserleri kolay bir şekilde takip edebilirler. Ayrıca böyle bir alışkanlık ve zevk geliştirmeleri; çocukların televizyon, radyo yayınları ile gazete ve dergiler gibi çeşitli araçlardan çok daha etkili yararlanmalarını da sağlar. Aynı zamanda bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin zorunlu kıldığı insanın toplum hayatına etkin katılımı hususu da okuma ve bilgilenme yoluyla sağlanabilir. Fakat bilim ve teknoloji alanındaki baş döndürücü gelişmeler sadece okulda yapılan okuma ve bilgi edinmenin de yetersizliğini gün yüzüne çıkarmaktadır. Artık eğitimde asıl olan şey, hayat boyu öğrenmeyi sağlamaktır. Bu ise kişilerin kişisel eğitimini yaşam boyu sürdürmek için etkin bir okuma alışkanlığı kazanmasına, düzenli ve sürekli okumasına bağlıdır (Calp, 2010: 93).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda okuma öğrenme alanıyla, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları yazılı metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık hâline

getirebilmeleri amaçlanmıştır. Fakat okuma eğitimi, birinci sınıfta programın belirttiği amaca ulaşılmakla sonuçlanmadığı gibi sonraki öğrenim kademelerinde de son noktasına gelemez; okumada gelişme hayat boyu sürer (Öz, 2011: 211). Bunun yanında, programda okuma kuralları, okunan metinlerin anlaşılması ve çözümlenmesi, anlamlandırılması, okunan metinlerin değerlendirilmesi ve okumanın bir alışkanlık hâline dönüştürülmesine yönelik olarak EK-3'teki kazanımlara yer verilmiştir. Bu kazanımlarla orantılı olarak okuma metinlerinde bulunması gereken özellikler ise Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda aşağıdaki maddelerde toplanmıştır:

“1. Metinler, Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.

2. Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.

3. Metinlerde ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.

4. Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.

5. Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, demokratik değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.

6. Metinler, dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

7. Metinler kitapların yanı sıra, dergi, gazete, ansiklopedi, ansiklopedik sözlük, resmî internet siteleri ile basılı materyallerin çevrim içi sunumlarından seçilebilir. Aynı kaynaktan ikiden fazla metin alınmamalıdır.

8. Metinler, öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.

9. Metinler, işlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.

10. Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.

11. Metinler; dil, anlatım ve içerik açısından türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.

12. Şiir türündeki metinler öğrenci seviyesine uygun, şiir dilinin özelliklerini yansıtan, söz varlığını zenginleştiren, türünün güzel örneklerinden seçilmelidir.

13. Metinlerde tutarlılık ve bütünlük olmalıdır.

14. Dünya edebiyatından seçilen metinlerin çevirilerinde, Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmış olmasına özen gösterilmelidir.

15. Metinler, öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.

16. Metinler, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandıracak özellikler taşımaktadır.

17. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

18. Metinler, öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla yönelik olarak farklı yazar ve şairlerden seçilmelidir.

19. Metinler, yazar ve şairlerin yalnızca edebî yönlerini ön plana çıkarmalıdır.

20. Metinler, öğrenciye okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracak nitelikte olmalıdır.

21. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/2'si bütün hâlinde alınmalıdır. Şiirlerin bütün hâlinde alınması esastır. Şiir dışında bütün hâlinde alınan metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler varsa, metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla bir cümle, cümlelerin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla en fazla beş kelime, çıkarılmalıdır.

22. Yıl boyunca işlenecek okuma metinlerinin 1/3'ünde metnin özünü ve anlam bütünlüğünü bozmamak kaydıyla kısaltma ya da düzenlemeye gidilebilir. Düzenleme sırasında metne cümle ya da paragraf düzeyinde ekleme yapılamaz.

23. Her metin, öğrencinin söz varlığını zenginleştirecek yeni öğrenilecek söz ve söz gruplarına yer vermeli; ancak bu oran metni oluşturan kelimelerin %5'ini geçmemelidir.

24. Yıl içinde, dinleme metinleri de dâhil olmak üzere, bir yazardan ikiden fazla metin işlenmemelidir.

25. Tek yazarlı ya da birden çok yazarlı ders kitaplarında yazarlar tarafından yazılan ya da hazırlanan metin sayısı ikiyi geçmemelidir.

26. Ders kitabındaki metinler, içeriğe uygun çeşitli görsel materyaller (fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, çizgi film kahramanları vb.)'in yanı sıra atasözü, özdeyiş, duvar yazısı veya sloganlarla desteklenebilir.

27. Ders kitabında temaları destekleyen serbest okuma metinlerine yer verilebilir.

28. *Romandan, tiyatro metninden, biyografik ve otobiyografik eserlerden alınan bölüm kendi içinde bütünlük taşımaktadır.*” (MEB, 2006: 56).

1.7.5.4.Yazma

Yazılı anlatım, bireyin kendini doğru ve amacına uygun olarak ifade etmesinde ve iletişim kurmasında en etkili araçlardan biridir (MEB, 2006: 7). Yazma veya yazılı anlatımla ilgili yapılan başlıca tanımlamalar şunlardır:

- *“Yazılı anlatım, her türlü olay, düşünce, durum ve duyguları, dili en güzel şekilde kullanarak, belli bir plân dâhilinde başkalarına ve yarınlara ulaştırmaya, böylece kalıcılığını sağlamaya imkân veren bir araç olarak tanımlanabilir.”* (Aktaş ve Gündüz, 2003: 61).
- *“Duygu, düşünce ve hayallerin, istek ve arzuların, bilinen ve görülenlerin, okunan ve/veya duyulanların dil aracılığıyla kâğıt üzerine güzel ve etkili bir şekilde aktarılmasına yazılı anlatım adı verilir. Bir başka ifadeyle yazılı anlatım kişisel, toplumsal, evrensel ve meslekî konu ve sorunların, belirli bir amaç doğrultusunda, dil kuralları ile anlatım tekniklerine uygun olarak uyumlu bir bütünlük içinde yazıyla anlatılmasıdır.”* (Calp, 2010: 225).
- *“Yazma, beyinde yapılandırılmış bilgilerin yazıya dökülmesi işlemidir. Yazma; duyguların, düşüncelerin, isteklerin, tasarıların yazılı olarak ifade edilmesidir.”* (Öz, 2011: 251).

Yazılı anlatımda beyinde yapılandırılmış bilgilerin, fikirlerin önemi büyüktür. Bu nedenle yazılı anlatımda kişinin dinlediklerini, okuduklarını iyi anlaması; gözlemlerini sağlıklı yapması ve bunların hepsini beyinde sağlıklı bir şekilde işleyerek yapılandırması gerekir (Öz, 2011: 251). Her şeyden önce yazılı anlatım da diğer öğrenme alanları (dinleme/izleme, konuşma, okuma) gibi eğitimi zaruri kılar. Yazılı anlatım da tıpkı sözlü anlatım gibi fikir üretmek, bilgi sahibi olmak, hayal gücünün zenginliği gibi birtakım ortak özelliklere gereksinim duymakla birlikte yazılı anlatımın kendine özgü birtakım gereklilikleri de söz konusudur. Konuşurken dinleyenin göstereceği tepkiler (yüz ifadesinin değişmesi, alnını kırıştırması, soru sorması vb.) konuşanı etkiler ve konuşmasına yeni boyutlar katabilir. Ancak bu, yazılı anlatımda mümkün değildir. Yazıda her şey önceden iyice hesaplanarak yazıyı okuyacak kimsenin düşünce ya da duyguları tam istenen biçimde anlamasını sağlayıcı önlemlerin alınması gerekir (Calp, 2010). Yazılı anlatımın sözlü anlatıma

göre geniş kitlelere ve gelecek kuşaklara ulaşma gibi önemli bir avantajı olmakla birlikte, yazılı anlatımda başarıya ulaşmak ve kalıcılığı sağlamak kolay değildir. Onu zamanın yıkıcı etkisinden kurtararak, gazete ve dergi sayfalarından çıkarıp geniş okuyucu kitlesine sunmanın belli kuralları vardır. Yazılı anlatım eğitimi de bu kuralları ve kurallardan nasıl yararlanılacağını öğretmeyi amaçlamaktadır (Aktaş ve Gündüz, 2003: 61). İyi hazırlanmış bir program etrafında şekillenen yazılı anlatım eğitimi, etkili bir yazılı anlatım için olmazsa olmazlardan biridir. Öğrencilerin Türkçeyi doğru, akıcı ve etkili olarak kullanmalarında; ana dilinin özelliklerini, kurallarını ve güzelliklerini öğrenmelerinde ve uygulamalarında tıpkı konuşma eğitimi gibi yazma eğitiminin de önemi büyüktür. Yazma eğitimi; Türkçeyi doğru, akıcı ve etkili bir biçimde kullanma alışkanlığı kazandırmasının yanında, kişilerin bu becerilerini geliştirerek ileriki hayatlarında karşılaşacakları sosyal çevrelerde kendilerini sözlü ve/veya yazılı olarak özgür ve rahat biçimde ifade etmelerini, bağımsız bir kişilik oluşturmalarını ve kendilerine güvenmelerini de sağlayacaktır (Calp, 2010). Yazılı anlatımda sadece kuralları öğrenmek de yeterli değildir. Bunları yazılı anlatımda uygun şekilde kullanabiliyor olmak da gerekir. Yazılı anlatımın esas amacı, öğrencileri eğitim düzeylerine göre bilgilendirip uygulamalarını sağlamaktır. Daha sonra bu uygulamalar alışkanlık hâline gelecektir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 62).

Yazılı anlatım eğitiminin amaçları şöyle sıralanabilir (Calp, 2010: 226):

- ✓ Etkili ve güzel yazının günlük hayattaki önemini kavrayabilme,
- ✓ Sağlıklı bir kişilik gelişiminde yazının önemini kavrayabilme,
- ✓ Duygu ve düşüncelerini amacına uygun olarak yazıyla anlatabilme,
- ✓ Sözcük dağarcığını (kelime hazinesi) zenginleştirebilme,
- ✓ Özellikle günümüzde kitle iletişim araçlarının güzel yazma üzerindeki etkilerini fark edebilme,
- ✓ Düşünce ile dil arasındaki sıkı bağı kavrayabilme,
- ✓ Güzel yazmada duygu, düşünce ve bilgi gibi birikimlere sahip olmanın önemini kavrayabilme,
- ✓ Kitap okuma alışkanlığının güzel yazmadaki önemini ve gerekliliğini kavrayabilme,
- ✓ Bilimsel, tarafsız, doğru ve eleştirel düşünebilme özelliği kazanma,
- ✓ Etkili ve güzel yazarken aynı zamanda da bundan zevk alabilmeyi sağlama,
- ✓ Etkili ve güzel yazmanın önemini kavrama ve takdir edebilme,

- ✓ Türkçenin günlük hayattaki yanlış kullanımlarına veya yabancı sözcük kullanımına karşı duyarlı davranabilme,
- ✓ Türkçeyi doğru kullanmayı alışkanlık hâline getirebilmektir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda ise yazılı anlatım eğitimiyle; öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, tasarı ve izlenimlerini dilin imkânlarından yararlanarak ve yazılı anlatım kurallarına uygun şekilde anlatmaları, yazmayı kendini ifade etmede bir alışkanlığa dönüştürmeleri ve yazma yeteneği olanların bu becerilerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006: 7). Bu amaçlara ulaşmak için ise Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda aşağıdaki yazma yöntem ve tekniklerine başvurulmuştur:

Not Alma: Öğrencilerin dinlenen veya okunanların önemli noktalarını seçebilmesini ve hatta bilgi veya düşünceleri sınıflandırmasını sağlayan not almada öncelikli amaç hatırlamaktır. Bu nedenle fazla ayrıntılara girilmemeli ve okunulan veya dinlenenler kişinin kendi özgün ifadeleri ile not edilmelidir.

Özet Çıkarma: Öğrencilerin anladıklarını kısa ve öz bir şekilde yazmalarını ve gerektiğinde anlatmalarını amaçlayan özet çıkarma, bilinçli ve düzenli çalışma alışkanlığı da kazandırır.

Boşluk Doldurma: Öğrencilerin belirlenen boşlukları metnin bağlamından hareketle doldurdıkları bir yöntem olan boşluk doldurma, öğrencilerin okuduklarını, dinlediklerini/izlediklerini anlamaları ve anladıklarını konunun/metnin bağlamına uygun olarak anlatma becerilerini geliştirmeyi amaçlar.

Kelime ve Kavram Havuzundan Seçerek Yazma: Öğrencilerin öğrendikleri kelime, kavram, atasözü ve deyimleri anlatımlarında kullanmalarını sağlayarak kalıcı kılmak ve böylece söz varlıklarını zenginleştirmek amacıyla yapılmaktadır.

Serbest Yazma: Konu veya tür sınırlaması olmaksızın öğrencilerin herhangi bir konudaki duygu, düşünce ve hayallerini yazmalarını sağlayarak ifade güçlerini ve yazılı anlatım yeteneklerini geliştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Kontrollü Yazma: Dil bilgisi çalışmalarını da pekiştirmeye yönelik olan bu yöntem kelimelerin, cümle yapılarının ve ifade kalıplarının Türkçenin kurallarına uygun şekilde yazılmasını hedeflemektedir.

Güdümlü Yazma: Öğretmen tarafından çeşitli yönleriyle anlatılan ve hemen ardından da yine çeşitli boyutlarıyla sınıfta tartışılan belli bir konuda öğrencilerin bilgilerini, duygularını ve düşüncelerini etkili bir dille anlatmaları amaçlanan bir yöntemdir.

Yaratıcı Yazma: Temel amacı öğrencilerin yazma yeteneklerini ve yaratıcılıklarını geliştirmek olan bir yöntemdir.

Metin Tamamlama: Öğrencilere olay veya düşünce ağırlıklı herhangi bir metnin bölümlerinden birkaçı verilerek öğrencilerden okuduklarından hareketle metni tamamlamaları istenir. Metin tamamlamada önemli olan duygu, düşünce ve olayların metnin genel anlamına ve mantıksal bütünlüğüne bağlı kalmasıdır.

Tahminde Bulunma: Metin tamamlamaya benzer olan bu yöntem, metnin yalnızca gelişimine veya sonucuna değil, öncesine yönelik de tahminleri gerektirebilir. Bu yöntemin amacı ise öğrencilerin okuduklarından hareketle duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmek ve yorum yapma, fikir yürütme yetilerini geliştirmektir.

Bir Metni Kendi Kelimeleriyle Yeniden Oluşturma: Öğrencilerin kelime dağarcıklarını, kendilerine özgü ifade şekillerini ve üsluplarını geliştirmeyi amaçlar.

Bir Metinden Hareketle Yeni Bir Metin Oluşturma: Öğrencilere verilen herhangi bir metinden hareketle farklı türden bir metin oluşturmayı ve yaratıcılıklarını geliştirmeyi amaçlayan bir yöntemdir.

Duyulardan Hareketle Yazma: Öğrencilerin duyularından birini veya birkaçını harekete geçiren etkinlikler yoluyla gerçekleşen ve algılama güçlerini ile dikkatlerini geliştirmeyi amaçlayan bir yöntemdir.

Grup Olarak Yazma: Öğrencilerin çevreleriyle iletişim kurmalarını, iş birliği yapmalarını ve birbirleriyle etkileşimde bulunarak grup bilinci kazanmalarını sağlamak, böylece kişisel gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

Eleştirel Yazma: Öğrencilerin olay ve durumlara tarafsız bakma, yorum yapma, fikir ve çözüm üretme becerilerini geliştirmek amacıyla uygulanan bir yöntemdir.

Etkili bir yazılı anlatım eğitiminde yapılması gerekenleri ise şunlardır (Demirel, 2000):

- ✓ Etkili bir yazılı anlatımda kelime hazinesinin önemi çok büyüktür. Bu nedenle öğrencilerin sözcük dağarcıklarını geliştirmeleri için gerekli önlemler alınmalı ve bu hazineyi etkili şekilde kullanabileceği özgür bir ortam oluşturulmalıdır.
- ✓ Yazılı anlatım çalışmalarında, öğrencilerin seviyelerine uygun konular seçilmelidir.
- ✓ Yazma becerisi uygulanabilir bir ortamda etkili olarak kazandırılabilir. Bu nedenle yazma becerisi kazandırmak için verilen bilgilerin hemen

ardından çeşitli alıştırmalar, denemeler yapılmalı ve alınan dönütlere, değerlendirmelere göre bir yol izlenmelidir.

- ✓ Yazma becerisi, zaman alan ve zor gelişen bir beceridir. Bu nedenle bu becerinin eğitimini belli bir takvim aralığına sıkıştırmak hem yaşam boyu öğrenme ilkesine hem de becerinin gereklerine aykırıdır. Yazma eğitiminde kolaydan zora doğru bir sıralama takip edilmelidir.
- ✓ Yazma çalışmaları konuşma becerisi ile ilişkilendirilmelidir.
- ✓ Yazma eğitiminde öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalı ve öğrencilere ilgi ve istekleri doğrultusunda rehberlik edilmelidir.
- ✓ Okul gazetesi ve dergisi çıkararak, yazılı anlatım yarışmaları düzenleyerek vb. etkinliklerle öğrencilerde yazma etkinliklerine katılma isteği uyandırılmalıdır.
- ✓ Yazma çalışmaları bütün dersler ve hatta kişinin bütün yaşamı ile ilişkilendirilmelidir.
- ✓ Sınıf içi uygulamalarda yazma becerisini geliştirmeye dönük etkinliklere yer verilmeli, temelden başlayarak her düzeyde noktalama ve yazım kurallarına dikkat edilmelidir.

Hikâye, roman, şiir gibi edebi türlerde eserler yazmak, daha çok bireysel yetenek ve yaratıcılık gerektirse de öğrencilerin duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerini doğru, açık, anlaşılır ve yazma kurallarına uygun şekilde anlatmaları yazma tekniğine uygun bilgi ve beceriler kazandırılarak sağlanabilir. Bu düşünceden hareketle programda yazmayla ilgili olarak yazma kurallarını uygulama, planlı yazma, farklı türlerde metinler yazma, kendi yazdıklarını değerlendirme, kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma, yazım ve noktalama kurallarını kavrama ve uygulama ile ilgili amaçlara yönelik EK-4'teki kazanımlar yer almaktadır.

1.7.6. Âşık Paşa

Âşık Paşa'nın hayatını ve edebi kişiliğini ele almadan önce Köprülü (2004: 457)'nin de “*Edebiyat Araştırmaları 2*”de dikkat çektiği şu durumu göz önünde bulundurmakta fayda var:

“*XIV. asrın ilk yarısında Anadolu’da yetişen Türk şâir ve mutasavvıflarının en meşhurlarındandır. Buna rağmen, hayatı hakkında pek az şey biliyoruz. XV-XVI.*

asırlarda yazılmış tarihi ve edebi kaynaklarda ona ve ailesine ait verilen malûmat, çok az ve çok şüpheli olup, daha ziyade menkıbelere, gâliba oğlu Elvan Çelebi'ye ait bir menakib kitabına (bk. Fuat Köprülü, Anadolu'da İslâmiyet, Edebiyat fakültesi mecm., 1922, ayr. Bsm., s. 64) dayandığından, ihtiyat ile kullanılmak lâzımdır. Âşık Paşa hakkındaki yazılarında, bu kaynakların mahiyetini ve kıymetini hiç düşünmeden, bunları tenkitsiz surette kullanan Şark ve Garp müellifleri umumiyetle aldanmışlar ve birbirlerinin yanlışlarını tekrarlamışlardır.”

Âşık Paşa, bütün kaynakların ortak ifadesine göre 670/1272 yılında Kırşehir'de doğmuştur. Asıl adı Ali, mahlası ise Âşık'tır. İlk olarak Süleymân-ı Kırşehrî'den, zâhir ve bâtın ilimleri öğrenen Âşık Paşa, daha sonra İlyas Paşa'nın halifelerinden Şeyh Osman'dan ders almıştır. Muhlis Paşa'nın vasiyeti üzerinde de Şeyh Osman'ın kızıyla evlenmiştir. Âşık Paşa, devrinin siyasi faaliyetlerine katılmış, Emir Çoban'ın oğlu ve Anadolu Valisi meşhur Timurtaş Paşa'nın veziri olmuştur. Fakat onun başarısızlıkla sonuçlanan isyanı sonrasında, Mısır'da hapsedilmiştir. 732 (1332)'de hapisten kurtularak, Amasya'ya dönerken Kırşehir'de hastalanmış ve orada 733/1333 yılında vefat etmiştir (Köprülü, 2004: 459; Kabaklı, 2008: 357).

Kaynaklara bakınca Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi dışında Âşık Paşa ile ilgili pek bilgi bulunmaz. Lâtîfî (öl. 1582) ise “*Tezkere-i Lâtîfî*”de onun velilerden, âşık, arif ve tarikat yolunda sahib-i maarif biri, aslen Acem sınır boylarından gelen ve Kırşehir'i vatan tutan bir aileden olduğunu söyler. Sonra Orhan Gazi döneminde Hacı Baktaş-ı Veli ile aynı çağda yaşadığını ve görüşüp sohbetinde bulduklarını zikreder. Ayrıca Âşık Paşa'nın büyük şeyhlerden olduğunu belirtip zenginliğinden bahseder. Âşık Paşa'nın hayatına bakınca Lâtîfî'nin de ifade ettiği gibi o, artık ömrünü sülale olarak tamamlamış bir devletin son hükümdarlarını tanıdığı gibi, Osmanlı Devletinin kuruluşunu da görmüştür. 1272 yılında doğmuş olduğuna göre, Âşık Paşa'nın çocukluğu III. Gıyaseddin Keyhusrev (1266-1284), gençlik yılları Sultan II. Mesud (1284-1296, 1302-1310), III. Alâeddin Keykubad (1298-1302) dönemlerinde geçmiş ve olgunluk yıllarını Osman Bey devrinde sürmüştür. Ömrünün son yedi yılını ise Orhan Bey zamanında geçirmiştir. Bütün bunlar, onun üç Selçuklu ve iki Osmanlı hükümdarı olmak üzere beş sultanın saltanat zamanlarında ömrünü geçirdiğini göstermektedir (Yavuz, 2000).

Hayatı hakkındaki bilgilerin çok az ve karışık olmasına karşın içinde bulunduğu toplumun siyasi, sosyal ve kültürel hayatına yönelik bilgilerin varlığı ve yazmış olduğu eserleri nedeniyle Âşık Paşa'nın edebî ve tasavvufî kişiliği ile ilgili

oldukça geniş, açık ve doğru bilgi edinmek mümkündür (Köprülü, 2004: 461). Arapça, Farsça, Ermenice ve İbranice de bilen Âşık Paşa aynı zamanda İslami ilimlerde, özellikle de tasavvufta oldukça güç kazanmış ve devrinin önemli bir mütefekkeri olarak dikkat çekmiştir. Âşık Paşa; sosyal, siyasal ve kültürel hayatla da içli dışlı olan bir aydındır. Bu nedenle eserlerinde, yönetimde bulunan hükümdarların başta asalet, bilgi, vücut sağlığı, cesaret, cömertlik ve vefa duygusu gibi özelliklere sahip olması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca, ordunun nasıl oluşturulacağı, askerinin ne şekilde yetiştirilmesi gerektiği hususları ve ordu için gerekli harp aletleri ve silahlar hakkında bile bilgi verebilecek geniş yelpazede bir bilgi birikimine sahiptir. Âşık Paşa'nın en önemli özelliği âlim ve mutasavvıf kişiliği ile halkla olan ilişkisidir. O, Anadolu'nun buhranlı ve karışık zamanlarında Türk milletinin yol göstericisi olmuş ve ideal insanın nasıl olması gerektiğini anlatarak halka yol göstermiştir. Özellikle Garib-nâme'yi de bu düşünceyle yazmış, Türk dili ile eser vermeyi kendine başlıca görev bilmiş ve eserlerinde halkı aydınlatmayı ön planda tutmuştur. Üslup ve bilgi olarak Orhon Abideleri, Kutadgu Bilig, Dede Korkut, Mesnevi ve Yunus Emre'nin bir devamı olarak kabul edilebilecek Âşık Paşa, bazı sözleriyle Süleyman Çelebi'ye de etki etmiş ve bu etki Süleyman Çelebi'nin en önemli eseri olan Mevlid'e de yansımıştır. Edebiyatımızda Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn gibi aşk hikâyelerini ilk defa yazmış olan Âşık Paşa, miracname ve mevlid gibi türlerin de yazılmasına öncülük etmiştir. Ayrıca Hz. Hızır'ın hayatını anlatan Âşık Paşa'nın menkıbe türü içinde de ilk sıralarda yer aldığı görülür (Yavuz, 2000; Şentürk ve Kartal, 2010). Âşık Paşa, öylesine üstün bir dünya görüşüne ve edebiyat yeteneğine sahiptir ki kendi döneminden başlayarak birçok edebiyatçı da onun etkisi altında kalmıştır. Yavuz (2000)'a göre; Yazıcıoğlu Mehmed, Kaygusuz Abdal, Eşrefoğlu Rumî, Baki, Şeyh Galip gibi Türk edebiyatının önde gelen kişileri dili kullanıştan düşünce tarzlarına kadar, Âşık Paşa'nın etkisi altında kalmışlardır. Ayrıca Âşık Paşa, hikmet açısından da Anadolu'da gelişecek Türk edebiyatı içinde ilk sıradadır. Ahmedî ile XVII. yüzyılda hikmet sahasında öne çıkan büyük şairlerimizden Nâbi de hikmet yönü ile Âşık Paşa'nın yolundan gitmişlerdir. Bu yol daha sonra Rami Mehmed Paşa ile Koca Ragıp Paşa tarafından devam ettirilmiştir.

1.7.7. Garib-nâme

Âşık Paşa'nın Fakr-name, Vasef-ı Hâl, Hikâye gibi daha başka küçük mesnevileri de bulunmakla birlikte konu, tertip ve hacim bakımından en önemli eseri

Garib-nâme'dir (Kabaklı, 2008: 359). 730/1330 yılında yazılan ve nüsha farklılıkları nedeniyle net bir rakam olmasa da genel olarak 10592 beyit (Tezimiz ana kaynağı olan kitapların sunuş kısmında ise Yavuz, Garib-nâme'nin 10613 beyit olduğunu ifade eder.) olduğu ifade edilen Garib-nâme, aruzun “*fâilâtün fâilâtün fâilün*” kalıbıyla yazılmış olup on bölümden meydana gelmektedir. Dini, tasavvufi ve öğretici bir eser olan ve halkı aydınlatmak amacıyla yazılan eser, Anadolu’da Türk tasavvuf edebiyatının en eski ve tesirli eserlerinden biridir (Şentürk ve Kartal, 2010: 157). Âşık Paşa'nın; dil, din, ahlak, talim, terbiye, siyaset, tabiat vb. insanı ilgilendiren bütün konularda derin bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde o; şair, dilci, mutasavvıf, politikacı, öğretmen, edebiyatçı bilge bir Hak aşığı olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Milletini, vatanını ve devletini her şeyden üstün gören Âşık Paşa'nın düşünce dünyasında yer eden konular, en önemli eseri olan Garib-nâme'ye de yansımıştır (İbragim 2008: 157). Âşık Paşa, bu eseri oldukça farklı bir kurguda ele almış ve eseri on bölüme ayırdığı gibi her bölümü de on destandan oluşturmuştur.

1. Bâb: Vahdet (birlik) fikrini,
2. Bâb: Yer ve gök, dünya ve ahiret, ten ve can gibi iki olan nesnelere,
3. Bâb: Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman gibi üçlü olanları,
4. Bâb: Su, hava, ateş, toprak gibi dört unsuru,
5. Bâb: Beş vakit namazı, beş duyuyu,
6. Bâb: Dünyanın altı günde yaratılışını,
7. Bâb: Yedi kat gökleri,
8. Bâb: Sekiz cenneti,
9. Bâb: Dokuz nefsi,
10. Bâb: On sayısının, olgunluk ve kemalini dile getirir (Kabaklı, 2008: 360).

Her bölümde bulunan on destanda da bölümün ana fikri olan konu ile ilgili farklı hikâyeler anlatılmakta ve bunların başı ile sonunda birtakım nasihatlere yer verilmektedir. Tasavvuf ansiklopedisi olarak nitelendirilebilecek eserde nasihat üslubu ön plana çıkmakla birlikte birçok yerinde temsili hikâyeler anlatılmıştır. Bu hikâyelerden kurgu özelliği taşıyanlar çoğunlukta olmakla birlikte bazı hikâyelerin ise gerçek hayattan alınmış olma düşüncesini ortaya çıkardığı görülür. Bu yönüyle eser, aynı zamanda önemli bir hayat kitabı özelliğine de sahiptir. Zaten insanlar üzerindeki büyük etkisi de eserin dini, tasavvufi özelliklerinin yanında insan yaşamına ilişkin önemli bilgiler vermesinden gelmektedir (Şentürk ve Kartal, 2010:

157). Eserde yer alan tüm bu unsurlarda Âşık Paşa'nın almış olduğu eğitimin yanı sıra şahit olduğu olayların da etkisi olmuştur. Sever (2008)'e göre, Âşık Paşa'nın yaşadığı dönem (1272-1333) Anadolu'da Türk nüfusunun yeni göç dalgalarıyla arttığı, Köseadağ Savaşı (1243) yenilgisiyle Anadolu'da Moğol zulmünün, Anadolu Selçuklu Devleti'nde bozulan yönetim anlayışının, ekonomik çöküntünün, iç isyanların, kargaşanın var olduğu ve dolayısıyla halkın tüm bu yaşananlar karşısında çaresiz kaldığı bir dönemdir. Çocukluk ve gençlik yıllarını böylesi buhranlı bir ortam içinde geçiren Âşık Paşa, aldığı eğitimin de gereği olarak tüm bu olaylara hikmet gözüyle bakar ve olayları bu gözle değerlendirir. Bu değerlendirmelerinin neticesinde de Garib-nâme'de İslam dinini kabul etmiş fakat İslam dininin temel kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'i okuyacak yeterlilikte bilgi sahibi olmayan göçebe veya yerleşik yaşama geçse de göçebe yaşantısının etkisinden henüz kurtulamamış Türk topluluklarına hitap etmiştir. Bunun neticesinde eserinde, onların anlayacağı bir dil ve üslupla İslam dinini ve insanca yaşanması bir düzeni önermiş ve tasavvufu çağının insanına yaşanabilir bir düşünce biçimi olarak sunmuştur. Tüm bunları yaparken esas amacı ise birliği, bütünlüğü, barışı, huzuru, aynı dili ve inancı paylaşan insanlar arasında tesis ederek dışardan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı koyabilecek gücü oluşturmaktır.

Âşık Paşa'nın eserinde bilinçli bir şekilde Türkçeyi kullanması eserin ismine de yansımıştır. Âşık Paşa'nın eseri yazdığı yıllarda edebiyat ve ilim dilinin Arapça ve Farsça olması, Âşık Paşa'yı oldukça derinden etkilemiş ve üzmüştür. O dönemde *“Türkçe eser yazılmaz, Türkçe yeterli bir dil değil.”* gibi Türkçe ile ilgili olumsuz görüş, dönemin bütün aydınları arasında söylenegeliyordu. Bu nedenle Âşık Paşa, *“Türkçe eser verilir, bu garip bir hâldir.”* fikrinden hareketle Garib-nâme'yi yazmış ve eseri Türkçe yazdığı, başkalarına da Türkçenin gücünü ispat ettiği için eserine Garib-nâme adını vermeyi uygun görmüştür. Çünkü onun en büyük meselesi Türkçedir. Şu bakımdan da söylemek gerekir ki Osmanlı Devleti'nden önceki Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu Devleti'nde Türkçenin ikinci hatta üçüncü dil hâline gelmesi karşısında Âşık Paşa, Osmanlı Devleti'nde Türkçenin yeniden egemen dil hâline getirilmesi gerektiğini de ortaya koymuştur. Tüm bunlar, Âşık Paşa'da Türkçe sevgisinin her şeyden önce geldiğini gösterir (Ülgen, 2000: 250).

Bu büyük eser;

- Anadolu Türkçesinde yazılmış Türk edebiyatının XIV. yüzyıldaki en büyük mesnevîsi oluşu,

- Telif olup tercümeğe yer vermemesi,
- Türk sosyal ve kültürel hayatını en iyi şekilde yansıtmaması,
- XIV. yüzyıldan beri her zaman için, Türkçenin önde gelen bir dil hazinesi olması ve şairinin dil bilincine sahip olmasının etkisiyle açık, sade bir dille yazılması,
- Düzenlenişi ve konuların işlenişi açısından bir benzerinin daha bulunmaması,
- Anadolu'da gelişecek olan Türk edebiyatı alanında ilk yazılan edebî eserlerden olması ve bu yönü ile edebiyatımızın şekillenmesinde temel eserlerden birini teşkil etmesi,
- Nasihat edebiyatımız içinde yer alması ve bilgilendirici, öğretici yanıyla önemli olduğu kadar, yazıldığı dönemin dil özelliklerini taşıması ve Anadolu'da gelişen edebî dilin Türkçe olması konusunda, Âşık Paşa'nın duyarlılığını göstermesi bakımından dikkate değer bir kaynaktır (Yavuz, 2000: X).

1.7.8. Literatür Taraması (İlgili Araştırmalar)

Davranışçı öğretim yaklaşımından bilişsel öğrenme yaklaşımına geçilmesiyle birlikte ezberci eğitim, yerini yapılandırıcı eğitime bırakmıştır. Bu yaklaşım değişikliği Türkçe eğitimi ve öğretimine de reform sayılabilecek önemli değişiklikleri getirmiştir. Önceleri Türkçe ve edebiyat derslerinde dil bilgisi kuralları ve edebiyatçıların eserleri, eserlerin vezin kalıpları vb. ezberci eğitimin getirdiği kuralların öğretimi en iyi yöntemmiş gibi görünürken özellikle son yıllarda eğitim yaklaşımlarında görülen değişiklikler bu algıyı da önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. Böylece özellikle Türkçe eğitimi ve öğretiminde de önemli değişiklikler olmuştur. Temel dil becerileri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma eğitimine daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bu algı değişikliği üniversitelerdeki bilimsel tezlerde, makalelerde, bildirimlerde de kendine önemli yer edinmiş ve dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma temel dil becerileri ile ilgili günümüze kadar gerek deneysel gerekse tarama modeliyle önemli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bu konuda henüz yeterli araştırma bulgularına ulaşılabildiğini söylemek güçtür.

Türkçe eğitimi ve öğretimi demek, bir manada kültür demektir. Eğitimde ve öğretimde her zaman en çağdaş aramak gaye olmakla beraber geçmişten kalan

binlerce yıllık mirasta da eğitim-öğretim ile ilgili önemli malzemeler bulunmaktadır. Bu nedenle özellikle temel dil becerilerinin eğitiminde günümüze kadar eserleri gelmiş edebiyatçılarımızın başarılarının ardında yatan sebepleri irdeleyerek Türkçe eğitimi ve öğretimindeki çalışmaları ilerletmek oldukça önemlidir. Böylece hem gelecek kuşakların bu kültürel mirastan faydalanması hem de yüzlerce yıllık geçmiş ile başarısını ispatlamış bu eserlerin temel dil becerilerinin eğitiminde de etkili bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. Daha önce de ifade edildiği gibi, edebi eserlerde temel dil becerilerinin kullanımı ile ilgili son yıllarda yapılan çalışmalar olmakla birlikte henüz yeterli değildir. Temel dil becerileri ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok deneysel çalışmalar olup bunlar da birtakım değişkenlerin temel dil becerilerinin kullanımına olan etkisini araştırmaya dönüktür. Bu çalışmada ise Kemal Yavuz'un Türk Dil Kurumu tarafında 2000'de yayımlanan "*Âşık Paşa/Garib-nâme*" adlı eseri esas alınacak ve bu eserden faydalanılacaktır.

İlgili araştırmalar kısmına "*Âşık Paşa ve/veya Garib-nâme İle İlgili Yapılan Çalışmalar*" ile "*Edebi Eserlerde Temel Dil Becerilerinin Ele Alınışı*" boyutlarından yaklaşıldığında bu konuda yapılan çalışmalar şunlardır:

1.7.8.1. Âşık Paşa ve/veya Garib-nâme İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Kitaplar:

Garib-nâme ile ilgili yapılan çalışmaların başını çeken Yavuz (2000)'un "*Garib-nâme*" isimli eseri, hazırlanılan bu tez çalışmasının da temel kaynakçasını oluşturmaktadır. Yavuz, Âşık Paşa'nın bu eserinin hem Arap harfli tıpkıbasımını hem transkripsiyonlu (çeviri yazı) metnini hem de bugünkü Türkçeye ait çevirisini yaparak eseri yayımlamıştır. Yavuz, bu çalışması sırasında eserin Süleymaniye Lâleli (L), Almanya Tübingen Depot der Staatsbibliothek (A), Konya Koyunoğlu (K) ve Kayseri Raşit Efendi (R) nüshaları ile karşılaştırmalı bir metin neşri yapmıştır. Eserin başında da eserin yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal yapısı, Âşık Paşa'nın hayatı ve edebi yönü ile ilgili araştırma sonuçlarından elde edilen bilgiler verildikten sonra eser tanıtılmıştır. Ayrıca, Yavuz (2000) tarafından hazırlanan eserin transkripsiyonlu (çeviri yazı) metni Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr web adresinde elektronik döküman olarak da sunulmuştur.

Kemal Yavuz'un hazırladığı bu dört cilt dışında Âşık Paşa ve Garib-nâme ile ilgili şu kitaplar yayımlanmıştır:

- Abdülbaki Gölpınarlı, “*Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Batıniliği*” isimli bir kitap yayımlamıştır (1941).
- Bedri Noyan, “*Âşık Paşa-yı Veli*” isimli bir kitap yayımlamıştır (1998).
- Ethem Erkoç, “*Âşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi*” isimli kitabı yayımlamıştır (2005).
- Ahmet Günşen, “*İlk Trkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa Hayatı-Edebi Kişiliği ve Eserleri*” isimli kitabı yayımlamıştır (2006).

Makaleler ve Bildiriler:

Gülensoy (1994), “*Âşık Paşa'nın Garipnâme'sinde Dini ve Tasavvufi Unsurlar*” başlıklı makalesinde eserde de yer alan dini ve tasavvufi unsurları tespit etmiştir.

Ülgen (2000)'in “*Âşık Paşa ve Garipnâme zerine Prof. Dr. Kemal Yavuz İle Söyleşi*” başlıklı Kemal Yavuz ile yaptığı söyleşisinde Âşık Paşa ve eseri çeşitli yönlerden ele alınarak bu konuda Kemal Yavuz'un düşüncelerine ve bilgilerine yer verilmiştir.

Şarlı (2000), “*Garipnâme'de Bulunan Âyet ve Hadisler ile Bunların Kullanılış Amaçları*” başlıklı makalesinde eserde yer alan ayet ve hadisleri tespit ederek Âşık Paşa'nın bunları kullanmasındaki maksadını ele almıştır.

Şarlı (2002), “*Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nde, Garipnâme'deki Tanıklığına Başvurulmamış Türkçe Kelimeler*” başlıklı makalesinde Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü ve Yeni Tarama Sözlüğü'nde geçen; fakat Âşık Paşa'nın eserinde tanıklarına başvurulmamış ya da bu eserde farklı anlamlar kazanmış tarihi Türkçe kelimeleri tanıklarıyla birlikte vermeye çalışmıştır. Sonuç olarak da eserde tanıklarıyla verdiği seksen beş Türkçe kelimenin, Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü ve Yeni Tarama Sözlüğü'ndeki anlamlarını onayladığını, onlara tanıklık ettiğini ortaya koymuştur.

Yavuz (2003), “*Âşık Paşa*” başlıklı çalışmasında Âşık Paşa'nın hayatını ve edebî kişiliğini eserleriyle birlikte ele almıştır.

Yetiş (2004), bazı yazı ve araştırmalarda eski kültürümüzün akla önem vermediğinin belirtildiğini ve bu anlayışın yanlış bir kanı olduğunu söylemektedir. Bu anlayış doğrultusunda da “*Garipname'de Akıl*” başlıklı makalesini niçin yazdığını yine aynı makalede şöyle izah etmiştir:

“Değerli kardeşim Kemal Yavuz’un yayımladığı *Garipname*’yi okurken gördüm ki, *Âşık Paşa en çok birlik, akıl ve aşk üzerinde duruyor. Zihnimde var olan soruyu çözebilmek için akli ele almak istedim. Acaba Anadolu’daki Türk dil, kültür ve edebiyatının temel taşlarından, başlangıç noktalarından biri olan Âşık Paşa; üstelik bir şeyh olduğu bilinen Âşık Paşa, akli nasıl değerlendiriyordu?*”

Böylesi bir merak ve soruyla makalesini kaleme alan Yetiş, sonuçta *Âşık Paşa*’nın sanılanın aksine akla çok büyük önem verdiğini ve bunu da eserinde hak ettiği şekilde anlattığını ifade etmiştir.

Yavuz (2004), “*Çeşitli Yönleri İle Mantıku’t-Tayr ve Garib-nâme Mesnevîleri*” başlıklı makalesinde hem *Mantıku’t-Tayr*’ı hem de *Garib-nâme*’yi dil, düşünce ve tasavvuf gibi çeşitli yönleriyle eserler özelinde irdelemiş hem de eserleri birbirleriyle çeşitli yönlerden kıyaslamıştır.

Yavuz (2005), “*Âşık Paşa’nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri*” başlıklı makale kaleme almıştır. Bu makalede *Âşık Paşa*’nın Türkçenin hor görüldüğü bir dönemde *Garib-nâme* isimli eserini Türkçe yazarak dil sevgisini ve şuurunu en iyi şekilde yansıttığını söylemiştir. Yavuz, *Âşık Paşa*’nın bu görüşlerinin sadece Türkçe ile sınırlı kalmayıp, bütün dilleri kapsadığını ifade ederek *Âşık Paşa*’daki bu durumun onun dile ne kadar önem verdiğinin en önemli göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca *Âşık Paşa*’nın döneminde bu fikirleri dile getiren olmadığı gibi 18. ve 19. yüzyıla kadar da bu fikirlerin dile getirilmediğini ifade etmiştir.

Yakut (2007), “*Garip-nâme’de Ekler*” başlıklı yüksek lisans tezinde *Âşık Paşa*’nın bu eserini içerdiği çekim ve yapım ekleri yönünden incelemiştir. Bu nedenle tezi iki ana bölümde düzenlemiş ve birinci bölümde eserdeki çekim eklerini ve bunların kullanım yerlerini tespit ederek örneklerle incelemiş; ikinci bölümde de aynı yöntemi yapım ekleri için uygulamıştır. Ayrıca eser yoluyla dönemin dil özelliklerini ortaya koymak amaçlandığı için eserin ek yönünden dönemi adına farklılık ve benzerlik taşıyan yönleri ele alınmıştır.

İbrahim (2007a), “*Âşık Paşa’nın Garib-nâmesi’nde ve Kazak Kültüründe Aile*” başlıklı çalışmasında XIV. yy’ın edebiyatçılarından *Âşık Paşa*’nın *Garib-nâme*’sinden yola çıkarak döneme ait Anadolu Türk ve Kazak aile müessesesinin benzer yönlerini incelemiştir.

İbrahim (2007b), “*Âşık Paşa’nın Garib-namesi’nden Hareketle Anadolu Türk Kültürü ve Kazak Kültürünün Çocuk Konusunda Karşılaştırılması*” başlıklı

çalışmasında çocuğun dünyaya gelmesi, çocuğa isim verme ve çocuğun okula başlaması vb. hususlarla ilgili Garib-nâme’de anlatılanların, klasik Kazak düşüncesiyle gösterdiği benzerlikleri örnekler yoluyla açıklamıştır. Ayrıca iki kültür arasındaki en önemli fark olan Kazaklardaki şecere kültürü hakkında bilgi vermiştir.

Sever (2008), “*Garipnâme’de İnsan*” başlıklı çalışmasında Âşık Paşa’nın insana bakışını, örnek olarak çağının insanına sunduğu ideal insan ve davranış şekillerini ele almıştır. Araştırmada tasavvufu yaymaktaki, tasavvuf anlayışının yaygınlaştırılmasındaki amaç, Âşık Paşa’nın devrindeki insanlara yön çizmek, yol göstermek; dolayısıyla da ideal insani ilişkilerin yaşandığı ideal toplumu oluşturmak olarak özetlenmiştir.

İbragim (2008), “*Garib-nâme’nin Bazı Beyitleriyle Anlam Benzerliği Bulunan Kazak Atasözleri*” başlıklı makalesinde Garib-nâme’de Kazak atasözleri ile anlam yakınlığı bulunan beyitleri incelemiştir.

Özkan (2008), 2001 yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi bünyesinde düzenlenen II. Âşık Paşa Sempozyumunda bildiri olarak da sunulan “*Âşık Paşa ve Çağdaşlarının Türk Diline Hizmetleri*” başlıklı çalışmasında 11. asrın başlarından itibaren Anadolu’ya yapılan göçlerle birlikte Türkçede meydana gelen değişimleri ele almaktadır. Türkiye Türkçesine kaynaklık eden Oğuzcanın daha derinlikli bir dil hâline gelmesinde rol oynayan Âşık Paşa, Yunus Emre, Gülşehrî, Hoca Mesud, Şeyhoğlu Mustafa, Devletoğlu Yusuf gibi dönemin önde gelen isimlerinin eserlerinden aldığı parçalar yoluyla, Türk diline hizmetlerini ele almıştır.

Büyük yıldırım (2009), “*Âşık Paşa’nın Garipnâme’sinde İnsan Bedeniyle İlgili Benzetmeler*” başlıklı makalesinde eserinden hareketle Âşık Paşa’nın insana, insan bedenine bakışını değerlendirirken şairin duygu ve düşünce dünyasını, hayata bakışını “*beden*” kavramı çerçevesinde ortaya koymuştur. Ayrıca dönemin sosyal, siyasal hayatının bu anlatım biçimindeki etkisini de belirlemeyi amaçlamıştır.

Yavuz (2009), Dil ve Edebiyat Derneği Dergisi’nde çıkan “*O Türkçeye Âşık-Âşık Paşa (Ayın Dosyası)*” başlıklı makalesinde “*Türkçenin ifade gücünü günümüzden daha canlı şekilde Âşık Paşa’da buluruz. Bu da onun samimi oluşundan, Türkçe için düşünüp fikirler ileri sürmesinden ve Türkçenin gelişmesi için büyük gayret sarf etmesinden ileri gelir... Âşık Paşa’nın en önemli vasfı devrinin bir ideoloğu olmasıdır. Bu yönü de ele alındığı zaman Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarında üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirdiğini belirtmek gerekir. O, yeni Türk devletinin kuruluşunda temel meseleleri öne süren, devlet dilinin Türkçe*

olması ve seçme ordu kurulması gibi fikirler getiren bir bilgindir.” ifadeleri ile Âşık Paşa'nın Türkçe için önemini vurgulamıştır.

Karaörs (2011), “*Âşık Paşa ve Alî Şîr Nevâyî’de Türkçe Sevgisi ve Türkçenin Gücü*” başlıklı bir makale yazmıştır. Makalesinde Âşık Paşa ve Nevâyî'nin birbirinden beş bin km uzaklıktaki iki Türklük mekânında, yedi yüz ve beş yüz yıl önceki bir zaman diliminde yaşamış, Türk edebiyatının iki seçkin temsilcisi olduklarını söylemiştir. Fakat buna rağmen bu iki edebiyatçının da gaye yönünden ortak amaç güttüklerini ve bu amaçlarının da eserlerini Türkçe yazarak Türkçenin Farsçadan üstün bir dil olduğunu ortaya koymak olduğunu ifade etmiştir. Bu noktadan yola çıkarak da Türkçenin aslında çok güçlü bir dil olduğunu ve bugün dilimizin herhangi bir sorunu bulunmadığını dile getirerek, Türkçeyi bilmeyenlerin, anlamayanların, iyi öğrenmeyenlerin Türkçe sorunu olduğunu, bu nedenle de Türkçeyi iyi öğrenerek, anlayıp anlatmamız gerektiğini söylemiştir.

Cengiz ve Sarıççek (2011), “*Şiir Üzerine Sosyolojik Çözümleme: Âşık Paşa*” başlıklı çalışmasında şiirlerin edebi yönünün olması ile birlikte aynı zamanda içinde bulunduğu dönemin etkisinde kaldığı için döneminin toplumsal niteliklerini de yansıttığını ifade ederek bu noktadan hareketle Âşık Paşa'nın şiirlerini bu yönü ile ele almıştır. Buna göre Âşık Paşa, şiiri kullanarak mensubu olduğu toplumunun dini, ahlaki, siyasi idari vb. merkezleriyle ve kurumlarıyla işbirliğine dayalı bir etkileşim sergilemiştir. Çalışmada Âşık Paşa'nın şiirlerinde toplumsal bilinç iki başlık altında incelenmiştir.

Buna göre:

1. Âşık Paşa'nın edebi vurguları ve kullandığı terminoloji, o dönem için egemen kültürün ortaya koyduğu görüşü benimseme ve bunları kabul etme yönündedir. Bu nedenle Âşık Paşa, toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen dini düşüncenin temsilcilerinin algıladığı anlamda; göreceli olarak dinsel açıdan Sünni, toplumsal açıdan barışçı, bütünleştirici, ahlaki bütün ve yerli/yerel olarak tanımlanabilir.

2. Âşık Paşa'nın siyasi dokuyu ifade eden şiirlerinde, toplumun katmanları arasında egemenlik üzerinde etkili olanlarla, bu egemenliği ele geçirmek isteyenler arasında bir birikimin sonucunda ortaya çıkan toplumsal çatışmayı görmek mümkündür. Âşık Paşa'nın şiirlerinin muhalif bir siyasal düşünce olarak ortaya çıkmadığı; aksine, teslimiyetçi ve tasdik edici olduğu, yani maslahata uygun bir siyasal hareket tarzı belirlediği görülmektedir.

Kabadayı (2013) ise, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi bünyesinde düzenlenen “*Âşık Paşa ve Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu*”nda sunulan bildirileri bir araya getirmiştir.

1.7.8.2. Edebi Eserlerde Temel Dil Becerilerinin Ele Alınışı Boyutuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Yüksek Lisans Tezleri:

Şentürk (2008), anonim halk edebiyatı türlerinden tekerlemelerin ana dil öğretiminde nasıl kullanılacağını ve ne gibi faydalar sağlayabileceğini incelemeyi amaçladığı “*Ana Dil (Türkçe) Öğretmesinde Tekermelerin Rolü*” başlıklı yüksek lisans tezinde tekerleme türünün ana dil öğretiminde kullanımının sağlayacağı faydaları tespit etmiştir.

Çokakoğlu (2012) “*2006 Programına Göre 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Masal Metinlerinden Yararlanma Durumları*” başlıklı yüksek lisans tezinde şu sonuçlara ulaşmıştır: 2006 programına göre hazırlanan Türkçe ders kitaplarındaki masal metinlerinin sayısı azdır. Kitaplarda yer alan metinlere ait kazanımlar duyuşsal alana hitap etmede yetersizdir. Ancak metinlere bağlı olarak hazırlanan etkinlikler temel dil becerilerini geliştirecek niteliktedir.

Makaleler ve Bildiriler:

Yeniterzi (2001), “*Konyalı Şair Meşâmî ve Konuşma Âdâbına Dair Bir Nasihat-namesi*” başlıklı makalesinde Meşâmî’nin bir kıt’a, on dört gazel, bir tahmis, bir müsebbâ ve beş beyit olmak üzere yirmi üç parçadan oluşan manzumelerini incelemiştir. İncelediği beyitlerde Meşâmî’nin konuşma adabının genel kurallarını son derece özlü bir biçimde dile getirdiğini görmüştür. Sözü; buğday, gelin, inci, ok, şeker, bal ve gümüş gibi benzetmelerle yer aldığı manzumede özellikle üzerinde durulan şey, az konuşmaktır. Meşâmî’nin manzumesinde dikkat çeken bir diğer özellik ise tatlı dilli olmaktır. Şairin üzerinde durduğu diğer hususlar ise yalan söylememek, doğru sözlü olmak, büyük konuşmamak ve aynı sözleri tekrar etmekten kaçınmak gibi herkesçe bilinen ama uyulmasında ihmal gösterilen hususlar olarak gösterilmiştir.

Baş (2002), “*Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı*” başlıklı makalesinde atasözlerimizin Türkçe öğretiminde anonim bir ürün olarak yer aldığını ifade ederek Türkçe programında atasözlerimiz ile ilgili genel amaç, özel amaç ve hedef davranışlar bulunduğunu anlatmaktadır. Buradan hareketle

de Türkçenin dört temel dil becerisi olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma çalışmalarında atasözlerimizden faydalanılması gerektiği sonucunu ortaya koymuştur.

Tunç (2005)'un "*Dede Ömer Rûşenî Divânı'nda Söz ve Konuşma Adabı İle İlgili Hususlar*" başlıklı makalesinde şair ve ediplerin dili kullanışlarındaki maharetlerine göre değer buldukları, özellikle de bunun divan şairlerinde daha fazla ehemmiyet taşıdığı dile getirilerek bu eserde ise yüklenilen misyon gereği sözlerin genelini gerçek anlamlarıyla kullanıldığı, sohbet ve konuşma adabı ile alakalı olduğu ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak da eserin insanları dinen ve ahlaken eğitmeyi amaçlamış olması tespit edilmiştir.

Kıbrıs (2008), örneklerle şiir okumanın temel dil becerilerinin gelişiminde nasıl bir etki oluşturabileceğini belirlemek için yaptığı "*Okuma ve Yazma Çalışmalarında Şiir Etkinliklerinden Nasıl Yararlanılabilir?*" başlıklı makalesinde, becerilerin geliştirilmesinin ancak ilgili etkinliklerin sık sık uygulanarak tekrarlanmasıyla mümkün olacağı sonucuna ulaşmıştır.

Toker (2011), ninni ve tekerlemelerin ana dili eğitimi üzerindeki etkisini örneklerden hareketle incelediği "*Türkçenin Anadili Olarak Öğretiminde Ninni ve Tekerlemelerin Yeri*" başlıklı çalışması sonunda ninniler ve tekerlemelerin ahenkleriyle çocukların ilgisini çektiğini, bu yüzden ana dili eğitiminde ninni ve tekerlemelere gereken önemin verilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Batur (2012), "*Divânü Lûgati't -Türk'te Anlama ve Anlatma Becerilerine İlişkin Örnekler*" başlıklı makalesinde Divânü Lûgati't-Türk'teki dil becerilerini tespit etmiştir. Çalışmada, Divânü Lûgati't-Türk'te sırasıyla dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geçtiği cümle ve madde başları taranarak incelenmiş; eserin genelde dil öğretiminde, özelde ise temel dil becerilerinin verilmesinde oynadığı rol ortaya çıkarılmıştır.

Arslan (2012), "*Kutadgu Bilig'de Dinleme ve Konuşma Becerisine İlişkin Sözler*" başlıklı makalesinde konuşma ve dinleme becerileri ile ilgili Kutadgu Bilig'de yer alan sözleri tespit etmiştir. Çalışmanın sonunda ise Kutadgu Bilig'de;

"Sözü çok söyleme, sırasında ve az söyle; binlerce söz düğümünü bu bir sözde çöz.",

"Çok söylemekle insan âlim olmaz; çok dinlemekle âlim başköşeyi bulur."

"Bil ki ancak iki türlü insan konuşmaz: biri bilgisiz, biri de dilsiz.",

“Sözü çok söyledin, dikkat et, tazeliğini kaybetmesin; çok sözden insan usanır.”;

“Her sözü dinle, ancak lüzumlu olanı al; lüzumsuz olan sözleri orada bırak.” gibi dinleme ve konuşma eğitiminde kullanılabilecek birçok özlü sözün olduğunu ve bu sözlerden hareketle konuşma ve dinleme eğitimine ilişkin çeşitli kurallara ulaşılabileceğini ifade etmiştir.

Altunbay (2012), “Dil Öğreniminde ve Öğretiminde Tiyatronun Kullanımı ve Tiyatronun Temel Dil Becerilerine Katkısı” başlıklı çalışmasında dil öğreniminde ve öğretiminde tiyatronun kullanımı ile tiyatronun temel dil becerilerine katkısını ele almıştır. Çalışmasının sonunda ise dil öğreniminde ve öğretiminde tiyatronun diğer yöntem ve tekniklerden farklı olarak önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir. Altunbay, dile ait unsurların sergilendiği ve birçok duyu organına hitap edilebilen tiyatrodaki temel dil becerilerinin (dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma) bütün olarak yer almasının bu sanatın önemini daha da önemli kıldığını, bunun yanında tiyatronun aynı zamanda etkili bir kültür aktarımı aracı olduğunu söylemiştir.

Kaya (2013), şiirin okuma yazma öğretimindeki yerini ve önemini ortaya koymak amacıyla yaptığı “Okuma Yazma Öğretiminde Şiir” başlıklı makalesinde, şiirin okuma ve yazma çalışmalarına önemli katkıları olacağı sonucuna ulaşmıştır. Kaya’ya göre, yazma çalışmalarına şiirin katkıları şunlardır:

- Öğrencinin yazma çalışmalarına olumlu bakmasını sağlar.
- Öğrenciyi yazmaya motive eder.
- Öğrencinin kelime dağarcığını geliştirir.
- Öğrencinin yaratıcılığını geliştirir.
- Yazma öğreniminde özgüven sağlar.
- Yazma dilini öğretir.
- Düşünce ve duyguları yaratıcı bir şekilde yazısına yansıtır.
- Sosyal iletişimi sağlar.
- Daha sonraki eğitim aşamalarında yazma eğilimini geliştirir.
- Yazmaktan zevk almalarına yardımcı olur.

Okur ve Beyce (2013), “Dinleme Becerisinin Kültürümüzdeki Yeri ve Dinleme Eğitiminin Önemi: Kutadgu Bilig Örneği Üzerinden” başlıklı makalede, ilk edinilen dil becerisi olması nedeniyle hayatımızda önemli bir yeri olan dinleme becerisinin ve alışkanlığının kültürümüzde de önemli bir yeri olduğu savından hareketle çalışma

yürütmüşlerdir. Yaptıkları bu çalışmalarında, dinlemeye ilişkin ifadeleri; üzerinde daha fazla durulan konulara göre (dinleme kuralları, öğüt anlamıyla dinleme, itaat anlamıyla dinleme, konuşmak için dinleme, dinlemenin konuşmadan önemli olduğu, dinlemenin hayata aktarılması vb.) gruplandırarak incelemişlerdir. Daha sonra ise bu grupları alt başlıklar hâlinde açıklamışlar ve pek çok konuda başvurulan bir kaynak olan Kutadgu Bilig'in dinleme yönünden de zengin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Batur ve Yıldırım (2013), "*Orhun Yazıtlarında Anlama ve Anlatma Becerileri*" başlıklı makale çalışmalarında Orhun Yazıtlarını dört temel dil becerisi yönünden incelemişler ve yazıtlarda başvurulan anlama ve anlatma becerilerini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Elde edilen veriler sonucunda ise Orhun Yazıtları oluşturulurken anlama ve anlatma becerilerine başvurulduğu tespit edilmiştir.

Kılıç (2013), "*Atebetü'l Hakâyık'ta Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme*" başlıklı çalışmasında 11. yüzyılın sonları ile 12. yüzyılın başlarında yaşadığı sanılan şair ve bilim adamı Edib Ahmed Yükneki'ye ait Atebetü'l-Hakâyık isimli eserde geçen dil becerilerini tespit etmeye çalışmıştır. Kılıç, çalışması sonunda özetle şu sonuçlara ulaşmıştır:

- ✓ Eserde etkileşimli ve dikkatli bir dinleme tavsiye edilmiştir.
- ✓ Okumanın önemi ve amaçları (can sıkıntısından kurtulmak, zevk almak, zengin yaşantılar elde etmek için okuma vb.) üzerinde durulmuştur.
- ✓ İnsanlarla iyi iletişim kurmanın, güzel ve etkili konuşmanın önemi vurgulanmıştır.
- ✓ Eserde yerilen incitici söz, dedikodu yapma gibi hususları olumsuz konuşma örnekleri olarak değerlendirmek mümkündür.
- ✓ Yükneki, eseriyle okuyucunun bilgi hazinesini ve düşünce ufku genişletmeyi amaçlamıştır. Kılıç, elde ettiği tüm bu sonuçların ardından ise özgün bir üslup kazanmak, yazım becerileri geliştirmek, düşünce, deneyim ve izlenimleri serbestçe ifade edebilmek gibi ana dili eğitiminin konusunu oluşturan hususlarda Atabetü'l Hakâyık'tan yararlanmak mümkündür, değerlendirmesini yapmıştır.

Çifçi ve Alevli (2013), "*Mantku't-tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı*" başlıklı çalışmalarında XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi eserlerinden olan Mantku't-tayr'daki temel dil becerilerini tespit etmişler ve tespit edilen becerilerin Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'ndaki kazanımlarla örtüşme düzeyini ortaya koymuşlardır.

Çifçi ve Yıldırım (2013), “*İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri*” başlıklı makalelerinde medreselerde ana dili eğitimine yer verilmeği bir dönemde örtük program aracılığıyla İskendernâme'nin ana dil eğitimine katkısını incelemişler ve günümüz İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında (MEB, 2006) bulunan 6-8. sınıf kazanımlarıyla ilgisini araştırmışlardır. Çalışma sırasında 8754 beyit olan İskendernâme'nin ilk 4000 beyti incelenmiştir. Bunun sonucunda 712 beyitte anlama ve anlatma becerilerine rastlanmış ve beyitlerin günümüz İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. sınıflar) Öğretim Programındaki (MEB, 2006) bulunan 6-8. sınıf kazanımlarıyla ilgili olduğu görülmüştür.

Mert (2014) dil becerilerine ilişkin sunulan etkinlik önerileri ile öğrencilerin derse katılımlarının, Türkçe derslerinden aldıkları verimin ve zevkin artırılması amaçlanan “*Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri*” başlıklı çalışmasında şu sonuca ulaşmıştır: Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde daha çok uygulamaya dönük çalışmalar yapılmalıdır.

Karakuş ve Baki (2014), fıkraların Türkçe öğretiminde kaynak metin olarak kullanılabilirliğini tespit etmek amacıyla oluşturdukları “*Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği*” başlıklı makalelerinde fıkraların sahip olduğu nitelikler ile eğitimdeki işlevleri üzerinde durmuşlardır. Sonuç olarak ise Türkçe öğretiminde öğrencilerde pratik düşünme, toplumun kültürel değerlerini algılama gibi önemli işlevler üstlenen bu türe Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ait ortaokul Türkçe ders kitaplarında gerekli önemin verilmediği tespit edilmiştir. Bu çerçevede Türkçe dersi içerisinde önemli bir işleve sahip olan ders kitaplarında fıkraların işlevlerinden yararlanma gerekliliğini ortaya koymuşlardır.

II. BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde, çalışmanın yürütülmesi esnasında izlenen bilimsel yaklaşımın araştırma modeli, veri toplama süreci ve analizi ile yapılan çalışmaya yönelik varsayımlar ve sınırlılıklar hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Garib-nâme'deki beyitlerde temel dil becerileri ile ilgili doğrudan veya dolaylı yollardan verilen; dinleyicide, okuyucuda, sözlü ve yazılı anlatımcıda bulunması gereken nitelikler ile bu niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki kazanımlarla ilişkisini incelemeye yönelik yapılan bu tez çalışmasında tarama modeli kullanılmış ve içerik analizi yapılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002: 77).

2.2. Veri Toplama Süreci ve Analizi

Çalışmanın alt yapısını ve kavramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla konu alanıyla ilgili kitaplar, makaleler, tezler, bildiriler, Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı (2006) ve genel ağ taranmış; ilgili yerler belirlenerek değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Yavuz (2000)'un hazırladığı Âşık Paşa'nın Garib-nâme isimli aşağıdaki dört ciltlik eseri ile aynı eserin Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr web adresindeki elektronik dokümanı verilerin elde edilmesinde kaynak kitap olarak kullanılmıştır:

- Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 1/1, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.

- Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 1/2, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.
- Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 2/1, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.
- Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 2/2, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.

Veri toplama sürecinde incelenen kitapların beyitlerinde yer alan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerine ait kelimeler, kelime grupları ve kavramlar içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar veya temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyip, sınıflandırarak yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca, sınıflandırılan bu verilerin temel dil beceri alanlarına göre yüzdelik oranları da belirlenerek beceriler, Garib-nâme’de kullanım oranlarına göre en fazla kullanılanlardan en az kullanılanlara doğru sıralanmıştır. Dört temel dil becerisinin her birine ait farklı nitelikler ile bu niteliklere sahip bir kişide bulunması gereken özelliklere ise eserde yer alan beyitlerden hareketle ulaşılmıştır. Çalışmada dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin gerektirdiği nitelikleri etkili bir şekilde ortaya koyan ve bu yönüyle de çalışmanın amacına doğrudan hizmet edebileceği düşünülen beyitler örnek olarak tercih edilmiştir. Daha sonra Garib-nâme’deki temel dil becerileri (dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma) ile ilgili elde edilen veriler ve bulgular, konu alanıyla ilgili belge ve bilgiler doğrultusunda yorumlanıp Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’nda yer alan öğrenme alanları ile ilgili kazanımlarla uyumu yönünden ele alınmıştır. Son olarak da elde edilen veriler, bulgular ve yorumlardan çıkan sonuçlar ve öneriler ortaya konulmuştur.

Çalışmada kaynak olarak kullanılan ve Yavuz (2000) tarafında hazırlanan dört ciltlik eserde üç metin yer almaktadır. Eserin baştan sona kadar sol taraftaki sayfası Garib-nâme’nin Lâleli nüshasının tıpkıbasımına ayrılmış; karşı sayfaların birinci sütununda, dört nüshaya dayanan ilmî metin transkripsiyonlu bir şekilde ortaya konmuş ve nüsha farkları her sayfanın altında gösterilmiştir. İkinci sütunda ise eser, günümüz Türkçesiyle verilmiştir. Yavuz (2000), eserin günümüz Türkçesi ile verdiği metin, giriş ve önsöz kısmında, eser isimleri dışında, Türk Dil Kurumu'nun 1996 yılında çıkardığı İmlâ Kılavuzu'na uymuştur (Yavuz, 2000). Bu nedenle çalışmada kaynak olarak kullanılan eserin hem transkripsiyonlu metninden hem de bugünkü

Türkçeye ait çevirisinin yapıldığı beyitlerden elde edilen alıntılar doğrudan alıntı olarak alındığı için herhangi bir yazım güncellemesine gidilmemiştir. Çalışmanın diğer kısımlarında ise Türkçe yazım kuralları bakımından Türk Dil Kurumu'nun güncel yazım kılavuzu esas alınmıştır.

2.3. Varsayımlar (Sayılılar)

1. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan ve eserin hem Arap harfli tıpkıbasımı hem de transkripsiyonlu metni ve bugünkü Türkçeye ait çevirisi yapılarak Yavuz (2000) tarafından hazırlanan yukarıdaki dört ciltlik eser ile aynı eserin Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr'deki transkripsiyonlu (çeviri yazı) elektronik dokümanının Garib-nâme'nin özgün hâlini doğru ve eksiksiz olarak yansıttığı varsayılmıştır.
2. Tezin problem durumunu, önemini, literatürü (yapılan diğer çalışmalar) ve kavramsal çerçeveyi yansıtmak için kullanılan kaynakların, konuyu yeterli şekilde yansıttığı varsayılmıştır.
3. Kaynak eser olarak kullanılan Yavuz (2000)'un dört cilt olarak hazırladığı kitaplarda ve aynı eserin Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr'deki transkripsiyonlu (çeviri yazı) elektronik dokümanında eserin bütününe ilgilendiren beyit numaraları, nüshaları temsil eden harflerin sırasında, genellikle beş atlamalı olarak yazılmıştır. Tez çalışmasında ise kolaylık sağlaması açısından eserde alıntı olarak yer alan ayet, hadis vb. dışındaki her beytin ayrı ayrı ardışık olarak numaralandırıldığı varsayılmıştır.

2.4. Sınırlılıklar

1. Garib-nâme'yi bütünüyle ele alan çok fazla kaynak olmaması nedeniyle bu çalışmada, Yavuz (2000)'un hazırladığı aşağıdaki dört ciltlik kitaplar ile yine Yavuz (2000) tarafından hazırlanan aynı eserin Kültür ve Turizm Bakanlığına ait ekitap.kulturturizm.gov.tr'deki transkripsiyonlu (çeviri yazı) elektronik dokümanı temel kaynak olarak kullanılmıştır:
 - Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 1/1, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.
 - Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 1/2, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.

- Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 2/1, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.
 - Âşık Paşa, Garib-nâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma, Haz. Kemal Yavuz, C. 2/2, Türk Dil Kurumu Yay., İstanbul, 2000.
2. Temel kaynak niteliğindeki Garib-nâme, temel dil becerilerine yönelik verdiği mesajlar, beyitlerden hareketle temel dil becerilerini etkin ve güzel şekilde kullanabilecek bireylerde bulunması gereken özellikler ve bu özelliklerin 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarla örtüşme durumu yönlerinden ele alınmıştır.
 3. Çalışma kapsamında dört temel dil becerisi olarak dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ele alınmış ve dil bilgisi etkinlikleri çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir.

III. BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde öncelikle, yapılan tarama çalışması ve veri analizi sonucunda Garib-nâme’de dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerileri ile ilgili kullanılan kelimeler veya kelime gruplarının sayısal ve yüzdelerik dağılımı ile ilgili bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir. Daha sonra da Garib-nâme’den temel dil becerileri ile ilgili elde edilen bulgular doğrultusunda, bu becerilerin önemi ortaya konulmuş ve tezle ilgili beyitlerden hareketle bu temel dil becerilerinin gerektirdiği nitelikler tespit edilerek tespitlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) kazanımları ile uyumu yorumlanmıştır.

Tablo 1. Temel Dil Becerilerinin Garib-nâme’deki Sayısal ve Yüzdelerik Dağılımı.

Beceri Alanı	Beceri Alanının Eserde Kullanıldığı Beyit Sayısı	Beceri Alanlarının Kullanıldığı Beyitlerin Garib-nâme’deki Toplam Beyit Sayısına (35+20+10592=10647) Oranı
Konuşma	4199	% 39,43
Dinleme/İzleme	904	% 8,49
Okuma	441	% 4,14
Yazma	286	% 2,68
TOPLAM	5830	% 54,74

Yapılan araştırmada dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerine ait kelime ve kelime gruplarının Garib-nâme’de kullanımına ait sayısal ve yüzdelerik dağılımında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- ❖ Garib-nâme’de temel dil becerilerine ait kelime ve kelime grupların kullanım sayılarına bakıldığında en fazla 4199 beyitte kullanılan

konuşma temel dil becerisine ait kelime/kelime gruplarının kullanıldığı ve bu sayının da oransal olarak eserin toplam beyit sayısının % 39,43'ünü oluşturduğu görülmüştür.

- ❖ Konuşmadan sonra en fazla kelime ve kelime grubunun kullanıldığı beceri alanının 904 beyitte kullanılan ve eserin toplam beyit sayısının % 8,49'unu oluşturan dinleme/izleme becerisi olduğu görülmüştür.
- ❖ Eserde konuşma ve dinleme/izleme temel dil becerilerinden sonra kelime/kelime grubunun en fazla kullanıldığı diğer temel dil becerisi ise 441 beyitte kullanılan ve eserin toplam beyit sayısının % 4,14'lük kısmını oluşturan okuma becerisidir.
- ❖ Eserde en az kullanılan temel dil becerisi ise 286 beyitte kullanılan ve eserin toplam beyit sayısının % 2,68'lik kısmını oluşturan yazma temel dil becerisidir.

Sonuç olarak Garib-nâme'de; dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma temel dil becerilerine ait kelime/kelime gruplarına eserin toplam 5830 beytinde yer verildiği ve bu sayının ise eserdeki toplam beyit sayısının % 54,74'ü gibi yüksek bir oranını oluşturduğu görülmüştür. Ayrıca bu temel dil becerilerinin eserde en fazla kullanılan en az kullanılan doğru konuşma, dinleme/izleme, okuma ve yazma olarak sıralandığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.1. GARİB-NÂME'DEKİ DİNLEME/İZLEME BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

3.1.1. Garib-nâme'deki Dinleme/İzleme Becerisiyle İlgili

Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları

Garib-nâme'de, dinleme/izleme beceri alanı ile ilgili kullanılan kelimelerin ve kelime gruplarının ele alındığı bu bölümde, Garib-nâme'nin 904 beytinde dinleme/izleme beceri alanı ile ilgili, Tablo 2.'de verilen kelimelerin ve kelime gruplarının kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 2. Garib-nâme’de Dinleme/İzleme Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşılıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları.

Dinleme/İzleme Beceri Alanıyla İlgili Kelimeler ve Kelime Grupları	Kelimelerin Karşılıdığı Anlamlar	Kelimelerin Kullanıldıkları Beyit Sayıları
<ul style="list-style-type: none"> • Aç kulaguñ • Kıldan kıla dinle- • Kıldan kıla işit- • Kulagun bir dem uht- • Kulak tut- • Kulak ur- 	<p>Kulağına tutmak</p> <p>Kulak vermek</p>	59
<ul style="list-style-type: none"> • Buyrug içinde dur- • Emr al- • Hükm al- • Hükmi ir- • Hükmine ferman • Hükmini kabul kıl- • Teslîm ol- 	<p>Emir dinlemek</p> <p>İtaat etmek</p> <p>Uymak</p>	9
<ul style="list-style-type: none"> • Cân-ıla al- • Cân kulağı • Göñle in- • Göñli içinde kon- • Göñülden dinle- • ‘ışk-ıla dinle • Yüreğe irş- 	<p>Aşkla dinlemek</p> <p>Dikkatle dinlemek</p> <p>Gönülden dinlemek</p>	57
<ul style="list-style-type: none"> • Dâsitân dinle- • Hikâyet dinle- • Hikâyet işit- • Hikmet dinle- • Hikmet işit- • Mesel dinle- 	<p>Destan dinlemek</p> <p>Hikâye dinlemek</p> <p>Kıssa dinlemek</p>	68
<ul style="list-style-type: none"> • Dinle- 	<p>Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak</p> <p>İşitmek için kulak vermek</p>	211
<ul style="list-style-type: none"> • Dut- 	<p>Anlamak</p> <p>Dinlemek</p> <p>Dinlenileni yerine getirmek</p>	40
<ul style="list-style-type: none"> • Duy- • Tuy- 	<p>Dinlemek</p> <p>Haberi olmak</p>	22

	Hissetmek İşitmek (Duymak)	
• İkrarıyla dinle-	Dil ile doğrulamak Dinlediğini tasdik etmek	2
• İşit-	Dinlemek Duymak (İşitmek)	302
• Kulak	Kulak	59
• Nasîhat al- • Öğüt al-	Ders çıkarmak Nasihat (öğüt) dinlemek	10
• Öñden soña dinle- • Tamâm dinle-	Baştan sona dinlemek Tamamen ve eksiksiz dinlemek	26
• Sıdk-ıla dinle- • Söze vefâ kıl- • Sözi geç- • Sözi oyun dutma- • Ulular sözine kâbil ol-	Sadık bir şekilde, saygıyla dinlemek Sözü hafife almamak	12
• Sözden dad al- • Sözden fâ'ide bağla- • Söz ma'nisin al- • Sözi al- • Sözüñ dadına ir- • Sözüñ dadın bil- • Sözine bak- • Sözüñ ma'nisine ir-	Konuşulanı anlamak Sözden faydalanmak Manasına ulaşmak	27
TOPLAM: 904 BEYİT		

Tablo 2.'de de görüldüğü gibi Âşık Paşa, dinleme/izleme beceri alanı ile ilgili olarak en fazla “*işit-*” (302 beyit) sözcüğünü kullanmıştır. “*İşit*” sözcüğünün hemen ardından ise 211 beyitte kullanılan “*dinle-*” ifadesi gelmektedir. Burada dikkat çeken nokta ise Âşık Paşa'nın eserinde “*işit-*” ve “*dinle-*” ifadelerini anlamsal olarak henüz birbirinden ayırt etmemiş olmasıdır. Bu iki kelime ile ilişkili diğer kelimeler ise eserde 40 beyitte kullanılan “*dut-*” ve 22 beyitte kullanılan “*duy-* (*tuy-*)”dur. Bu kelimelerin eserde bu kadar fazla yer almasının en önemli sebebi ise aşağıdaki beyitte de görüldüğü gibi Âşık Paşa'nın eserinde bu sözcükleri dikkat çekme amaçlı bir ünlem ifadesi olarak fazlasıyla kullanmasıdır:

601-İşid iy ma'nî soran gör ne direm / Bir kulag ur diñle gör ne eydürem
(Ey hikmet isteyen! Kulak ver de ne anlattığımı ve ne söylediğimi bir dinle.)

Dinleme/izleme beceri alanı ile ilgili en çok kullanılan kelime ve kelime gruplarından diğerleri ise 59 beyitte geçen “aç kulaguñ, kıldan kıla dinle-, kıldan kıla işit-, kulak ur-, kulak tut-, kulagun bir dem uht- ” ifadeleridir. Bu ifadeler de Âşık Paşa'nın dinleme öncesinde dinleyicinin dikkatini konuşulana vermesinin dinleme etkinliğinin başarıya ulaşmasındaki önemini ortaya koyar niteliktedir.

Âşık Paşa, Garib-nâme'de verdiği soyut bilgileri anlayıcı açısından daha anlaşılır kılmak için somutlaştırma aracı olarak, ele aldığı konuyla ilgili hikâye, masal, kıssa, destan gibi hikmet ihtiva eden sözler söylemeyi veya olaylar anlatmayı tercih etmiştir. Nitekim bunun bir yansıması olarak eserinde 68 beyitte “dâsîtan dinle-, hikâyet dinle-, hikâyet işit-, mesel dinle-, hikmet dinle-, hikmet işit-” ifadelerine yer vermiştir.

Tablo 2.'de kullanım sayılarıyla dikkat çeken diğer kelime ve kelime grupları ise 57 beyitte geçen ve dikkatini vererek gönülden dinlemeyi ön plana çıkaran “cân kulağı, cân-ıla al-, gönülden dinle-, 'ışk-ıla dinle-, gönli içinde kon-, gönle in-, yüreğe irş-, kıldan kıla dinle, kıldan kıla işit-” kelime gruplarıdır.

Âşık Paşa, dinleyicinin dinlemenin sonucunda konuşulana ve hatta zaman zaman konuşulanan ardındaki söylenmeyen örtük anlamı anlamasını da fazlasıyla önemsemiştir. Bu nedenle de 27 beyitte “sözden dad al-, sözüñ dadın bil-, sözüñ dadına ir-, sözden fâ'ide bağla-, sözüñ ma'nisine ir-, söz ma'nisin al-, sözi al-, sözine bak-” söz gruplarını kullanmıştır. Ayrıca bu ifadeler dinlemenin amaçlı, bilinçli yapılan bir eylem olduğunu vurgulamakla birlikte, dinleyeni konuşulana güdüleme noktasında da önemlidir.

Tablo 2.'de dinleme ile ilgili dikkat çeken bir diğer kelime grubu ise dinlemenin baştan sona, eksiksiz yapılması gerektiğini vurgulayan ve eserde 26 beyitte kullanılan “öñden soña dinle-, tamâm dinle-” ifadeleridir.

Âşık Paşa, dinlemenin doğrulukla ve samimiyetle yapılması gereken bir beceri alanı olduğunu ve konuşulanan dinleyici açısından değerli olduğunu, dinleyicinin bu değeri gerek konuşana karşı gerekse de konuşulan konuya karşı saygılı bir şekilde dinleyerek yansıtması gerektiğini vurgulamıştır. Bunu da eserinde 12 beyitte kullandığı “sıdk-ıla dinle-, sözi geç-, sözi oyun dutma-, söze vefâ kıl-, ulular sözine kâbil ol-” kelime grupları yoluyla gerçekleştirmiştir.

3.1.2. Garib-nâme’de Dinleme/İzleme Yönüyle Sözü’n Üç Menzili ve Dinleme/İzleme Becerisinin Önemi

Kişilerarası ilişkiler genel itibariyle konuşma ve dinlemeye dayanır. Ayrıca, bir kişinin kendini tanıması dinlemeyi öğrenmesiyle gerçekleşebilir. Diğer taraftan sosyal bir varlık olarak insan, birçok alanda dinlemeyi bir gereksinim olarak kabul etmek zorundadır. Bugün her birey radyo programlarını, konferansları, konserleri, tiyatro oyunlarını, filmleri ve sosyal ve kültürel hayatın getirdiği birçok şeyi dinlemek ve izlemek ihtiyacı duyar. Bu türlü faaliyetlere, özellikle günümüz yaşantısında, ilgi göstermemek sosyal bir varlık olan insanın çoğu kez kendi tasarrufunda değildir (Korkmaz, 1987: 16). Dinlemenin insan için bu denli önemli olduğu bir ortamda kurallarının bilinmesi ve bu kurallardan hareketle doğru bir dinleme eğitiminin verilmesi de günümüz eğitiminin en önemli meselesi olmalıdır.

1883-Ol ki gûyende-durur âdem gibi / Dimek işitmekdür anuñ tedbiri

(O insan gibi konuşanın işi de söylemek ve işitip anlamaktır.)

“2159-Zîra insân ol-durur kim söz duta / Buyruğ içinde dura gönül uta”

(Çünkü insan söz tutar; emir dinleyip gönül alır.)

dizelerinde insanı “söz tutan”, “konuşan” ve “işitip anlayan” bir varlık olarak vasıflandıran Âşık Paşa, dinlemeye verdiği değeri eserinde birçok kez dile getirmiştir.

1992-Ne işdürse kişi anı dutar / Nitekim yazın düşen şol dem biter

(İlkbaharda ekilenin bitivermesi gibi, kişi de ne işitirse onu işler.)

beyti de dinlemenin insanoğlu açısında önemini ortaya koyan beyitlerden sadece biridir.

Çoğu zaman, anlamadığımız bir dersin veya konuşmanın sonunda suçu konuşana yükler ve iyi konuşamadığını, anlatamadığını söyleriz. Şüphesiz, sözlü bildirişimde ağırlık konuşmacı üzerindedir. Fakat doğru ve etkin dinlemeyi bilmedikten sonra en güzel ve etkili konuşmadan bile kalıcı bir sonuç elde etmek mümkün değildir. Çünkü sadece birtakım bilgilerin algılanması yeterli değildir. Aynı zamanda dinlenenlerin kritik edilmesi, anlam ve değer kazanması, idrak edilmesi gerekir (Korkmaz, 1987: 12). İletişimin konuşan ve dinleyen boyutlarının bulunduğunu ve sağlıklı bir iletişim için konuşanın da dinleyenin de önemli olduğunu Âşık Paşa’nın Garib-nâme’de yer verdiği şu beyitleri en güzel şekilde ortaya koymaktadır:

1616-Üç makâmdadır bu sözüñ menzili / Her birinüñ bir şekildür mahfili

(Sözün menzili üç makamdadır ve her birinin şekli ve yeri farklıdır.)

1617-Degme bir menzilde bir yüz gösterür / Degmesinde bir şekil ma'nî virür
(O her bir konakta farklı görüldüğü gibi, bunların her birinde de bir başka manaya bürünür.)

1618-Evveli gönül-durur kim gizlüdür / Cümle sözüñ aslı anda yazlıdur
(Bunların birincisi gönüldür; bu gizli hazinede bütün sözlerin aslı yazılmıştır.)

1619-Söylemedin söz gönülde var-durur / Gönül içre yazılı defter-durur
(Zaten söz ağızdan çıkmadan gönülde vardı, o aslında gönülde yazılı bir defter gibidir.)

1622-Hem ikinci menzili bu dil-durur / Dil dahı bir gör niçe menzil-durur
(Sözün ikinci durağı dildir, onun nasıl menzil olduğuna bir dikkat et.)

1623-Söz gönülde çün kopar dile gelür / Halk öğüdi cümle bu dilden alur
(Söz gönülde kopunca dile gelir ve halk, öğüt olarak ne varsa, hepsini buradan alır.)

1624-Dil-durur ma'lûm kılan uşbu sözi / Dil okıdı dörd kitâbı düpdüzi
(Bu sözün açığa çıkmasına sebep dildir; zaten Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim'i de baştan sona kadar en doğru şekilde dil okumuştur.)

1625-Dil-durur kim kişiniñ ahvâlini / Ma'lum eyler cümle halka hâlini
(Bir insanın hâllerinin nasıl olduğunu, bütün bütün halka bildiren de dilden çıkan sözdür.)

1626-Ma'niyi ger dil beyân eylemese / Kim bileydi sözi dil söylemese
(Dil manayı anlatmasa ve söz söylemese bunu kim bilebilirdi?)

1627-Pes üçüncü menzil oldur kim iner / İşidenüñ gönli içinde konar
(Sonra onun üçüncü durağı işitenin gönlüdür, söz dilden çıkınca oraya konar.)

1628-Yazılır anda gönül evrâkına / Hâzır olur nuht gerek olsa yine
(Orada gönül yapraklarına yazılır ve ne zaman lâzım olursa hazır bulunur.)

1629-Nûrı-y-ıla gönüli aydın dutar / Ol sebebden bunça hikmetler biter
(Nuru ile gönüllü aydınlatır, böylece burada sayısız hikmet yeşerir.)

Âşık Paşa'ya göre sözün üç farklı menzili vardır. Bunlar; konuşanın gönlü, dil ve işitenin gönlü şeklinde bir döngü oluştururlar. İletişim de bu döngü doğrultusunda meydana gelir. Yani, söz önce kişinin gönlünde yazılıdır ki gönül, Âşık Paşa'ya göre sözün hazinesidir. Söz söylemek isteyen kişi, gönlü aracılığı ile aldığı sözlerini dinleyene iletir. Söyleyenin dilinden çıkan sözler daha sonra kulak vasıtasıyla dinleyenin gönlüne yazılır. Daha sonra dinleyen kişi, gönlünde yazılı bulunan bu

sözü zamani gelince dili aracılığıyla ortaya çıkarır. Âşık Paşa, yukarıdaki beyitler yoluyla aslında bir diğer ifadeyle iletişim döngüsünü anlatmıştır. İletişimin konuşan ve dinleyen vasıtasıyla meydana geldiğini, birisi olmadan diğerinin de bir hükmünün olmayacağını Âşık Paşa, aşağıdaki beyitlerle de bir başka şekilde ifade etmiştir:

*1633-Söz güneşdür ma'nisi Tañrı nuri / Anuñ-ıçun hôt dutar gönülleri
(Söz güneş, manası da Tanrı'nın ışığıdır, bu yüzden o gönülleri neşelendirir.)*

*1635-Uşbu ağız şarkına gelür togar / Bu nefes burcına seyr idüp agar
(O, ağız denen doğu taraftan doğar; nefes burcuna yönelip göğe yükselir.)*

*1636-Uşbu sohbet mülkine tâb bıragur / Pes bu kulak magribinden uyagur
(Sohbet ülkesine ışık verir; sonra da kulak denen garp yönünden batar.)*

Ayrıca Mevlânâ'nın “Birisi güzel bir söz söylüyorsa bu, dinleyenin dinlemesinden, anlamasından ileri gelir.” sözü de konuşan açısından dinleyicinin önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle amacına ulaşan bir iletişimde en az konuşan kadar dinleyenin de niteliği önemlidir (Ağca, 1999: 127).

*2180-Tevfikın artur kamu diñleyenüñ / Diñleyüp söz ma'nisin añlayanuñ
(Uyumu artar her dinleyenin, dinleyip sözün manasını anlayanın.)*

*6981-Bu kulakdur cismiñ evvel kapısı / Ün ü saz andan girürler kamusı
(Vücudun birinci kapısı; seslerin ve çalgı nağmelerinin giriş yeri olan kulaktır.)*

*6982-Girür ol yoldan hitâb u hem 'itâb / Cismi eyler hem 'imâret hem harâb
(Ayrıca o yoldan giren emirler, uyarılar ve azarlar, vücudu hem yaparlar hem yıkarlar.)*

Dinleme, insanın kendi iç dünyası ile olan ilişkisinden başlayarak diğer insanlarla olan ilişkilerine de yön veren, hem kişisel hem de toplumsal dönütleri olan çok boyutlu bir eylemdir. Âşık Paşa'nın yukarıdaki beyitler üzerinden belirttiği gibi kulak (dinleme); bilgi edinmenin, öğrenmenin ve diğer insanlarla sosyal ilişki kurmanın en temel vasıtasıdır. Dolayısıyla bu vasıta ne kadar işe yarar olursa amacına da o doğrulukta hizmet edecektir. Dinleme eğitimini hem örgün hem de yaygın ve geleneksel eğitimde konuşmadan ayrı düşünmek mümkün değildir. Hatta toplumsal değer yargılarımızı yansıtan atasözlerimizde açık olarak gördüğümüz gibi, toplumumuz dinlemeye konuşmadan daha fazla değer vermiştir (Çifçi, 2001: 166).

Her ne kadar eğitim sistemimizde dinleme eğitimine gereken hassasiyet gösterilmese, dinleme eğitimi konuşma eğitiminin gerisinde kalmış olsa da işin

aslının öyle olmadığını, iyi bir konuşmacının aynı zamanda da iyi bir dinleyici olması gerektiğini Âşık Paşa şu dizelerle ifade etmiştir:

2197-Kimisi gözden girür elden çıkar / Kimi kulakdan girür dilden çıkar

(Kimisi gözden girer, elden çıkar. Kimi kulaktan girer, dilden çıkar.)

2198-Zîra göz gördüğün el eyler olur / Kulak işidür ü dil söyler olur

(Zira göz gördüğünü el ile yerine getirir. Kulak işitir ve dil söyler onu.)

2200-Kulak alur sözi virür gönüle / Yine gönülden gelür ol söz dile

(Kulak alır sözü, gönüle verir. Yine gönülden söz dile gelir.)

2201-Pes bilüñ gözden giren elden çıkar / Hem bu kulakdan giren dilden çıkar

(Bilin ki gözden giren elden çıkar. Kulaktan giren de dilden çıkar.)

Bu beyitlerde yer alan “Kulaktan giren, dilden çıkar.” ifadesi doğrultusunda, iyi bir konuşma eğitimi için öncelikle iyi bir dinleme eğitimi verilmesi gerektiği ortaya çıkar. Dolayısıyla dinleme eğitimi konuşma eğitimi açısından da son derece önem arz etmektedir. Bu nedenle dinleme eğitimine gereken hassasiyet gösterilmelidir.

3.1.3. Garib-nâme’den Hareketle Dinleyicinin Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)’ndaki Kazanımlarla Uyumu

1. Dinleyici, konuşmacı ile ortak bir anlaşma aracına sahip olmalıdır.

606-Kamu ‘âlem sevdiği bir nesnedür / İlla birbirnüñ dilin bilmez nedür

(Herkesin sevdiği bir varlıktır; fakat birbirinin dillerini bilmediklerinden bunu anlayamazlar.)

607-Anuñ-ıçun dartışukdur ortada / Çün biribirnüñ dilin bilmez n’ide

(Onun için münakaşa çıkar; birbirlerinin dillerini anlamadıklarından ellerinden bir şey gelmez.)

612-Birbiriniñ dilini bilmez-idi / Biri didüğün biri almaz-ıdı

(Birbirlerinin dilini bilmediklerinden; birinin dediğini öteki anlamazdı.)

642-Pes bu gavgâ vü urışmak ne-y-idi / Cümle dilin bilmedüğinden-idi

(Bu dövüş ve kavgaya sebep, birbirlerinin dillerini bilmemeleri idi.)

Dil, dilbilimciler tarafından bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlatım bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem şeklinde tanımlanmıştır (Korkmaz, 2003: 2). İnsanlar, dil yoluyla birbirleriyle iletişim kurabilirler. Bu iletişimin amacına ulaşabilmesi için ise konuşan ve dinleyenin iletişimde ortak bir dil kullanıyor olması gerekir. Ortak bir dil

kullanıyor olmak, sağlıklı bir iletişim kurmada önemli bir engelin de geçilmiş olması anlamına gelir. Âşık Paşa da yukarıdaki beyitler yoluyla iletişimde ortak dil kullanımının önemini ortaya koymuştur. Dolayısıyla amacına ulaşan bir iletişim için evvela dinleyicinin ve konuşanın ortak bir iletişim aracı (dil) kullanmaları gerekir. İyi bir dinleyici, öncelikle konuşmacının iletişimde kullandığı dile tüm boyutuyla hâkim olmalıdır.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ile de örtüşen noktaları vardır. Yukarıdaki beyitler yoluyla aynı zamanda aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına da ulaşılabilir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.

1.3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.

2. Dinlenen/izlenen anlamaya ve çözümleme

2.1. Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

Yukarıdaki beyitlerde amacı aynı olan bir Acem, bir Türk, bir Ermeni ve bir Arap arasında geçen hikâye anlatılmaktadır. Hikâyeye göre bu dört kişinin dilleri farklı; ama istedikleri aynı olmasına rağmen hem farklı dilleri konuşuyor olmaları hem de karşısındaki konuşanı anlamaya çalışmamaları, sabırsızlık göstermeleri nedeniyle tartışmaları anlatılmaktadır (b.621-b.630). O hâlde bu hikâyenin vermek istediği ana fikir; insanların birbirlerini saygı ve sabırla dinlemesi ve konuşanın anlattıklarını anlamaya çalıştıktan sonra gerektiğinde, yeri geldiğinde, konuşana soru sormasıdır. Bu ise yukarıda da belirtildiği üzere, dinleme/izleme beceri alanına ait 3 (üç) farklı kazanım ile doğrudan ilişkilidir.

2. Dinleyicinin bilişsel hazırbulunuşluk düzeyi etkili bir dinleme için gereklidir.

2234-Söylemekte saçılır küfr ü imân / Girtü bilgil bu sözi dutma gümân

(Söylemekle saçılır küfür ve iman. Bilgili bu sözü tutmaya girdi sanırım.)

Dinlemek aktif bir süreçtir ve bu süreçte dinleyicinin birçok niteliği konuşmacının vermek istediği mesajı doğru olarak almasında etkilidir. Âşık Paşa'ya göre de iyi bir dinleyici akıllı ve bilgili olmalıdır. Burada "bilgili" sözcüğü genel bir ifade gibi düşünülebilir. Birlikte dinleyicinin konuşma konusu ile ilgili olarak ön bilgiye sahip olmasının dinlemede olumlu yönde etki oluşturduğu şeklinde de

yorumlanabilir. Dolayısıyla dinleyicinin konuşma konusu ile ilgili bilişsel hazırbulunuşluk düzeyi dinlemenin amacına ulaşmasında önemlidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ilişkisine bakıldığında beyitlerin dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili 3 (üç) kazanımla ilişkili olduğu görülür.

2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme

2.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

2.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

2.5. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.

Yukarıda verilen beyitler dinleme/izleme ile ilgili 3 (üç) kazanımı desteklemekle de kalmamaktadır. Ayrıca, kazanımlar içerisinde yer almayan ancak, dinleyicide bulunması gerektiği su götürmez bir mevzu olan dinleyen bilgili olmasının veya ön bilgiye sahip olmasının önemini vurgulaması da önemlidir.

3. Dinleyici, kendini hem fiziksel hem de zihinsel olarak dinlemeye hazırlamalıdır.

3066-Karşu durgıl evliyânun yüzine / Dut 'akıl burnın bularun sözine

(Evliyanın yüzüne karşı dur. Bunların sözüne aklını, burnunu tut.)

beyti yoluyla dinleme açısından çıkartılabilecek bir sonuç da dinleyicinin dinleme sırasında konuşan kişinin direkt yüzüne karşı durması ve her şeyiyle konuşmaya odaklanmasıdır. Bu nedenle dinleyicinin fiziksel ve zihinsel olarak dinlemeye hazırlıklı olması sağlıklı bir dinleme için önemlidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan kazanımlarla ilişkileri ele alındığında beyitlerin aşağıdaki 2 (iki) dinleme/izleme kazanımı ile paralellik gösterdiği görülür:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.

1.2. Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.

4. Dinleyici, dinlemeye istekli olmalıdır.

406-Ger bu sözi cân-ıla diñleyesin / 'İlm ü 'ibret ne'ydügin añlayasın

(Eğer bunu candan dinlersen, ilim ve ibretin ne olduğunu anlarsın.)

430-Uşbu söz ma'nî yiter añlayana / Cân kulagın açuban diñleyene

(Bu söz manadır; hikmettir, sözün özüdür; can kulağı ile dinleyip anlayana yeter de artar bile.)

1612-Cân kulağı işidir ma'ni sözün / Cân gözi görebilür ma'ni yüzün
(Mananın sözünü can kulağı duyar; mana ve hikmetin yüzünü de ancak can gözü görebilir.)

Günümüzde radyo ve televizyon yayınları insanlarda “*zahmetsiz dinleme*” alışkanlığı oluşturmakta ve bu durum kişilerin beyinlerini kullanma düzeylerini sığlaştırmaktadır. Bu “*zahmetsiz dinleme*” alışkanlığı bir kez yerleşip kökleşti mi ciddi bir konu üzerindeki konuşmayı dinlemek durumu ile karşılaştığımızda artık herhangi bir sorumluluk duymayız. Dinleyici olarak tembelleşmişizdir; eğer bize anlatılmak istenen konu karmaşık ve çetin ise konuyu ilginç bulmadığımızı “*Beni sarmadı.*” veya “*Bunlar bildiğimiz şeyler.*” bahanelerine tutuşturarak kaçamak yol ararız. İyi bir dinleyici olmak için her türlü güçlüğe karşı dinlemek, dinlemeye istekli olmak, dinlemeyi gönülden istemek gerekir (Taşer, 2006: 209; Korkmaz, 1987: 13).

Âşık Paşa, Garib-nâme’de;

- 21 (yirmi bir) beyitte “*Cân kulağı*”,
- 20 (yirmi) beyitte “*ışk-ıla dinle*”,
- 1 (bir) beyitte “*Cân-ıla al*”,
- 1 (bir) beyitte “*Gönülden dinle*”,
- 1 (bir) beyitte “*Gönli içinde kon-*”,
- 1 (bir) beyitte “*Gönle in-*”,
- 1 (bir) beyitte “*Yüreğe irş-*”

ifadelerine yer vermiştir. Bu durum hiç şüphesiz bir rastlantı değildir. Çünkü Âşık Paşa’nın 46 beyitte benzer ifadelerle dinleyiciye hitap ediyor olması, bu noktada bir amacının olduğunun göstergesidir. Bu amaç da dinleyenin gönülden ve isteyerek dinliyor olmasıdır. “*Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş.*” atasözü de bu durumu tasdikler niteliktedir. İsteksiz, gönülsüz yapılan bir dinlemede duygusal hazır olma seviyesi yeterince sağlanamadığı için belki de yanlış anlamalara ve sağlıksız bir iletişimin gerçekleşmesine neden olabilecektir. Bu nedenle dinleyici, konuşmayı dinlemeye karşı istekli ve gönüllü olmalıdır.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Yukarıdaki beyitler aynı zamanda aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına da hizmet etmektedir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. *Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.*

1.2. *Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.*

1.4. *Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.*

2. *Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme*

2.3. *Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.*

2.4. *Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.*

2.5. *Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.*

2.7. *Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.*

2.8. *Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.*

2.39. *Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.*

Görüldüğü gibi yukarıdaki beyitler dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili 9 (dokuz) farklı kazanımla doğrudan veya dolaylı şekilde ilişkilidir.

5. Dinleyici, amaçlı bir dinleme davranışı sergilemeli ve dinleme yoluyla edindiklerini kendi yaşantısına aktarabilmelidir.

1608-Dinlemegün dileği bilmek-durur / Bilmegün kendüüne gelmek-durur

(Dinlemenin amacı bilmektir. Bilmenin kendisine gelmektir.)

Dinleme eylemi üç amaç doğrultusunda yapılabilir:

- ✓ Hoş vakit geçirmek
- ✓ Bilgi ya da esin edinmek
- ✓ Söylenilenleri eleştirel ölçütlerle değerlendirmek (Taşer, 2006: 213).

Dinleme, bilinçli yapılan bir temel beceri eylemidir. “*Bilinçli*” ifadesinin altında yatan nedenlerden biri ise bilmek ve anlamaktır. Çünkü dinleme, bilgi edinmenin en kolay ve işlevsel yollarındandır.

İşitme (duyma) ile dinleme birbirinden farklı iki etkinliktir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 247; Korkmaz, 1987: 12). İşitme, fiziksel bir durumken; dinleme, içine işitmeyi de alan aktif bir zihinsel süreçtir. İşitme, iradeli bir iş değildir. Dinleme ise çaba gerektirir ve aynı zamanda bir süreci kapsar (Doğan, 2011: 5). Dolayısıyla dinleme işitmeyi de içine alan daha bütüncül bir eylemdir. Dinleme eyleminin amaçlarından biri de anlamaktır; fakat Âşık Paşa, bu beyit yoluyla buna dinleyici açısından bir başka boyut daha eklemiştir. Âşık Paşa’ya göre dinleyici aynı zamanda dinlediklerinden anladıkları ve çıkardığı dersler doğrultusunda hareket etmelidir. Yani dinlediklerini yaşantısına tatbik etmelidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ile

ilişkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu beyitler yoluyla aynı zamanda aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına hizmet edilmektedir:

1. *Dinleme/izleme kurallarını uygulama*

1.4. *Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.*

2. *Dinlenen/izlenen anlamı ve çözümleme*

2.4. *Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.*

2.5. *Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.*

2.9. *Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.*

2.24. *Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.*

Görüldüğü gibi yukarıda yer alan beyitler 5 (beş) farklı dinleme becerisini kazandırmaya da hizmet edebilir. Ayrıca beyitlerde yer alan “*Dinlemenin amacı bilmektir. Bilmenin kendisine gelmektir.*” ifadesi dinlemenin amaçlı bir eylem olduğunu da vurgulamaktadır. Bu ise İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan “*Eleştirel Dinleme/İzleme*” yöntemini ön plan çıkarmaktadır. Eleştirel dinleme süreci bir sorgulama ve karşılaştırma sürecidir. Bu süreçte dinleyici, konuşmacının söylediği sözlerin kendi uzmanlık alanına mı dayandığını, ne ölçüde nesnel ya da öznel bir anlayışın yer aldığını, ortaya atılan bilgilerin geçerliliğini koruyup korumadığını elde etmeye çalışır (Karadüz, 2010: 1586). Çünkü bu dinleme yönteminde amaç, öğrencilere dinledikleri/izledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşüncelerini, konuyu bütün yönleri ile ve tarafsız bir bakış açısı ile değerlendirmelerini; böylece kendi doğrularını bularak bu doğruları kendi yaşantılarında da kullanmalarını sağlamaktır (Doğan, 2011: 35).

6. Dinleyici, eleştirel dinleme yöntemine uygun olarak objektif bir dinleme tutumu ve davranışı sergilemelidir.

5130-*Anı dahi şerhi birle eydem uş / Añlaya kimde ki varsa akl u hûş*

(*Onu da açıklayarak söyleyeyim de; kimde akıl ve iz'an varsa dinleyip anlasın.*)

9836-*Kanı ol kimse kim anuñ ‘aklı var / Her bir işde ‘akl-ıla oldı süvâr*

(*Her işinde akla binip, at koşturan o akıllı kimse nerede?*)

9837-*‘Akl-ıla hem işidür ü hem görür / Her işi bu ‘akl-ıla alur virür*

(*O akıl ile işittiği gibi akıl ile görür ve her işini akla danışır.*)

Âşık Paşa, akla ve bilgiye verdiği değeri Garib-nâme’nin birçok beytinde ifade etmiştir. Kişi, akli sayesinde yanlıştan arınır ve doğruya ulaşır. Âşık Paşa’ya göre iyi bir dinleyici, konuşmacıyı akıyla dinlemelidir. Yani iyi bir dinleyici, dinleme

sırasında akıyla hareket etmeli, objektif olmalı ve kişisel duygu ve düşüncelerinin tesirinde kalmamalıdır.

Âşık Paşa'nın "Akl-ıla hem işidir." sözünden maksadı; kişinin dinlemeyi duyguları, ön yargıları vb. dinlemeyi subjektif hâle getirecek dinleme yöntem ve teknikleri ile değil de objektif kıstaslarla yapması gerektiğine vurgudur. Bu, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan "Eleştirel Dinleme/İzleme"dir. Eleştirel dinleme/izleme, öğrencilere dinledikleri/izledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla, tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmak amacıyla yapılan bir dinleme yöntemidir (MEB, 2006: 63). Eleştirel dinleme, eleştirel okuma ve eleştirel konuşma, eleştirel ve yaratıcı yazma çalışmaları; öğrencilerin yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme gibi temel becerilerinin gelişmesini destekler. Eleştirel dinleme, bildirileri alma sürecinde dinleyenin, dinlenenlerin doğru olup olmadıklarını kontrol etmesi, aktif olması ve yorumlaması sürecidir. Algılama, kavrama gibi birtakım zihinsel tepkileri içerir (Karadüz, 2010: 1567).

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan dinleme/izleme becerisi kazanımları ile ilişkisi ele alındığında ise yukarıdaki beyitlerin aşağıdaki 2 (iki) farklı kazanım ile ilişkili olduğu görülür:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme

2.13. Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan özne ve nesnel yargıları ayırt eder.

7. Dinleyici, konuşana ya da konuşulana karşı ön yargısız bir dinleme davranışında bulunmalıdır.

6148-Bu sözi kim işidürse sıdk-ıla / Ol bile bu hikmeti kıldan kıla

(Anlattıklarına gönülden inanan ve can kulağı ile dinleyen, bu hikmete inceden inceye ermiş olur.)

7253-Diñlesün key sıdk-ıla vü cân-ıla / Şerhü takrîr ü beyân kıldan kıla

(O, bu sözlerimi ihlas ve can kulağı ile dinlesin, çünkü her bir şeyi inceden inceye anlatıp, açıklayarak söyleyeceğim.)

Dinlediklerimizin her zaman ilgi duyduğumuz şeyler olması beklenemez. Dinleyici olarak beğendiğimiz üsluplar kadar beğenmediklerimiz; ilgimizi çeken

konular kadar ilgimizi çekmeyen konular da olabilir. Konuşmacıyı, dersi veya konuyu beğenmiyor olmak, dinlemeye hazır olmamak anlamına gelir. Bu, aynı zamanda peşin hükümlülük; diğer bir ifadeyle ön yargıdır. Ön yargı, günümüzde de sağlıklı bir iletişimi engelleyen en önemli sebeplerden biri olarak dikkati çekmektedir. Ön yargı, insanların kafalarında yer alan çoğunlukla da farkında olmadıkları kalıplaşmış düşüncelerdir. Ön yargı sahibi kişiler genellikle bu tür düşüncelerini değiştirebilecek her türlü bilgiden de uzak dururlar (Dökmen, 1998: 87). Ön yargı, kişiler arası iletişimi de çoğu kez olumsuz yönde etkileyen bir duygu ve düşünce hâlidir. Konuşmacı ya da konuşmacının konuştuğu konu hakkında önceden sahip olunan doğru veya yanlış birtakım bilgiler, duyular iletişimde dinleyicinin yanlış roller üstlenmesine neden olabilir. Bu durumda dinleyen kişi ya konuşanın konuştuğu konuya ya da konuşanın kendisine ön yargılı bir tutum geliştirir. Hissiyata dayanan böyle bir peşin hükmü kesinlikle terk etmek gerekir. Çünkü insan, öğrendiklerinin önemli bir bölümünü ilgi duyduğu için değil ihtiyaç duyduğu için öğrenir. Bu nedenle “*Bu konudan hiç hoşlanmıyorum.*”, “*Bu dersi hiçbir zaman anlayamadım.*”, “*Şu adamın anlattıklarından bir şey anlamıyorum.*” gibi zihni baskı altında tutan hissî davranışlardan kaçınmak ve dinlemeye ilgi ve istek duymaya çalışmak gerekir (Korkmaz, 1987: 12).

Âşık Paşa, yukarıdaki beyitlerde sağlıklı bir iletişimde dinleyicinin “*sıdk-ıla*”, yani sadık bir şekilde, ön yargılardan uzak olarak ve ihlasla konuşmacıyı dinlemesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla dinleyicilerde bulunması gereken bir diğer önemli özellik ise dinleyicilerin doğrulukla, ihlasla, ön yargılardan uzak olarak konuşmacıyı dinleyebilmesidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan dinleme beceri alanı kazanımları ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Yukarıdaki beyitler yoluyla aynı zamanda aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına ulaşılabilir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.

1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Dinlenen/izlenen anlamı ve çözümleme

2.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.

2.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

2.5. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.

2.9. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.

Burada da görüldüğü gibi yukarıdaki beyitler dinleyen kişide bulunması gereken doğruluk, samimiyet ve sadakat konularını ön plana çıkardığı gibi aynı zamanda da Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki dinleme beceri alanı ile ilgili 6 (altı) farklı kazanıma da hizmet edebilmektedir.

8. Dinleyici, katılımlı dinleme becerisine sahip olmalıdır.

1693-Girtü mü'min ol-durur kim ma'niye / İşidiçek sıdk-ıla saddak diye
(Gerçek mümin iştince içinde hikmet olan bu sözü kabul edip doğrudur diyendir.)

3016-Bu kadar söz tap-durur añlayana / Sıdk-ıla ikrarınla diñleyene
(Anlayan ve gönülden dinleyip tasdik eden için bu kadar söz yeter.)

3017-Kişi oldur kim anuñ ikrârı var / N'eylesün söz aña kim inkârı var
(Kabul edip dil ile doğrulayana insan denir; inkâr edene hiçbir söz fayda vermez.)

Yukarıda yer alan beyitlerde "İkrarınla dinle-" ifadesi ile dinleyicinin aktif iletişimine atıf yapılmakta ve konuşmacının söylediklerini sözle doğrularak etkili iletişimde bulunması gerektiği ifade edilmektedir.

1504-Gâlib oldı ol heves yavlak aña / İşid uşbu hikmeti batgıl taña
(Bu istek gitgide ona üstün geldi; şu hikmeti işt ve şaşırıp hayrete düş.)

4763-Âdemînüñ sûreti cândur aña / Diñle uşbu hikmeti batgıl taña
(İnsanın varlığı onun için candır; bundaki hikmeti dinle ve şaşırıp hayrete düş.)

6504-Kamu dillerde sadeñ dirler aña / İşid uşbu hikmeti batgıl taña
(Bütün dillerde onun adı sedeftir bu hikmeti, bu gizli dersi dinle de şaşırıp hayrete düş.)

Âşık Paşa, eserinde yer alan yukarıdaki beyitlerin yanı sıra diğer birçok beyitte (1793, 1910, 3040, 3076, 3979, 4234, 4344, 5378, 5941, 6099, 6434, 6807, 7757 vb.) de görüldüğü gibi "batgıl tana" ifadesi ile dinleyicinin konuşmacı karşısında davranışsal etkileşim içerisinde olması, gerekirse jest ve mimikleriyle dönüt vermesi gerektiğini ifade etmiştir.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı'nda dinleme/izleme;

- ❖ Katılımlı Dinleme,
- ❖ Katılımsız Dinleme/İzleme,

- ❖ Not Alarak Dinleme/İzleme,
- ❖ Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma),
- ❖ Yaratıcı Dinleme/İzleme,
- ❖ Seçici Dinleme/İzleme,
- ❖ Eleştirel Dinleme/İzleme

olmak üzere yedi başlıkta ele alınmıştır.

Katılımlı dinlemede amaç, dinlenenlerin ve soruların konuşmacıya yansıtılarak karşısındakine dinlediğini hissettirme, konuşmacının rahatlamasını ve iletişimin amacına ulaşmasını sağlamaktır (MEB, 2006: 62). Buradaki katılımlı dinleme, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarında yer alan “*Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.*” kazanımına da uygundur.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında (MEB, 2006) yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ile de örtüşen birçok noktası olduğu görülür. Yukarıdaki beyitler örtülü öğrenme yoluyla aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına ulaşılmasında da önemli rol oynayacaktır:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.

1.3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.

1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

Âşık Paşa'nın Garib-nâme isimli eserinde yer alan yukarıdaki beyitlerin ana fikri, dinleyicinin iletişim esnasında konuşanın söylediklerini dikkatle dinlemesi ve daha sonrasında da konuşana sözel veya davranışsal uygun dönütler vermesidir. Fakat beyitler, bu ana fikir çerçevesinde aynı zamanda dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili 3 (üç) kazanıma da örtülü veya doğrudan öğrenme yoluyla hizmet etmektedir.

9. Dinleyici, soru sormanın öğrenmek için gerekliliğinin farkında olmalı ve dinleme/izleme kurallarına uygun olarak soru sorabilmelidir.

1356-Yâ kişi bu işleri bilmek gerek / Yâ bilenden işidüp almak gerek

(İnsan bu işleri ya bilmeli yahut da bir bilenden işitip öğrenmelidir.)

1357-Vây aña kim kendü işin bilmeye / Yâ bilenden işidüben almaya

(Kendi işini bilmeyen ve bilenden işitip öğrenmeyen kişiye yazıklar olsun.)

*2241-Her neşe kim kişi anı bilmeye / Ger sorarsa bilene 'ayb olmaya
(İnsan bir şeyi bilmez de öğrenmek için bir bilene sorarsa bu, asla ayıp değildir.)*

*2242-Müşkili olan kişi sormaya mı / Şekker-içün kamışı sormaya mı
(Şeker için nasıl kamışı emmek gerekirse; müşkülü olan kişi de meselesini öğrenmek için sormalıdır.)*

İnsanoğlu, dünyaya gelişiyle birlikte yakın çevresinden uzak çevresine doğru bilmediklerini öğrenmek duygusu ve merakıyla yaşamıştır. Bu merakını gidermek için ise kimi zaman gözlemlemiş, kimi zaman okumuş, kimi zaman da bir bilene sorma yolunu tercih etmiştir. Bu nedenle, öğrenmek için soru sormak insanoğlunun tabiatında olan önemli vasıflardan biridir.

Dinleyici aynı zamanda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı (2006)'nda yer alan eleştirel dinleme ve katılımlı dinleme türlerinin de amaçlarına uygun olarak konuşmacıya uygun zamanda ve uygun şekilde soru sormayı bilmelidir. Âşık Paşa da yukarıdaki beyitlerde soru sormanın öğrenme için gerekliliği üzerinde durmuştur. Dinleyici konumundaki kişi aynı zamanda talep eden olduğu için konuşmacıdan almak istediği mesajları alabilmek adına uygun zamanda ve uygun şekilde soru sormayı bilmelidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki dinleme/izleme kazanımları ile de ilişkili oldukları görülmektedir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.

1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Dinleneni/izleneni anlama ve çözümleme

2.11. Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.

Yukarıdaki beyitler, kişiye bilgiye ulaşması için soru sormayı ve sorduğu sorunun cevabını dikkatlice dinleyip anlamayı öğütlerken bir diğer yandan da örtülü veya doğrudan 3 (üç) dinleme kazanımına da hizmet etmektedir. Aynı zamanda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan dinleme yöntem ve tekniklerinden katılımlı dinlemeyi de desteklemektedir. Çünkü katılımlı dinlemede dinleyici; konuyu daha iyi anlamak, istekte bulunmak veya karmaşık bir probleme çözüm sunmak amacıyla konuşmacıya sorular sorabilir. Böyle durumlarda not alınarak veya araya girilerek “Söylediklerinizi tam olarak

anlayamadım. Daha açık söyler misiniz? ” gibi açıklama soruları sorulabilir (MEB, 2006: 62).

10. Dinleyici, yüksek konsantrasyon ile dikkatini konuşulanı dinlemeye vermelidir.

261-Aç kulaguñ bir işit iy yol eri / Eydeyüm ol birlige bitenleri

(Aç kulağını bir işit ey yol eri, söyleyeyim o birlige ulaşanları.)

601-İşid iy ma'nî soran gör ne direm / Bir kulag ur diñle gör ne eydürem

(Ey hikmet isteyen! Kulak ver de ne anlattığımı ve ne söylediğimi bir dinle.)

3989-Anı dahı eydeyüm şerhi bile / Diñle imdi niçediür kıldan kıla

(Onu da açıklayarak söyleyeyim de nasıl olduğunu şimdi inceden inceye dinle.)

7755-Tut kulaguñ bir dem uht bendin yaña / Eydeyüm bu ma'niyi bir bir saña

(Kulağını bir an bana ver de; bu sırları birer birer sana söyleyeyim.)

Konuşmacı, söz ve davranışlarıyla dinleyicinin dikkatini çekmek ister. Ancak bazen bir kelime, bir jest, bir cümle veya konuşmacıdan, ortamdaki, dinleyenin kendisinden vb. sebeplerden dolayı dinleyicinin zihni başka şeylere kayabilir. Dinlemede amaca ulaşmanın ön koşullarında biri ise dikkattir. Dikkat, gerçekte zihinsel ve sinirsel güçlerin tam bir gerilimi anlamını taşır. Bu güçlerin başıboş kalmasına izin vermek, yani dikkat dağınıklığı, dinleme açısından hiç de istenmeyen sonuçlara neden olabilir. İşittiğiniz şeyden en üstün verimi elde etme gereğini ve sorumluluğunu duymak çabası ve koşulu ile zihninizi uyanık tutmayı, dikkatinizi yoğunlaştırmayı başarabilirsiniz. Ayrıca dinlemeyi aksatacak, engelleyecek şeylerden kaçınmak gerekir (Taşer, 2006: 214; Korkmaz, 1987: 13).

Âşık Paşa, Garib-nâme'de;

- 7 (yedi) beyitte “Aç kulaguñ”,
- 9 (dokuz) beyitte “Kıldan kıla dinle”,
- 2 (iki) beyitte “Kıldan kıla işit”,
- 18 (on sekiz) beyitte “Kulaguñ tuñ”,
- 15 (on beş) beyitte “Kulagun bir dem uht”,
- 8 (sekiz) beyitte de “Kulak ur”

ifadelerini kullanarak dikkat çekmeye çalışmıştır. Anlamaya yönelik dil becerilerinden okumada, metne gözle bakmak gibi konsantrasyonu tamamlayıcı zorluklar vardır. Dinlemede göz ve konsantrasyonu sağlamada görev üstlenen diğer unsurları bir noktada toplayabilmek daha zordur. Bu nedenle dinlemede dikkati toplama süreci okumaya göre daha uzundur (Doğan, 2011: 3). Dolayısıyla

dinleyicide dikkat dağınıklığı veya sahte dikkat bulunmamalı ve iyi bir dinleyici her şeyiyle kendini dinlemeye verebilmelidir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan dinleme/izleme beceri alanı kazanımları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yukarıdaki beyitler aynı zamanda aşağıdaki dinleme/izleme beceri alanı kazanımlarına da hizmet etmektedir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.

1.2. Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.

1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

Görüldüğü gibi yukarıdaki beyitler dinleme/izleme beceri alanıyla ilgili 3 (üç) farklı kazanımla ilişkilidir. Ayrıca bu beyitlerde etkin bir dinlemede dikkatin öneminin vurgulanıyor olması da dikkate değerdir. Etkili bir dinlemede, dikkatin önemi büyüktür. Dikkatli bir dinleme, dinlenen konuya motive olmakla gerçekleşir. Bunun için dinlenen konuya iyi motive olmak gerekir. Dikkatli bir dinleyici, konuşan açısından da önemlidir. Konuşan açısından dikkatli, konuşmacıya saygılı ve cevap vermeye hazır bir dinleyici; yerinde ilgisiz oturan, hiçbir dönütte bulunmayan dinleyiciye göre daha teşvik edicidir. Ayrıca konuşmacıya ilgisiz davranmak, uyumak, başka şeylerle ilgilenmek hem konuşmacıyı hem de diğer dinleyicileri olumsuz etkiler (Aktaş ve Gündüz, 2003: 251).

11. Dinleyici, eleştirel bir yaklaşımla dinlediklerinde birincil ve doğru kaynağa ulaşmaya çabalamalıdır.

5655-Eytdüm anı kim anı eytmek gerek / Anı hem eydenden işitmek gerek

(Böylece söylenecek ne varsa hepsini anlatacak; bir de onu, bildirenden işitmek gerektiğini söyleyeceğim.)

Dilimizde halk arasında söylenegelen “Aşağı mahallede bir yalan söyledim, yukarı mahalleye gittim, ben de inandım.” şeklinde trajikomik bir ifade vardır. Anlama becerilerinden olan dinleme, bilgi elde etme yollarının başında gelir. İnsanoğlu fitratı gereği bilmediğini öğrenme isteği ve merakı içindedir. Fakat bilgiyi elde etmekten çok daha önemlisi, güvenilir kaynaktan doğru bilgiyi edinmektir. Bu durumu Âşık Paşa, “Anı hem eydenden işitmek gerek.” diyerek ifade etmiştir. Dolayısıyla dinleyici doğruya ve gerçeğe ulaşmak adına bilgiyi birincil kaynaktan veya en azından güvenilir bir kaynaktan dinleme mecburiyetindedir.

Dinlemede birincil ve doğru kaynağın önemini ifade eden yukarıdaki beyit de yine İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki kazanımla ilişkilidir:

2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme

2.25. Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.

İyi bir dinleyici, kaynak hakkında bilgi sahibi olmalıdır ki onun birincil kaynak mı değil mi olduğunu da anlayabilsin. Bu nedenle dinleyici, özellikle eleştirel dinlemelerde daha dinlemeye başlamadan önce, konuşan kişinin anlattığı konu ile ilgili güvenilirlik durumunu eleştiri süzgecinden geçirebilmelidir.

12. Dinleyici, konuşmacıyı saygılı bir şekilde dinlemelidir.

3112-Ne ki dirse karşı söz kaytarmaya / Mahkum ola hîç kaşın kantarmaya
(Anne-baba bir şey dediğinde karşı söz söyleme. Mahkum ola hiç kaşını çatmaya.)

Buna benzer diğer beyitte ise Âşık Paşa;

10409-Ulular pendin dutarsaî iy safâ / Görmeyesin dünyada kahr u cefâ
(Ey gönlü temiz kişi! Büyüklerin sözünü tutarsan; dünyada hiç eziyet ve güçlüklerle karşılaşmazsın.)

diyerek büyüklerin konuşmasının saygıyla dinlemesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

3258-Yine bir söz eydiserem iy safâ / Âdem-iseñ bu söze kılğul vefâ
(Ey gönlü temiz insan! Tekrar bir söz söyleyeceğim, adam isen bunu dinlemede vefa göster.)

Hayatın her alanında olduğu gibi dinlemede de vefa ve konuşana saygı önemlidir. Dinleyicinin konuşmacı karşısındaki saygılı tutumu hem onun kendisini rahat hissetmesini sağlayacak hem de olumlu bir iletişim ortamına zemin oluşturacaktır. Aynı zamanda vefa ve saygı duygusu dinleyen için de önemli fırsatlar oluşturabilir. Konuşanı vefa ve saygı duygusu ile dinleyen bir kişinin kafası başka şeylerle meşgul olmayacağı için, sadece konuşulanı dinlemeye adapte olacağından dinleyicinin de konuşulanı anlaması kolaylaşacaktır. Bu nedenle dinleyicide konuşmacıya ve konuşmaya karşı vefa ve saygı duygusu bulunmalıdır.

Yukarıdaki beyitlerde dinleme/izlemenin daha çok kural boyutuna atıf yapılmıştır. Bu ise İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki kazanımla ilişkilidir:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

1.1. *Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.*

13. Dinleyici, konuşmayı baştan sona kadar dinlemelidir.

1586-*Üç gürûh oldu cihânda hâs u ‘âm / Her biriniñ dirligin diñle tamâm*

(*İyi kötü bütün halk cihanda üç bölüğe ayrıldı, nasıl hayat sürdüklerini;*)

4857-*Adlarıyla ma‘ninin eydem saña / İşid imdi niçediür öñden soña*

(*Her birini adıyla ve manasıyla söyleyeyim de baştan sona kadar dinle.*)

Âşık Paşa, temel dil becerileriyle ilgili birçok malzeme sunduğu eserinde dinlemeyle ilgili olarak da birçok önemli noktaya açık veya örtülü bir ifadeyle değinmiştir. Açık bir şekilde belirtmese de Âşık Paşa'nın dikkat çektiği bir diğer konu da dinleyicinin konuşmayı baştan sona kadar ve tamamen dinlemesidir. Çünkü Âşık Paşa, Garib-nâme'de 25 (yirmi beş) farklı beyitte “*Öñden soña diñle*” ifadesini, yine buna benzer olarak 1 (bir) beyitte (1586) de “*diñle tamâm*” ifadesini kullanmıştır. Bir konuşmayı başından sonuna kadar dinlemek önemli noktaların gözden kaçmasına engel olabileceği gibi aynı zamanda da konuşana olan saygının da bir göstergesidir. Bu nedenledir ki iyi bir dinleyici, konuşmayı baştan sonuna kadar ve tamamen dinlemelidir.

Dinlemede önemli olan şeyin başından itibaren ve sonuna kadar dinlemek olduğunu ifade eden yukarıdaki beyitler de yine İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki kazanımla ilişkilidir:

1. *Dinleme/izleme kurallarını uygulama*

1. *Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.*

3.2. GARİB-NÂME'DEKİ KONUŞMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

3.2.1. Garib-nâme'deki Konuşma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları

Garib-nâme'de, konuşma beceri alanıyla ilgili kullanılan kelimelerin ve kelime gruplarının ele alındığı bu bölümde, Garib-nâme'nin 4199 beytinde konuşma beceri alanı ile ilgili aşağıdaki Tablo 3.'te verilen kelimelerin ve kelime gruplarının kullanıldığı tespit edilmiştir:

Tablo 3. Garib-nâme’de Konuşma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları.

Kelime veya Kelime Grubu	Anlamı	Kullanıldığı Beyit Sayısı
<ul style="list-style-type: none"> • Ada gel- • Adı çık- • Dilden saçıl- • Dile düş- • Dile gel- • Söze gel- 	<p>Dile düşmek Dile gelmek İsmiyle anılmak Şöhret kazanmak Ün yapmak</p>	103
<ul style="list-style-type: none"> • Agâz it- • Agzın aç- 	<p>Konuşmak Ağzını açmak</p>	2
<ul style="list-style-type: none"> • Agız 	Ağız	18
<ul style="list-style-type: none"> • Agzına her ne gelürse omzaş- 	Ağzına geleni çekinmeden söylemek	1
<ul style="list-style-type: none"> • Âh eyle- • Âh ur- • Âh id- • Âh kıl- 	Ah etmek	15
<ul style="list-style-type: none"> • Alkış 	Dua	15
<ul style="list-style-type: none"> • Añ- • Yâd ey- • Yâd ol- • Yâd it- 	<p>Anmak Hatırlamak</p>	45
<ul style="list-style-type: none"> • And ver- • And iç- 	<p>Söz vermek Yemin etmek</p>	5
<ul style="list-style-type: none"> • Añlat- • Arz eyle- • Bildür- • Haber vir- • Haber eyt- • Ma ‘lûm eyle- • Rûz eyle- 	<p>Anlatmak Bildirmek Haber vermek</p>	184
<ul style="list-style-type: none"> • ‘Âvâz 	Ses	12
<ul style="list-style-type: none"> • ‘ayân eyd- • ‘ayân-ender- ‘ayân • Beyân eyt- • Beyân-ender-beyân • İkrâr 	<p>Açıkça söylemek En iyi şekilde anlatmak</p>	66
<ul style="list-style-type: none"> • Beşâret 	Müjde	2
<ul style="list-style-type: none"> • Bîhude söz 	Gereksiz söz	1
<ul style="list-style-type: none"> • Bir bir bildür- • Bir bir di- • Bir bir eyt- • Eydem tamâm 	<p>Tek tek söylemek Ayrıntılı anlatmak</p>	118

<ul style="list-style-type: none"> • Kıldan kıla eyt- • Önden sona eyt- • Say- • Uçdan uça eyt- 		
<ul style="list-style-type: none"> • Buyrug • Buyur- • Emr • Hükm • Fetvâ • Yumış 	Buyurmak Emretmek Hükmetmek	385
<ul style="list-style-type: none"> • Cevâb 	Cevap	26
<ul style="list-style-type: none"> • Cüst-ü-cû 	Arayıp sormak	1
<ul style="list-style-type: none"> • Çağır- • Çığırs- • Ünde- 	Bağırarak Çağırarak Seslenmek	18
<ul style="list-style-type: none"> • Da'vet it- • Da'vet kıl- • Salâ 	Davet etmek	39
<ul style="list-style-type: none"> • Da'vî kıl- 	İddiada bulunmak	13
<ul style="list-style-type: none"> • Dartış- • Söz ü Savaş 	Tartışmak	4
<ul style="list-style-type: none"> • Dem ur- 	Bahsetmek	2
<ul style="list-style-type: none"> • Destûr al- 	İzin almak	6
<ul style="list-style-type: none"> • Dil 	Dil Gönül	234
<ul style="list-style-type: none"> • Dildeş 	Aynı dili konuşmak	1
<ul style="list-style-type: none"> • Di- • Eyt- • Söyle- 	Demek Söylemek	1258
<ul style="list-style-type: none"> • Dua kıl- • Hâcet 	Dilemek Dua etmek İstemek	20
<ul style="list-style-type: none"> • Fâş it- 	Duyurmak	1
<ul style="list-style-type: none"> • Gaybet • Kâl-u-Kîl 	Dedikodu	13
<ul style="list-style-type: none"> • Gönlini sor- • Hâlini sor- 	Hâl hatır sormak	18
<ul style="list-style-type: none"> • Görklü kelâm 	Güzel söz	1
<ul style="list-style-type: none"> • Gûyende- 	Söyleyici	5
<ul style="list-style-type: none"> • Hadîs 	Peygamber sözü	3
<ul style="list-style-type: none"> • Hitâb kıl- 	Hitap etmek	41
<ul style="list-style-type: none"> • Hôş kelâm 	Güzel söz	1
<ul style="list-style-type: none"> • İnkâr • Karşu söz kaytar- • Münkir • Redd it- 	Reddeden Reddetmek	17
<ul style="list-style-type: none"> • İr 	Çalgı	1

• İrla-	Şarkı söylemek	1
• İste- • Münâcât • Nâliş • Niyâz it- • Taleb kıl- • Tâlib ol- • Tazarru' eyle- • Temennâ • Yalvar- • Yavlak	İstemek Temenni Yalvarmak Yalvarış Yalvarıp yakarmak	140
• İşâret kıl- • Nişân vir-	İşaret etmek	15
• İtâb	Azarlamak Terslemek	5
• Kâl	Söz	1
• Kâmet eyle-	Kâmet et-	1
• Kavl	Rivayet	34
• Kaygur-	Bağırmak	1
• Kelâm	Söz	3
• Keleçi	Söz	4
• Kelîm	Konuşan kişi	1
• Kethudâ	Emir veren	2
• Kudret dili	Kudret dili	7
• La'net eyle- • La'net oku-	Lanet okumak	2
• Lâf • Lafz	Laf Söz	6
• Lafz-ı manzûm	Manzum söz	2
• Medh • Ög- • Senâ	Övgü	29
• Muştıla-	Müjdelemek	1
• Nağme	Ezgi	4
• Nasîhat • Pend • Öğüt • Sebak vir- • Va'z eyd-	Nasihat Öğüt Ders vermek	56
• Nefes	Nefes	17
• Nevbet	Marş söylemek Nevbet vurmak	3
• Nidâ	Güzel ses	3
• Nutk	Konuşma	8
• Râz aç- • Sırr aç- • Sırr ver-	Sırr açmak	7

• Sav	Anlatmak	1
• Sâz	Saz Çalgı	10
• Selâm	Selam	4
• Sohbet • Söyleş-	Sohbet	39
• Haber sor- • Sor- • Soruş- • Suvâl • Tan-	Danışmak Haber sormak Sormak Soru	139
• Söz	Söz	494
• Sözi geç- • Sözi makbûl ol- • Sözi öt-	Sözü dinlenmek Sözü geçmek	5
• Sözi soyla-	Manzume etmek Güzel bir şekilde ifade etmek	2
• Hikmet sözü • Sözüñ dadı • Sözüñ genci • Sözüñ ma'nisi • Taht-ı lafz	Özlü söz Sözdeki hazine Sözün manası	74
• Sözüñ hurdesi	Değersiz söz	1
• Sürûd	Şarkı	1
• Şerh it- • Tafsîl-ile eyt- • Takrîr • Vasf eyle- • Vasf id-	Açıklamak	171
• Şükr it-	Şükretmek	59
• Tesbîh	Zikir	10
• Tevbe	Af dilemek	32
• Ün	Ses	19
• Yir-	Yermek Eleştirmek	20
• Zâri kıl-	Ağlayıp sızlamak İnlemek	10
• Zikr	Anlatmak Söylemek Tekrarlamak	55
TOPLAM: 4199 BEYİT		

Tablo 3.'te de görüldüğü gibi Âşık Paşa, konuşma beceri alanı ile ilgili olarak en fazla “*di-, eyt-, söyle-*” (1258 beyit) fiillerini kullanmıştır. Bu fiillerinin bu kadar

çok kullanılmasının en önemli sebeplerinden biri, Âşık Paşa'nın Garib-nâme'de çokça yer verdiği hikâye, kıssa vb. olayları üçüncü kişi ağzından anlatmasıdır:

584-Eytdi bu kez bir görüñ sıya mısız / Sımasañuz didüğim tuya mısız

(Bu defa; kırabilecek misiniz, kıramazsanız söylediğimi tutacak mısınız, dedi.)

1007-Kalb anuñçun didi aña ulular / Kim bu şahsı hayra şerre ol ular

(İkide bir dönü dönüverdiği için veliler ona kalb dediler; gerçekten bir kişiyi iyiliğe ve kötülüğe ulaştıran odur.)

“Di-, eyt-, söyle-” fiillerinin Garib-nâme'de oldukça fazla kullanılmasının altında yatan sebeplerden bir diğeri ise, Âşık Paşa'nın bu ifadeleri okuyucunun dikkatini çekmek ve anlatacaklarına hazırbulunuşluğunu sağlamak için aşağıdaki beyittekine benzer amaçlarla kullanmasıdır:

4322-Vaşf-ı hâl eydem saña diñler-iseñ / Diñleyüp söz ma'nisin añlar-ısañ

(Beni dinler ve sözlerimden hikmet kaparsan, sana durumların nasıl olduğunu anlatacağım.)

Âşık Paşa'nın konuşma dil becerisi ile ilgili Garib-nâme'de en fazla kullandığı diğer kelimeler ise 494 beyitte geçen “söz” ve bugün karşıladığı anlamının yanı sıra “gönül” anlamına gelecek şekilde de 234 beyitte kullanılan “dil” sözcükleridir. Bu da Âşık Paşa'nın konuşmaya ve söze verdiği değerın niceliksel olarak en güzel ifadesidir.

Garib-nâme'de kullanım oranı ile dikkat çeken diğer kelimeler ise 385 beyitte kullanılan “buyrug, buyur-, emr, hükm, fetvâ, yumuş” kelimeleridir. Bu kelimelerin eserde bu denli fazla kullanılıyor olmasının en önemli sebebi ise, aşağıdaki beyitte de görüldüğü gibi bu kelimelerin genellikle Allah'ın insanlardan isteklerini belirtirken kullanılmasıdır:

301-Hak niçe buyurdısa ol işledi/ Anun-ıçun demüri mum eyledi.

(Allah ne emrettiyse o da öyle yaptı; bu yüzden Allah demiri mum gibi yapma mucizesini verdi.)

Garib-nâme'de kullanım oranı ile dikkat çeken diğer kelime ve kelime grupları ise “açıklamak” anlamına gelen “şerh it-, tafsîl-ile eyt-, takrîr, vasf eyle-, vasf id-” kelime ve kelime gruplarıdır. Garib-nâme edebî yönünün yanında halkı bilgilendirme ve aydınlatma amaçları ile de ön plana çıkan bir eserdir. Nitekim eserin bu özelliklerinin bir yansıması olarak Âşık Paşa, halka hitap edebilmek adına 171 beyitte söylediklerini açıklayarak anlatma anlamında “şerh it-, tafsîl-ile eyt-, takrîr, vasf eyle-, vasf id-” kelime ve kelime gruplarını kullanmıştır.

Âşık Paşa, eserde toplam 139 beyitte “*haber sor-, sor-, soruş-, suvâl, tan-*” ifadelerini kullanarak bilgiye ulaşmada sormanın, sorgulamanın ve danışmanın önemini ortaya koymuştur.

Garib-nâme’de 118 beyitte geçen “*bir bir bildür-, bir bir di-, bir bir eyt-, eydem tamâm, kıldan kıla eyt-, önden sona eyt-, say-, uçdan uça eyt-*” kelime ve kelime grupları da söylenenlerin eksiksiz ve adeta bir kuyumcu titizliği ile ifade edilmesini ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

“Özlü söz, sözdeki hazine, sözün manası” anlamlarını karşılayan ve eserde 74 beyitte kullanılan “*hikmet sözü, sözüñ dadı, sözüñ genci, sözüñ ma’nisi, taht-ı lafz*” kelime grupları da sözün içinin boş olmamasının, manalı ve özlü sözün ehemmiyetinin ortaya koyulması açısından önemlidir.

“Açıkça ve en iyi şekilde anlatmak” anlamlarına gelen “*ikrâr, ‘ayân eyd-, ‘ayân-ender-‘ayân, beyân eyt-, beyân-ender-beyân*” kelime ve kelime gruplarını ise Âşık Paşa, 66 farklı beyitte kullanmıştır. Bu kelime ve kelime gruplarını kullanmasındaki en önemli gayesi ise aşağıdaki beyitten de anlaşılacağı üzere bilgilendirmek ve doğru yolu göstermek amacıyla hitap ettiği kesime samimiyetini ve söylediklerinin gerçekliğini, doğruluğunu yansıtmaktır.

*1876-Her biriniñ şerhini eydem ‘ayân / Diñle imdi niçedür bellü beyân
(Her birinin açıklamasını açıkça söyleyeyim. Dinle şimdi nasıldır açıkçası.)*

3.2.2. Garib-nâme’de Konuşma Becerisinin Önemi ve Sözün Oluşum Safhasında Rol Oynayan Dokuz Konak

Sosyal bir varlık olan insanın söz ve ifade kabiliyeti toplum içerisindeki davranışlarını etkiler. Bu davranışlar zamanla konuşma becerisi ile bütünleşen bir çizgide, bireyin toplum içerisinde seçkin ve saygın bir kişilik kazanmasını sağlar (Göçgün, 2004: 7). Bu durumu Âşık Paşa, aşağıdaki beyitlerle dile getirmiştir:

*1632-Söz-ile dutdı dutanlar i’tibâr / Söz-ile oldı olanlar ihtiyâr
(İtibar kazananlar söz ile kazandı. Seçkin kişiler söz ile oldu.)*

*1899-Zîra kim olmuş-durur âdem-sıfat / Söyledüğü cümle ‘ilm ü ma’rifet
(Söylediği bütün ilim ve marifetler insanın sıfatı olmuştur.)*

*10371-Söz ile oldı mükerrem âdemî / Söz-ile tutdı bu cümle ‘âlemi
(İnsanoğlu söz ile yücelik kazandığı gibi yine söz ile bütün âlemi ele geçirmiştir.)*

Yusuf Has Hacip ise Kutadgu Bilig’de buna benzer şöyle bir ifade kullanmıştır: “*İnsanı dil kıymetlendirir ve insan onunla saadet bulur; insanı dil kıymetten düşürür ve insanın dili yüzünden başı gider.*” Bu sözün bir başka ifadesini de anonim ürünlerimizde görebiliriz: “*Dil, adamı beyan eder.*” Garib-nâme’den alınan aşağıdaki beyitler de konuşmanın diğer becerilerden farklı olarak insanın kendi iç dünyasını, kişiliğini, karakter yapısını, kültürünü yansıtan bir araç olduğunu gösterir:

2219-Söz kulakdan iner otrur gönüle / Yine gönülden gelir cümle dile

(Söz kulaktan inip gönüle oturur; tekrar her bir söz yine gönülden kalkıp dile gelir.)

2220-Eyü yavuz her niçe kim söz olur / Kulag işitmekde cümle düz olur

(İster iyi, ister kötü ne şekilde olursa olsun, kulak onları işitmekte fark gözetmez.)

2221-Ne ki dil söylerse kulak işidür / Zîra işitmek kulağın işidür

(Dil neyi söylerse kulak alır, çünkü işitmek kulağın vazifesidir.)

2222-Söz işitmekde bu cümle hâs u ‘âm / Farkı yok ulu kiçi birdür tamâm

(Halk tabakasından olsun, seçilmişlerden olsun, büyük küçük de olsalar, insanlar arasında hiç fark yoktur.)

2223-İlla girü söylemekde saçılır / Kimde ne gizlü-y-ise ol açılır

(Ancak tekrar söylenince yayılır ve herkeste ne gizlenmişse ortaya çıkar.)

Konuşma becerisi diğer becerilerden farklı olarak aynı zamanda kişinin kendi iç dünyasını, karakterini, duygu ve düşüncelerini de dışa vuran bir olgudur. Dolayısıyla kişinin konuşma sırasındaki tavırları, konuşma şekli ve söylediklerinin doğruluğu veya yanlışlığı aynı zamanda konuşan kişinin karakterini ve kültürel seviyesini ortaya koymaktadır. Bu da beraberinde saygınlık veya itibar kaybı getirir.

Diğer birtakım beceriler gibi güzel ve etkili konuşma da Allah vergisi bir yetenek midir; yoksa çalışıp, emek harcayarak elde edilebilir mi? Bu soru yüzyıllardır tartışma konusu olmuş ama henüz üzerinde uzlaşa sağlanamamıştır. Ancak “*Allah, bana bu yeteneği vermemiş, ben bunu yapamam.*” gibi kaçamak ifadelerinin arkasına saklanarak bir köşeye çekilmek, susup oturmak da doğru bir davranış olmasa gerek. Çünkü önemli bir halk söyleyişimizde de görüldüğü gibi “*Hayvanlar, koklaşa koklaşa; insanlar konuşa konuşa anlaşır.*” Dolayısıyla güzel ve etkili konuşmada Allah vergisi; vücudun biçimli, görkemli görünüşü, yüzün az çok cana yakın oluşu, sesin tınısı, gücü vb. fiziksel, fizyolojik veya psikolojik birtakım

niteliklerin olabileceği inkâr edilemez. Ancak bunlardan yoksun birçok konuşmacı (Demosthenes, Aristo, Çiçero) da bu eksiklerini başka yönlerden gidermeye çalışıp, kendilerini geliştirerek değerli bir konuşmacı olmayı başarmışlardır (Şenbay, 2013: 15; Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy 2007: 338). Bunun en güzel örneği; Atinalı ünlü politikacı Demosthenes'tir. Küçük yaşlarda ailesini yitiren Demosthenes adında bir delikanlı, ailesinden kendisine kalan serveti birtakım açığözlerin yağma etmeye başladığını görünce mahkemeye başvurur. Yargıçlar, delikanlıyı dinlemek isterler istemesine de ne yazık ki delikanlı kekemedir. Kekemeliğin verdiği çekingenlikle çok sıkılır. Derdini anlatmak için ezilip çırpınan delikanlıya yargıçlar, kahkahalarla gülerler hatta onunla alay ederler. Bu durumdan büyük ümitsizliğe düşen delikanlı, artık çabasından vazgeçer ve büyük bir üzüntüyle kulübesine çekilir. Fakat kafasını bu konu sürekli rahatsız eder. *“Benim güzel, düzgün konuşamayışımınla alay ettiler. Demek ki güzel, düzgün konuşmak çok önemli bir şeymiş.”* diye düşünür. Karar gününden sonra artık kulübesinden çok az çıkar. Çıktığı zamanlar da yakınındaki denizin kıyısına giderek sonsuz bir azim ve iradeyle önce kekemelikten kurtulmaya, daha sonra da etkili, düzgün konuşmaya çabalar. Dilinin altına bir çakıl taşı koyarak acelesiz, sakın konuşma denemeleri yapar. Bu çalışma bir yıl sürer. Sonunda azmin zaferi ortaya çıkar. Bir süre önce berbat, düzensiz, bozuk konuşmasıyla yargıçların alaylarına uğramış delikanlı, yine mahkemeye başvurur. Bu defa öylesine düzgün, öylesine etkili, güzel konuşur ki yargıçlar onun konuşmasına hayran kalırlar. Onu haklı bulurlar. Elinden alınan servetin ona geri verilmesine hüküm verirler. Böylece yalnız hak yerini bulmakla kalmaz, ayrıca dünya tarihi Demosthenes adını yüzyılların çok ötelere değin salan ünlü, büyük hatip, bir söz sanatçısı, Atinalı ünlü bir politikacı kazanır (Demirtaş, 2013:1). O hâlde, etkili ve güzel konuşmanın Allah vergisi yanlarının olduğunu kabullenmekle birlikte aynı zamanda sonradan da sabır ve istekle etkili ve güzel konuşma adına doğru adımları atarak iyi bir konuşmacı olunacağı unutulmamalıdır.

Âşık Paşa'ya göre konuşmanın oluşabilmesi için sözün dokuz farklı noktadan geçmesi ve bu noktaların her birinde çeşitli etki-tepki işlemlerine uğraması gerekir. Bu dokuz konağı ve bu konakların sözün oluşumunda oynadığı rolleri Âşık Paşa aşağıdaki beyitlerde oldukça ayrıntılı bir şekilde betimlemiştir:

*8378-Söz gelinçe 'akıl içinden bu dile / Ol gerek kim kona tokuz menzile
(Sözün, akıl içinden dile gelip söyleninceye kadar dokuz konaktan geçip gelmesi gerekir.)*

8387-Bir bir eydem her bir evde n'itdügin / Söz 'akıldan câna niçe gitdügin
(Sözün her bir evde ne yaptığını, akıldan cana nasıl gittiğini teker teker anlatayım da dinle.)

8388-Ma'ni ilkin Tañrı'dan 'akla iner / 'Akl içinde gösterür dürlü hüner
(Önce mana Tanrı tarafından akıla indirilir sonra da akıl içinde çeşit çeşit hüner gösterir.)

8389-Rây u tedbîr 'ilm ü san'at nakş olur / Bunlara bu ma'ni andan bahş olur
(Düşünce, tedbir, ilim, sanat işlenir; sonra da, bunların her birine mana verilir.)

8390-Kankısın kim dilese 'akl işlemek / Rây u tedbîr san'at u nakş eylemek
(Akıl; düşünme, tedbir, sanat ve işleme gibi şeylerden hangisini yapmak isterse;)

8391-Kendüzinden anı câna viribir / Tâ cihânda biline ol bir bir
(Onu kendinden cana gönderir; en sonunda o dilek dünyada birer birer ortaya çıkar.)

8392-Pes 'akıldan câna gelür ilkin ol / Kim duta küllî bu gevde mülkin ol
(İşte o, önce akıldan cana gelir ve bu vücut ülkesini baştanbaşa ele geçirir.)

8394-Rây u tedbîr san'at u her bir nese / Eyü yavuz dünyada niçe-y-ise
(Düşünce, tedbir, sanat gibi her bir şey; iyilik kötülük gibi dünyada ne var ise;)

8395-Cân içinde ma'nisi ma'lûm olur / Fi'li ger zâlim ü ger mazlum olur
(Hepsinin anlamı, ister zalim ister mazlum olsun, ortaya çıkar.)

8396-Çünkü cân bildi anı bir gör n'ider / Cân içinden bu kez ol kaç gider
(Can onu bilip tanıyınca ne yaptığını bir bak da; bu defa onun canın içinden nereye gittiğini gör.)

8397-Cân viribir gönüle ol ma'niyi / Zışt ü ra'nâ hayr u şer her nesneyi
(Çirkin olsun, güzel olsun, ister iyilik ister kötülük olsun; can o manayı gönüle gönderir.)

8402-Pes viribir nefse ol endîşeyi / Eyü yavuz cümle dürlü pîşeyi
(İşte, iyi olsun kötü olsun, o düşüncüyü sonunda nefse gönderir.)

8403-Nefse geldi togmag ister bu kez ol / Yâ elüñdür yâ dilüñdür aña yol
(O, nefse gelince artık görünmek ister; bunun için de ya elin veya dilin ona yol olur.)

8438-Kavl-ıla fi'l iksi yoldaşdur i yâr / Tâ 'akıldan nefse irinçe bular

(Ey sevgili dostum! Akıldan nefse gelinceye kadar, söz ve iş yoldaş olmuşlardır.)

8439-Nefs içinde birbirinden ayrılır / Fi'l ele gitdi kavul dilden gelür

(Nefis içinde ayrılıp; iş ele, söz de dile gelir.)

8441-Kavl-ıçun çün çıkmaya bir yol gerek / Geçdi nefsdan kavle yurd oldu yürek

(Söz için çıkmaya bir yol lâzımdır; nefisten geçince, söze artık yürek yurt olur.)

8442-Çünkü kavl indi yürekde dutdı yir / Bu yürekden kuvvet aldı oldu sîr

(Söz inip yüreği vatan tutunca; ondan kuvvet alıp iyice güçlenir.)

8445-Çün yürekden kendü hazzın aldı söz / Geldi şahsuñ öykeninde kondı söz

(Söz yürekten kendi hoşlandığı şeyi alınca; gelir insanın akciğerinde yer eder.)

8446-Çün girür söz öykene vü bagıra / Kişi ol dem kasd ider kim çağıra

(Söz akciğere ve göğüse geldiği zaman insan, bağırarak ihtiyacını duyar.)

8451-Bindi söz yile segirdi añsuzın / Geldi öykenden bogaza geñsüzün

(Söz havaya binip ansızın seğirterek ister istemez akciğerden boğaza gelir.)

8452-Ger bogaz bogmaz-ısa anda sözi / Söyler olur dil perâkende sözi

(Eğer boğaz havanın önünü kapamazsa dil sözü, parça parça söylemeye başlar.)

8453-Sözi pes bogsa gerek anda bogaz / Ya'ni bogaz didügi anda bog az

(İşte boğaz orada sözü boğmalı; yani boğaza bu adın verilmesi havayı biraz boğduğu içindir.)

8454-Sözi bog az ya'ni az eyler çoğı / Az içinde gizlenü söyler çoğı

(O sözü boğar, yani çoğu az yapar; az içinde gizleyerek çok olanı söyler.)

8455-Çün bogıldı söz bogazda az olur / Tertib ü zabta gelür ü öz olur

(Söz boğazda boğulduğu için az olur; böylece düzen ve usulüne göre aslı ortaya çıkar.)

8456-Geçdi bogazdan yayıldı ağıza / Geldi hil'at oldu âvâz ol söze

(Boğazdan geçerek ağıza yayılır; artık ses, o sözün elbisesi olur.)

8457-Çün avâzdan söze hil'at virilür / Ol ağızda yayılan söz dirilir

(Söze sestten elbise giydirilince, ağızda yayılan söz hayat bulur.)

8458-Görklü âvâz oldu görklü ton aña / Cümle kulaklar yönü andın yaña

(Güzel ses ona güzel elbise olduğundan, bütün kulakları kendinden tarafa çeker.)

8460-Ağız içinden bu kez geldi dile / İmdi gel sen sözi bu dilden dile

(Bu defa ağız içinden dile gelir; işte sen şimdi sözü dilden iste.)

8461-Çünkü ma'nî dile geldi oldu söz / Bildi halk anı cihâna toldı söz

(Gizlilikler ve hikmetler dile gelip söz olunca, insanlar onu anlar ve söz her tarafa yayılıp dünyayı tutar.)

8465-Bu söze tokzıncı menzil dil-durur / 'Âleme söz ne'ydügin dil bildürür

(İşte söz için dokuzuncu konak dildir; âleme sözün ne olduğunu bildiren de odur.)

8466-Uş tamâm oldu tokuz menzilde söz / Anı işitdi kulak u gördi göz

(Böylece söz, dokuz konak geçerek tamamlanır; onu kulaklar işitir ve gözler görür.)

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi etkili bir konuşmanın oluşabilmesi için sözün oluşumunda rol oynayan bu dokuz konakta (akıl, can, gönül, nefis, yürek, akciğer, boğaz, ağız ve dil) doğru bir şekilde işlenmesi gerekir.

3.2.3. Garib-nâme'den Hareketle Konuşmacının Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyumu

1. Konuşmacı, öncelikle iyi bir dinleyici olmalıdır.

2197-Kimisi gözden girür elden çıkar / Kimi kulaktan girür dilden çıkar

(Kimi gözden girip elden; kimi kulaktan girip dilden çıkar.)

2198-Zîra göz gördüğün el eyler olur / Kulak işidür ü dil söyler olur

(Çünkü gözün gördüğünü el işler; kulağın işittiğini de dil söyler.)

2199-Göz alur nakşı virür cân mülkine / El çıkarur uşbu cihân mülkine

(Göz, nakışları ve işlemeleri alıp, can ülkesine ulaştırınca; el onu bu dünya memleketine getirir.)

2200-Kulak alur sözi virür gönüle / Yine gönülden gelür ol söz dile

(Kulak da sözü alıp gönüle verir; sonunda söz, yine gönülden dile gelir.)

2201-Pes bilüñ gözden giren elden çıkar / Hem bu kulaktan giren dilden çıkar

(Kısaca, gözden girenin elden; kulaktan girenin ise dilden çıktığını biliniz.)

Konuşma fiziksel ve de zihinsel bir süreçtir. Konuşma işlemi sağlamada en öncelikli organ belki de kulaktır. Konuşma tek yönlü bir fiziksel olgu olmayıp aynı zamanda işitme ile de bağlantılıdır. Bu nedenle konuşmanın gerçekleşmesi için öncelikle işitme organlarının sağlıklı çalışması gerekir. Çünkü doğuştan sağır bir kişi aynı zamanda da konuşma yetisini de kaybetmiştir. İnsan, konuşmasını konuşma seslerini duya duya geliştirir (Erdem, 2013: 417).

“Konuşma, öyle bir diyalogdur ki buna iştirak eden bir insan, sırası geldikçe aktif veya pasif bir rol oynar. Bu sanatta sivrilebilmek için, saygı ile hitap etmesini bildiğimiz gibi dinlemesini de bilmemiz lâzımdır.” (Korkmaz, 1987: 16). Konuşma ve dinleme, bir madalyonun iki yüzü gibi birbirini tamamlayan yönleri olan beceri alanlarıdır. Dolayısıyla iyi bir konuşmacı olmak için öncelikle konuşma açısından elverişli bir bünyeye sahip olmak ve de iyi bir dinleyici olmak gerekir.

Yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki konuşma kazanımı ile örtüştükleri görülür:

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

2. Konuşmacı, hedef kitlesinin diline hâkim olmalı ve iletişimde bu ortak dili kullanmayı tercih etmelidir.

606-Kamu ‘âlem sevdiği bir nesnedür / İlla birbirnüñ dilin bilmez nedür

(Herkesin sevdiği bir varlıktır; fakat birbirinin dillerini bilmediklerinden bunu anlayamazlar.)

607-Anuñ-ıçun dartışukdur ortada / Çün birbirnüñ dilin bilmez n’ide

(Onun için münakaşa çıkar; birbirlerinin dillerini anlamadıklarından ellerinden bir şey gelmez.)

612-Birbirinüñ dilini bilmez-idi / Biri didügin biri almaz-ıdı

(Birbirlerinin dilini bilmediklerinden; birinin dediğini öteki anlamazdı.)

642-Pes bu gavgâ vü urışmak ne-y-idi / Cümle dilin bilmedüğinden-idi

(Bu dövüş ve kavgaya sebep, birbirlerinin dillerini bilmemeleri idi.)

Her insan topluluğunun gelişmesi, tabii güçlerle mücadelesi, üstün güçler karşısındaki ortak tavrı, insanı ele alış tarzı ve dilleri birbirinden farklıdır. Zira insan toplulukları yaşadıkları tarihî olaylara, verdikleri hayat mücadelelerine, kazandıkları kültür değerlerine, kabul ettikleri prensiplere ve nihayet birlikte sevdikleri veya nefret ettikleri hususlara göre kâinatı ve kâinattaki varlıkları, durumları, oluşları, işleri kendi zevklerine isimlendirmişlerdir. Bu ortak ölçütlerin başında dil gelir ve her milletin kendi kültürünü de yansıtan bir dili vardır (Aktaş ve Gündüz, 2003: 9). Bu nedenle konuşmacının amacına ulaşabileceği bir konuşma yapması için hitap ettiği dinleyici veya dinleyici grubu ile ortak bir anlaşma aracına sahip olması bir zorunluluktur.

10560-Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl / Bunlara düşmüş-idi cümle ‘ukûl

(Her bir dilde kanun nizam vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü.)
 10561-Türk diline kimsene bakmaz-ıdı / Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı
 (Türk diline ise, kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül
 vermezlerdi.)

10562-Türk dahi bilmez-ıdı ol dilleri / İnce yolu ol ulu menzilleri
 (Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konaklarını bilmezdi.)

10563-Bu Garib-nâme anın geldi dile / Kim bu dil ehli dahi ma'nî bile
 (İşte bu Garib-nâme onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince surlara
 kavuşmaları sağlandı.)

10564-Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar / Türk ü Tâcık cümle yoldaş olalar
 (Böylece Türkler ve Tacikler Türkçe ile manalara ulaşıp yoldaş olmalılar.)

Dil, bir milletin duygu ve düşünce tarzı, tarihi ve toplum bilinci ile birlikte yol almaktadır. Bu nedenle kişiler arasındaki ortak duygu ve düşünce akımı dille kurulabilmekte; dolayısıyla millî birlik ve beraberlik de toplumun bireylerini birbirine perçinleyen dil ile sağlanabilmektedir (Korkmaz, 2003: 27).

Milletlerin yaşantısının bir yansıması olarak kültür, dile de etki eder. Örneğin; “Çanakkale” sözcüğü Türk milleti için sadece bir vilayetten çok daha fazlasını simgeler. Çünkü “Çanakkale” sözcüğüne yaşanmışlığın kokusu sinmiştir. Ortak konuşma dilinin olmadığı bir yerde duygu ve his paylaşımı, konuşmacı açısından da dinleyici açısından da çok zordur. Bu durumu Atatürk'ün Türkçe ile ilgili söylediği şu ifadeleri apaçık ortaya çıkarmaktadır: “Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek, Türk dili demektir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti, geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hâtıralarının, menfaatlerinin, kısacası, bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.” (İnan, 1998: 19).

Âşık Paşa, yukarıdaki beyitlerde kendisinden önce genelde Türk dilinin kullanılmamış olduğunu fakat hitap ettiği kesimin ise Türk kökenli oldukları için Türkçe konuştuklarını ifade ederek anlatacaklarının tam olarak anlaşılması için eserini Türkçe yazacağını, aynı zamanda da Türk dilinin anlatmak istediklerini layıkıyla anlatmaya müsait bir dil olduğunu söylüyor. Dolayısıyla konuşmacı ortak konuşma dilinin bütün bu olumlu etkilerini göz önünde bulundurmalıdır ki konuşmasında iletmek istediği bilgi ve düşünceleri, duyguyla da yoğurarak etkili bir konuşma gerçekleştirebilsin.

Türk dilinin anlatımdaki kudretine karşın, dönem itibarıyla pek kullanılmamasını gerekçeleriyle ele alan yukarıdaki beyitler, ayrıca birçok konuşma yöntem ve tekniğinin kullanımına örnek olması nedeniyle de dikkat çekicidir. Yukarıdaki beyitlerde Türkçenin anlatımdaki etkililiğinin anlatılışı sırasında söylenen sözler, “*İkna Etme*”; dönemin şartları içerisinde Türk dilinin diğer dillerle karşılaştırıldığı beyitler, “*Eleştirel Konuşma*”; eserlerin genellikle Türkçe dışında dillerle yazılmasının okuyucu veya dinleyici açısından etkilerini belirten sözler ise, “*Kendini Karşısındakinin Yerine Koyarak Konuşma (Empati Kurma)*” yöntemlerinin kullanımına örnek teşkil etmektedir. Ayrıca yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki konuşma becerisi ile ilgili 7 (yedi) kazanıma da hizmet ettiği görülmektedir:

1. *Konuşma kurallarını uygulama*

1.1. *Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.*

1.3. *Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.*

1.4. *Standart Türkçe ile konuşur.*

1.5. *Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.*

1.6. *Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.*

3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.2. *Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*

Bütün bunlar, bu beyitlerin hem konuşma yöntem ve teknikleri hem de konuşma kazanımları açısından oldukça önemli olduğunu gösterir.

3. Konuşmacının en önemli yol göstericisi aklı olmalıdır.

2037-*Âkil oldur işi aňlap söyleye / Ne nedeysse anı andan isteye*

(Akıllı kişi işi anlayıp söyleyen kişidir. Ne neredeyse onu ondan ister.)

5841-*Lîki halk içre sekiz dürlü kişi / Kamudan artuk-durur bahşâyîşi*

(Allah, halk içinde sekiz türlü insana, diğerlerinden daha fazla bağışta bulunmuştur.)

5844-*Ol sekizden bu sekiz devlet bulur / Halk içinde ‘izzet ü hümet bulur*

(O sekiz değerli şeyden, onlara sahip olan bu sekiz kişi kutlu olmuş; insanlar arasında, saygı ve itibar bulmuştur.)

5845-*Ol sekizden kimde kim olsa biri / Kanda varsa sadr olur anuñ yiri*
(O sekiz şeyden birine sahip olan kimse, nereye varırsa varsın, başköşeye geçer.)

5879-*Ol kişi şoldur kim ol 'âkil ola / 'Aklı anuñ her işe kâmil ola*
(O, akıllı olan ve aklı her işin içinden en iyi şekilde çıkabilen kişidir.)

5881-*Her ne kim işlerse halka hôt gele / Her ne kim söylerse sözi tuş gele*
(Onun yaptıkları insanların menfaatine olan güzel şeylerdir; söyledikleri de yerinde ve isabetlidir.)

9001-*Pes gerekdür 'akla perhîz eylemek / İşi bilmek sözi andan söylemek*
(İşte akla iyiyi kötüyü, zararı ziyanı bilip, iyileri seçmek, sonra da ona göre söz söylemek düşer.)

Kişilerarası ilişkilerde yanlış anlamaktan veya anlaşılmaktan kaynaklanan sorunlar fazlasıyla yaşanmaktadır. Bunun temelinde yatan şey ise gelişen dünya düzeni ile birlikte her şeyin hızlanması ve insanların bu hızı aynı şekilde dinleme, konuşma, okuma ve yazma gibi anlama ve anlatma becerilerinden de bekliyor olmalarıdır. Fakat bu, yanlış bir düşüncedir. İletişimdeki hızlanma aslında iletişimin kalitesinin düşmesi ve sağlıksız bir iletişime doğru yol almak demektir. Özellikle konuşma ve dinlemede kişilerin sabırlı olması, söyleyeceğini iyice düşünerek söylemesi, dinlediklerini de tam manasıyla dinleyip anladıktan sonra düşüncelerini ifade etmesi gerekir. Bu konuda Yunus Emre'nin şu dörtlükleri yol gösterici niteliktedir:

<i>Sözünü bilen kişinin</i>	<i>Söz ola kese savaşı</i>
<i>Yüzünü ağ ede bir söz</i>	<i>Söz ola kestire başı</i>
<i>Sözünü pişirip diyenin</i>	<i>Söz ola ağulu aşu</i>
<i>İşini sağ ede bir söz</i>	<i>Balula yağ ede bir söz</i>

Kişi bile söz demini

Demeye sözün kemini

Bu cihan cehennemini

Sekiz uçmağ ede bir söz

Akıl sahibi kişinin en önemli özelliği doğru ile yanlış birbirinden ayırması ve daha gerçekleşmeden birtakım düşüncelerin ve fiillerin sonuçlarını görerek çıkarımda bulunabilmesidir. Bu özelliği, kişinin konuşma başta olmak üzere diğer iletişim yetilerine de pozitif katkı sağlar. Etkileyici, düzgün, mükemmel konuşma; ağızımıza geldiği gibi, hiç düşünmeden, gelişigüzel söz söylemek kesinlikle değildir.

Aksine; düşünerek, tartarak dengeli ve olgun tavırlarla bütünleşen bir çizgide konuşmaktır (Göçgün, 2004: 7). “*İnsan ne kadar az düşünürse, o kadar çok konuşur.*” diyor Fransız düşünür Montesquie. Etkili ve güzel konuşma için daha konuşma öncesinde iyi düşünüp seçilen bazı önemli noktaları geliştirerek sınırlandırmak ve konuyu ana hatlarıyla besleyerek ortaya çıkarmak gerekir. Böylece konunun kaynağına inerek, bu kaynaktan içerken boğulmadan yararlanmak en doğru yoldur (Şenbay 2013: 37). Âşık Paşa, yukarıdaki beyitlerde aklın önemine değinerek akıl sahibi ve aklını doğru şekilde, insanların menfaatine kullanabilen kişilerin sözünün dinlenmesini salık vermektedir. Dolayısıyla konuşmacı, doğruyu yanlışta ayırabilme yetisi olan akla sahip olmalı ve aynı zamanda sahip olmakla da kalmayıp aklını insanların menfaatine kullanabilmelidir. Bu noktada akıl sahibi bir hatibin daha konuşmaya başlamadan, yapacağı konuşmanın kendisi ve dinleyenler açısından etkilerini görüp bu doğrultuda konuşma yapması gerekir.

Yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile örtüşen noktaları olduğu da görülür:

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.1. *Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

Yukarıdaki beyitlerde Âşık Paşa, konuşma sırasında akli kullanarak hareket etmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Konuşan kişinin akıyla hareket etmesi demek, aynı zamanda da konuşmasında hissiyatın, duygusallığın asgari düzeye indirilmesi demektir. Bu ise kişinin hata yapma ihtimalini azaltacaktır. Toplumumuzda da bu şekilde bir anlık kızgınlıkla yanlış sözler kullanan ve bunun olumsuz etkilerini yıllar geçse de üzerinden atamayan gerek ünlü simalardan gerekse diğer yakın çevredeki kişilerden birçok kişiye rastlanılır. Atalarımızın da ifade ettiği üzere “*Öfkeyle kalkan, zararlar oturur.*” Bu nedenle, kişi konuşmasında birinci kılavuz olarak aklını kullanmalıdır. Bütün bu ifadeler aynı zamanda da İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006) içeriğinde yer alan konuşma beceri alanı ile ilgili 2 (iki) kazanım ile de ilişkilidir. Ayrıca beyitlerde hazırlıklı konuşmanın da kişilerarası iletişimdeki önemi ve bu konuşma şeklinin etkili ve sağlıklı yapılmasının konuşmacının kendisine, toplum içerisinde saygınlık kazandıracığı belirtilmektedir.

4. Konuşmacı, ilim ve kültür sahibi olmalıdır ki dinleyiciden aldığı güç ve destekle etkileyici konuşmalar yapabilsin.

4776-Cân-ıladur dil dahı söyledügi / İlden ile halka hükm eyledügi

(Dilin söylemesi ve ilden ile hükm etmesi de can iledir.)

4778-Ol tamâm oldı bu kez gel cânı gör / Cân dahı n'eyle diridir anı gör

(Bunu anlattık, bu defa gel canı gör ve onun ne ile diri olduğuna bak.)

4781-Bu fazîlet 'ilm-iledür cânlara / Anuñ-ıçun hükm ider sultânlar

(Cana değer ve fazilet ilimden gelmektedir; onun için âlimler sultanlara söz geçirirler.)

4784-Câhiliñ cânında dirlik yok-durur / hak bilüñ siz bu sözi kim hak-durur

(Cahilin canında hayat yoktur; siz bu sözü doğru bilin ve yabana atmayın.)

Saygınlık; yani kişinin saygı görmesi, güvenilir olması, itibar sahibi oluşu etkili bir iletişimde konuşmacının elini kuvvetlendiren unsurlardır. Saygın bir kişiliği olan insana hem inanılır hem güvenilir hem de böyle bir insan sevilir. Bu unsurları kişiliğinde barındıran bir kişi için etkili bir konuşmanın en büyük engeli de ortadan kalkmıştır. Bu büyük engel, konuşmacıya karşı duyulan olumsuz ön yargıdır. Konuşmacıya karşı olumsuz bir ön yargı içerisinde bulunan dinleyici ya dinlemeye daha baştan istek duymayacak veya da sahte bir dikkatle dinliyormuş havasında olacaktır. Saygın bir konuşmacı ise her şeyden önce inanılır ve güvenilir olduğu için dinleyicilerin ilgisini ve dikkatini çekmekte zorlanmayacağı gibi onları ikna etmekte de başarılı olacaktır. Dolayısıyla konuşmacının dinleyiciler açısından saygınlığının, inanılabilirliğinin ve güvenilirliğinin olması iletişimin amacına ulaşmasını sağlayan en önemli unsurlardandır.

“Söz var, söyleyenle; söyleyen var, söylediği sözle büyür. Söz ondan çıktığı için mi daha kudretli, o sözü o söyleyebildiği için mi o daha büyüktür? Her halde ondan söze, sözden ona mütekebil (karşılıklı) bir kudret (güç) akıyor.” (Göçgün, 2004: 13). Dinleyici açısından bakıldığında bir konuşmayı dinleme sebeplerinden birisi de konuşmacının ilmî ve kültürel yönüne duyulan saygıdır. Konuşan kişinin sağlam bir kültüre ve zengin bir ilmî geçmişe sahip olması bilhassa konuşma yaptığı konu ile ilgili olarak görüşüne değer verilen, otoriter bir kişilik oluşu dinleyiciyi konuşmayı dinlemeye istekli hâle getirir. Âşık Paşa'ya göre de ilimle uğraşan, ilim sahibi kişiler elde ettikleri saygınlığın da avantajıyla dinleyiciler açısından daha çok cezbedicidir. Dolayısıyla konuşmacı, ilim sahibi olmalıdır ki dinleyiciden aldığı güç ve destekle etkileyici konuşmalar yapabilsin.

Etkili bir konuşmada konuşmacının konuşma ile ilgili hazırlıklı olma boyutunu ele alan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımlarından aşağıdaki kazanıma hizmet etmektedir:

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.1. Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.

5. Konuşmacı, yerinde ve isabetli konuşmalar yapmalıdır.

2943-*Ud ola sagvan demek kişi / 'Ayb ola bayvan demek yoklu kişi*

(*Hasta kişiye sagvan demek edep olur. Bayvan demek ayıp olur yoklu kişiye.*)

5881-*Her ne kim işlerse halka hoş gele / Her ne kim söylerse sözi tuş gele*

(*Onun yaptıkları insanların menfaatine olan güzel şeylerdir; söyledikleri de yerinde ve isabetlidir.*)

Konuşma eyleminin bilgi vermek dışında işlevleri de vardır. Bunlardan birisi de “*Ağla, rahatlarsın.*” ifadesinin bir benzeri olan “*Konuş ki için ferahlasın.*” ifadesidir. Konuşurken nasıl ki bilgi paylaşımı sırasında kişi sözün nereye gideceğini düşünmeden, sözünü tartmadan konuşmamalıysa; aynı şekilde günlük konuşmaları sırasında, duygu paylaşımı yoğunluklu konuşmalarda da buna dikkat etmelidir. Yani kişi söylediği sözün nereye varacağını, dinleyicide ne gibi etkiler bırakabileceğini sezmelidir. Uygun olmayan zamanda veya uygun olmayan şekilde konuşarak ağızdan çıkan sıradan sözler, sıradan davranışları; onlar da hayat ve insanlar karşısında küçük düşmeyi, mahcup olmayı, kaybetmeyi, kırmayı ve kırılmayı beraberinde getirir (Göçgün, 2004: 8). Âşık Paşa da yukarıdaki beyitte “*Ud ola sagvan demek kişi / 'Ayb ola bayvan demek yoklu kişi*” mısraları ile buna benzer bir duruma açıklık getirerek hasta bir insana iyisin demenin edepli bir davranış olduğunu ama fakir bir insana zenginsin demenin ise o nispette edepsizlik olabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle konuşmacı günlük konuşmaları sırasında da söylediklerinin dinleyende ne gibi etkiler oluşturabileceğinin farkında olmalı ve sözlerini bu istikamette söylemelidir.

Âşık Paşa, yukarıda yer alan diğer beyitte de yine yerinde konuşmanın önemine değinerek insanların menfaatine iş yapan birinin aynı zamanda yerinde ve isabetli yaptığı konuşmayı övmektedir. Dolayısıyla konuşmacı yerinde ve isabetli konuşmalar yapmalı diğer bir ifadeyle patavatsızlıktan uzak durmalıdır.

Daha çok günlük konuşma türünü vurgulayan bu beyit ise İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri

alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında aşağıdaki 3 (üç) konuşma kazanımı ile ilişkilidir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

6. Konuşmacı, hitap ettiği kesimi doğru teşhis etmeli ve buna uygun bir konuşma tutumu sergilemelidir.

2097-Ma‘lum eylerdi anı yârânlara / Karşusunda sıdk-ıla duranlara

(Onu sevgili arkadaşlarına, özellikle karşısında doğrulukla duranlara anlatırdı.)

2110-Pes bilüñ her nesne kim aslı degül / Biñ öğüt virür-iseñ ehli degül

(Mayası bozuk, nesli pis, ehil olmayan kimseye binlerce öğüt de versen; boşuna emek çekersin.)

10373-Söz gönülde gevhere benzer i yâr / Câhile söylep anı eyleme hôr

(Söz gönülde inci gibidir; onu bilgisize söyleyip değersiz etme.)

10377-Bir cevâbı câhilüñ üsküt imiş / Karşu söyleşmek anuñla od-ımuş

(Cahile verilecek cevap en başta sükût etmekmiş; karşılıklı konuşmak ise insanın kendini ateşe atması imiş)

10380-Câhile üskût-ıla virgîl cevâb / Üsküt u hâmûş aña ‘ayn-ı savâb

(Bilgisize susmak suretiyle cevap ver ve susmanın; doğruluğun ta kendisi olduğunu unutma.)

Konuşma, karşılıklılık ilkesine dayanan bir iletişim türüdür. Bu iletişimin bir tarafında konuşan, diğer tarafında ise dinleyen bulunur ve bu iletişimin başarıya ulaşmasında en az konuşan kadar dinleyenin de payı büyüktür. Ünlü düşünür Epikletos, “*Bir güzel söz söyleme sanatı varsa, bir de güzel dinleme ve anlama sanatı vardır.*” diyor. Yine anonim kültürümüzde yer alan “*Tatsız çorbaya tuz, akılsız kafaya söz kar etmez.*” sözü de bu düşüncenin anonim kültürümüze yansımalarından sadece biridir. İnsan fitratı gereği bildiğini paylaşmak, bu bilgiden diğer insanların da faydalanmasını sağlamak isteyebilir veya herhangi bir konuda bir kişiyi ikna etmek isteyebilir. Fakat konuşan kişi her ne kadar ilim, irfan sahibi olsa veya konuşmanın bütün inceliklerini de bilse Mevlana Celâleddin-i Rûmî’nin de dediği gibi kişi ne söylersen söylesin, söylediği, karşısındakinin anladığı kadardır. Âşık Paşa da yukarıdaki beyitlerde bu duruma dikkat çekmektedir. Nasıl ki

matematikte eksiler artıları götürürse aynı şekilde yanlış bir dinleme de doğru, etkili ve güzel bile yapılmış olsa konuşmayı anlamsız kılabılır. Bu nedenle konuşmacı hitap ettiği kesimi doğru teşhis etmeli ve buna uygun bir konuşma tutumu sergilemelidir.

Yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden incelendiğinde ise özellikle konuşmacının dinleyenlere ve konuşma ortamına göre konuşma tutumu geliştirmesi ana fikri ortaya çıkar. Bu ise aşağıdaki konuşma becerisi kazanımına hizmet etmektedir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

7. Konuşmacı, empati duygusuyla hareket etmeli ve insafli olup gönül kırıcı olmamalıdır.

*10264-Diñle imdi halk-ıla n'itmek gerek / Bu uzak yolda niçe gitmek gerek
(Şimdi halka nasıl davranmak ve bu uzak yolda ne şekilde gitmek gerektiğini dinle.)*

*10265-Hakk'a sıdk u halka insâf eylegil / Her sözi endâzesinçe söylegil
(Allah'a doğrulukla bağlan, insanlara da insafli davran ve her sözünü ölçülü söyle.)*

*10268-Gör saña her ne yararsa san aña / Kıludurgıl dem-be-dem ihsân aña
(Kendin için ne lazımsa, onları da aynı şekilde düşün ve insanlara devamlı iyilikte bulun.)*

*10276- Halka bildük ne gerek insâf-ımuş / Kavl ü fil' ü satu bâzâr her bir iş
(Sözde, işte, alışverişte ve her türlü muamelede insanlara lâzım olan şeyin insaf olduğunu bildik.)*

Konuşma, amacına uygun olarak kullanıldığında insanoğlu için sonsuz güzellikleri de beraberinde getirir. En basit şekliyle düşünüldüğünde sosyal bir varlık olan insan, sevincini de üzüntüsünü de yakınlarıyla paylaşmak ister. Bu da konuşmanın insan için önemini ortaya koyar. Fakat doğru bir şekilde yapıldığında insanlar için son derece faydalı bir eylem olarak tezahür eden konuşma eylemi, yanlış kullanımı nedeniyle zaman zaman da yanlış anlamalara veya anlaşılmalara; bu da insanların birbirleriyle kırgınlığına, küskünlüğüne daha da ötesi düşmanlığına neden olabilmektedir. Bunun önüne geçmenin en basit yolu ise kişilerin diğer bireyler veya toplumla ilişkilerinde konuşurken ölçüyü elden bırakmamaları ve

empati duygusuyla hareket etmeleridir. Dolayısıyla konuşmacı empati duygusuyla hareket edebilmeli, her sözünü ölçülü bir şekilde söylemeli, kaba, kırıcı sözlerden kaçınmalıdır.

Konuşma yöntem ve tekniklerinden “*Kendini Karşısındakinin Yerine Koyarak Konuşma (Empati Kurma)*”yı ön plana almış olan bu beyitlerde konuşma sırasında insafli olmak ve empati kurmak vurgulanmakla beraber, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 4 (dört) farklı konuşma kazanımını kazandırmaya yönelik olduğu söylenebilir:

1. *Konuşma kurallarını uygulama*

1.2. *Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.*

1.3. *Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.*

1.8. *Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.*

3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

8. Konuşmacı, bilgi sahibi olduğu konularda konuşmalı ve bilmediklerini de çekinmeden, bilmediğini söyleyebilmelidir.

1377-*Bu işi bilmez-iseñ nesne degül / Bilmedin bildüm dimegil iy fozûl*

(*Bunu bilmezsen bir şey değil; fakat ey boş şeylerle oyalanan insan! Bilmeden biliyorum deme.*)

3252-*‘Aklumuz irdüğü yirden söyledük / Güç yiten yirden sözi şerheyledük*

(*Biz aklumuzun erdiği yerden söyledik; gücümüzün yettiği kadar da açıklamaya çalıştık.*)

4326-*Görmedüğüm bilmediğüm eytmeyem / Elüm irmez işe da‘vî itmeyem.*

(*Görmediğimi bilmediğimi söylemiyorum; elimin ermediği işe de karışmıyorum.*)

6583-*Görmese göz kimseden virmez nişân / Bilmedük ‘ilmi bu dil kılmaz beyân*

(*Görmeyen göz kimseden haber veremez; bu dil de bilinmeyen ilmi anlatamaz.*)

8873-*Bilmeyen ne söyleye çün bilmedi / Bulmayan ne göstere çün bulmadı*

(*Bilmeyen, bilmediği için bir şey söyleyemez; bulmayan da kavuşmadığından bir şey gösteremez.*)

Konuşmacı açısından bir diğer önemli konu da bilgi sahibi olduğu konuda konuşuyor olmasıdır ki bunun aksi “*kafadan uydurma*” olur. Bilgiden yoksun yapılan konuşmalar ilk intibada fark edilmese de zamanla cehaletin bir simgesi

olarak gün yüzüne çıkar. Bu durum ise konuşmacı açısından hiç de istenmeyen sonuçlar ortaya koyar. Roma İmparatorlarından Clacdius'un "*Her bildiğini söyleme, her söylediğini bil.*" sözü de konuşan açısından bilginin önemini yansıtmaktadır. Türk edebiyatının bir diğer önemli eserlerinden olan Kutadgu Bilig'de de sözün bilgiyle söylenmesi gerektiğini ifade eden beyitleri Arslan (2012) "*Kutadgu Bilig'de Dinleme ve Konuşma Becerisine İlişkin Sözler*" başlıklı makalesinde şöyle ortaya koymuştur:

- "*Söz bilerek söylenirse bilgi sayılır, bilgisizin sözü kendi başını yer.*"
- "*Mademki böyledir, sözü bilerek söyle; sözün gözsüzlere, körlere göz olsun.*"
- "*Bilgilerin boğazına ve diline hâkim olması lazımdır; boğazını ve dilini gözetten bilgililere ihtiyaç vardır.*"

İnsan, konuşacağı konuya ne kadar vâkıf olursa, konuşma da o ölçüde başarılı olur. Basit bir tartışmada bile konuşanın karşısındaki kişi, konuşanı kendi bildiği konulara çekmek isteyebilir. Böyle bir konuşma bataklığının içine çekilen konuşmacı, bilmediği konularla ilgili olarak konuşmaya devam ettikçe hata yapma riski de artacaktır. Bu itibarla konuşmacı, konuya ne kadar vâkıf olsa bile yine de en azından konuşma konusundan sapmayı önleyici planları da konuşma öncesinde yapmış olmalıdır (Korkmaz, 1987: 57).

Âşık Paşa, kişinin bilmediği veya doğrudan tanık olmadığı bir konuda konuşmasının yerinde bir davranış olmayacağını, bu şekilde kendisini dinleyenleri yanıltabileceğini ve bu durumun ise konuşan kişinin dinleyiciler üzerindeki saygınlığına zarar vereceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla konuşmacının doğrudan gözlemlemediği veya güvenilir yollardan bilgisini edinmediği konularda konuşmaması gerekir.

Yukarıdaki beyitlerin, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki konuşma beceri alanı ile ilgili 3 (üç) kazanıma da önemli ölçüde hizmet ettiği görülmektedir:

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.1. *Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.*

3.9. *Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

Ayrıca, yukarıdaki beyitlerde İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma yöntem ve tekniklerinden

“İkna Etme Yöntemi” de kullanılmıştır. İkna etme yönteminde konuşmacının amacı, bir konu hakkındaki fikirlerinin dinleyiciler tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesini sağlamaktır. Bunu yaparken de konuşmacının fikirlerini destekleyen kaynaklara, güvenilir delillere, sayısal verilere yer vermesi gerekir. Ayrıca sesini ve beden dilini de etkili kullanmasının dinleyeni ikna etmede payı büyüktür (MEB, 2006: 64).

9. Konuşmacı, kendisi açısından da dinleyenler açısından da müspet ve gerçekçi amaçlar doğrultusunda, faydalı bir konuşma yapabilmelidir.

487-Uşbu sözden maksudumuz kaz degül / Ma'nisi var bu sözün deñsiz degül
(Bu sözden kasdımız kaz değildir, bunda bir anlam vardır; bu, safsata ve boş söz de değildir.)

503-Uşbu sözde ma'ni var eydem saña / Diñle imdi niçedür öñden soña
(Bu sözde bir hikmet var; dinle de baştan sona kadar anlatayım.)

1466-Ne gönülde kîne duta kimseye / Ne dilinden bîhude söz söyleye
(Sonra gönlünde kimseye kin beslememeli ve dilinden faydasız söz çıkmamalı.)

Konuşma, insanoğlu için büyük bir lütuf olmakla birlikte büyük bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Halk arasında “Laf olsun, torba dolsun.” şeklinde de söylenegelen gereksiz ve boş konuşma çeşitli nedenlerden ileri gelir. Bu nedenlerden en önemlisi konuşan kişinin bütün bilgisizliğine karşın kendi adına bir şeyleri ispat etme veya dikkat çekme ihtiyacıdır. Bu durum aynı zamanda da ahlaki bir eğitim sorunudur. Bu gereksiz veya boş konuşmanın bir diğer şekline de özellikle çok fazla okumadığı için bilgi ve kelime dağarcığı zayıf gençlerimiz arasında “geyik muhabbeti” adı altına şahit oluruz.

Gereksiz, diğer bir ifadeyle boş konuşmaya Türk kültüründe de fazlasıyla karşı çıkmıştır. Bunun en güzel örneklerini halk arasında söylenegelen anonim sözlerimiz ortaya koymaktadır.

Konuyla ilgili birkaç anonim ifade şöyledir:

- ❖ “Göz iki, kulak iki, ağız tek; çok görüp, çok dinleyip, az söylemek gerek.”
- ❖ “Söz gümüşse sükût altındır.”
- ❖ “Söz insanın terazisidir. Fazlası ziyan, azı vakardır.”
- ❖ “Çok konuşmak dostluğu bozar, lüzumsuz konuşmak ayıpları açar, acı söyleyenden dostlar kaçar.”
- ❖ “Susmak aklın süsü ve cehaletin örtüsüdür.”

Anlama ve anlatma dil becerilerinin her birinin ortak noktası bir gayeye, amaca hizmet etmeleridir. Amaçsız yapılan bir konuşma eylemi de dinleme eylemi de kimseye menfaat sağlamayacaktır. Yusuf Has Hacıp ise faydalı söz söyleme ile ilgili Kutadgu Bilig’de şu ifadelerle yer vermiştir:

“Aman söziün aydın olsun, öz olsun

Işık saçsın, bakan köre göz olsun”

Bu nedenle konuşmada ve dinlemede fayda gütmek, bu eylemlerin sonucunda bir fayda sağlamak eylemlerin yapılışı esnasında motivasyonu arttıracığı gibi eylemlerin sonunda sağlanabilecek fayda nispetinde de sağlıklı bir iletişim ortamına zemin hazırlayacaktır. “Fayda sağlamak” derken; bu, elbette ki sadece bilimsel konferans ve seminer türü konuşmalarla gerçekleşmez. Dinleyicinin de beklentileri ışığında yerine göre söylenen bir şarkı olsun, anlatılan bir fıkra olsun eğer amacına hizmet etmişse fayda da sağlamıştır. Burada önemli olan konuşmacının ve dinleyenin bu eylemleri gerçekleştirirken ortak amaçla bir araya gelmiş olmalarıdır. Dolayısıyla konuşmacı, kendisi açısından da dinleyenler açısından da müspet ve gerçekçi amaçlar doğrultusunda, faydalı bir konuşma yapabilmelidir.

Yukarıdaki beyitlerin, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan aşağıdaki konuşma beceri alanına ait 6 (altı) kazanıma da önemli ölçüde hizmet ettiği görülmektedir. Ayrıca, daha önce olduğu gibi burada da konuşma yöntem ve tekniklerinden olan “*İkna Etme Yöntemi*” kullanılmıştır.

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.3. Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.

3.4. Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.

3.8. Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.

3.12. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

4. Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

10. Konuşmacı, konuşmalarında yalandan kesinlikle uzak durmalı, doğruluktan şaşmadan konuşmalıdır.

6696-Belki halkuñ cevheri şol sıdk-durur / Tanuğı sıdkuñ dilinde nutk-durur

(Halkın cevheri doğruluktur; bunun şahidi de insanların dilinden çıkan sözdür.)

9270-Merd-i sâlihde yalan söz olmaya / Ger olursa hazrete hûş gelmeye

(Salih insanda yalan söz bulunmamalı; eğer yalan olursa Allah'a iyi gelmez)

9271-Pes gerek kim sözi girçek söz ola / Her bir a'zası anuñ bir göz ola

(İşte onun söylediği doğru ve onun her bir organı bir göz olmalıdır)

9272-Sözi şöyle söyleye kim il ü şar / İşidiçek kıla cümle i'tibâr

(Sözü söyleyip, memleket ve şehir halkı işitince herkes onu el üstünde tutmalı.)

Sıradan bir konuşmacı hâline gelmemek için konuşmacı savunduğu düşüncelere öncelikle kendisi inanmalıdır. İnanmadığı bir düşünceyi, çıkarına uyduğu için yüksekten atarak savunmaya kalkan bir konuşmacı gerek konuşma anında hoş karşılanmayacaktır gerekse de sonrasında bu kişi saman alevi gibi gelip geçici olacaktır. Erdemli bir konuşmacı sadece, inandığı ve doğru bulduğu düşünceleri savunmalıdır (Şenbay, 2013: 12).

Gerek Türk kültüründe gerekse İslam dininde yalana ve yalancılığa yer olmadığını, yalancılığın büyük günah ve yanlış bir davranış şekli olduğunu belirten birçok ayet, hadis ve anonim söz mevcuttur. Bunlardan birkaçı şöyle sıralanabilir:

- ❖ *Sözün en güzeli, söyleyenin doğru olarak söylediği, işitenin yararlandığı sözdür.*
- ❖ *Eğri otur, doğru konuş.*
- ❖ *Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.*
- ❖ *Arife günü yalan söyleyenin (oruç yiyenin) bayram günü yüzü kara çıkar (olur).*
- ❖ *Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.*
- ❖ *Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.*

Türk-İslam kültürünün etkisinde eserlerini kaleme alan Âşık Paşa, eserinde doğruluğun, doğru konuşmanın önemini ifade ederek yalandan ve yalancılıktan uzak durulması gerektiğini söylemektedir. Yalan öyle bir berbat iletir ki konuşanı zamanla kendine bağlasa da “Yalancı Çoban” hikâyesinde de olduğu gibi en sonunda söyleyeninin başını yakar. Bu nedenle konuşmacı, konuşmalarında yalandan kesinlikle uzak durmalı, doğrudan ve doğruluktan şaşmadan konuşmalı ki dinleyici nezdinde itibar kaybetmesin ve ilelebet sözü dinlensin.

Konuşan kişinin ve sözlerinin doğruluğunun önemi üzerinde duran yukarıdaki beyitler aynı zamanda da İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim

Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki 2 (iki) konuşma kazanımı ile de ilişkilidir:

3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.9. *Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.1. *Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.*

11. Konuşmacı, özeleştiri becerisine sahip olmalı ve bu beceriyi konuşmalarının her anında etkin bir şekilde kullanmalıdır.

5170-*Dil içinde söyleyesin sözleri / Hem kulaktan dinleyesin sözleri*

(*Dil içinde sözler söyle ve bunları kulaktan dinle.*)

5282-*Âdemî oldur ki hâlin aňlaya / Yöridük yirlerde yolın aňlaya*

(*İnsan diye hâlini anlayana ve gidip geldiği yerlerde yolunu bilene derler.*)

5283-*Kandadur kandan geliür kaçça gider / Her makâmda kim irer n'eyler n'ider*

(*Nerededir, nereden gelir, nereye gider; ulaştığı her makamda ne yapar ve ne iş görür?*)

5284-*Şunu bilendür bilen kendüzini / Ne haber virürse diñler sözini*

(*İşte bunları bilen ve kendini tanıyan insandır; o ne söylerse tutunuz.*)

Eleştiri çoğu kez yanlış bir şekilde de olsa toplumumuz tarafından sıklıkla kullanılıyor olmasına rağmen özeleştiri her nedense çok fazla kullanılmayan bir düşünce şeklidir. Televizyonda, radyoda, sokakta, pazarda insanın olduğu hemen hemen her yerde doğru veya yanlış, haklı veya haksız eleştirilere tanık olunur. Fakat özeleştiriye rastlamak pek mümkün değildir. Bu da uzlaşmacı, anlaşabilen bir toplum olmaktan soyutlanarak kavgacı bir topluma giden zemin oluşturmaktadır. Oysa özeleştiri sayesinde kişi yerinde saymaktan kurtulabileceği gibi belki de daha sonraki zamanlarda başkalarından alabileceği olumsuz eleştirilerin de önüne geçebilir. İyi bir konuşmacı da kendi konuşmasını inceleyerek, başarılı ve başarısız olduğu yönleri, bunların nedenlerini araştırıp, neleri yapması ya da yapmaması gerektiğini belirleyerek konuşmasında daha başarılı olabilir (Taşer, 2006: 82). Âşık Paşa, yukarıdaki beyitlerde bu duruma dikkat çekmiş ve kişinin hem çevresini eleştiri süzgecinden geçirerek tanıması ve anlamlandırması hem de özeleştiri yaparak kendini tanıması yoluyla başarıya ulaşabileceğini ifade etmiştir. Kısacası; konuşmacı hem çevresini, çevresinde yaşananları hem de kendisini ve kendi konuşmasını her

yönden özeleştirir sözgecinden geçirmeli ki çok daha başarılı konuşmalara kapı açabilsin.

Kişinin kendisini bilmesinin ve bunun için de davranışlarına dikkat etmesinin önemini vurgulayan yukarıdaki beyitler, aynı zamanda da “*Dil içinde sözler söyle ve bunları kulaktan dinle!*” ifadesi ile de kişinin konuşurken dikkatli olması ve konuşmalarını kendisinin de değerlendirmesi gerektiğini belirtiyor. Ayrıca, bu beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan aşağıdaki konuşma beceri alanı ile ilgili 2 (iki) konuşma kazanımı ile de ilişkilidir:

4. Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

12. Konuşmacı, ikna etme yöntemini etkin bir şekilde kullanabilmelidir.

2165-Kur’an eydür uşbu sözüñ gâyetin / Ger inanmazsañ baña, gör âyetin

(Bu sözü Kur’an söylemektedir; eğer bana inanmazsan hangi âyette geçtiğini gör.)

4324-Yolum ugradı vü gördüm göz-ile / Eytmeñüz kim bizi aldar söz-ile

(Söz ile sizi aldattığımı sanmayınız; karşılaştığım ve gözümlle gördüğüm yaşadığım şeyleri anlatıyorum.)

4938-Lîki ma’kûl u muhakkakdur ‘ayân / İşiden tahsîn kıla bellü beyân

(Lâkin bu akla uygun ve apaçık bir gerçektir, bunu işitenin beğenip alkışlamaması mümkün değildir.)

4939-Geldi gönülüm ma’dininden bu dile / Kim bu dilden düşe cümle mahfile

(Gönülüm madeninden dile gelen bu hikâye bütün meclislere bu dilden düşecektir.)

Kanıt ve tanıklar, etkileyici bir konuşmanın temel parçalarıdır. Bu parçalar yoluyla doğru, yanlıştan; kuvvetli düşünce, zayıftan ayrılır. İnsanın dinlemeye değer bulduğu sözler, akla hitap edenlerle gerçeğe ve erdeme dayanan düşüncelerdir (Demiray 1971: 168). Özellikle bir bilgi veya haber vermeyi amaçlayan konuşmalarda, istenilen amaca ulaşabilmek için konuşmacıların ifadelerini, ileri sürdükleri düşüncelerini destekleyen kanıtlardan yararlanmaları gerekir. Âşık Paşa, metnin birçok yerinde gerek ayetlerden yararlanarak gerekse dinleyiciyi ikna etmeye yönelik ifadeler kullanarak söylediklerine kanıt getirme ihtiyacı duymuştur. Dolayısıyla konuşmacının sadece dinleyici karşısındaki saygınlığına, güvenilirliğine

aldanmayıp ileri sürdüğü düşüncelerini, verdiği bilgileri destekleyici, kanıtlayıcı konuşma materyallerinden de yararlanması gerekir.

Yukarıdaki beyitler aynı zamanda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan farklı konuşma beceri alanı kazanımlarına da hizmet etmektedir.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

3.12. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

Yukarıdaki beyitlerin konuşma beceri alanına ait 3 (üç) farklı kazanım ile ilişkili olduğu görülmektedir. Konuşanın anlatıma delil getirmek için ayet, hadis, hikâye, anı gibi materyallerden faydalanması, konuşmacının konuşmasında konuşma yöntem ve tekniklerinden “İkna Etme Yöntemi”ni de kullanıyor olması anlamına gelir.

13. Konuşmacı, itibar kaybına uğramamak adına konuşmalarında dedikodu tuzağına düşmekten kaçınmalıdır.

2686-Maksuduñ ‘ilm ü ‘ameldür bil ü kıl / Ne gerekdür mâcerâ vü kâl u kıl
(Maksadın ilim ve amel ise sana; olaylar ve dedikodular lâzım değildir.)

2925-Hışm u gaybet cehl ü inkâr u riyâ / Kor mı sini kim varasın Tañrı’ya
(Öfke, dedikodu, bilgisizlik, inat ve gösteriş; Allah'a ulaşmaman için, yakarı hiç bırakmazlar.)

10342-Düşmana hilm eyle olma saht-dil / Çün gücüñ yitmez koparma kâl u kıl
(Düşmana yumuşak davran, katı gönüllü olma; çünkü gücün yetmez, bu durumda dedikodu etmenin lüzumu da yok.)

Dedikodu, insanlığın varoluşundan bu yana bulunan ve adeta hastalıklı bir ruh hâlinin yansımasıdır. Dedikodu, öylesine kötü bir illettir ki konuşmacı veya dinleyici kendini bu illete kaptırdığı anda onun himayesi altına girmek zorundadır. Ayrıca, dedikodu yani gybet toplum tarafından hoş karşılanmayan bir durum olduğu gibi bunu yapan kişinin de toplum içinde itibarı kalmayacaktır. Dolayısıyla konuşmacı, konuşurken dedikodu yapmaktan uzak durmalıdır ki hem daha sonra telafisi mümkün olmayan durumlarla karşılaşmasın hem de toplum içindeki itibarı zedelenmesin.

Dedikodu yapmanın eleştirildiği yukarıdaki beyitlerde aynı zamanda da “Düşmana hilm eyle olma saht-dil” ifadesi ise “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.”

ve “Tatlı söz can azığı, acı söz baş kazığı.” gibi anonim kültürümüzde de fazlasıyla yer alan katı ve kötü söz söylememeyi öğütler. Ayrıca yukarıdaki beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma alanına ait aşağıdaki 4 (dört) konuşma kazanımıyla da ilişkilidir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

14. Konuşmacı, söylediklerini dinlemeye dinleyiciyi etkin bir şekilde güdüleyebilmelidir.

1647-Bu haberden bir nasihat alasin / Aña bakup kendü hâliñ bilesin

(Bu haberden bir öğüt alıp, kendine bakıp hâlini bilesin.)

2563-Cân kulagin aç ki bu söz añlana / Hôş ganîmet ola cânuñ diñlene

(Can kulağını açarsan bu söz anlaşılır; güzel bir fırsat olur ve canın huzura kavuşup dinlenir.)

3613-Yine geldi gönlüme birkaç öğüt / ‘Akla şerbetdür bu sözler cânâ kût

(Yine gönlüme birkaç öğüt geldi; bunlar akla ilaç, cana da gıdadır.)

3615-Hem bu sözler şart u lâzımdur size / Hem dahı key farz u vâcibdür

(Ayrıca bu sözler size gerek ve şart olduğu gibi bize de ziyadesiyle lâzım ve emirdir.)

Konuşmaktan birincil amaç, dinleyene bir şeyler aktarmaktır. Bu nedenle amacına ulaşan bir iletişimde konuşan kadar dinleyenin de önemi büyüktür. Dinleyen konuşulanı dinlemeye istekli olmalıdır. Bu da konuşmanın dinleyicinin faydasına olacak şeyleri barındırıyor olmasıyla mümkündür. Fakat daha konuşma başlamadan veya konuşmanın başında, dinleyicinin konuşmayı dinlemesinin kendisine ne gibi faydalar sağlayabileceğini bilmesi güçtür. İşte bu noktada konuşmacı devreye girmeli ve yaptığı konuşmanın dinleyici için elzem taraflarını göstererek dinleyiciyi konuşmayı dinlemeye güdülemelidir. Konuşmacı, bunu yapabildiğinde dinleyeni, konuşmayı büyük bir istekle ve güdülenmiş olarak dinlemeye hazırlamış olur ve böylece hedefine ulaşan bir iletişim (konuşma ve dinleme) süreci gerçekleşir. Dolayısıyla konuşmacı anlattıklarının dinleyici açısından gerekliliğini konuşmanın başlangıcında aktarabilen yani dinleyeni söylediklerini dinlemeye güdüleyebilen bir hatip olmalıdır.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise yukarıdaki beyitlerin konuşma beceri alanına ait birçok kazanımla ilişkili olduğu görülür. Beyitlerin ilişkili olduğu konuşma beceri alanı kazanımları şu şekildedir:

1. *Konuşma kurallarını uygulama*

1.1. *Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.*

1.11. *Konuşmasında amaç-sonuç ilişkileri kurar.*

3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.8. *Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.1. *Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.*

Görüldüğü gibi, konuşma öncesinde konuşan kişinin dinleyenle etkili bir iletişim sağlayabilmesi için aynı zamanda konuşmanın ana fikri ve dinleyene sağlayacağı faydaları karşısındakine bildirmesi gerektiğini öngören bu beyitler 5 (beş) farklı konuşma kazanımına da hizmet etmektedir.

15. Konuşmacı, söylediklerini somutlaştırma adına dinleyicinin ilgi ve gereksinimlerine göre farklı anlatım teknikleri ile düşüncüyü geliştirme yollarına başvurmalıdır.

9988-*Yine geldi gönlüme bir vasf-ı hâl / Hem ma'ânî hem hikâyet hem misâl*
(*Yine gönlüme, hikmet ve manaları hikâye ve misallerle anlatan hâllerin nitelikleri geldi.*)

9989-*Hem hak'ıñ kudretlerin eydür 'ayân / Bildürür bir bir bize bellü beyân*
(*Bunlar bize Hak'ın kudretlerini söylediği gibi, onları açık seçik ve ayrıntılı şekilde bildirir.*)

9990-*Hem bizüm ahvâlümüz niçe'ydügin / Ma'lum eyler şerhi birle ne'ydügin*
(*Ayrıca bizim durumlarımızın ne olduğunu ve ne yapmamız gerektiğini, açıklaması ile;*)

9991-*Hem misâldür hem ma'ânî hem rumûz / Bildürür kim niçe geçer*
'ömrümüz
(*örnekleriyle, mana ve işaretlerle anlatır ve ömrümüzün nasıl geçtiğini bildirir.*)

Konuşma eylemi belli bir amaç doğrultusunda yapılan veya yapılması gereken temel becerilerdendir. Bu amaçlardan birisi de konuşmacının bir konu veya durumla

ilgili olarak dinleyiciye bilgi vermek istemesidir. Bilgi vermeye yönelik seminer, konferans türü konuşmalarda ise dinleyicilerin dikkati çabuk dağılabilir veya dinleyiciler konuşmadan sıkılabilir. Bunun önüne geçmenin konuşmacı açısından en kolay yolu ise konuşmasını sıkıcı olmaktan kurtararak dinleyicinin dikkatini ve ilgisini üst seviyede tutmayı sağlamaktır. Konuşmacı açısından dinleyicinin dikkatinin dağılmamasını sağlamanın yollarından birisi, konuşmacının iyi bir hatip olarak konuşması sırasında tonlama ve vurguya dikkat etmesidir. Bir diğer yol da dinleyiciye yavan gibi gelecek bilgileri dinleyicinin ilgisini çekebilecek hikâye, masal, fıkra türü metinlerle veya ilginç örneklerle süslemesidir. Yalnız bu noktada dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise konuşmacının bu süslemeleri yaparken verdiği örneklerin veya anlattığı hikâye, fıkra gibi edebi türlerin hem konuyla ilgili olması hem de dinleyici kitlesinin seviyesine uygun olmasıdır.

Âşık Paşa, Garib-nâme’de;

- “*Hikâyet dinle*” ifadesini 20 beyitte,
- “*Hikâyet işit*” ifadesini 23 beyitte,
- “*Mesel dinle*” ifadesini 1 beyitte,
- “*Dâsitân*” ifadesini ise 10 beyit giriş bölümü; 18 beyit metin

bölümünde olmak üzere 28 beyitte kullanmıştır. Bütün bunları yaparken Âşık Paşa’nın amacı, hiç şüphesiz hem konuya açıklık getirerek anlatılanı anlaşılır kılmak hem de hitap ettiği kişilerin ilgisini ve dikkatini devamlı kılmaktır. Dolayısıyla konuşmacı, konuşmasının içeriğine ve hitap ettiği kişilerin seviyelerine, yaşam alanlarına uygun olarak hikâye, fıkra gibi edebi türlerden veya konuyla ilgili örneklerden faydalanmalıdır.

Yukarıdaki beyitler aynı zamanda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan aşağıdaki 6 (altı) konuşma beceri alanı kazanımına da hizmet etmektedir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. *Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.*

1.9. *Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.*

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.5. *Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.*

3.10. *Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

Konuşanın düşüncelerini ifade ederken birtakım hikâye ve misallerden faydalanıyor olması aynı zamanda “*Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.*” kazanımına ulaşmayı sağlar. Yine örneklerden veya hikâyelerden yararlanması öyküleme (hikâye etme) ve örneklendirmeyi kullanması anlamına gelir. Dolayısıyla yukarıda yer alan beyitler görüldüğü gibi 6 (altı) farklı konuşma kazanımına hizmet etmektedir.

16. Konuşmacı, konuşmasını etkili kılmak için gerekli durumlarda tanık gösterme (alıntı yapma) yoluna başvurabilmelidir.

5655-Eytdüm anı kim anı eytmek gerek / Anı hem eydenden işitmek gerek

(Böylece söylenecek ne varsa hepsini anlatacak; bir de onu, bildirenden işitmek gerektiğini söyleyeceğim.)

5656-Andan işiden çü kula ittifâk / Orta yirden götrile bugz u nifâk

(O zaman dinleyenler buna uyacak; kin ve dargınlıklar yok olup sevgi havası oluşacaktır.)

5657-Pes revâdur ba'd ez-ân eytmek sözi / Tâ görine anda bu ma'nî yüzi

(İşte bundan sonra anlatmak uygun olacak; böylece her bir varlık ve hâdisenin sırrı ortaya çıkıp görünecektir.)

10451-Ol erenler soyını soyla didi / İşin işle sözünü söyle didi

(O velilerin yolunu araştırıp öğren, yaptıklarını yap, sözlerini de söyle dedi.)

Tanık gösterme, konuşmada bahsi geçen konu ile ilgili daha fazla bilgiye veya yaşantıya sahip olan kişilerin sözlerinden alıntı yapma yoluyla yararlanmadır. Anlatıcının bunu yapmasındaki temel amaç, bahsi geçen konuda kendi düşünceleri ile örtüşen düşüncelere sahip ve aynı zamanda da daha yetkin olan kişilerin de kendisiyle benzer düşüncede olduğunu göstererek dinleyiciyi anlattıklarına ikna etme isteğidir. Dolayısıyla konuşmacı kendi ileri sürdüğü fikirlerine alıcı bulmak, düşüncelerini inandırıcı kılmak için başta atasözlerimizden olmak üzere kendi fikirleri ile paralellik göstermesi kaydıyla çeşitli kişilere ait vecizelerden veya sözlerden yararlanmalı, diğer bir ifadeyle dinleyiciyi “*sözün ilk kaynağı*” ile buluşturmalıdır.

Yukarıdaki beyitlerde “*İkna Etme Yöntemi*” ile yapılan konuşmalar ve bu konuşma yönteminde düşüncüyü geliştirme yollarından “*Alıntı Yapma*” diğer bir ifadeyle “*Tanık Gösterme*”nin kullanımı vurgulamaktadır. Bununla beraber yukarıdaki beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı

(MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise beyitlerin konuşma beceri alanına ait 4 (dört) farklı kazanımla ilişkili olduğu görülür. Beyitlerin ilişkili olduğu konuşma beceri alanı kazanımları şu şekildedir:

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.1. Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.

3.5. Konunun özelliğine uygun düşünceleri geliştirme yollarını kullanır.

3.8. Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.

3.12. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

17. Konuşmacı; konu, zaman, mekân vb. hususları da gözeterek zaman zaman şiirin tılsımlı gücünden yararlanabilmelidir.

1914-Yine bunlar alur anun cânını / Nazma gelmez kim diyem Kur'an'ını

(Yine onun canını bunlar alırlar; nazma gelse idi Kur'an'daki şekli ile anlatırdım.)

2182-Bir 'aceb hikmet diyeyüm nazm-ıla / Şerhü takrîr ü beyân kıldan kıla

(Sana insanı hayrette bırakan hikmetleri şiir hâlinde, inceden inceye açıklayıp anlatayım.)

İnsanlar en eski çağlardan beri duygularını, düşüncelerini çok basit bir biçimde de olsa kulağa hoş gelecek şekilde; ahenkli, ritimli bir tarzda anlatmak istemişlerdir. Bunun sonucunda da şiir dediğimiz edebi tür ortaya çıkmıştır. Şiir, ne sadece söyleyişten ne de anlamdan ibarettir. Şiirde heyecan, hayal gücü, düşünce, duygu, tutku, güzellik, ritim, söyleyiş tazeliği ve zarafeti, sentez vb. gibi birçok özellik bulunur (Demiray, 1971: 12-13). Elbette bir hatibin bütün bir konuşmasını şiirle yapması mümkün değildir. Ancak konuşması sırasında konuşma konusuyla da ilgili varsa kendisinin veya diğer şairlerin şiirlerinden okuması, hem dikkat dağınıklığı yaşayan hem de konuşmadan kopmak üzere olan dinleyicilere tesir ederek dinleme eyleminin aktif bir şekilde sürdürülmesini sağlayacaktır. Bu nedenle konuşmacı konu, zaman, mekân vb. hususları da gözeterek zaman zaman şiirin o tılsımlı gücünden yararlanabilmelidir. Böylece en azından şiirin verdiği duygu yoğunluğunun iletişime yansıtacağı olumlu etkiden hem kendisi hem de dinleyiciler faydalanabilirler.

Yukarıdaki beyitler, şiirin anlatımdaki önemine karşın şiir türünün her konuşmada kullanılamaması nedeniyle sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Beyitler İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer

alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 5 (beş) konuşma kazanımıyla ilişkili oldukları görülür. Ayrıca aynı beyitlerin başta bu kazanımlar olmak üzere dört temel beceri alanı (dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma) ile ilgili birçok kazanıma da hizmet edebilecekleri görülmektedir.

1. *Konuşma kurallarını uygulama*

1.1. *Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.*

3. *Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.*

3.3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.8. *Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.2. *Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*

18. Konuşmacı, öğrenmenin yollarından biri olan soru sormayı hem kendisi hem de dinleyiciler açısından etkin ve doğru olarak kullanabilmelidir.

2241-*Her nese kim kişi anı bilmeye / Ger sorarsa bilene 'ayb olmaya*

(*İnsan bir şeyi bilmez de, öğrenmek için bir bilene sorarsa bu, asla ayıp değildir.*)

2242-*Müşkili olan kişi sormaya mı / Şeker-içün kamuşu sormaya mı*

(*Şeker için nasıl kamuşu emmek gerekirse; müşkülü olan kişi de meselesini öğrenmek için sormalıdır.*)

7472-*Gel ikinci n'eymiş anı gör bu kez / Ger bilmezseñ bilenden sor bu kez*

(*Şimdi de ikincisinin ne olduğunu gör; eğer bilmiyorsan bilenden sorup öğren.*)

9623-*Arkun arkun öğrenüdurmak gerek / Bilmediğin bilene sormak gerek*

(*İnsan yavaş yavaş öğrenmeyi sürdürmeli; bilmediğini de bilenlere sormalıdır.*)

Günümüz teknoloji çağında insanların birçok bilgi edinme yolları vardır. Zaman zaman çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirirse de kişilerin eleştirel bir yaklaşım ve doğru bir aramayla tablet, telefon, bilgisayar vb. bilişim araçları sayesinde bilgiye ulaşmaları günümüzde çok daha kolay. Ancak her ne kadar bilgiye ulaşmada bilişim teknolojisi ön plana çıksa da soru sormak, bilgiye ulaşmak için hâlâ fazlasıyla kullanılan bir metottur. Bir de Âşık Paşa'nın eseri yazdığı yıllar düşünüldüğünde insanın doğru, güvenilir bilgiye ulaşmada yararlanabileceği kaynaklar çok daha asgari düzeydedir. Dolayısıyla var olan bilgi edinme yollarının

en etkin şekilde kullanılması gerekir. Bu durumda ise doğru soru sormanın önemi ortaya çıkar. Fakat soru sormanın da hem konuşan hem de dinleyen açısından birtakım dönütleri olacağı gibi öncesinde de aynı şekilde hem dinleyen hem de konuşan açısından getirdiği birçok sorumluluk vardır. Burada ise ele alınan konu gereği soru sormanın konuşan açısından getirdiği sorumluluklar ele alınmalıdır.

Konuşan kişi, dinleyiciden gelebilecek sorulara karşı, eğer hazırlıklı konuşma yapıyorsa, önceden hazırlıklı olmalıdır. Bütün hazırlığına rağmen yine de muallakta kaldığı veya cevabını bilmediği bir soruyla karşılaşsa cevap vermeyi bir zaruret gibi düşünüp yanlış da olsa cevap verme yoluna gitmemelidir. Konuşmacı iyice bilmediği konular üzerinde biliyormuş gibi davranmamalıdır. Onun bilmediği şeyleri “*Bilmiyorum.*” demesi, onu küçültmez tam aksine dinleyicilerin kendisini sevmesine bile neden olabilir (Şenbay, 2013: 22). Gerekirse o soruyu not edip sonra da gerekliyse soruyu soran şahsın iletişim bilgilerini almalı ve soru ile ilgili yeterli ve doğru cevaba ulaştıktan sonra soruyu cevaplamalıdır. Böyle bir yaklaşım konuşmacının itibar kaybetmesinin aksine dinleyenler nezdinde güven ve sadakat kazanmasını da sağlayacaktır.

Konuşmacı, anlatmak istediğini tüm açıklığı ile anlattığını düşünse de dinleyenler açısından tam anlaşılmamış konular olabilir. Bu durumda konuşmacı, konuşma sonunda dinleyiciler sormasalar dahi konuyla ilgili sormak istedikleri veya paylaşmak istedikleri bir konu olup olmadığını öğrenmelidir. Böylece dinleyicilerden aldığı dönütlerle daha sonra çok daha başarılı konuşmalar gerçekleştirebilir.

Konuşma esnasında, dinleyenlerden bilinçli veya bilinçsiz olarak yanlış bir zamanda (konuşmacının sözü bitmeden), yanlış bir üslupta veya konuşma konusundan farklı bir konuda soru gelebilir. Bu tür olumsuz durumlar karşısında da konuşmacı ağırbaşlı bir tavırla konuşma ortamının havasını bozmayacak, diğer dinleyenleri de rahatsız etmeyecek şekilde hareket etmelidir.

Kimi zaman da ele alınan konu gereği konuşmacı, dinleyicilere soru sormak zorunda olabilir. Böyle bir durumda ise konuşmacı; dinleyicileri sıkmadan, zorlamadan bir sohbet havası içinde sorularını sormalıdır ki hem istediği nitelikte cevaplar alabilsin hem de iletişim ortamının havası kaçmasın.

Öğrenmek için soru sormanın gerekliliğini ele alan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki konuşma kazanımlarına hizmet ettikleri görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

5.2. Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.

5.3. Sorunlarına konuşarak çözüm arar.

19. Konuşmacı, yeri geldiğinde hitap ettiği kesimin seviyesine göre nasihati de doğru ve etkin bir şekilde kullanabilmelidir.

10326-Dôsta her dem hôt nasihat viredur / Dile hayrın dut u şerden girü dur
(Ona her an güzel güzel nasihatlerde bulun, onun için iyilik dile ve kötülükten uzak ol.)

10328-Ulu dôstuñ dünyada şol kişidür / Kim nasihat virmek anuñ işidür
(Senin dünyada en büyük dostun, sana nasihat vermeyi iş edinen kimsedir.)

10336-Pes nasihatdur nişân bu dôstlığa / Ol nasihatdan dahı dôstlık doga
(İşte dostluk için nişan nasihattir; dostluk da nasihatten doğar.)

10337-Dôsta her dem hôt nasihatlar digil / Anuñ-ıla anı hakk'a ündegil
(Sen de dostuna sevdiklerine öğüt ver ve onları nasihatle Hakk'a çağır.)

Büyük Türkçe Sözlük'te "nasihat" kelimesini "öğüt" ile açıklayan Türk Dil Kurumu (TDK), öğüdü de şöyle tanımlamıştır: "Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat." Gerek günümüz eğitim yaklaşımlarında olsun gerekse kişilerarası iletişim kitapları ve makale türünden yazılarda olsun öğüt vermenin sakıncaları anlatılmakta ve öğüt vermenin yanlış olacağı ifade edilmektedir. Kültürel ürünlerimizde ve yaşantımızda ise çoğu kez bunun aksi bir durum ortaya çıkmaktadır. Sosyal hayata, dine, örf ve adetlere, atasözlerine, deyimlere, özdeyişlere, edebi metinlere, şairlerin divanlarına, Orhun Yazıtlarına, Yunus'a, Mevlâna'ya, Divan-ı Hikmet'e, Gençliğe Hitabe'ye, Üç Nasihat'e kadar pek çok alanda hüküm süren nasihat konusu insanın ilk yaratılışından itibaren var olmuştur (Keleş, 2010: 204). O hâlde "Nasihat gerekli midir, yoksa yanlış bir eğitim uygulaması mıdır?" veya "Nasihat kime, ne zaman verilmelidir?" soruları hayati bir öneme sahiptir. Tarihe mal olmuş nasihatler, aklını başına devşirmiş, verilen nasihati idrak edebilecek yetiye sahip kimselere yapılan nasihatlerdir. Dolayısıyla kişilerin gelişim dönemlerine göre ne zaman ve nasıl nasihat verileceği şöyle özetlenebilir:

0-2 yaş: Nasihat değil sevgi ve güven verilmelidir.

2-7 yaş: En iyi nasihat örnek olmaktır.

7-12 yaş: Nasihat somut olmalıdır.

12 yaş ve sonrası: Önce fikri alınıp sonra nasihat verilmelidir.

Özetle, kişilere verilecek nasihat tek tip bir nasihat olmamalı, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine göre nasihatın şekli ve içeriği değişmelidir (mehmetteber.com). Bütün bunların ışığında şu yorumlara ulaşılabılır: Kişilerin bilerek veya bilmeyerek yaptıkları hatalar karşısında başkaları tavır alırlar. Bu tavır, genellikle nasihat verme şeklinde olur. Tecrübeli, yaşlı, bilgili, saygıdeğer kişiler tarafından verilen nasihatler toplum düzeninin sağlanmasında ve devamında önemli fonksiyon icra ederler (Kaya, 2000: 267). Fakat nasihatte en az ne söylediğin kadar hangi yaş dönemindeki kişiye ve nasıl söylediğin de önemlidir. Dolayısıyla konuşmacının nasihat verme ihtiyacı hissettiğinde ne söylediği ile birlikte nasihatte bulunduğu kişi veya kişilerin yaş dönemlerine ve bu yaş dönemlerine uygun olarak nasıl bir nasihat verebileceğine dikkat etmesi gerekir.

Nasihat vermenin gerekliliğini anlatan yukarıdaki beyitlerde bir yandan da sorunların konuşularak çözülebileceği mesajı verilmektedir. Ayrıca konuşma yöntem ve tekniklerinden “*İkna Etme Yöntemi*” de burada önemlidir. Beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 6 (altı) farklı konuşma kazanımına hizmet ettiği görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.3. Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.

3.12. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

4. Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

5.3. Sorunlarına konuşarak çözüm arar.

20. Konuşmacı, ilmin eşlik ettiği bir yumuşaklıkla alçakgönüllü bir konuşma tutumu sergilemelidir.

2333-Kimsede kim ‘ilm ola hilm olmaya / Ol hilimsüz ‘ilmi kimse almaya

(Bir kimsede ilim olur da yumuşaklık bulunmazsa; hilim ve yumuşaklık olmadığı için sözünü dinletemez.)

2334-Zîra kim bu 'ilm çün bî-hilm ola / Ol 'ilimden çok kişiye zulm ola

(Çünkü ilim olur da yumuşaklık bulunmazsa, o ilimden pek çok kimse zulüm görür.)

2336-Hilm yalnız bî- 'ilim işde degül / Anı dahi kimsene kılmaz kabûl

(Yumuşaklık, ilim olmadan yalnız başına bir şey ifade etmez; böyle kişiyi de kimse hesaba almaz.)

2337-Pes ikisi bile gerek kişide / Kim anuñ didüğünü halk işide

(Bunların insanda ikisi birlikte olunca; halk böyle kimseyi dinleyip sözünü tutar.)

2338-Halkı da'vet eyleye hilmi bile / Emr-i ma'rûf bildüre 'ilmi bile

(O yumuşaklık ile halkı davet eyler; sonra da Allah'ın emirlerini ilmi ile bildirir.)

5934-Halk içinde 'ucb u kibr eylemeye / Söylese da'vi-y-ile söylemeye

(İnsanlar arasında uçup ve kibirden uzak olup, büyüklemez ve tepeden bakmaz; sözlerinde de bir iddia, bir tartışık yoktur.)

5935-Hem tevâzu' hem kerem ola işi / Cümle halkuñ gönlin ala ol kişi

(Onda alçak gönüllülük ve insanlara iyilik vardır; böylece bütün halkın gönlünü alır.)

5961-Şoldur ol kim görklü hulk issi ola / Kime söylerse sözi ıssı ola

(O da huyu güzel, sözleri tatlı ve sıcak olmaktır.)

9887-Çünkü sen kendüzüñi kul bilesin / Her iş içinde tevâzu' kılasın

(Sen kendini kul bil ve her işinde alçak gönüllülük göster.)

10344-Düşmanuñ 'ilmi hilimdür iy safâ / Düşmanı hilmiyle yîñdi Mustafâ

(Düşmanı yenmenin ilmi yumuşak davranmaktır, Muhammed aleyhisselâm da düşmanlarına bu sayede galip geldi.)

10351-Pes hilimdür düşmana karşı duran / Söyledükçe ağıtra karşı uran

(İşte söyledikçe ağızını kapayarak ölçülü davranan, böylece düşmanın her türlü zararını uzaklaştıran yumuşaklık ve uysallıktır.)

Konuşma, kişiliğin bir parçasıdır ve konuşmada konuşmacının kişiliğinden yansımalar da ortaya çıkar. Bu nedenle konuşma sırasında düşüncelere, dile, anlatıma dikkat edildiği gibi tavır, tutum ve davranışlara da önem gösterilmelidir. "İnsan tüm varlığı ile konuşur." sözü konuşmanın fiziksel ve psikolojik süreçlerin bir birleşimi

olduğu gerçeğini vurgular. Bu süreçlerin kapsamında da konuşanın becerileri, yetenekleri, deneyimleri, duyguları, bağlılıkları, coşkuları, ilgileri, tutkuları ve kişilik özellikleri yer alır (Taşer, 2006: 86). Kibirli, kendini beğenmiş, kendisi ve kendine ait olanla övünen bir kişi daha baştan dinleyicilerin ön yargısını kazanacaktır ve dolayısıyla böyle bir konuşmacının dinleyenleri etkilemesi veya en azından onlarla iletişim kurabilmesi zor olacaktır. Bu nedenle konuşmacı dinleyenler karşısında alçak gönüllü bir kişilik özelliği sergilemelidir ki dinleyenleri konuşmanın içerisine çekebilsin.

Alçak gönüllülüğün ve ilmin eşlik ettiği yumuşaklığın konuşma açısından önemini ele alan yukarıdaki beyitlerde konuşma yöntem ve tekniklerinden “*İkna Etme Yöntemi*”nin kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar da anlatılmıştır. Yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında da aşağıdaki konuşma kazanımları ile önemli ölçüde ilişkili oldukları görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

4. Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

4.4. Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.

“*Kimsede kim ‘ilm ola hilm olmaya / Ol hilimsüz ‘ilmi kimse almaya*” şeklinde devam edip giden beyit başta olmak üzere yukarıdaki birçok beyitte konuşmanın içerik, dil ve anlatım yönü birlikte ele alınmıştır. Bu da beyitlerin konuşma beceri alanı ile ilgili yukarıdaki 6 (altı) farklı kazanıma hizmet ettiğini gösterir.

21. Konuşmacı, ikna edicilik açısından samimi bir konuşma tutumu sergilemelidir.

1747-*Hem ikinci didüğün işleye ol / Didüğün dutmak olur key dogru yol*

(İkinci olarak ilmiyle amel edip, ne söylerse önce kendi yapmalıdır; işte böylesinin dediği, tutulması gereken doğru yolun tâ kendisidir.)

1748-*Didüğün kendü duta evvel kadem / hâlini irdeyüdura dem-be-dem*

(Önce söylediğini kendi tutmalı, daima hâlini araştırıp kendini hesaba çekmelidir.)

4325-Vallah anı eydürem kim görmişem / Da'vim ol yirden-durur kim irmişem
(Vallahi gördüğümü söylüyorum; iddia ettiğim de, bizzat yaşadığım şeydir.)

5919-Kavl ü fi'li çün münâsib bulına / Cân vireler cümle anuñ yoluna
(Sözü ve işleri birbirine uygun olan o kimse için bütün insanlar yoluna can ve baş koyar.)

7241-‘Âşık uşbu pendü virür kendüye / İlk gerek kim sözine kendü uya
(Âşık'ın verdiği öğüt kendinedir; bu söze ilk olarak onun uyması gerekir.)

9984-Her kim ol ilk didügin kendü duta / Lâcerem kim kamunuñ gönlin uta
(Kim ilk önce kendi dediğini tutarsa, mutlaka o, herkesin gönlünü almış demektir.)

Konuşmada samimiyet (içtenlik) oldukça önemlidir (Kavcar ve diğerleri, 2007: 338). Bir anlatıcının etkili bir iletişim sağlayabilmesi ve aynı zamanda saygınlık ve itibar kazanarak kalıcı olabilmesi için anlattıklarında samimi olması gerekir. Samimiyetin en önemli göstergesi ise kişinin anlattıkları ile paralel bir kişiliğe ve yaşantıya sahip olmasıdır. Yani diğer bir ifadeyle “*Ele verir talkını, kendi yutar salkımı.*” veya “*Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü.*” ifadelerinde olduğu gibi söylediği ile yaptığı tutarsız olmamalıdır ki güvenilir olabilsin. Bunu başaramayan bir anlatıcıya kişiler, yalancının mumu misali bir vakte kadar inanabilirler ama bu durum er veya geç ortaya çıkacaktır. Bu noktada ise anlatıcının, gerçekten doğru dahi olsa, ne daha önce anlattıklarının ne de sonrasında anlattıklarının hiçbir ehemmiyeti kalmayacaktır. Bu nedenle konuşmacı samimi olmalı ve de anlattıkları ile kendi kişiliği, yaptıkları veya yaşadıkları arasında paralellik olmalıdır.

Anlatımda, anlatıcının samimiyetini ön planda tutan dolayısıyla da “*İkna Etme Yöntemi*”nin kullanıldığı yukarıdaki beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında aşağıdaki 4 (dört) konuşma kazanımı ile ilişkili olduğu görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma

2.6. Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.1. *Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.*

22. Konuşmacı, konuşmanın türünü de gözeterek sade ve açık bir anlatımı tercih etmelidir.

838-*Bir sözüm var hûş sarîhü muhtasar / Söz içinde ma'ni vardur mu'teber*
(*Açık ve kısa bir söz söyleyeceğim; sözümün içinde kıymetli hikmetler vardır.*)

8200-*'İşk-ıla diñler iseñ eydem 'ayân / Añlayasın bu işi bellü beyân*
(*Aşk ile dinler isen, açıkça söyleyeyim de; bu işi en iyi şekilde anlayıp öğren.*)

Gerek yazılı anlatımda gerekse sözlü anlatımda dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de anlatımda açıklık-kapalılık konusudur. Kapalı bir anlatım bulanık bir gölet misalidir. Suyu bulanık bir göletin dibinde yer alan nesneyi kişiler ya hiç fark edemeyecek ya da yanlış teşhis edeceklerdir. Ama temiz bir suda bu cisim çok daha rahat görülebilecek ve doğru teşhis edilecektir. Kapalı anlatımda da durum buna benzerdir. Anlatıcı eğer asıl gayesinin bilgi vermek olduğu, sanatsal yönünün ise ikinci planda olduğu bir anlatımda kapalı bir anlatımı tercih ederse hitap ettiği kişiler ya onun anlatmak istediğini anlayamayacak ya da yanlış anlayacaklardır. Âşık Paşa, Garib-nâme'de gerek yukarıdaki beyitler yoluyla gerekse de;

- “Ayân eyd-” ifadesini 32 beyitte,
- “Ayân-ender-‘ayân” ifadesini 1 beyitte,
- “Beyân-ender-beyân” ifadesini 1 beyitte,
- “Beyân eyt-” ifadesini 10 beyitte,
- “İkrâr” ifadesini 22 beyitte kullanarak anlatımın bu yönünü kontrol etmeye çalışmıştır.

Konuşmalar kısa, öz ve anlaşılır bir dille yapılmalı, uzun ve süslü cümlelerden kaçınılmalıdır (Aktaş ve Gündüz, 2003: 300). Dolayısıyla sanatsal bir amaçtan çok, bilgi vermeyi amaçlayan bir anlatıcı, sade ve açık bir dil kullanmalıdır ki anlattıklarının anlaşılmaması veya yanlış anlaşılması gibi bir durumla karşılaşmasın.

Konuşmanın daha çok dil ve üslubunu ön planda tutan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 6 (altı) konuşma kazanımını desteklemektedir:

1. *Konuşma kurallarını uygulama*

1.1. *Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.*

1.12. *Tekrara düşmeden konuşur.*

3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*

3.8. *Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.*

3.9. *Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.*

3.10. *Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntulara girmekten kaçınır.*

3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*

23. Konuşmacı hem büyükleri hem de ilim sahibi kişilerle konuşurken mütevazı ve saygılı olmakla birlikte söyleyeceklerini ölçülü bir üslupla ve alçak ses tonuyla söylemelidir.

10381-Bu kez in 'âlimlere n'itmek gerek / Bu uzak yolda niçe gitmek gerek
(Bu kez de âlimlere nasıl davranmak ve bu hayat yolunda ne şekilde gitmek gerektiğini dinle.)

10382-Çünkü 'âlimsiz bize yokdur usûl / Pes aña karşı niçe ollum fozûl
(Çünkü biz âlimsiz ne yapacağımızı, nasıl davranacağımızı bilemeyiz; ona karşı duyarsız ve saygısız da olmamalıyız.)

10383-Âlim önünde tevâzu' eylegil / Her ne kim söylerseñ alçak söylegil
(Âlimin yanında alçak gönüllü ol ve ne söylersen alçak söyle.)

10395-Pes tevâzu' ulu devletdür ere / Hâsa eylesenñ anı 'âlimlere
(Sonra tevazu insan için çok büyük nimettir fakat bunu özellikle âlimlere göstermelidir.)

Âlim, sözcüğü Türk Dil Kurumu'na ait Büyük Türkçe Sözlük'te "bilen" sözcüğü ile açıklanmıştır. Bu sözcüğün Türkçe karşılığını ise 720-738 tarihleri arasında yazılan ve Türk tarihinin bugün için bilinen ilk yazılı eseri olan Orhun Yazıtlarında kendi adına da anıt dikilmiş bir hükümdar olan Bilge Kağan isminde görüyoruz. Bu durum, yani ismi Bilge Kağan olan bir hükümdarın bundan yüzlerce yıl önce Türk tarihinde var oluşu ve de bu hükümdarın kendi adına bir yazıt dikilmesi bir yandan da Türkler açısından "bilge" sözcüğünün değerini ortaya koyan bir olgudur. Bilgelik; ilim, kültür, ahlak ve erdemle olgunlaşmak demektir. Bu nedenle böylesi kişiler Türk-İslam kültüründe her zaman değer ve itibar sahibi olmuşlardır. Bu yüzden geçmişten itibaren Türk devlet geleneklerinde Göktürkler döneminde Vezir Tonyukuk, Osmanlı'nın kuruluşunda Şeyh Edebali, Fatih Sultan Mehmet'le İstanbul'un fethinde Akşemseddin adları ile ön plana çıkmıştır. Âlim, aynı zamanda da birçok beşeri bilginin ilk kaynağı olması yönüyle de insanlar açısından önemlidir. Âşık Paşa da birçok beytinde yer verdiği ilim, akıl ve bilgi

kelimelerinin hepsinin içeriğini bünyesinde taşıyan âlim kişiye Garib-nâme’de bu şekilde teveccüh kılmıştır. Eserin yazıldığı dönemin şartları düşünüldüğünde insanların bilgi edinebilecekleri kaynaklar günümüze göre son derece kıt. Dolayısıyla tecrübe sahibi kişiler de toplum tarafından önemsenen kişilerdir. Bu nedenle âlim sözcüğünün kapsamını biraz daha genişletmek ve kişinin çevresindeki tecrübeli büyüklerini de buna dâhil etmek daha doğru olacaktır.

Alçak gönüllülük; toplum içinde insanları birbirine sevgi ve cana yakınlık duygusuyla yaklaştıran üstün bir vasıftır. Şüphesiz alçak gönüllülük, yalnız konuşmacıda aranan bir nitelik de değildir. Ancak konuşmacının da bu unsuru dikkate alması etkili ve başarılı bir konuşma açısında elzemdir. Bir konuşmacının kürsüye çıkıp “*Bakınız, ben neler biliyorum, size neler öğreteceğim.*” der gibi davranması ve böbürlenmesi dinleyenler tarafından hoş karşılanmaz (Şenbay, 2013: 23).

Âşık Paşa, yukarıdaki beyitlerinde kişinin âlimlerle konuşmasında alçak gönüllüğü elden bırakmamasını, onlara karşı saygılı olmasını, söyleyeceklerini de hem ses olarak hem de söyleyiş şekli olarak alçaktan söylemesini; ona ilgi, ahd ve vefa göstermesini tembihliyor. Dolayısıyla konuşmacı hem büyükleri hem de ilim sahibi kişilerle konuşurken mütevazı ve saygılı olmakla birlikte söyleyeceklerini ölçülü bir üslupla ve alçak ses tonuyla söylemelidir.

Âlimlerle konuşmada yapılması gerekenleri ele alan ve bu noktada da alçak gönüllüğü ön planda tutan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 4 (dört) konuşma kazanımına hizmet etmektedir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

24. Konuşmacı, günlük konuşmaların insanlar arasındaki ilişkilerde oynadığı rolün farkında olmalı ve hâl hatır sorma başta olmak üzere günlük konuşmaları en iyi şekilde yapabilmelidir.

2893-Kimisi öldi yasa varmak gerek / Kavminuñ hem gönlini sormak gerek

(Kimisi öldü yasına gitmek gerek. Kavminin gönlinü sormak gerek.)

2897-Kimisi şunu diler ırte gıce / Kim soralar nıtesın hâliñ nice

(Kimi şunu diler gündüz gece ki nasılsın, halin nasıl diye sorarlar.)

2898-Her biriniñ hâlini sormak gerek / Her biriniñ maksudın virmek gerek

(Her birinin halini sormak gerek. Her birinin maksadını vermek gerek.)

6300-Kanı ol ‘âşıkıların hâlin soran / ‘Işk-ıla her nesneniñ aslın gören

(O âşıkların hâlini soran, aşk ile her bir varlığın durumunu ve ne olduğunu bilen o kimse nerede?)

Gereksinim, ilgi, istek vb. hususlardan ortaya çıkan günlük konuşmalar çoğu kez önemsiz gibi görülür. Ancak, kişiyi çevresine tanıtan, saygı ve sevgi kazanması sağlayan da çoğu kez bu konuşmalardır. Ayrıca herkesin büyük gruplar önünde hazırlıklı konuşmalar yapma fırsatı olmayabilir. Fakat konuşma için yeterli bir yapıya sahip herkes her gün yüzlerce kelime konuşur. Belki de asıl güzel ve etkili olması gereken konuşma da budur. Bu nedenle günlük konuşmalar toplumun hemen her kesiminden bütün bireyler için çok önemlidir (Korkmaz, 1987: 56). Dolayısıyla bir konuşmacı sadece hazırlıklı konuşmalarında değil günlük konuşmalarında da söyledikleri kadar söylemedikleriyle, yaptıkları kadar yapmadıklarıyla da dikkat çekeceğinden samimiyetle hâl hatır sormalı ve bunu da hitap ettiği kişi veya kişilerin yaşına uygun olmak kaydıyla hiçbir yaş farkı gözetmeksizin herkese yapmalıdır. Âşık Paşa da yukarıdaki beyitlerde hâl hatır sormanın toplum içerisindeki önemine atıf yapmıştır. Günlük hayatta çarşıda, okulda, markette vb. yerlerde karşılaşılan kişilerin samimiyetle birbirlerinin hâl hatırını sormaları bilgi alışverişinin yanında aradaki sevgi, saygı ve güven bağını da perçinler.

Günlük konuşmaların bir bölümünü oluşturan hâl hatır sorma mevzusuna değinilen yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 7 (yedi) konuşma kazanımına hizmet ettikleri görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

5.1. Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.

5.2. Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.

5.3. Sorunlarına konuşarak çözüm arar.

25. Konuşmacı, özellikle sevmediği (güven duymadığı) kişilere sırrını ifşa etmemelidir.

2751-Sevmedük yire kişi râz açmaya / Ger açarsa sözi anda geçmeye

(Sevmediği yere kişi sırrını açmasın. Eğer açarsa sözü onda geçmez.)

Sırla ilgili dilimizde de yerleşmiş olan “Açma sırrını dostuna, dostunun dostu vardır o da söyler dostuna.” şeklinde bir atasözümüz vardır ki bu da aslında Âşık Paşa'nın yukarıdaki beyitte söylediğiyle aynı doğrultuda mesaj içermektedir. Aradaki fark ise atasözünde kişinin dostuna dahi sırrını açmaması tembihlenirken Âşık Paşa'nın kişinin sevmediği kişiye sırrını açmaması gerektiğini öğütlemesidir. Bu noktada birincil kılavuzumuz Garib-nâme olması nedeniyle konuşmacı açısından şöyle bir ders çıkartılabilir: Konuşmacı özellikle sevmediği (güven duymadığı) kişilere sırrını ifşa etmemelidir. Yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki konuşma kazanımı ile örtüştüğü görülür:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

26. Konuşmacı, sözün gerek ses gerekse mana yönüyle oluşumunda rol oynayan etkenleri iyi bilmelidir.

8368-Bu sözüñ aslı nedür bir soylasun / Sözi bilsün ilkin andan söylesün

(Bu sözün aslının ne olduğunu araştırarak, önce bilip öğrensin de, sonra söz söylesin.)

8369-Söz nedür kandan gelür kaçça gider / Her makâmda kim irer n'eyler n'ider

(Söz nedir, nereden gelir, nereye gider; ulaştığı yerlerde ne yapar ve nasıl bir tesir gösterir?)

8468-Ol tokuz u bu tokuz artuk degül / Uşbu tokuz menzili sen sende bul

(O dokuz menzil bu dokuz konaktan ne eksik ne de fazladır; bu dokuz yeri sen kendinde bulmaya çalış.)

8969-Her ki buldı kendüzinde bu işi / Kavlı fi'li bildi ne'ymiş ol kişi

(Bunları kendinde bulan kişi; sözün ve işin ne olduğunu da anlamış demektir.)

8478-Hem bilesin bu işi niçe işlenür / İş ele vü söz dile kandan gelür

(Ayrıca bu işlerin nasıl yapıldığını; işin ele, söziün dile nereden geldiğini bilmen gerekir.)

8479-Çün bilesin kavli fi'li ne-y-imiş / Matla'ı vü makta'ı kanda imiş

(Böylece işi ve sözü bilir, başlama ve bitiş yerlerinin nerede olduğunu anlarsın.)

8480-Andan ol vaktün halâl ola saña / Fikret ü zikr eylemek önden sona

(İşte o zaman, düşünme ve söyleme, baştan sona kadar, sana helâl olur.)

Konuşma, eylemi herkesi ilgilendiren bir mevzu olduğu için birçok bilim ve ilim alanının da kapsamına dâhil olmuştur. Bu nedenle de konuşmanın psikolojik, zihinsel, sosyolojik, fiziksel, fizyolojik vb. çeşitli alanlarda tanımları yapılmıştır. Bu doğrultuda konuşmayı bir başka yönüyle ele alan bir tanıma göre ise konuşma şöyle tanımlanmıştır: “*Konuşma, bildiriği iletmek için konuşmada kullanılan organlarımızın belirli devinimlerde bulunarak anlamlı ses öbekleri oluşturması olarak tanımlanabilir.*” Konuşmanın nasıl oluştuğu düşünülünce ilk akla gelen organlar dudaklar ve dil olmaktadır. Ancak konuşmanın oluşumu ile ilgili organlar bunlarla sınırlı değildir. Konuşmada kullanılan organlar akciğerler, gırtlak, ses telleri, yutak, burun ve ağızdır (notoku.com). Konuşma ile ilgili birçok kitapta da konuşmayı oluşturan unsurlar çeşitli maddeler hâlinde yer almıştır. Özellikle diksiyon ve ses eğitimi sırasında daha güzel ve etkili ses çıkarma adına bu unsurların nasıl kullanılması gerektiği anlatılmaktadır. Diksiyonda amaç; kelimelerdeki harflerin, seslerin, hecelerinin maksadı en iyi şekilde ortaya koyabilecek tarzda söylenmesidir. Böylece anlam bütünleşir ve dil renkli, zengin bir özellik kazanır. Dili estetik yoldan da güzelleştiren bu çabayla birlikte milletin dili de o ölçüde güç, canlılık ve estetik değer kazanır. Böylece o dil en iyi şekilde kullanılmak zevki ile birlikte işlene işlene zaman içinde bir “*medeniyet dili*” düzeyine ulaşır. Bunu sağlayacak olanlarsa, o dili kullanacak ve kullanmayı zevk hâline getirecek kişilerdir (Göçgün, 2004: 25). Dolayısıyla Âşık Paşa'nın “*Andan ol vaktün halâl ola saña / Fikret ü zikr eylemek önden sona*” şeklinde ifade ettiği gibi iyi bir konuşmacı olmak için aynı zamanda da konuşmanın gerek ses gerekse mana yönüyle oluşumunda rol oynayan etkenlerin bilinmesi gerekir. Böylece konuşmada gerekli olan bu unsurları hem daha iyi korur hem de gerektiği şekilde kullanırız. Ayrıca bu etkenlerin konuşmanın oluşumundaki etkilerinin öğrenilmesi de güzel ve etkili konuşma adına önemlidir.

Düşünme safhasıyla birlikte konuşmanın (söz) oluşumunun ele alındığı yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 8 (sekiz) konuşma kazanımına hizmet ettikleri görülür:

2. *Sesini ve beden dilini etkili kullanma*

- 2.1. *Konuşurken nefesini ayarlar.*
- 2.2. *İşitilebilir bir sesle konuşur.*
- 2.3. *Kelimeleri doğru telaffuz eder.*
- 2.4. *Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.*
- 2.5. *Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.*
- 2.6. *Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.*
- 2.7. *Sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat eder.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

- 4.4. *Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.*

27. Konuşmacı, zarif ve nükteli bir konuşma üslubuna sahip olmalıdır.

1902-Âdemî bu söz-ile oldı şerîf / Söz içinde hâsa kim olsa zarîf

(İşte insan bu söz yüzünden büyük bilindi; özellikle zarif, ince ve nükteli söyleyenler böyledir.)

Arapça bir sözcük olan “zarif” sözcüğü Güncel Türkçe Sözlük (TDK)’te “beğenilir ve nükteli (dil, konuşma vb.)” şeklinde açıklanmıştır. “Nükte” ise Güncel Türkçe Sözlük (TDK)’te ince anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri ve yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri olarak açıklanmıştır. Görüldüğü gibi nükteli, latif söz; konuşmaya espri, incelik, derin anlam, zekâ, yetenek gibi birçok boyutlar katar ve daha önemlisi de “*Latife, latif gerek!*” sözünde de anlaşıldığı üzere iletişimin anlatan ve anlayandan oluşan iki boyutunu da iletişimin içinde aktif bir biçimde tutması nedeniyle oldukça önemlidir. Ancak bütün bu avantajları hiç şüphesiz yetenekli, eğitilmiş ve zeki kimselerin elinde ortaya çıkacaktır. Nükteli söz söylemek, “*Sırat köprüsünde yürümek gibidir.*” Bu nedenle “*Adına, ister nükte, lâtife ve isterse espri deyiniz; bunların, kesinlikle şeref ve haysiyete dokunucu, onur, gönül kırıcı, gönül yıkıcı ve yakıcı, insanlar arasında kin, nefret ve düşmanlık tohumları saçıcı olmaması, gerekir. İlmli şekilde, normal aşımadan söylenecek nükteli sözler, sergilenecek lâtifeler ve yapılacak şakalar ise; dostların gönlünü şenlendirecektir.*” (Göçgün, 2009: 174).

Kısacası; zarif, ince ve nükteli söz söylemek konuşmacı açısından ne kadar önemliyse dinleyici yönünden de o derecede elzemdir. Ancak nükteli söz söylemek de zekâ, beceri ve eğitim gerektirir. Bu niteliklere sahip olmayan bir birey için nükteli söz, yapıcı olmaktan ziyade yıkıcı olabilir. Bu hususları göz önünde bulundurmak şartıyla nükteli, ince ve zarif söz söylemek her zaman için konuşmacının yararınadır.

Yukarıdaki beyitler nükteli, zarif ve ince sözün konuşmacı açısından önemini ortaya koymaktadır. Beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında aşağıdaki 6 (altı) farklı konuşma kazanımına hizmet etmesi nedeniyle de konuşma kazanımları yönünden oldukça zengin bir nitelik gösterir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.

1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.

1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.5. Konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanır.

3.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

3.12. Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

28. Konuşmacının doğru eğitilmiş güzel bir sese sahip olması etkili bir konuşma açısından yararınadır.

*8458-Görklü âvâz oldı görklü ton aña / Cümle kulaklar yöni andın yaña
(Güzel ses ona güzel elbise olduğundan, bütün kulakları kendinden tarafa çeker.)*

Dili meydana getiren en küçük ve en basit dil unsuru sestir. Sesler bazen tek başlarına ama çoğu kez de yan yana gelerek cansız varlıkları, durumları, kavramları ve oluşları karşılayan kelimeleri oluştururlar (Göçgün, 2004: 26). Denilebilir ki konuşma, kişinin sesini idare etmesi sanatıdır. O hâlde aslında her kelimenin dolayısıyla da her konuşmanın temelinde sesler vardır.

Ses bozukluklarının birincisi telaffuz kaynaklı bozukluklardır. Kelimenin söylenişi manasına gelen telaffuz, yazılı anlatımdaki imlanın karşılığıdır. Söyleyiş bozuklukları ya yöresel şive ve ağız özelliklerinin bırakılmamasından veya da kelimelerin seslerinin hakkını vererek söylenmemesinden kaynaklanır. Şive ve ağız

kusurlarını düzeltmek nispeten kolay olsa da kelimelerdeki seslerin yanlış vurgulanmasından kaynaklı söyleyiş bozuklukları ise dilimizin en büyük sorunlarından biridir. Özellikle Arapça ve Farsçadan dilimize geçen ve zamanla Türkçeleşmiş olan kelimelerin telaffuzunda önemli yanlışlıklar yapılmaktadır. Ses bozukluklarında ikinci hata kaynağı ise vurgu ve tonlamadan kaynaklı bozukluklardır. Vurgu; kelimelerde bazı heceler, cümlelerde ise bazı kelime veya kelime gruplarının diğerlerine göre daha baskılı söylenmesidir. Tonlama ise anlatıma duygu, düşünce, sertlik, yumuşaklık vb. katmak için sesin alçalıp yükselmesi, inceli kalınlaşması, sertleşip yumuşamasıdır. Telaffuz, vurgu ve tonlamadan başka konuşurken sesin hızını ve şiddetini de iyi ayarlamak gerekir. Normalin üstünde bir hızla veya gereksiz yere bağırarak yapılan konuşmalar dinleyiciye hoş gelmez (Korkmaz, 1987: 60; Kavcar ve diğerleri 2007: 338).

Sesin doğru ve etkili kullanımını ile ortaya çıkacak olan musiki değerini ses şairi Bâkî şu dizelerle ifade ediyor:

“Avâzeyi bu âleme Dâvud gibi sal

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”

Bu nedenle güzel bir ses ve bu sesin bilgiyle yoğrulmuş işlenmesiyle ortaya çıkacak olan doğru telaffuz, yerinde vurgu ve tonlama, duygu ve manaya uygun bir ses hızı ve şiddeti dinleyenin kendisini konuşmanın ahengine kaptırmasına neden olur. Bu da etkili bir iletişim için hem konuşan hem de dinleyen açısından oldukça önemlidir. Âşık Paşa, yukarıdaki beyitte de bu duruma değinerek dinleyicinin dikkatini çekme noktasında güzel sesin önemini ortaya koymuştur. Dolayısıyla konuşmacı için eğitilmiş güzel bir sesin dinleyicilerin ilgisini çekerek onları konuşmayı dikkatle dinlemeye katmak açısından önemli olduğu aşikârdır.

Güzel sesin etkili ve güzel konuşmadaki önemin anlatan yukarıdaki beyit aynı zamanda İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan konuşma alanına ait aşağıdaki birçok kazanımı da bünyesinde barındırır:

2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma

2.1. Konuşurken nefesini ayarlar.

2.2. İşitilebilir bir sesle konuşur.

2.3. Kelimeleri doğru telaffuz eder.

2.4. Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.

2.5. Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.

2.6. *Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.*

4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*

4.2. *Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*

4.4. *Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.*

Güzel bir sesi, sözün elbisesi olarak teşbih eden Âşık Paşa'ya ait yukarıdaki beyit, sözlü anlatımda özellikle dinleyicinin ilgisinin çekilmesinde güzel sesin önemini dile getirmekle birlikte aynı zamanda konuşma beceri alanına ait yukarıdaki 8 (sekiz) farklı kazanıma da hizmet etmektedir.

29. Konuşmacı, sözün kısa olanı genellikle makbul olmakla birlikte, anlatmak istediklerini tam manasıyla anlatabileceği kadar konuşmalıdır.

2654-Añlayumazsañ diyem her birini / Adlaryyla her biriniñ yirini

(Eğer anlayamazsan her birini adları ve yerleri ile anlatayım.)

5132-Şerh-ile çün işidesin adını / Bilesin andan bu ma'nî dadını

(Şerh ile adını işittiğin zaman bu mananın lezzetine ulaşırsın.)

Genellikle dinleyen veya okuyan açısından anlatımların kısa ve öz olması makbulmüş gibi görünmekle birlikte konuşmanın da yazmanın da kısa veya uzun olmasının temelinde yatan şey anlatıcının anlatmak istediklerini tam manasıyla anlatabildiğine ikna olmasıdır. Dolayısıyla her zaman anlatımın kısa olması gerektiği söylenemez. Anlatımın boyutunu, süre kısıtlamalı bir konuşma türü değilse, anlatıcının anlatmak istediklerini hakkını vererek anlatabilmiş olma düşüncesi ve duygusu belirler. Âşık Paşa da kimi beyitlerde kısa anlatımdan bahsetse de genellikle açıklayıcı bir anlatımı tercih etmiştir. Bunun bir göstergesi olarak da;

- “*Bir bir bildür-*” ifadesini 3 beyitte,
- “*Bir bir di-*” ifadesini 8 beyitte,
- “*Bir bir eyt-*” ifadesini 58 beyitte,
- “*Eydem tamâm*” ifadesini 8 beyitte,
- “*Kıldan kıla eyt-*” ifadesini 9 beyitte,
- “*Şerh it-*” ifadesini 113 beyitte,
- “*Takrîr*” ifadesini ise 54 beyitte kullanmıştır.

Dolayısıyla konuşmacı, sözün kısa olanı genellikle makbul olmakla birlikte, anlatmak istediklerini tam manasıyla anlatabileceği kadar konuşmalıdır. Bu ise hem konuşmacının konuşacağı konu hakkındaki bilgisel donanımıyla hem de aldığı konuşma eğitimi ve hitap gücü ile yakından ilgilidir.

Garib-nâme’de geçen “bir bir bildür-”, “bir bir di-”, “bir bir eyt-”, “eydem tamâm”, “kıldan kıla eyt-”, “şerh it-”, “takrîr” ifadeleri konuşma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında özellikle konuşmanın dil ve anlatımı ile ilgili önemli noktalara değinildiği görülür. Garib-nâme’de; “bir bir bildür”, “bir bir di”, “bir bir eyt”, “eydem tamâm”, “kıldan kıla eyt”, “şerh it”, “takrîr” ifadelerinin kullanıldığı beyitler aşağıdaki konuşma beceri alanı ile ilgili 4 (dört) kazanıma hizmet etmektedir:

1. Konuşma kurallarını uygulama

1.9. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.

3. Hazırlıklı konuşmalar yapma

3.9. Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.

4. Kendi konuşmasını değerlendirme

4.1. Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

3.3. GARİB-NÂME’DEKİ OKUMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

3.3.1. Garib-nâme’deki Okuma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları

Garib-nâme’de, okuma becerisi ile ilgili kelimelerin ve kelime gruplarının 441 farklı beyitte kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu yönüyle de eserde, okuma beceri alanı ile ilgili kelimelerin ve kelime gruplarının özellikle, konuşma ve dinleme/izleme beceri alanlarına göre bir hayli az olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Garib-nâme’de Okuma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları.

Okuma Beceri Alanıyla İlgili Kelimeler ve Kelime Grupları	Kelimelerin Karşıladığı Anlamlar	Kelimelerin Kullanıldıkları Beyit Sayıları
• ‘Aşır	Bölüm	1
• Âyet	Âyet	33
• Bâb	Bölüm	46
• Cân göziyle okı-	Dikkatli okumak	1
• Dâsitân	Destan	28
• Durak	Durak	1

• Efsûn okı-	Büyü yapmak	2
• Fâtihâ birle añ-	Fâtihâ okumak	1
• Fermân	Buyruk Emir	9
• Göñlüñe yaz bu sözi her dem okı	Hatırlamak Anmak Ezberden okumak	4
• Hâfız	Ezberden okuyan kişi	1
• Hatm eyle-	Baştan sona okumak Tamamını okumak	1
• Hikâyet	Hikâye	79
• Hutbe okı-	Hutbe okumak	2
• İlm okı- • İlmin okı-	Öğrenmek	55
• Kır'at	Okuma şekli	2
• Kitâb	Kitap	49
• Kur'ân	Kuran	58
• La'net okı-	Lanet okumak Beddua etmek	1
• Lügat	Sözlük	2
• Makâm	Klasik Türk müziğinde bir müzik parçası veya şarkının işleniş biçimi	2
• Nakl okı-	Hikâye okumak	1
• Okı-	Davet etmek Çağırarak	18
• Okı-(Ohı-)	Yazı okumak	34
• Öñden sona ohı-	Baştan sona okumak Tamamını okumak	1
• Tâhâ	Taha suresi	1
• Tesbîh okı-	Zikretmek	6
• Yâsîn	Yasin suresi	1
TOPLAM: 441 BEYİT		

Tablo 4.'te de görüldüğü gibi eserde kullanım oranıyla dikkat çeken “okı-” fiili en fazla “öğrenmek” anlamında “ilm okı-, ilmin okı-” kelime gruplarıyla 55 beyitte kullanılmıştır. Bu anlamının yanında “yazı okumak” anlamında 34 beyitte, “davet etmek, çağırarak” anlamında 18 beyitte, “zikretmek (tesbih okı-)” anlamında 6 beyitte, “ezberden okumak” anlamında 4 beyitte, “büyü yapmak” anlamında 2 beyitte, “hutbe okumak” anlamında 2 beyitte, “lanet okumak, beddua etmek” anlamında 1 beyitte kullanılmıştır.

3.3.2. Garib-nâme’de Okuma Becerisinin Önemi ve Okumanın Dereceleri

Okuma, insanda düşünme gücünü arttıran, hayal dünyasını zenginleştiren, konuşma ve yazma becerilerine de doğrudan katkısı olan ve ruhu yücelten bir beceri alanıdır. Toplumumuzda “*cahil*” kelimesinin zıttı olarak “*okumuş*” kelimesinin kullanılagelmiş olması da bu öneminin bir göstergesidir. İnsan, kişiliğinin bir parçası olan fikir, bilgi ve davranışlarının önemli bir kısmını okuma yoluyla öğrendiklerinden elde eder. Okumayı, sistemli bir davranış ve alışkanlık hâline getirenler birçok konuda da muvaffakiyet sahibi olurlar (Korkmaz, 1987: 18).

Anlamaya yönelik temel dil becerilerinden olan okuma, her ne kadar metne gözle bakmak gibi dikkati ve motivasyonu zorlayıcı yönleri bulunsa da bilgiye giden en kestirme ve kolay yollardan biridir. Çünkü okuma becerisi genellikle tek taraflı bir temel beceri alanıdır. Fakat ne yazık ki uygulaması böylesine basit olan bir beceri alanında toplumumuz henüz arzu edilen noktada değildir. Bunun sebeplerini Çifçi (2006: 85) altı başlıkta toplamıştır:

- ❖ İlkokuma ve Yazma Öğretimindeki Sorunlar
- ❖ Fonksiyonel Okuma Yetersizliği
- ❖ Sesli Okuma Sorunu
- ❖ Okumaya Karşı Negatif Ön Yargı Oluşturma
- ❖ Ders Kitapları ve Okuma Materyalleri
- ❖ Motivasyon Yetersizliği

Okuma eyleminin yararlı olabilmesi, kişinin okuduğunu anlamasına bağlıdır. Hatta çoğu zaman anlamak da yetmez. Bilginin sürekliliğini ve okur üzerindeki etkisini sağlayabilmesi için eserden, estetik beğeni uyandırması da beklenir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 17).

Eğitim sistemimizin okuma becerisi eğitimindeki amacı; okuma alışkanlığı kazandırmak kadar, belki ondan daha da önemlisi, doğru okuma tutum ve davranışı kazandırmak olmalıdır. Hiçbir eğitim sistemi, karşısına çıkan metinleri amaçsız ve kuralsız okuyan, okuduğunu zanneden, okuduklarından bir anlam çıkaramayan ama sadece çok okumakla övünen bireyler yetiştirmeyi arzulamaz. Bu nedenle, çok okuyan bir toplum hedeflenirken aynı şekilde okumanın gereklerini kavramış bireylerin de yetişmesi önemlidir (Çifçi, 2006: 97).

Okuma becerisi; beklentilere, okuma şekline ve işlevlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda ise okuma becerisi;

- *Sessiz Okuma*
- *Sesli Okuma*
- *Göz Atarak Okuma*
- *Özetleyerek Okuma*
- *Not Alarak Okuma*
- *İşaretleyerek Okuma*
- *Tahmin Ederek Okuma*
- *Soru Sorarak Okuma*
- *Söz Korosu*
- *Okuma Tiyatrosu*
- *Ezberleme*
- *Metinlerle İlişkilendirme*
- *Tartışarak Okuma*
- *Eleştirel Okuma*

olmak üzere on dört farklı başlıkta ele alınmıştır.

Âşık Paşa, aşağıdaki beyitlerde Kur'an okumaktan hareketle beş çeşit okuma şeklinden bahsetmiştir:

2787-Kur'ân okınmakta vardır biş makâm / Biş kez okınmag-ıla olur tamâm
(Kur'an'ın okunmasında beş derece vardır; bu da beş yol okunmakla tamam olur.)

2788-Degme birne bunça dürlü renc gerek / Renc yiye ol kimseye kim genc gerek
(Her biri için çeşit çeşit zahmete katlanmalı; zahmete katlanan kişi ancak hazineye kavuşabilir.)

2789-Diñle imdi biş kez okınmak nedür / Kim bilesin bu hikâyet nitedür
(Şimdi; beş yol okunmanın ne olduğunu ve bu hikâyenin nereye varacağını dinle.)

Âşık Paşa'nın yukarıdaki beyitlerde Kur'an okumanın beş farklı derecesi olarak ifade ettiği okuma şekilleri günümüzdeki okuma türlerinden farklı, Bloom taksonomisine benzer, hiyerarşik bir sıralamayla oluşturulmuştur. Bloom taksonomisinde bilişsel alanın "bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme" basamaklarından oluşması gibi Âşık Paşa da Kur'an-ı Kerim

okumayı bu şekilde beş hiyerarşik basamakta değerlendirmiştir. Âşık Paşa'ya göre Kur'an-ı Kerim'i okumanın derecelerine göre farklı şekilleri şu şekildedir:

Birinci Okuma Derecesi:

2790-Bir okınmak şol ki Kur'ân hıfz ola / hâfız anı yidi kır'atla bile
(Birinci okunması Kur'an ezberlenecek, ezberleyen de, onu yedi okuma şekli ile bilecek.)

2791-Kaç 'aşirdür niçe âyetdür tamâm / Ma'lûm ola kaç durakdur kaç makâm
(Kaç aşirdir ve ne kadar âyettir; kaç durak ve kaç makam olduğu bilinmiş olacak.)

2792-İlla bilmez ma'nisin lafzın bilür / Eyle olsa bir kez okınmak olur
(Eğer lafzını bilir de manasını bilmiyorsa bu, bir kez okunması demektir.)

Yukarıdaki beyitlere göre birinci okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Kur'an-ı Kerim ezberlenir.
- ✓ Ayrıca kaç aşir, kaç ayet, kaç durak ve kaç makam olduğu bilinmelidir.

Kısacası, bu okuma şeklinde kişi, ezberden tecvide riayet ederek okur; fakat okuduklarının anlamını bilmez.

İkinci Okuma Derecesi:

2793-Pes ikinci okımağı şol-durur / Kim bire bir taht-ı lafzın bildürür
(Kur'an'ın ikinci okunması, okuyanın lâfzın altındaki anlamı bilmesidir.)

2794-Degme bir harfüñ kim okır ma'nisin / Bilür anuñ ne dimekdür kamusun
(Bu, okuduğu her bir harfin manasını bilmesi ve hepsinin ne dediğini anlamasıdır.)

2795-Taht-ı lafzuñ bilür ol ne didügin / İlla bilmez anda maksûd ne'ydügin
(Fakat o, lâfız altındaki manayı bilir de; bundan muradın ne olduğunu bilmez.)

Yukarıdaki beyitlere göre ikinci okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Kur'an-ı Kerim ezberden, tecvidine uygun olarak okunur.
- ✓ Okunulanların anlamı bilinir.

Üçüncü Okuma Derecesi:

2796-Ma'ninüñ maksûdını bilmekdür iş / Pes üçinçi okımağı ol-ımuş
(Asıl iş mananın maksadını bilmektir; işte üçüncü okumak bu demektir.)

2797-Hem süre hem ma'niyi maksûdına / Hem bile her âyetiñ maksûdı ne
(Hem manayı maksadına göre takip etmeli; sonra her bir ayetin kastettiği maksadı da bilmelidir.)

2798-Sebeb-i nezli nedür anı bile / Şerhü takrîr eyleye kıldan kıla

(Ayrıca her bir ayetin iniş sebebini bilip, inceden inceye açıklayıp anlatmalıdır.)

2799-Bu üçüncü okumadır kamusu / Zîra bilnür bunda ma'ni ma'nisi

(Bunun hepsi üçüncü okumaktır; çünkü bunda, mana içinde anlam bilinir ve murat anlaşılır.)

Yukarıdaki beyitlere göre üçüncü okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Kur'an-ı Kerim ezberden, tecvidine uygun olarak okunur.
- ✓ Okunulanların anlamı bilinir.
- ✓ Okunulanların yazılış amacı fark edilir.

Dördüncü Okuma Derecesi:

2800-İmdi gel dördünçisin gör ne-y-imiş / Bir işit kim ol dahı niçe-y-imiş

(Şimdi gel dördüncüsünüün ne olduğunu; onun da ne şekilde bulunduğunu işit ve gör.)

2801-Şol-durur dördünçisi kim ol kişi / hazret'e lâyük ola her bir işi

(Dördüncüsü o kişinin her bir işinin Allah'a lâyük olmasıdır.)

2802-Bildügi 'ilmi tamâm işler ola / Ol 'ilim birle 'amel eyler ola

(O kusursuz bildiği ilme göre iş yapar ve onunla amel ederse;)

2803-Ol ki dördünçi okınmak şol-durur / 'İlmi böyle okımlık yol-durur

(Bu, dördüncü okumaktır; işte bu şekilde ilim okumak asıl yoldur.)

Yukarıdaki beyitlere göre dördüncü okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Kur'an-ı Kerim ezberden, tecvidine uygun olarak okunur.
- ✓ Okunulanların anlamı bilinir.
- ✓ Okunulanların yazılış amacı fark edilir.
- ✓ Kişi, okuduklarını özümseyip kendi yaşantısına aktarır ve okuduklarına uygun bir yaşantı sürer.

Beşinci Okuma Derecesi:

2804-Geldük ol bişinçi okınmıklığa / Şoldur ol kim kılduğı göğe aga

(Beşinci çeşit okunmaksı; kişinin yaptıklarının göğe yükselmesi ve Hak katında kabul edilmesidir.)

2805-Tâ'atun ol hazret'e lâyük gele / Pes saña hak rahmeti bayık gele

(Bu durumda ibadetin, Allah'a güzel gelmeli; karşılığında da açıkça rahmet bulmalısın.)

2806-Çün kim Allah'dan saña rahmet ire / 'İlmüñe hem tâ'atuna cân vire

(Allah'tan sana rahmet yağarsa; ilmüne ve ibadetine can vermiş demektir.)

2856-*Uşbu sözün takriri oldı tamâm / Biş kez okınmak dile geldi tamâm*
(*Artık bu söz tamamlandı ve Kur'an'ın beş yol okunması anlatıldı.*)

Yukarıdaki beyitlere göre beşinci okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Kur'an-ı Kerim ezberden, tecvidine uygun olarak okunur.
- ✓ Okunulanların anlamı bilinir.
- ✓ Okunulanların yazılış amacı fark edilir.
- ✓ Kişi, okuduklarını özümseyip kendi yaşantısına aktarır ve okuduklarına uygun bir yaşantı sürer.
- ✓ Okumasının karşılığını kişi hak katında alır ve okuduklarının neticesinde rahmet kazanır.

3.3.3. Garib-nâme'den Hareketle Okurun Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyumu

1. Okur, tüm ön yargılarından uzaklaşmalı ve anlamak, faydalanmak için okumalıdır.

28-(...) *Her kimüñ kim gönli selîm*

(*Kimin niyeti düzgün*)

29-ve '*aklı müstakîm ola çün bu kitâbı / mütâla'a ide âferînişden maksûd*
(*ve akli doğru ise bu kitabı okusun. Yaratılmaktan maksadın ne*)

30-neyise bile ve cemî'-i esrâra muttali' / ola. *Gerek kim özin degşüre;*
(*olduğunu bilsin ve sırlara ulaşıp tanısın da kendini buna göre değıştirsın.*)

31-ef'âl-i kabîha ve a'mâl-i fazîhadan / ihtirâz ide.

(*Çirkin işlerden ve kötü amellerden kaçının.*)

Konuşmacı ve dinleyicinin niteliklerini belirtirken de bahsi geçen olumsuz ön yargı konusu, bu bölümde de önemini ortaya koymaktadır. Okumada ön yargı farklı şekillerde cereyan edebilir:

Birincisi; yazılı olan bilginin mutlak doğru olduğuna yönelik kanaat geliştirmedir. Düşüncelerin yazılı ve basılı hâlde sunulması, insanlarını bu düşünceleri çok daha çabuk kabullenmelerine neden olmaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerde de görülebilmekle birlikte özellikle gelişmekte olan veya geri kalmış toplumlarda çok daha fazla kabul görür. “*Kitapta yazıyor.*”, “*Kitap böyle diyor.*” ifadeleri ve “*Bana inanmıyorsun, kitaba da mı inanmıyorsun.*” şeklinde söylenegelen sözler insanlar arasında fazlasıyla yaygındır (Çifçi, 2006: 91).

İkinci tür ön yargı ise kitap okumanın can sıkıntısı olduğunu düşünmedir. Bu tarz kişiler kitap okumayı henüz bir alışkanlık hâline getirememiş; ancak sınav vb. gibi bir zorunlulukla okuyan kişilerdir. Bu nedenle zorunlu olmadıkça onlar için kitap okumak “*can sıkıntısı*” veya “*boş bir uğraş*” tır. Bu tür kişiler sınav, ödev vb. zorunluluklar dışında ender olarak kitabı ellerine aldıklarında da “*Kitap beni sarmadı.*” gibi çeşitli bahanelerle çok geçmeden kitabı bırakabilmektedirler.

Bir diğer ön yargı türü ise kişinin kitabın yazarı ile ilgili önceden sahip olduğu pozitif veya negatif duygu ve düşüncelerinin etkisiyle kitaba yaklaşmasıdır. Böyle bir durumda kişi, kitabın yazarına karşı eğer pozitif bir ön yargıya sahipse kitabın içeriği veya üslubuna çok fazla dikkat etmeden ön yargılarının etkisiyle yazılan her şeyi doğru kabul edecektir. Bu tarz bir okuma yaklaşımının ise okura kazandıracakları kısıtlıdır. Eğer kişi kitabın yazarı ile ilgili negatif bir ön yargıya sahipse daha kitaba başlamadan birtakım savunma mekanizmalarını devreye sokacak ve kitabı bu şekilde okuyacaktır. Bu okuma yaklaşımı da her ne kadar eleştirel okuma yaklaşımıymış gibi algılsa da aslında kazın ayağının öyle olmadığı da bir gerçektir. Çünkü eleştirel okuma, bir metni incelemek, yorumlamak ve eleştirmek amacıyla yapılan bir okuma türüdür. Bu tür okumalarda önemli olan objektif olmak ve elde edilen bilgileri tarafsız bir gözle değerlendirebilmektir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 30).

Karadüz (2010)’e göre; okuyucu, okuduğunu anladıktan sonra okuduklarını değerlendirir, yorumlar ve eleştirir. Okuyucu; okuduğunun doğruluğunu, gerçekliğini, akla uygunluğunu, güvenilirliğini kontrol edebiliyorsa okuduğunu eleştirebiliyordur. Yine okuyucu, metinsel yapının planını, ardışık yapıyı, metinsel yapıda var olan her temel ve alt ögenin oluşturduğu kompozisyonu görebiliyorsa, okuduğu ile kendi bilgi ve yaşantılarını kıyaslayabiliyorsa, yazarın hangi gerekçeyle bu metni yazmış olduğunu anlamaya çalışıyorsa eleştirel okuma yapabiliyordur. Buna karşın amaçsız ve metinde planlı yapıyı görmeden yapılan başıboş okumalar eleştirel okuma becerisinin çok ötesinde niteliksiz okumalardır

Bunun dışında kitabın kapak resmi, sayfa sayısı veya yaprak kalitesi vb. daha birçok etkenden kaynaklanan ön yargılar iyi bir okuyucuya giden çetrefilli yolların zorluklarıdır. Bu noktada okuryazarlık bir toplum meselesi olarak algılanmalı ve okullardan ailelere, yazarlardan yayınevlerine kadar toplumun bütün kesimleri bu sorunla hemhâl olmalıdır.

Âşık Paşa da yukarıdaki beyitler yoluyla kişinin ön yargılarından uzaklaşarak anlamak ve istifade etmek için okuması gerektiğini bildiriyor. Dolayısıyla okur, öncelikle ön yargılarından uzaklaşmalı ve anlamak, faydalanmak için okumalıdır.

Yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan okuma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki okuma kazanımlarına hizmet ettiği görülür:

1. Okuma kurallarını uygulama

1.5. Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme

2.1. Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

2.3. Metnin konusunu belirler.

2.4. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

2.5. Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.

2.10. Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.

2.27. Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.

Görüldüğü gibi yukarıdaki beyitler, okuyucuda ön yargının bulunmaması gerektiğini örtülü olarak da olsa vermekle birlikte, okuma beceri alanı ile ilgili 7 (yedi) farklı kazanıma da hizmet etmektedir. Bunun yanında beyitlerin İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan okuma yöntem ve tekniklerinden “*Eleştirel Okuma Yöntemi*” ile de doğrudan ilişkili oldukları söylenilebilir. Çünkü İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan eleştirel okuma yönteminin amacı şöyle açıklanmıştır: “*Öğrencilere okudukları hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini sağlamak; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirerek kendi doğrularını buldurmaktadır.*” (MEB, 2006: 69). Eleştirel okuma yönteminin bu amaçları ise biraz önce de ifade edildiği gibi yukarıdaki beyitler ile doğrudan ilişkilidir.

2. Okur, okuma materyalini yarım bırakmamalı, sağlıklı bir kanaat edinmek için tamamını eksiksiz okumalıdır.

9320-Bir kitâb açdı bu kez bendin yaña / Eytdi ohı uşbunı öñden soña

(Bu defa benden tarafa bir kitap açıp; bunu baştan sona kadar oku.)

Ön yargılar, sadece okuma öncesinde oluşmaz. Okuma esnasında da birtakım ön yargılar gelişebilir. Okumayla ilgili yanırlardan birisi de okuma esnasında

görülen ve daha kitaba yeni başlamışken “*Beni sarmadı.*”, “*Hiçbir şey anlamadım.*”, “*Çok sıkıcı.*” vb. bahanelerin ardına saklanarak kitabı bırakmak diğer bir ifadeyle peşin hükümlü olmaktır. Bu, bir okur açısından son derece yanlış bir davranıştır. Hele hele bu şekilde daha kitabı bitirmeden kitabın diğer okumadığımız bölümleriyle de ilgili hükümde bulunmak doğruluktan uzaklaşmak anlamına gelir. Bu nedenle iyi bir okur, okumak amacıyla eline aldığı bir kitabı veya metni kesinlikle sonuna kadar okumalıdır ki kitap veya metin hakkında sağlıklı bir değerlendirmede bulunabilsin.

Yukarıdaki beyit, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan okuma beceri alanı kazanımları ile ilişkisi yönünden ele alındığında ise aşağıdaki 3 (üç) okuma kazanımı ile ilişkili olduğu görülür:

2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme

2.16. Metnin planını kavrar.

2.17. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.

5. Okuma alışkanlığı kazanma

5.1. Okuma planı yapar.

3.4. GARİB-NÂME’DEKİ YAZMA BECERİ ALANI İLE İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

3.4.1. Garib-nâme’deki Yazma Becerisiyle İlgili Kelimeler/Kelime Grupları ve Yorumları

Tablo 5.’te de görüldüğü gibi Garib-nâme’de, yazma becerisi ile ilgili kelimelerin ve kelime gruplarının 286 farklı beyitte kullanılmış olduğu tespit edilmiştir:

Tablo 5. Garib-nâme’de Yazma Beceri Alanıyla İlgili Kullanılan Kelimeler/Kelime Grupları ve Karşıladıkları Anlamlar ile Kullanıldıkları Beyit Sayıları.

Kelime veya Kelime Grubu	Anlamı	Kullanıldığı Beyit Sayısı
• Berât	Resmi belge Senet	2
• Dâl	Arapça dal (د) harfi	1
• Darb-ı şâhi	Hükümdar tuğrası	1
• Defter	Defter	2
• Devât	Divit	4
• Elif	Arapçada elif (ا) harfi	1

• Gönlüne yaz-	Gönlüne yazmak	20
• Gönül evrâkı	Gönül yaprağı	1
• Harf	Harf	37
• Işk dîvânı	Aşk defteri Aşk divanı	2
• Kâğıd	Kâğıt	8
• Kalem	Kalem	22
• Kelîme	Kelime	2
• Kütüb	Kitaplar	1
• Midâd	Mürekkep	6
• Mushaf	Kitap Kuran	7
• Nahv	Cümle	2
• Nakş	İşleme Resim Yazı	62
• Nâme kıl-	Mektup yazmak	1
• Nazma gel-	Şiir yazmak	1
• Nokta	Mühür	1
• Nüsha	Bir yapıtın, bir yazının basılmış ya da yazılmışlarından her biri	7
• Resâyil	Risale	1
• Resim	Resim	1
• Safha	Sayfa	2
• Sarf	Kelime	1
• Tasnîf it-	Yazmak	2
• Tasnif ol-	Yazılmak	
• Tertib ol-	Yazılmak	2
• Varak	Yaprak	4
• Yaz- (İbret)	İbret Ders	36
• Yaz- (Yazgı, Kader)	Yazgı Kader	4
• Yaz- (Yazı)	Yazı yazmak	42
TOPLAM: 286 BEYİT		

Eserde yazma beceri alanı ile ilgili kullanılan kelimelerin veya kelime gruplarının konuşma, dinleme/izleme ve okuma beceri alanlarına göre bir hayli az olduğu dikkat çekmektedir. Eserde yazma beceri alanı ile ilgili olarak kullanım oranıyla dikkat çeken sözcük olan “yaz-” fiili ise en fazla (42 beyit) “yazı yazmak” anlamında kullanılmıştır. Bunun yanında “ibret, ders” anlamlarını karşılar şekilde 36 farklı beyitte, “gönlüne yazmak” anlamında 20 beyitte, “yazgı, kader” anlamını karşılar şekilde 4 beyitte kullanılmıştır.

3.4.2. Garib-nâme’de Yazma Becerisinin Önemi ve Yazının Oluşum Safhasında Rol Oynayan Dokuz Konak

Dili en iyi şekilde kullanmanın yollarından biri de yazılı anlatımdır. Yazılı anlatım; her türlü olay, düşünce, durum, duygu ve bunların sonucunda oluşacak yargıyı belli bir yazım planı doğrultusunda dili en iyi, en doğru ve güzel şekilde kullanarak hem bugünün insanlarına hem de kalıcılığı nedeniyle geleceğe ulaştırmayı sağlayan bir bildirişim aracıdır. Konuşma ile yazma hemen hemen birçok yönden ortak amaca hizmet etse de bu iki anlatım yolunun benzer nitelikleri olduğu kadar farklı nitelikleri de vardır. Zaten konuşma varken yazının ortaya çıkış gayesi, bu farklı amaçları da gerçekleştirebilmesindedir. Mesela; sözlü anlatımın daha konuşma anında düzeltilebilir olması, anlayan yani dinleyen ile birebir iletişimi gerektirdiği için gerektiğinde dinleyiciden alınan dönütlerle de konuşmaya yön verilebilirken yazılı anlatımın da kalıcı olma ve gelecek kuşaklara ulaşabilme gibi daha birçok avantajı vardır (Aktaş ve Gündüz, 2003: 61). Ayrıca yazı, insanların bir düşün veya sanat yapıtı ortaya çıkarmalarına da elverişlidir (Demiray, 1991: 12).

Günümüzde hem radyo, televizyon vb. gibi çeşitli işitsel veya görsel/işitsel araçların olması hem de bildirişimin alıcı kısmındaki için daha az çaba gerektiriyor olması nedeniyle konuşma ön plana çıkmıştır. Fakat Garib-nâme’nin yazıldığı yıllar ve öncesinde ise aksine bir durum mevcut olup yazı yoluyla daha geniş kitlelere hitap edilebiliyordu. Nitekim Âşık Paşa da yazılı anlatımın bu önemini aşağıdaki beyitler yoluyla dile getirerek âlimlerin, bilginlerin yazdıkları çeşit çeşit risaleler ve kitaplar yoluyla Müslümanları şeytanın pençesinden, dine hurafe sokanlardan, cehaletten kurtardıklarını ifade ederek yazmanın dolayısıyla da aynı zamanda da okumanın önemini ortaya koymuştur:

14-Bil kim ‘ulemâ’-i şerî’at ve / ebnâ’-i tarîkat ve ashâb-ı hakîkat,

(Bil ki İslâm âlimleri ve tarikat kurucuları ve gerçek dostlar,)

15-Ve meşâyihve evliyâ ve asfiyâ / anlar kim mübâriz-i dîn ve sibâ’-i gâbe-i

(ve mürşitler ve veliler ve doğru yolda bulunanların hepsi; dinin her bakımdan savunucuları ve yiğitleri,)

16-Yakîn ve imâm-ı ehl-i îmân ve / muktedâ-yı kafîle-i İslâm’ durlar. Her biri

(iman ehlinin önderleri ve İslâm kafîlesinin arkasında gittikleridir. Onların her biri)

17-Öz netâyic-i efkâr ve bedâiy’-i / esrârından enva’-ı resâyil ve kütiüb, ‘Arab

(kendi fikirlerinin neticeleri ve sırlarının güzelliklerinden çeşit çeşit risâleler ile kitapları)

18-Ve 'Acem diliyle tasnîf idüp 'ömr-i /'azîzlerin bu ma'nîde sarf idüpdürler.

(Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır.)

19-Şol cihetden kim müsiülmânları / şeytân cenginden kurtaralar ve bid'at ehlini

(Böylece Müslümanları şeytanın pençesinden kurtarıp, dine hurafe sokanları,)

20-Zulumât-ı cehlden hidâyet-i 'ilme / delâlet ideler.

(cehalet karanlıklarından ilmin doğru yoluna çıkarmışlardır.)

Kişi; neyi, nasıl yazarsa yazsın güzel, işe yarar ve etkili bir yazı yazması önemlidir (Korkmaz, 1987: 82). Tıpkı sessizlik içerisindeki bir bülbülün şakıması gibi güzel ve etkili yazı da kişiyi daha ilk intibada kendisine çeker. Âşık Paşa da aşağıdaki beyitlerde bembeyaz bir kâğıt üstüne yazı yazmayı yağmurla birlikte kırların, ovaların, dağların, taşların yeşerip canlanmasına benzetmiştir. Böylece kâğıtta saklı olan bu canlılık er ya da geç mutlaka okuyucusuyla da hemhâl olarak olumlu bir etkileşim meydana getirecektir.

6896-Nitekim yagmurla sahrâ ferlenür / Safha içre yazılıçak nûrlanur

(Yağmurla kırların, ovaların, dağların taşların yeşerip canlanması gibi, sayfalar da yazılınca canlanıp ışık verir.)

6897-Yazıda ni'met biter ten yir anı / Yazuda hem ma'ni var sen dir anı

(Sahralarda biten nimetleri vücut yer; sayfalardaki yazılarda bulunan hikmet ve gizlilikleri de senin canın toplansın.)

Âşık Paşa'ya göre tıpkı sözlü ifadede olduğu gibi yazılı ifadenin de oluşumu söziün dokuz farklı noktadan geçmesi ve bu noktaların her birinde çeşitli etki-tepki işlemlerine uğraması ile mümkündür. Bu dokuz konağı ve bu konakların yazılı ifadenin oluşumunda oynadığı rolleri Âşık Paşa, aşağıdaki beyitlerde açıklamıştır:

8379-Hem yazarsa bu sözi uşbu kalem / Tokuz evden göçegelür anda hem

(Ayrıca kalem bu sözü yazıncaya kadar, söz tam dokuz evden göçüp öyle gelir.)

8380-Ol tokuz ev ne'ydügin eydem saña / Tut kulaguñ bir dem uht bendin yaña

(Kulağını bir an benden tarafa tutarsan; o dokuz evin ne olduğunu sana birer birer anlatırım.)

8381-Biri 'akıldur biri cândur biri dil / Dil didügüm bu gönüldür bellü bil

(Biri akıldır, biri candır, biri de dildir; dil dediğim ağızdaki dil değildir, bundan maksadımın gönül olduğunu açıkça bilmelisin.)

8382-Biri nefsdür biri yağrın biri kol / Geldi yağrından kola ogradı yol

(Biri nefistir, biri sırttır, biri de koldur; işte yol sırttan gelip kola kavuştu.)

8383-Biri eldür biri barmak biri hem / Bu kalemdür kim yazar her dembedem

(Biri eldir, biri parmaktır; sonra biri de zaman zaman yazan bu kalemdir.)

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi yazılı ifadenin oluşumunda rol oynayan bu dokuz konakta (akıl, can, dil-gönül, nefis, sırt, kol, el, parmak ve kalem) sözün doğru bir şekilde işlenmesi gerekir.

3.4.3. Garib-nâme'den Hareketle Yazılı Anlatımcının Nitelikleri ve Bu Niteliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'ndaki Kazanımlarla Uyumunu

1. Yazılı anlatımcı, yazı yazabileceği sağlıklı bir bünyeye sahip olmalıdır.

Âşık Paşa'ya göre yazının yazılabilmesi için insan vücudunda dokuz farklı yerde çeşitli işlemlere uğraması gerekir. Âşık Paşa, 8379. beyitten başlayarak 8430. beyte kadar toplamda 51 beyit boyunca yazının oluşumu için insan vücudunda geçmesi gereken, kendi ifadesiyle, “*tokuz ev*” den bahsetmiştir. Âşık Paşa'nın “*tokuz ev*” olarak adlandırdığı yerler sırasıyla şu şekildedir: Akıl, can, dil (gönül), nefis, sırt, kol, el, parmak ve kalemdir.

8379-Hem yazarsa bu sözi uşbu kalem / Tokuz evden göçegelür anda hem

(Ayrıca kalem bu sözü yazıncaya kadar, söz tam dokuz evden göçüp öyle gelir.)

8381-Bir 'akıldur biri cåndur biri dil / Dil didüğüm bu gönüldür bellü bil

(Biri akıldır, biri candır, biri de dildir; dil dediğim ağızdaki dil değildir, bundan maksadımın gönül olduğunu açıkça bilmelisin.)

8382-Biri nefsdür biri yağrın biri kol / Geldi yağrından kola ogradı yol

(Biri nefistir, biri sırttır, biri de koldur; işte yol sırttan gelip kola kavuştu.)

8383-Biri eldür biri barmak biri hem / Bu kalemdür kim yazar her dembedem

(Biri eldir, biri parmaktır; sonra biri de zaman zaman yazan bu kalemdir.)

Âşık Paşa'nın Garib-nâme'nin aşağıdaki 10580. ve 10581. beyitlerinde yer alan ifadelerinden de anlaşıldığı üzere eser, hicri takvime göre 730'da veya diğer bir ifadeyle de miladi takvime göre 1330'da yazılmıştır:

10580-Bu kitâbuñ hatmı uş oldu tamâm / Toptolu yüz dâsitân geldi tamâm

(Bu kitap tamamlanıp sona erdi ve dolu dolu yüz kıssa, eksiksiz anlatıldı.)

10581-Yidiyüz otuz yulunda hicretüñ / Sözi irdi hatmine bu fikretüñ

(Peygamberin Medine'ye hicretinin yedi yüz otuzuncu yulunda söz sona erdi.)

Dolayısıyla eserin yazılışının üzerinden 684 yıl geçmiştir ve o günden bugüne tıpta, bilimde, teknolojiye çok büyük ilerlemeler olmuştur. Âşık Paşa'nın yüzlerce yıl öncesinden yazının oluşum sürecini bu şekilde doğrusuyla yanlışıyla dokuz basamağa ayırması önemlidir. Ayrıca, Âşık Paşa'nın yazının oluşumunda rol oynadığını söylediği "tokuz ev" in birçoğu bütün teknolojik ve bilimsel gelişmelere rağmen yazı yazma sürecinde önemli bir konumdadır. Dolayısıyla bilimsel ve teknolojik gelişmeler hayatımızı olabildiğince kolaylaştırırsa ve hatta çoğu kez bunun neticesi olarak en basitinden kalemin yerini artık klavyeler, tabletler olsa da yazı yazmak zorunda olan birçok kişi için yazı yazmalarını sağlayan unsurlar ve bu unsurlar arasındaki eşgüdümlü çalışma önemlidir.

Âşık Paşa'nın yazı yazma sürecini anlattığı yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanına ait 2 (iki) kazanımla ilişkilidir:

1. Yazma kurallarını uygulama

1.7. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.

2. Planlı yazma

2.9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.

2. Yazılı anlatımcı, kendinden çevresine yayılan (tümevarım) veya çevresinden kendisine ulaşan (tumdengelim) bir çizgide eleştirel ve objektif gözlemler yapabilmelidir.

Gözlem; görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olmak üzere beş duyu organımız yoluyla dış dünyadan algıladığımız duyumlardır. İyi bir gözlemci; çevresini ve olayları incelerken ayrıntılara dikkat eder, onlar üzerinde düşünür ve bütün bunları zihninde çeşitli yönlerden canlandırır. Gerek yazılı anlatımda gerekse de sözlü anlatımda anlatıcının yararlanacağı kaynakların başında gözlemleri neticesinde edindiği birikimler ve veriler gelir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 64).

7419-Ben bu sözi okımadum yazudan / Yâhud eyle sanmañ eydem yazıdan

(Ben bu anlattıklarımı bir yerden okumadım; sakın size bir yazıya bakarak söylediğimi de zannetmeyiniz.)

7420-Ne kim anun vasfın eytdüm söz-ile / Böyle gördüm bir bir anı göz-ile

(Niteliklerini söylediğim ne varsa; böyle tek tek gördüm ve birer birer anlattım.)

9468-Kimseden öğrenmedüm ben bu sözi / Görür âhir kimüñ açuksa gözi

(Ben bu sözleri kimseden öğrenmiş değilim; gözü açık olan herkes sonunda bunları görür.)

Yukarıda da ifade edildiği gibi iyi bir yazar olmak için aynı zamanda da iyi bir gözlemci olmak ve bu gözlemleri eleştirel bir yaklaşımla yaparak yapılan bu gözlemlerin üzerinde düşünmek gerekir. Yukarıdaki beyitlerde de gözlem neticesinde elde edilen bilginin Âşık Paşa'daki yansımaları görülmektedir. Dolayısıyla güvenilir, inandırıcı, etkileyici, kalıcı ve başarılı bir yazılı anlatımcı olabilmek için kişi, kendinden çevresine yayılan (tümevarım) veya çevresinden kendisine ulaşan (tümdengelim) bir çizgide eleştirel ve objektif gözlemler yapmalıdır. Ayrıca yukarıdaki beyitlerde yazma yöntem ve tekniklerinden “Duyulardan Hareketle Yazma”ya da işaret edildiği görülmektedir.

Yazılı anlatımcının eleştirel ve objektif bir gözlem yeteneğine sahip olması gerektiğini ifade eden yukarıdaki beyitlerin, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanına ait (5) beş kazanım ile de doğrudan veya dolaylı yönden ilişkili oldukları görülür:

2. Planlı yazma

2.1. Yazma konusu hakkında araştırma yapar.

2.9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.

2.12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

3. Farklı türlerde metinler yazma

3.4. Şiir yazar.

4. Kendi yazdıklarını değerlendirme

4.1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.

3. Yazılı anlatımcı, aynı zamanda kendisi de iyi bir okur olmalıdır.

Okuma; kişide düşünme gücünü arttıran, kişinin düşünce ve hayal dünyasını geliştiren, ruhuna dinginlik katan ve en önemlisi de konuşma ve yazma becerisini geliştiren bir etkinliktir. Fakat “okuma” kelimesiyle anlatılmak istenen kesinlikle “okuryazar” olmak değildir. Kişiliğimizin de ana parçaları olan düşüncelerimizin, bilgilerimizin ve davranışlarımızın önemli bir kısmına okuma yoluyla edindiğimiz bilgiler etki eder (Korkmaz 1987: 18). Okuyan kişinin dil ve ifade gücü ile düşünme

yeteneği, okumayan bir bireyle kıyaslanmayacak derecede farklıdır. Okuyan kişi uygardır, çevresini tanır ve iyiyi kötüden ayırt ederek değerlendirme yapabilir. Okumayan bir kişi ise çoğu kez “bilgisiz, kültürsüz, kaba, yetersiz vb.” sıfatlara maruz kalır (Gülensoy, 2003: 272). Dolayısıyla okumak, bilgiye giden en kolay ve gerçekçi yollardan birisidir.

Âşık Paşa'nın en önemli özelliği döneminin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından oluşudur. O, Anadolu'nun buhranlı ve karışık zamanlarında Türk milleti için tam anlamıyla bir yol gösterici olmuştur. Garib-nâme'yi de bu düşünceden hareketle yazmış, Türk dili ile eser vermeyi kendine başlıca vazife bilmiş ve halkı aydınlatma yolunu seçmiştir. Bunun için de kendisini her yönüyle çok iyi yetiştirmiştir. Âşık Paşa'nın bu kültürel zenginliği eserine de fazlasıyla yansımıştır. Eserinde Türk kültürünün bütün devrelerine gider, gelir. Bazı ifadelerinde *Orhun Âbidelerine*, *Kutadgu Bilig'e*, *Dede Korkut'a*, *Mesnevî'ye* ve *Yunus'a* giderken bazı sözleri ile de *Süleyman Çelebi'ye* yönelir. Âşık Paşa, aynı zamanda da İslam dininin esaslarına ve dört büyük imama sıkı sıkıya bağlıdır (Yavuz, 2000: XXXIV). Bu nedenle de aşağıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi eserinin birçok yerinde delil ve ispat olarak Kur'an ayetlerine, Hz. Muhammed'in hadislerine ve dört halife gibi din büyüklerinin sözlerine yer vermiştir:

2165-Kur'an eydür uşbu sözün gâyetin / Ger inanmazsañ baña, gör âyetin

(Bu sözü Kur'an söylemektedir; eğer bana inanmazsan hangi âyette geçtiğini gör.)

Ula'ike ke'I-en'ami belhüm edall (Araf /179)

(İşte onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da sapıktırlar.)

2836-Hôn bu Kur'ân'dur ki viridi ol Celîl / Kim bu hõna yok-durur olmak zelîl

(Sofra, Allah'ın gönderdiği bu Kurandır; onun için zelil olmak da yoktur.)

El-Kur'ânu mâ'idetu'llâhi(Hz.Muhammed)

(Kur'an Allah'ın sofrasıdır.)

Bütün bunlar Âşık Paşa'nın aynı zamanda da okuyarak ve iyi bir eğitim alarak bilgisini geliştirdiğini, kültürünü zenginleştirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla da iyi bir yazılı anlatım ustası olmak için sürekli ve eleştirel bir kitap okuma alışkanlığı edinmek gerekir.

Yazılı anlatımcının aynı zamanda da iyi bir okur olması gerektiğini ifade eden yukarıdaki beyitlerin, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı

(MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanına ait 3 (üç) kazanım ile de doğrudan veya dolaylı yönden ilişkili oldukları görülür:

2. Planlı yazma

2.1. Yazma konusu hakkında araştırma yapar.

2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

2.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

4. Yazılı anlatımcı, güçlü ve doğru bir düşünme (fikir yürütme) yeteneğine sahip olmalıdır.

İnsan; okudukları, araştırdıkları ve gözlemledikleri sonucunda elde ettiği birikimleri ve verileri düşünce süzgecinden geçirerek bir düzene sokar ve daha sonra onları yazılı veya sözlü anlatım yoluyla başkalarına aktarır. Bu nedenle iyi, doğru, güzel, etkileyici ve kalıcı bir yazı sadece okuma ve gözlemin ürünü değildir. Kişi aynı zamanda da okudukları, araştırdıkları ve gözlemleri üzerine fikir yürütmelidir. Düşünme de bir beceridir. Dolayısıyla doğru düşünmek aynı zamanda doğru bilgiye ulaşmak demektir. Doğru bir düşünme şekli ise şöyledir:

- ✓ Düşünürken okuma, araştırma ve gözlem yoluyla edinilen verilerden işe yararlarını seçme ve işe yaramayanları ayırma,
- ✓ Elde edilen verileri (fikir, olay, şekil vb.) karşılaştırma ve eleştiri süzgecinden geçirme,
- ✓ Bütün bunların sonucunda da bir karara ulaşma (Korkmaz, 1987: 134).

Düşünen insan, mutlaka bir sonuca varır. Kişinin ulaştığı bu sonuçların doğru, sağlıklı ve bilimsel olabilmesi için ön yargılı olmaması, hurafelere (boş inançlara) değer vermemesi, tarafsız, objektif ve sakin düşünebilmesi gerekir. Böyle bir kişinin ortaya koyacağı düşünce ürünü, kendisi başta olmak üzere daha birçok kişi için yazılı ve sözlü anlatımda kullanılacaktır (Gülensoy, 2003: 271).

Âşık Paşa, Anadolu'nun buhranlı ve karışık zamanlarında halka yol gösterici olmuştur. Âşık Paşa'nın yol göstericilik vasfı Garib-nâme'ye de sirayet etmiştir. O, kendisi bir âlim ve mütefekkir olmakla birlikte aynı zamanda da halka da düşünmeyi öğretmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle de Garib-nâme'de insanları düşünmeye sevk edecek aşağıdaki beyitler gibi yüzlerce beyte yer vermiştir:

411-İmdi gel bir fikr-ile elüñe bak / Eliñ üzre yazludur bir hôt sebak

(Şimdi düşünerek eline bir bak; elin üzerinde güzel bir ders yazılıdır.)

442-Nitekim bu yir yüzünüñ suları / Fikr ile kulgül teferrüç bunları

(*Bunu yeryüzündeki suları düşünerek görmeye çalış.*)

2704-Zîra ‘âlem üzre ‘ibret yazludur / ‘İlmi anuñ ‘akl içinde gizlüdür

(*Çünkü ibret kâinatın üstünde yazılmış, ilmi de aklın içinde gizlenmiştir.*)

2705-Göz görür ‘akl okır ol ‘ibretleri / Hiç ola mı hem delü ‘ibret eri

(*O ibretleri göz görür, akıl da okur; hiç akılsız ve deli ibret eri olabilir mi?*)

4848-Bir kitâbdur bu cihân ‘ibret tolu / Kim okırsa anı oldur bahtlı

(*Bu cihan ibretlerle dolu bir kitaptır; onu okuyan da bahtlı kimsedir.*)

8272-Gördi kim gök ehli düşmüş fikrete / Fikr içinde cümle kalmış ‘ibrete

(*Burada olanların düşünceye daldıklarını; fikir içinde hepsinin ibretlere kaldıklarını gördü.*)

Âşık Paşa, düşünmeye verdiği önem nedeniyle eserinde yukarıdaki beyitlerin yanı sıra düşünmek ve ibret almakla ilgili olarak aşağıdaki kelime ve kelime gruplarını da fazlasıyla kullanmıştır. Bu kelime ve kelime grupları ile kullanıldıkları toplam beyit sayıları şöyledir:

- “*İbret*” ifadesini 72 beyitte,
- “*Kendine gel*” ifadesini 3 beyitte,
- “*Sebak (ders) al*” ifadesini 6 beyitte kullanmıştır.

Bütün bunlar gösteriyor ki Âşık Paşa, Garib-nâme’de kuru, ezber bilgi vermek yerine düşünme ve düşündürmeye daha çok önem vermiştir. Aynı zamanda da yukarıdaki beyitlerde Âşık Paşa, “*Düşünerek eline bir bak*”, “*Fikr ile kılğıl teferrüç*”, “*Göz ki gördük nesneden ‘ibret duta*” vb. ifadelerle sadece işiterek, görerek veya okuyarak bilgi elde edilemeyeceğini; bilginin elde edilebilmesi için gözlemler ve okumanın yanında düşünmenin de elzem olduğunu ifade ediyor. Dolayısıyla iyi bir yazılı anlatımcı olmak için sadece okumak veya gözlem yapmak yeterli değildir. Aynı zamanda da kişinin okuyarak, araştırarak ve gözlemleyerek elde ettikleri üzerine objektif, sağlıklı bir düşünme süreci gerçekleştirmesi gerekir ki yazılı anlatımda kullanabileceği bilgiler sağlıklı, işe yarar, doğru olabilsin.

Yazılı anlatımcının sahip olması gereken güçlü ve doğru bir düşünme gücüne işaret eden yukarıdaki beyitlerin, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanına ait 5 (beş) kazanım ile de doğrudan veya dolaylı yönden ilişkili oldukları görülür:

2. Planlı yazma

2.2. *Yazacaklarının taslağını oluşturur.*

2.3. *Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.*

2.4. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.

2.12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

3. Farklı türlerde metinler yazma

3.2. Düşünce yazıları yazar.

5. Yazılı anlatımcı, özgün (kişisel) bir üsluba sahip olmalıdır.

Üslup; gözleme, okuma, araştırma ve de sonunda düşünme yolu ile elde edilen fikirlerin en güzel şekilde anlatılmasıdır. Üslubun en önemli yanı özgünlüğü yani kişinin kendine has oluşudur. İngiliz eleştirmen Buffon'un ifade ettiği gibi “*Üslûb-ı beyan aynıyla insandır.*” sözü edebi eserlerdeki üslubun ve özgün anlatış şeklinin anlatıcı için ne kadar önemli olduğunu gösterir. Üslup, sadece anlatıcı açısından değil anlayan açısından da önemlidir. Bu nedendir ki birçok okur ne anlattığına bakmadan sadece üslubu (anlatış tarzı) nedeniyle birçok şairin, yazarın veya konuşmacının müdavini olmuştur. Özellikle de edebi metinlerde bilgiden ziyade üslup ön plandadır. Dolayısıyla da zaman zaman edebiyatımızda bugün bile cevabını bulamamış olan “*Sanat, sanat için midir; sanat, toplum için midir?*” soruları sorulagelmiştir.

Muhakkak, üslup da diğer bütün beceriler gibi Allah vergisi bir yetenektir. Ancak, her beceri gibi çalışma ve irade ile üslup da kişi özelinde geliştirilerek üst noktaya getirilebilir. Üslupta başarı elde etmenin en önemli yollarından biri ise üslubu ile ön plana çıkmış büyük edebiyatçıların eserlerini büyük bir dikkatle okumaktır. Sanatçının konuyu ele alışı, seçtiği kelimeler, cümle kurgusu, tertibi gibi birçok unsur üslubunu oluşturur. Bu yüzden, çok okuduğumuz bir yazarı, şairi veya şarkılarını, türkülerini dinlediğimiz bir sanatçıyı ismini görmesek, duymasak da üslubundan hemen tanırız (Korkmaz, 1987: 145).

Eserlerinde halkı aydınlatmayı, onları doğru yola ulaştırmayı birinci öncelik kabul eden ve bu nedenle de sanatsal yönünün zayıf olması vb. çeşitli gerekçelerle Türkçenin pek de kullanılmadığı bir dönemde eserini Türkçe yazan bir şair için asıl öncelik, konu olsa gerek. Ancak Âşık Paşa, aşağıdaki beyitlerde de “*Ben bu sözi okımadum yazudan / Yâhud eyle sanmañ eydem yazıdan*” şeklinde yer alan ifadelerinden anlaşılacağı gibi eserinin özgünlüğüne ve üslubuna da hassasiyetle yaklaşmıştır. Dolayısıyla yazılı anlatımcının üslubuna ve özgünlüğüne diğer bir ifadeyle yazdıklarının orijinalliğine de dikkat etmesi gerekir.

7419-Ben bu sözi okımadum yazudan / Yâhud eyle sanmañ eydem yazıdan

(Ben bu anlattıklarımı bir yerden okumadım; sakın size bir yazıya bakarak söylediğimi de zannetmeyiniz.)

7420-Ne kim anun vasfın eytdüm söz-ile / Böyle gördüm bir bir anı göz-ile

(Niteliklerini söylediğim ne varsa; böyle tek tek gördüm ve birer birer anlattım.)

Yazıda özgünlüğün önemini vurgulayan yukarıdaki beyitler, bunun dışında İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanı kazanımlarına da hizmet etmektedir:

4. Kendi yazdıklarını değerlendirme

4.1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

6. Yazılı anlatımcı, kullandığı dile tüm yönleriyle hâkim olmalıdır.

Yazmak; emek ister, sabır ister ve en nihayetinde de kültürel birikim ve iyi bir dil eğitimi gerektirir. Bu konu ile ilgili olarak, seksenin üstünde yayınlanmış öykü kitabı, romanı ve yüzlerce makalesi, fıkrası bulunan bir yazarımız kendisiyle yapılan bir görüşmede yazı yazmanın güçlüğüne şöyle anlatıyor (Aktaş ve Gündüz, 2003: 63):

“Aslında sanıldığının tersine, ben çok zor yazıyorum. Yani ben kolayca yazan bir adam değilim. Bütün boş zamanlarımı yazmakla geçirdiğim için, çok yazmamın nedeni odur. Ama ben kolay okutan bir yazarım. Onun için karıştırıyorlar birbirine... Yani bir yazının kolay okunması, o yazının kolay yazıldığını göstermez. Tam tersine eğer bir yazı kolay ve rahat okunabiliyorsa, yazar o yazının veya o kitabın üzerinde çok çalışmış, çok yorulmuş demektir. Ben gerçekten çok yorulurum. Örneğin şurada bir öykü var. Bu öyküyü 1965 yılında kurmuştum. Ben onu ancak bir hafta önce yazabildim. Size şunu da söyleyeyim, romanlarımı beş altı kerede yazarım. Oyunlarımda ise, on beş yirmi kez yazdıklarım olmuştur. Yani ben zannettiklerinin tersine, çok zor yazan bir yazarım.”

Başarılı bir konuşma yapabilmek için de yazı yazabilmek için de dili doğru ve güzel kullanmak gerekir. Bunun için mutlaka ve özellikle doğru bir Türkçe eğitimi almak, dil bilgisi kurallarını iyi bilmek ve iyi, güzel, başarılı eserleri özgünlüğe de dikkat ederek usta-çırak ilişkisi içinde kılavuz edinmek gerekir. Bu oldukça zor bir yol olsa da eğer başarılı ve etkileyici bir anlatım sergilemek amaçlanıyorsa kesinlikle uygulanmalıdır.

Garib-nâme, devri için Türk düşünce, fikir ve inancının en iyi şekilde ortaya konduğu bir eser olduğu gibi daha sonraki çağlarda da Türk milletinin hayat ve yaşayışında yönlendirici bir rol oynar (Yavuz, 2000: XLV). Arap ve Fars dillerinin egemen olduğu bir dönemde “*Türk diline kimsene bakmaz-ıdı / Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı*” mısraları ile dönemin şartlarında Türkçenin durumunu anlatan Âşık Paşa, halkla arasında iletişimi sağlayabileceği yegâne kaynak olarak Türkçeyi görmüştür. Bu nedenle de Türkçe için mücadelesinin bir göstergesi olarak Garib-nâme’yi Türkçe yazan Âşık Paşa, eserde Türkçeyi çok canlı ve samimi bir şekilde kullanmıştır. Dolayısıyla yazılı anlatımcının büyük kitleleri etkisi altına alabilmesi için ana dilini çok iyi kullanıyor olması gerekir.

10558-Gerçi kim söylendi bunda Türk dili / İlla ma‘lum oldu ma‘nî menzili
(*Gerçi burada Türkçe söylendi; fakat bu dille de sırlar, manalar ve hikmetlerin menziline ulaşıldı.*)

10559-Çün bilesin cümle yol menzillerin / Yirmegil sen Türk ü Tâcîk dillerin
(*Böylece bütün yolların konaklarını bilirsin; sakın sen Türk ve Tacik dillerine dil uzatma.*)

10560-Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl / Bunlara düşmüş-ıdı cümle ‘ukûl
(*Her bir dilde kanun nizam vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü.*)

10561-Türk diline kimsene bakmaz-ıdı / Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı
(*Türk diline ise, kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül vermezlerdi.*)

10562-Türk dahı bilmez-ıdı ol dilleri / İnce yolu ol ulu menzilleri
(*Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konaklarını bilmezdi.*)

10563-Bu Garîb-nâme anın geldi dile / Kim bu dil ehli dahı ma‘nî bile
(*İşte bu Garib-nâme onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince surlara kavuşmaları sağlandı.*)

10564-Türk dilinde ya‘ni ma‘nî bulalar / Türk ü Tâcîk cümle yoldaş olalar
(*Böylece Türkler ve Tacikler Türkçe ile manalara ulaşıp yoldaş olmalılar.*)

Ana dili kullanımının gerek bir yazılı anlatımcı gerekse okuyucu için önemini ortaya koyan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)’nda yer alan aşağıdaki yazma beceri alanı ile ilgili 8 (sekiz) farklı kazanıma da hizmet etmektedir:

1. Yazma kurallarını uygulama

1.4. Standart Türkçe ile yazar.

1.5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.

1.6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.

2. Planlı yazma

2.8. Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.

2.9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.

2.10. Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.

4. Kendi yazdıklarını değerlendirme

4.1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

7. Yazılı anlatımcı, gerektiğinde şiirin kendine özgü etkileyciliğinden de faydalanabilmelidir.

*1914-Yine bunlar alur anun cânını / Nazma gelmez kim diyem Kur'an'ını
(Yine onun canını bunlar alırlar; nazma gelse idi Kur'an'daki şekli ile anlatırdım.)*

Şiir edebi türler içerisinde kişiyi en çabuk ve kalıcı şekilde etkileyen türlerden birisidir. Şiirin bu denli etkili olmasının altında yatan sebepler; içerisinde barındırdığı derin bir anlam yükü, duygusal yoğunluk, ahenk, ritim vb. gibi aslında şiiri diğer metin türlerinden de ayıran birtakım özelliklerdir. Fakat okuyucu için bu denli kolay, güzel ve kalıcı bir etkiye neden olsa da şiir bir şair açısından düşünüldüğünde, ne kadar büyük şair olursa olsun, içerisinde çeşitli zorlukları da barındırır. Şair açısından şiir yazmayla ilgili başlıca iki zorluk şu şekilde cereyan eder:

İlk olarak metin türleri içerisinde ahenk, çok anlamlılık, ritim, ölçü vb. özellikleri nedeniyle şiir türü yazımında en çok yetenek, çaba, sanat, düşünme gücü ve her şeyden önemlisi özgünlük (kişisellik-farklılık) gerektiren edebi türlerden biridir. Bundan kaynaklanıyor olsa gerek henüz şiirin tanımı konusunda da tam bir mutabakat sağlanamamıştır. Herkes kendine özgü bir tanımlamaya ve yorumlamaya gitmiştir. Bu tanımlamaların ortak yönü ise şiirin özellikle üslup yönüyle kişisel bir anlatım içermesidir. Şiirde önemli olan bir diğer konu da doğru kelimeyi, doğru şekilde kullanmaktır. Bu nedenle şairler için şiir; hiçbir zaman bitmiş, tamamlanmış değildir. Aslında bu yönüyle şiir; en iyiye, en güzele ulaşma arzusunun da sanatsal bir yansımasıdır. Bundan dolayıdır ki şairlerin, yayınından yıllar sonra eseri üzerinde değişikliğe gitme ihtiyacı hissettiği ve kimi mısraları veya sözcükleri değiştirdiği

görülür. Örneğin; Yahya Kemal'in "*Rindlerin Ölümü*" adlı şiirini ilk yayımlandığında şu şekildedir:

*“Ölüm âsûde bahar ülkesidir bir rinde
Gönlü her yerde buhurdan gibi tüter,
Ve siyah serviler altında yatan kabrinde
Her seher bir gül açar, her gece bir bülbül öter.”*

Ancak Yahya Kemal'i bu dörtlüğün üçüncü dizesinde geçen "*siyah*" sözcüğü epey rahatsız ediyor ve yıllar sonra bu sözcüğün yerine "*serin*" sözcüğünü kullanarak gönlü rahata eriyor. Serin, servi, kabir, seher, açar, her, bir, öter sözcüklerindeki "r" seslerinin verdiği ahenk ortadadır. Aynı şekilde Necip Fazıl Kısakürek de "*Kaldırımlar*" şiirinde farklı zamanlarda yaptığı on sekiz değişiklikle dikkati çeker. Şair, ancak on sekiz değişiklik neticesinde şiirinde ses uyumunu ve anlam bütünlüğünü yakalayabilmiştir. Dolayısıyla şiir; yoğun çaba ve gayretin yanı sıra üstün bir sanatsal nitelik ve duyuşsal yetenek gibi mezzetler gerektirir (Aktaş ve Gündüz, 2003: 215).

Şair açısından şiirle ilgili ikinci zorluk ise nesirde olduğu gibi bir başka dilden çevirisinin çok zor veya imkânsıza yakın olmasıdır. Şiiri bir başka dile çevirmek, yeniden yazmaktan daha zordur. Ayrıca şiir; gücünü, güzelliğini yazıldığı dilin ve şeklin içinde kazanır. Bu nedenle de sevilen bir tercüme şiir yok gibidir. Var olanlar da ahenginden ziyade taşıdığı duygu veya düşünce nedeniyle beğenilir (Birinci, 2003: 357).

Âşık Paşa, 1914 numaralı beyitte şiir dilini kullanmaya duyduğu ihtiyacı dile getirmekle birlikte söyleyeceklerini şiirle anlatamadığından yakınmaktadır. Bunun altında yatan sebebi şiirin zorlukları ile ilgili yukarıdaki ifadelerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını öğrenmek için Âşık Paşa'nın edebi yönüne biraz daha dikkatli bakmak gerekiyor. Âşık Paşa, edebiyatımızda tasavvuf alanının ilk temsilcilerinden biridir. Devrinde en büyük mesneviyi ortaya koymuş ayrıca gazeller de kaleme almıştır. Açık ve anlaşılır bir dil ile yazan Âşık Paşa, devrine göre aruz vezni en iyi şekilde kullanan bir şairdir. O, önder bir âlim, mütefekkir bir mürşit olarak halkı aydınlatmada bir hayli gayret sarf etmiştir. Bunun için "*Garib-nâme*" adlı büyük mesnevisini yazmıştır. Âşık Paşa'nın edebi yönü Garib-nâme ile de sınırlı değildir. Yavuz (2000)'un ifadesine göre o, aynı zamanda şu eserleri de kaleme almıştır:

- ❖ *Fakr-nâme*
- ❖ *Vasf-ı Hâl*

- ❖ *Hikâye*
- ❖ *Kimya Risalesi*
- ❖ *Risâle Fî Beyâni's-Sema*
- ❖ *Risâle-i Âşık Paşa*

Âşık Paşa'nın yazdığı bu eserlerinden sadece “*Risâle-i Âşık Paşa*” nesir tarzında yazılmış, diğer tamamı manzumdur. Daha önce de ifade edildiği gibi Garib-nâme'nin en önemli özelliği Batı Türkçesi ile yazılmış, geniş kapsamlı ilk telif eser oluşudur.

10558-Gerçi kim söylendi bunda Türk dili / İlla ma'lum oldu ma'nî menzili
(*Gerçi burada Türkçe söylendi; fakat bu dille de sırlar, manalar ve hikmetlerin menziline ulaşıldı.*)

10559-Çün bilesin cümle yol menzillerin / Yirmegil sen Türk ü Tâcîk dillerin
(*Böylece bütün yolların konaklarını bilirsin; sakın sen Türk ve Tacik dillerine dil uzatma.*)

10560-Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl / Bunlara düşmüş-ıdı cümle 'ukûl
(*Her bir dilde kanun nizam vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü.*)

10561-Türk diline kimsene bakmaz-ıdı / Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı
(*Türk diline ise, kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül vermezlerdi.*)

10562-Türk dahı bilmez-ıdı ol dilleri / İnce yolu ol ulu menzilleri
(*Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konaklarını bilmezdi.*)

10563-Bu Garîb-nâme anın geldi dile / Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile
(*İşte bu Garib-nâme onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince sırlara kavuşmaları sağlandı.*)

10564-Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar / Türk ü Tâcîk cümle yoldaş olalar
(*Böylece Türkler ve Tacikler Türkçe ile manalara ulaşıp yoldaş olmalılar.*)

Yukarıdaki beyitler yoluyla eserini niçin Türk dilinde yazma gereksinimi hissettiğini ifade eden Âşık Paşa'nın eserinde dikkati çeken diğer unsurlar ise Yavuz (2000)'a göre eserin açık ve anlaşılır bir dili olmasının yanında şairin eserde Arapça ve Farsça tamlamalara sadece zaruri kaldıkça başvurmasıdır. Bunun dışında da Âşık Paşa, Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmamaya özen göstermiştir.

Âşık Paşa, yukarıdaki ifadelerde de ortaya konulduğu gibi Türkçeye olan bağlılığı nedeniyle kendisinden yüzlerce yıl sonra gelen birçok edebiyatçıya da bu niteliğiyle örnek olmuştur. Aynı zamanda da şiire ve aruza son derece vâkıftır. Dolayısıyla böylesine üstün vasıfları olan bir şairin, “*Nazma gelmez kim diyem*

Kur'ân'ını" mısrasına yer vermesi onun şairliğine hanel getirmez. Burada Âşık Paşa'nın ifade etmeye çalıştığı husus, eserini yazarken temel kaynakça olarak kullandığı Kur'an-ı Kerim'in Arapça yazılmasından dolayı sadece söylemek istediği o bölümü Kur'an-ı Kerim'deki etkileyiciliği ile kendi eserinde Türk diliyle ifade edememesi olsa gerek.

Dolayısıyla tüm bu ifadelerden hareketle yazma dil becerisi adına çıkarılacak sonuç ise şöyledir: Düşüncelerin, duyguların etkileyici ve kalıcı şekilde ifade edilmesinde şiir en önemli metin türlerinde birisidir. Ancak etkili bir şiir yazmak da zorlu yollardan geçmekle mümkün olabilir. Çünkü şiirde maksat; sadece düşünceyi veya duyguyu ifade etmek değildir. Şiir aynı zamanda kendi içerisinde bir ahenk bütünlüğüne, ses uyumuna da gereksinim duyar. Bu nedenle yazma temel dil becerisini kullanan birisi için duygu ve düşüncelerini en etkileyici ve kalıcı şekilde ifadenin yolu şiirdir. Fakat şiir, anlatımdaki bu etkileyiciliği yanında birçok zorluğu da bünyesinde barındırır. Bu yüzden şiirin anlatımdaki bu büyüleyici etkisinden faydalanmak isteyen kişi, aynı zamanda da etkileyici bir şiirin oluşumunda Yahya Kemal'in, Necip Fazıl'ın ve Âşık Paşa'nın hassasiyeti taşınmalıdır.

Şiirsel anlatımın etkileyiciliğine karşın şiirde bir başka dilden tercüme yapmanın zorluğuna atıf yapılan yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda yer alan yazma beceri alanı kazanımlarına da aşağıda görüldüğü gibi birçok maddede hizmet etmektedir:

1. Yazma kurallarını uygulama

1.4. Standart Türkçe ile yazar.

1.5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.

1.6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.

1.9. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.

2. Planlı yazma

2.3. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.

2.4. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.

2.9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.

2.10. Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.

2.12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

3. Farklı türlerde metinler yazma

3.4. Şiir yazar.

4. Kendi yazdıklarını değerlendirme

4.1. Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.

4.2. Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

Kimsenin yüzüne bile bakmadığı bir dönemde eseri Türkçe yazarak da etkileyici bir anlatım sağlamanın ve böyle de amaca ulaşmış olmanın anlatıldığı yukarıdaki beyitler, İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında (MEB, 2006) yer alan yazma beceri alanı ile ilgili 12 (on iki) farklı kazanıma da hizmet etmektedir. Ayrıca, amacı öğrencilerin herhangi bir konudaki duygu, düşünce ve hayallerini yazmalarını sağlayarak ifade güçlerini ve yazılı anlatım yeteneklerini geliştirmek olan yazma yöntem ve tekniklerinden “*Serbest Yazma*” (MEB, 2006: 70) da bu beyitlerde ön plana çıkmaktadır.

IV. BÖLÜM

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma bulgularına dayanılarak ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar ışığında da önerilere yer verilmiştir.

4.1. Sonuçlar

Ana dili eğitimi, vatandaşlarına duygu, düşünce, tutum, iletişim becerisi ve millî kültür bilinci kazandırmada devletlerin eğitim programlarının olmazsa olmazlarını oluşturur. Nitekim bu doğrultuda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) da bu anlayış üzerine oluşturulmuş “*Genel Amaçlar*”dan oluşmaktadır.

Tez çalışmasının ana fikrini ortaya koyması bakımından “*Genel Amaçlar*”ın burada yeniden ifadesinde yarar var. Bunlar:

1. *Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,*
2. *Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,*
3. *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,*
4. *Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri,*
5. *Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları,*
6. *Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,*
7. *Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,*
8. *Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları,*

9. *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,*

10. *Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,*

11. *Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.*

Yukarıdaki Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nın “*Genel Amaçlar*”ında da görüldüğü gibi ana dili eğitimimizin özetle iki amaç üzerine inşa edildiği ifade edilebilir. Bunlar:

- ✓ Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasının gelişmesine katkıda bulunarak temel dil becerileri olan anlama (dinleme/izleme, okuma) ve anlatma (konuşma, yazma) becerilerini etkin, doğru ve güzel şekilde kullanabilme becerisi ve alışkanlığı kazandırmaktır.
- ✓ Öğrencilerin, ana dilin kullanıldığı toplumla olan bağlarını kuvvetlendirmek ve kültürel değerleri kazanarak millî bilinç ve kültür zenginliği kazanmalarına katkı sağlamaktır. Geçmiş “*Orhon Yazıtları*”na kadar dayanan Türk yazılı kültüründe de bu amaçlara her yönüyle hizmet edebilecek birçok Türk edebi eseri mevcut olup bunların en başında gelenlerinden biri de Âşık Paşa'nın eseri olan Garib-nâme'dir.

“Türk kültür yapısını, millî bilinci, evrensel birtakım değerleri yansıtması ve bilinçli bir şekilde Türkçe yazılması özellikleri ile ön plana çıkan Garib-nâme, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan temel dil becerilerine ait kazanımlara hizmet etme durumuna göre gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla Türkçe ders kitaplarında veya öğrencilerin kullanılabileceği diğer yardımcı materyallerde kullanılabilir mi?” problem cümlesinin çıkış noktasını oluşturduğu bu tez çalışması ana dili eğitimi açısından da birçok amaca hizmet edecektir.

Garib-nâme'de temel dil becerilerine yönelik çıkarılabilecek kazanımları belirleyerek bu temel dil becerilerini etkili ve doğru olarak kullanan kişilerde bulunması gereken nitelikleri tespit etmek ve eserin Türk millî kültürü ve bilincinin kazandırılması ve korunması noktasındaki önemini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar da temel dil becerilerine göre aşağıda dört farklı başlıkta sunulmuştur:

4.1.1. Garib-nâme'deki Dinleme/İzleme Becerisine İlişkin Sonuçlar

Çalışma sırasında Garib-nâme'nin 904 beytinde dinleme/izleme becerisine yönelik kelime ve kelime gruplarının kullanıldığı, bu sayının ise eserin toplam beyit sayısının %8,49'luk kısmını oluşturduğu görülmüştür. Bu yönüyle dinleme/izleme becerisine ait kullanılan kelime ve kelime gruplarının konuşma becerisi ile ilgili kullanılan kelime ve kelime gruplarından sonra eserde en fazla kullanılan kelime ve kelime grubu oldukları görülür. Âşık Paşa'nın eserinde dinleme/izleme becerisi ile ilişkili kullanmış olduğu bu kelime ve kelime gruplarına ait beyitlerin sayısı dinleme/izleme becerisinin Âşık Paşa açısından önemini ortaya koyan istatistiksel verilerdir. Bunun yanında Âşık Paşa, çeşitli beyitlerde gerek doğrudan gerekse de dolaylı yoldan dinleme/izleme becerisinin önemini ortaya koyan ifadelere yer vermiştir. Nitekim onun eserinde insanı sıfatlandırırkenki şu ifadesi de dinleme/izleme becerisinin insanlar için önemini ortaya koyan en güzel örneklerden biridir:

1883-Ol ki gûyende-durur âdem gibi / Dimek işitmekdür anuñ tedbiri

(O insan gibi konuşanın işi de, söylemek ve işitip anlamaktır.)

2159-Zîra insân ol-durur kim söz duta / Buyrug içinde dura gönül uta

(Çünkü insan söz tutar; emir dinleyip gönül alır.)

Etkili ve doğru bir iletişimin gerçekleşmesi için bu iletişimde sadece konuşan değil dinleyenin de birçok sorumluluğu vardır. Nitekim Âşık Paşa da eserinde söyleyenin gönlü, dil ve dinleyenin gönlü olmak üzere sözün üç menzilinden bahsederek en az konuşan kadar dinleyenin de iletişimdeki bu yadsınamaz rolünü vurgulamıştır. Yine eserin 2180 numaralı beytinde yer verdiği şu ifadeler de dinlemenin insanlar için taşıdığı önemi en açık şekilde ortaya koymaktadır:

2180-Tevfikın artur kamu diñleyenüñ / Diñleyüp söz ma'nisin añlayanuñ

(Uyumu artar her dinleyenin, dinleyip sözün manasını anlayanın.)

Garib-nâme'de dinleyicinin nitelikleri noktasında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Dinleyici, konuşmacı ile ortak bir anlaşma aracına sahip olmalıdır.
2. Dinleyicinin bilişsel hazırbulunuşluk düzeyi etkili bir dinleme için gereklidir.
3. Dinleyici, kendini hem fiziksel hem de zihinsel olarak dinlemeye hazırlamalıdır.
4. Dinleyici, dinlemeye istekli olmalıdır.
5. Dinleyici, amaçlı bir dinleme davranışı sergilemeli ve dinleme yoluyla edindiklerini kendi yaşantısına aktarabilmelidir.

6. Dinleyici, eleştirel dinleme yöntemine uygun olarak objektif bir dinleme tutumu ve davranışı sergilemelidir.
7. Dinleyici, konuşana ya da konuşulana karşı ön yargısız bir dinleme davranışında bulunmalıdır.
8. Dinleyici, katılımlı dinleme becerisine sahip olmalıdır.
9. Dinleyici, soru sormanın öğrenmek için gerekliliğinin farkında olmalı ve dinleme/izleme kurallarına uygun olarak soru sorabilmelidir.
10. Dinleyici, yüksek konsantrasyon ile dikkatini konuşulanı dinlemeye vermelidir.
11. Dinleyici, eleştirel bir yaklaşımla dinlediklerinde birincil ve doğru kaynağa ulaşmaya çabalamalıdır.
12. Dinleyici, konuşmacıyı saygılı bir şekilde dinlemelidir.
13. Dinleyici, konuşmayı baştan sona kadar dinlemelidir.

Garib-nâme'den hareketle dinleyicinin niteliklerine ait yukarıdaki çıkarımları elde ettiğimiz beyitlerin aynı zamanda da aşağıdaki Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan dinleme/izleme kazanımları ile de doğrudan veya dolaylı olarak ilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır:

1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama

- 1.1. Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.
- 1.2. Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.
- 1.3. Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.
- 1.4. Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme

- 2.1. Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
- 2.3. Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
- 2.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.5. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.
- 2.7. Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.
- 2.8. Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.
- 2.9. Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.
- 2.11. Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.
- 2.13. Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
- 2.24. Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.

2.25. *Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.*

2.39. *Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.*

Yukarıda da görüldüğü gibi eserde dinleyicinin niteliklerine dair çıkarımlarda bulunulan beyitlerin “1. *Dinleme/izleme kurallarını uygulama*” kazanımı ile ilgili 4 (dört) farklı alt kazanım; “2. *Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme*” kazanımı ile ilgili olarak ise 12 (on iki) farklı alt kazanım ile uyumlu olduğu görülmüştür. Bu ise dinleyicinin nitelikleri ile ilgili çıkarımlar sunan beyitlerin toplamda 16 (on altı) farklı dinleme/izleme becerisi alt kazanımı ile uyumlu olduğu sonucunu verir.

4.1.2. Garib-nâme’deki Konuşma Becerisine İlişkin Sonuçlar

Konuşma beceri alanı ile ilgili olarak Tablo 1.’de de görüldüğü gibi eserin 4199 beytinde konuşma becerisine yönelik kelimelerin ve kelime gruplarının kullanıldığı ve bu sayının ise Garib-nâme’nin toplam beyit sayısının %39,43’lük kısmını oluşturduğu görülmüştür. Bu sayısal veri ve oran, eserde en fazla konuşma becerisi ile ilgili kelime veya kelime grubunun kullanılmış olduğunu göstermektedir. Konuşma becerisi ile ilgili elde edilen sadece bu istatistiksel veriler dahi Âşık Paşa’nın konuşma becerisine verdiği değeri ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Bunun yanında Âşık Paşa, eserin çeşitli beyitlerinde de gerek doğrudan gerekse de dolaylı yoldan konuşma becerisinin önemini ortaya koyan ifadeler yer vermiştir. Nitekim aşağıdaki beyitte de görüldüğü gibi Âşık Paşa’ya göre kişinin konuşma sırasındaki tavırları, konuşma şekli ve söylediklerinin doğruluğu veya yanlışlığı aynı zamanda konuşan kişinin karakterini ve kültürel seviyesini ortaya koymaktadır. Bu ise beraberinde saygınlık veya itibar kaybı getirir:

1632-Söz-ile dutdı dutanlar i’tibâr / Söz-ile oldu olanlar ihtiyâr

(İtibar kazananlar söz ile kazandı. Seçkin kişiler söz ile oldu.)

Âşık Paşa’ya göre sözün oluşumu esnasında kendi tabiriyle “*tokuz menzil*”den çeşitli etkileşimlere girerek geçmesi gerekir. Bu “*tokuz menzil*” sırasıyla şöyledir: Akıl, can, gönül, nefis, yürek, akciğer, boğaz, ağız ve dildir. Etkili bir konuşmanın oluşabilmesi için sözün oluşumunda rol oynayan bu dokuz konakta doğru bir şekilde işlenmesi gerekir.

Garib-nâme’den hareketle konuşmacının nitelikleri ile ilgili ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Konuşmacı, öncelikle iyi bir dinleyici olmalıdır.

2. Konuşmacı, hedef kitlesinin diline hâkim olmalı ve iletişimde bu ortak dili kullanmayı tercih etmelidir.
3. Konuşmacının en önemli yol göstericisi aklı olmalıdır.
4. Konuşmacı, ilim ve kültür sahibi olmalıdır ki dinleyiciden aldığı güç ve destekle etkileyici konuşmalar yapabilsin.
5. Konuşmacı, yerinde ve isabetli konuşmalar yapmalıdır.
6. Konuşmacı, hitap ettiği kesimi doğru teşhis etmeli ve buna uygun bir konuşma tutumu sergilemelidir.
7. Konuşmacı, empati duygusuyla hareket etmeli ve insafli olup gönül kırıcı olmamalıdır.
8. Konuşmacı, bilgi sahibi olduğu konularda konuşmalı ve bilmediklerini de çekinmeden, bilmediğini söyleyebilmelidir.
9. Konuşmacı, kendisi açısından da dinleyenler açısından da müspet ve gerçekçi amaçlar doğrultusunda, faydalı bir konuşma yapabilmelidir.
10. Konuşmacı, konuşmalarında yalandan kesinlikle uzak durmalı, doğruluktan şaşmadan konuşmalıdır.
11. Konuşmacı, özeleştirici becerisine sahip olmalı ve bu beceriyi konuşmalarının her anında etkin bir şekilde kullanmalıdır.
12. Konuşmacı, ikna etme yöntemini etkin bir şekilde kullanabilmelidir.
13. Konuşmacı, itibar kaybına uğramamak adına konuşmalarında dedikodu tuzağına düşmekten kaçınmalıdır.
14. Konuşmacı, söylediklerini dinlemeye dinleyiciyi etkin bir şekilde güdüleyebilmelidir.
15. Konuşmacı, söylediklerini somutlaştırma adına dinleyicinin ilgi ve gereksinimlerine göre farklı anlatım teknikleri ile düşünceyi geliştirme yollarına başvurmalıdır.
16. Konuşmacı, konuşmasını etkili kılmak için gerekli durumlarda tanık gösterme (alıntı yapma) yoluna başvurabilmelidir.
17. Konuşmacı; konu, zaman, mekân vb. hususları da gözeterek zaman zaman şiirin tılsımlı gücünden yararlanabilmelidir.
18. Konuşmacı, öğrenmenin yollarından biri olan soru sormayı hem kendisi hem de dinleyiciler açısından etkin ve doğru olarak kullanabilmelidir.
19. Konuşmacı, yeri geldiğinde hitap ettiği kesimin seviyesine göre nasihati de doğru ve etkin bir şekilde kullanabilmelidir.

20. Konuşmacı, ilmin eşlik ettiği bir yumuşaklıkla alçakgönüllü bir konuşma tutumu sergilemelidir.
21. Konuşmacı, ikna edicilik açısından samimi bir konuşma tutumu sergilemelidir.
22. Konuşmacı, konuşmanın türünü de gözeterek sade ve açık bir anlatımı tercih etmelidir.
23. Konuşmacı hem büyükleri hem de ilim sahibi kişilerle konuşurken mütevazı ve saygılı olmakla birlikte söyleyeceklerini ölçülü bir üslupla ve alçak ses tonuyla söylemelidir.
24. Konuşmacı, günlük konuşmaların insanlar arasındaki ilişkilerde oynadığı rolün farkında olmalı ve hâl hatır sorma başta olmak üzere günlük konuşmaları da en iyi şekilde yapabilmelidir.
25. Konuşmacı, özellikle sevmediği (güven duymadığı) kişilere sırrını ifşa etmemelidir.
26. Konuşmacı, sözün gerek ses gerekse mana yönüyle oluşumunda rol oynayan etkenlerini iyi bilmelidir.
27. Konuşmacı, zarif ve nükteli bir konuşma üslubuna sahip olmalıdır.
28. Konuşmacının doğru eğitilmiş güzel bir sese sahip olması etkili bir konuşma açısından yararlıdır.
29. Konuşmacı, sözün kısa olanı genellikle makbul olmakla birlikte, anlatmak istediklerini tam manasıyla anlatabileceği kadar konuşmalıdır.

Garib-nâme'den hareketle konuşmacının niteliklerine ait yukarıdaki çıkarımları elde ettiğimiz beyitlerin aynı zamanda da aşağıdaki Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan konuşma kazanımları ile de doğrudan veya dolaylı olarak ilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır:

1. Konuşma kurallarını uygulama

- 1.1. Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.
- 1.2. Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.
- 1.3. Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.
- 1.4. Standart Türkçe ile konuşur.
- 1.5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
- 1.6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
- 1.8. Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.
- 1.9. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.

- 1.11. *Konuşmasında amaç-sonuç ilişkileri kurar.*
- 1.12. *Tekrara düşmeden konuşur.*
2. *Sesini ve beden dilini etkili kullanma*
- 2.1. *Konuşurken nefesini ayarlar.*
- 2.2. *İşitilebilir bir sesle konuşur.*
- 2.3. *Kelimeleri doğru telaffuz eder.*
- 2.4. *Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.*
- 2.5. *Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.*
- 2.6. *Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.*
- 2.7. *Sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat eder.*
3. *Hazırlıklı konuşmalar yapma*
- 3.1. *Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.*
- 3.3. *Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.*
- 3.4. *Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.*
- 3.5. *Konunun özelliğine uygun düşünciyi geliştirme yollarını kullanır.*
- 3.6. *Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.*
- 3.8. *Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.*
- 3.9. *Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.*
- 3.10. *Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.*
- 3.12. *Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.*
4. *Kendi konuşmasını değerlendirme*
- 4.1. *Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.*
- 4.2. *Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*
- 4.4. *Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.*
5. *Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma*
- 5.1. *Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.*
- 5.2. *Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.*
- 5.3. *Sorunlarına konuşarak çözüm arar.*

Yukarıda da görüldüğü gibi eserde konuşmacının niteliklerine dair çıkarımlarda bulunulan beyitlerin “1. Konuşma kurallarını uygulama” kazanımı ile ilgili 10 (on), “2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma” kazanımı ile ilgili olarak ise 7 (yedi) farklı alt kazanım ile uyumlu olduğu görülmüştür. “3. Hazırlıklı konuşmalar yapma” kazanımı ile ilgili 9 (dokuz), “4. Kendi konuşmasını değerlendirme”

kazanımı ile ilgili 3 (üç) ve son olarak da “5. *Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma*” kazanımı ile ilgili olarak yine 3 (üç) farklı kazanımın uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu ise konuşmacının nitelikleri ile ilgili çıkarımlar elde edilen beyitlerin toplam 32 (otuz iki) farklı konuşma becerisi alt kazanımı ile uyumlu olduğu sonucunu verir.

4.1.3. Garib-nâme’deki Okuma Becerisine İlişkin Sonuçlar

Tablo 1. ‘de de görüldüğü gibi Garib-nâme’nin 441 beytinde okuma becerisine yönelik kelime ve kelime gruplarının kullanıldığı ve bu sayının ise eserin toplam beyit sayısının %4,14’lük kısmını oluşturduğu görülmüştür. Bu sayısal veri ve oran, eserde konuşma ve dinlemeden sonra en fazla kullanılan kelime veya kelime grubunun okuma becerisi ile ilgili olduğunu göstermektedir.

Âşık Paşa, Garib-nâme’de Kur’an okumaktan hareketle beş okuma derecesinden bahsetmiştir. Fakat eserde bahsedilen bu beş okuma derecesi, günümüzdeki okuma türlerinden farklı, Bloom taksonomisine benzer, hiyerarşik bir sıralamayla oluşturulmuştur. Bloom taksonomisinde bilişsel alanın “*bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme*” basamaklarından oluşması gibi Âşık Paşa da Kur’an-ı Kerim okumayı bu şekilde beş hiyerarşik basamakta değerlendirmiştir. Bu beş okuma derecesi şöyledir:

- ✓ Birinci okuma derecesindeki kişi, ezberden tecvide riayet ederek okur; fakat okuduklarının anlamını bilmez.
- ✓ İkinci okuma derecesindeki kişi, birinci okuma derecesine ek olarak okuduklarının anlamını bilir.
- ✓ Üçüncü okuma derecesindeki kişi, ikinci okuma derecesine ek olarak okuduklarının yazılış amacının fark eder.
- ✓ Dördüncü okuma derecesindeki kişi, üçüncü okuma derecesine ek olarak okuduklarını özümseyip kendi yaşantısına aktarır ve okuduklarına uygun bir yaşantı sürer.
- ✓ Beşinci okuma derecesindeki kişi, dördüncü okuma derecesine ek olarak okumasının karşılığını hak katında alır ve okuduklarının neticesinde rahmet kazanır.

Garib-nâme’den hareketle okurun niteliklerine yönelik elde edilen tespitler ise şunlardır:

1. Okur, tüm ön yargılarından uzaklaşmalı ve anlamak, faydalanmak için okumalıdır.
2. Okur, okuma materyalini yarım bırakmamalı, sağlıklı bir kanaat edinmek için tamamını eksiksiz okumalıdır.

Garib-nâme'deki okurun niteliklerine ait yukarıdaki çıkarımları elde ettiğimiz beyitlerin aynı zamanda da aşağıdaki Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan okuma kazanımları ile de doğrudan veya dolaylı olarak ilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır:

1. Okuma kurallarını uygulama

1.5. Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.

2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme

2.1. Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.

2.3. Metnin konusunu belirler.

2.4. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.

2.5. Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.

2.10. Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.

2.16. Metnin planını kavrar.

2.17. Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.

5. Okuma alışkanlığı kazanma

5.1. Okuma planı yapar.

Yukarıda da görüldüğü gibi Garib-nâme'de okurun niteliklerine dair çıkarımlarda bulunulan beyitlerin “1. Okuma kurallarını uygulama” kazanımına ait 1 (bir), “2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme” kazanımına ait 7 (yedi) ve “5. Okuma alışkanlığı kazanma” kazanımına ait 1 (bir) alt kazanım ile uyumlu olduğu görülmüştür. Böylelikle de okurun nitelikleri ile ilgili çıkarımlar elde edilen beyitlerin toplam 9 (dokuz) farklı okuma becerisi kazanımı ile uyumlu olduğu sonucu elde edilmiştir.

4.1.4. Garib-nâme'deki Yazma Becerisine İlişkin Sonuçlar

Tablo 1.'de de görüldüğü gibi Garib-nâme'nin 286 beytinde yazma becerisine yönelik kelimelerin ve kelime gruplarının kullanıldığı ve bu sayının ise eserin toplam beyit sayısının %2,68'lik kısmını oluşturduğu görülmüştür. Bu sayısal veri ve oran,

eserde en az yazma becerisi ile ilgili kelime veya kelime grubunun olduğunu göstermektedir.

Âşık Paşa'ya göre yazı; bilginin yayılarak, insanların cahillik karanlıklarından çıkararak aydınlanmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Nitekim yazının aydınlanmadaki önemini Âşık Paşa, eserindeki şu beyitleriyle açık bir şekilde ortaya koymuştur:

14-Bil kim 'ulemâ'-i şerî'at ve / ebnâ'-i tarîkat ve ashâb-ı hakîkat,

(Bil ki İslâm âlimleri ve tarikat kurucuları ve gerçek dostlar,)

15-Ve meşâyihve evliyâ ve asfiyâ / anlar kim mübâriz-i dîn ve sibâ'-i gâbe-i

(ve mürşitler ve veliler ve doğru yolda bulunanların hepsi; dinin her bakımdan savunucuları ve yiğitleri,)

16-Yakîn ve imâm-ı ehl-i îmân ve / muktedâ-yı kafîle-i İslâm'durlar. Her biri

(iman ehlinin önderleri ve İslâm kafilesinin arkasında gittikleridir. Onların her biri)

17-Öz netâyic-i efkâr ve bedâyi'-i / esrârından enva'-ı resâyil ve kütüb, 'Arab

(kendi fikirlerinin neticeleri ve sırlarının güzelliklerinden çeşit çeşit risâleler ile kitapları)

18-Ve 'Acem diliyle tasnîf idüp 'ömr-i / 'azîzlerin bu ma'nîde sarf idüpdürler.

(Arapça ve başka dillerde yazmışlar; kıymetli ömürlerini, bu yolda harcamışlardır.)

19- Şol cihetden kim müslmânları / şeytân cenginden kurtaralar ve bid'at

ehlini

(Böylece Müslümanları şeytanın pençesinden kurtarıp, dine hurafe sokanları,)

20-Zulumât-ı cehlden hidâyet-i 'ilme / delâlet ideler.

(cehalet karanlıklarından ilmin doğru yoluna çıkarmışlardır.)

Âşık Paşa, tıpkı konuşmada olduğu gibi sözün yazılı olarak ifadesinde de “*tukuz ev*”den bahsetmiştir. Bunlar ise sırasıyla şu şekildedir: Akıl, can, dil (gönül), nefis, sırt, kol, el, parmak ve kalemdir. Etkili bir yazılı anlatım için sözün bu dokuz aşamada doğru etkileşimlere girmesi gerekir.

Yazılı anlatımcının niteliklerine yönelik ise Garib-nâme'den hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Yazılı anlatımcı, yazı yazabileceği sağlıklı bir bünyeye sahip olmalıdır.

2. Yazılı anlatımcı, kendinden çevresine yayılan (tümevarım) veya çevresinden kendisine ulaşan (tümdengelim) bir çizgide eleştirel ve objektif gözlemler yapabilmelidir.
3. Yazılı anlatımcı, aynı zamanda kendisi de iyi bir okur olmalıdır.
4. Yazılı anlatımcı, güçlü ve doğru bir düşünme (fikir yürütme) yeteneğine sahip olmalıdır.
5. Yazılı anlatımcı, özgün (kişisel) bir üsluba sahip olmalıdır.
6. Yazılı anlatımcı, kullandığı dile tüm yönleriyle hâkim olmalıdır.
7. Yazılı anlatımcı, gerektiğinde şiirin kendine özgü etkileyciliğinden de faydalanabilmelidir.

Yazılı anlatımcının niteliklerine ait yukarıdaki çıkarımları elde ettiğimiz eserdeki beyitlerin aynı zamanda da Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nda yer alan aşağıdaki yazma kazanımları ile de doğrudan veya dolaylı olarak ilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır:

1. Yazma kurallarını uygulama

1.4. Standart Türkçe ile yazar.

1.5. Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.

1.6. Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.

1.7. Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.

1.9. Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.

2. Planlı yazma

2.1. Yazma konusu hakkında araştırma yapar.

2.2. Yazacaklarının taslağını oluşturur.

2.3. Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.

2.4. Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.

2.5. Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.

2.6. Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.

2.8. Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.

2.9. Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.

2.10. Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.

2.12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

3. Farklı türlerde metinler yazma

3.2. *Düşünce yazıları yazar.*

3.4. *Şiir yazar.*

4. *Kendi yazdıklarını değerlendirme*

4.1. *Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.*

4.2. *Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.*

Yukarıda da görüldüğü gibi eserde yazılı anlatımcının niteliklerine dair çıkarımlarda bulunulan beyitlerin “1. *Yazma kurallarını uygulama*” kazanımına ait 5 (beş), “2. *Planlı yazma*” kazanımına ait 10 (on) farklı alt kazanım ile uyumlu olduğu görülmüştür. Aynı şekilde “3. *Farklı türlerde metinler yazma*” kazanımına ait 2 (iki) ve “4. *Kendi yazdıklarını değerlendirme*” kazanımına ait 2 (iki) olmak üzere bu beyitlerin toplamda 19 (on dokuz) farklı alt kazanım ile uyumlu olduğu sonucu elde edilmiştir.

4.2. Öneriler

4.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Garib-nâme, kaynak alınarak yapılan bu çalışmadan temel dil becerileri ile ilgili elde edilen sonuçlar, eserin ana dili eğitimi açısından önemini ortaya koymaktadır. Öncelikle Garib-nâme'nin gerek içeriği gerekse de Âşık Paşa'nın konuları ele alış şekli ve üslubu yönüyle 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre oluşturulan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında da belirtilen şu amaç ifadesi ile birebir uyumlu olduğu görülmektedir:

“Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirme.”

Bunun yanında, eserin Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nın “*Genel Amaçlar*”ında belirtilen aşağıdaki sekiz farklı amaca hizmet etmesi nedeniyle ana dili eğitimimiz açısından da oldukça önemli olduğu görülmektedir:

1. *Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,*

2. *Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri,*

3. *Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları,*

4. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri,

5. Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri,

6. Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları,

7. Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

8. Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.

Âşık Paşa, temel dil becerileri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili olarak ömrü boyunca çeşitli yollardan (gözlem, okuma, düşünme, eğitim vb.) edindiği tespitlerini eserinde kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı yollardan okuyucularıyla paylaşmıştır. Bu özelliği, eserin ana dili eğitimi açısından elzem bir kaynak olmasını fazlasıyla gerektirmektedir. Bununla birlikte Garib-nâme, taşıdığı daha birçok millî ve kültürel özelliği nedeniyle de bu gerekliliği zarurete dönüştürmektedir.

Günümüzde dil kirliliği artarak devam etmekte ve dilimize her geçen gün farklı farklı yabancı sözcükler girmektedir. Öyle ki artık, yanlış ve dil bilincinden yoksun bir anlayışla anne babalarımız çocuklarına isim koyarken veya esnaflarımızın birçoğu dükkânlarının tabelalarını hazırlarken yabancı dil özentisinin peşinden koşmaktadır. Ana dilinde yaşanan bu erozyon ve kültürel yozlaşma ise birçok kişi tarafından eleştirilmekte ve dildeki bu probleme dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Bu sorun, basılan kitaplarla (*Sinanoğlu, 2005*), yazılan makalelerle (*Karpuz, 2006; Gülsevin, 2006 vb.*) ve yapılan diğer çalışmalarla eleştirilerek ana dilin millet ve millî kültür bilinci açısından önemi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Toplumumuza ana dili bilinci kazandırabilmek ve bu olumsuz gidişata bir son vermek ise ancak ve ancak Âşık Paşa gibi Türk dilini bilinçle ve özenle kullanan edebiyatçıların eserlerini yediden yetmişe insanlarımızla buluşturabilmekle mümkündür. Sadece aşağıda yer alan mısralar bile geçmişte olduğu gibi günümüzde de ana dilimizin, dolayısıyla da millî bilincimizin ve kültürümüzün başka diller karşısında uğramış olduğu erozyona millet olarak “Dur!” diyebilme özgüveni ve anlayışını kazandırması bakımından son derece önemlidir:

*10558-Gerçi kim söylendi bunda Türk dili / İlla ma'lum oldu ma'nî menzili
(Gerçi burada Türkçe söylendi; fakat bu dille de sırlar, manalar ve hikmetlerin menziline ulaşıldı.)*

*10559-Çün bilesin cümle yol menzillerin / Yirmegil sen Türk ü Tâcîk dillerin
(Böylece bütün yolların konaklarını bilirsin; sakın sen Türk ve Tacik dillerine dil uzatma.)*

*10560-Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl / Bunlara düşmiş-ıdı cümle 'ukûl
(Her bir dilde kanun nizam vardı ve bunların üstüne bütün akıllar üşüşmüştü.)*

*10561-Türk diline kimsene bakmaz-ıdı / Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı
(Türk diline ise, kimse bakıp onu araştırmaz ve Türklere asla gönül vermezlerdi.)*

*10562-Türk dahı bilmez-ıdı ol dilleri / İnce yolu ol ulu menzilleri
(Türkler de o dilleri, onların inceliklerini ve büyük konaklarını bilmezdi.)*

*10563-Bu Garîb-nâme anın geldi dile / Kim bu dil ehli dahı ma'nî bile
(İşte bu Garib-nâme onun için yazıldı ve bu dili konuşanların ince sırlara kavuşmaları sağlandı.)*

*10564-Türk dilinde ya'ni ma'nî bulalar / Türk ü Tâcîk cümle yoldaş olalar
(Böylece Türkler ve Tacikler Türkçe ile manalara ulaşıp yoldaş olmalılar.)*

Görülüyor ki Garib-nâme, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006)'nın anlama (dinleme/izleme, okuma) ve anlatma (konuşma, yazma) becerilerine yönelik doğrudan veya örtük öğrenme yoluyla kazandırılabilir bir çok kazanıma sahip bir eserdir. Ayrıca eser, gelecek nesillere dil ve kültür konusunda millî bilincin kazandırılmasına hizmet edebilecek çeşitli nitelikleri içeriğinde barındırması nedeniyle de ana dili eğitimimiz açısından son derece önemli bir kaynaktır.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda uygulamaya yönelik şöyle bir öneri getirilebilir: Garib-nâme, özüne dokunulmadan sadeleştirme, kısaltma ve basitleştirme gibi çeşitli işlemlerden geçirilerek Türkçe eğitiminde gerek temel kaynak niteliğindeki ders kitaplarında gerekse de okuma kitabı vb. yollardan ana dili eğitiminde temel ve yardımcı materyal olarak kullanılmalıdır.

4.2.2. Yapılacak Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile birlikte ana dili eğitiminde de önemli değişiklikler meydana gelmiş ve temel dil becerileri olan dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazmanın ana dili eğitimindeki önemi ön plana çıkmıştır. Bunun

neticesinde de gerek basılan kitaplarda gerekse de üniversiteler bünyesinde hazırlanan tezler ile makale ve bildiri gibi bilimsel çalışmalarda temel dil becerilerinin ağırlığı artmıştır. Ancak, alanda ana dili becerilerine katkı sağlayacağı düşünülen eserler üzerinde yapılan çalışmalar henüz bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır (*Batur, 2012; Arslan, 2012; Çifci ve Yıldırım, 2013; Çifci ve Alevli, 2013*). Bu nedenle başta Türkiye Türkçesinin en güzide örneklerini sunan ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde sade bir Türkçeyle yazılan eserler olmak üzere ana dili eğitimimize katkı sağlayabilecek tüm eserlerimizin gerekli düzenlemelerden sonra eğitim ve öğretim ortamına aktarılması gerekmektedir. Bunun için ise öncelikle yapılacak olan benzer çalışmalarla bu eserlerin ana dili eğitime ve temel dil becerilerine katkı sağlayabilirliğinin ortaya konulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, H. (1999). *Sözlü Anlatım*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım, Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aksan, D. (1977). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- _____. (2011). *Türkçenin Gücü* (13. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alperen, N. (2001). *Türkçe Okuma ve Yazma Eğitimi Rehberi*. Ankara: Alperen Yayınları.
- Altunbay, M. (2012). Dil Öğreniminde ve Öğretiminde Tiyatronun Kullanımı ve Tiyatronun Temel Dil Becerilerine Katkısı. *Turkish Studies, Cilt: 7, Sayı: 4*, s. 747-760.
- Arslan, A. (2012). Kutadgu Bilig’de Dinleme ve Konuşma Becerisine İlişkin Sözler. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:3, Sayı:7*, s. 1-16.
- Baş, B. (2002). Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı:12*, s. 60-68.
- Batur, Z. (2012). Divânü Lûgati’t-Türk’te Anlama ve Anlatma Becerilerine İlişkin Örnekler. *Turkish Studies, Cilt: 7, Sayı: 2*, s. 219-231.
- Batur, Z. ve Yıldırım, G. (2013) Orhun Yazıtlarında Anlama ve Anlatma Becerileri. *Turkish Studies, Cilt: 8, Sayı: 4*, s. 313-333.
- Birinci, N., Korkmaz, Z., Zülfikar, H., Akalın, M., Ercilasun, A.B., Parlatur, İ. ve Gülensoy, T. (2003). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Büyükıldırım, A. (2009). Âşık Paşa’nın Garipnâme’sinde İnsan Bedeniyle İlgili Benzetmeler. *Turkish Studies, Cilt: 4, Sayı: 2*, s. 165-187.
- Calp, M. (2010). *Özel eğitim alanı olarak Türkçe öğretimi* (4. Baskı). Calp, Ş.(Ed.). Ankara: Nobel Yayın.
- Cengiz, R. ve Sarıçiçek, R. (2011). Şiir Üzerine Sosyolojik Çözümleme: Âşık Paşa. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 16*.
- Çağlar, O. (2011). Konuşmanın Oluşumu.
<http://notoku.com/konusmanin-olusumu/#ixzz37xEgDxSm> adresinden
 27/12/2014 tarihinde alınmıştır.

- Çifci, S. ve Alevli, O. (2013). Mantıku't-Tayr'da Temel Dil Becerilerinin Kullanımı. *Turkish Studies, Cilt: 8, Sayı: 4*, s. 525-542.
- Çifci, S. ve Yıldırım, G. (2013). İskendernâme'deki Anlama ve Anlatma Becerileri ile İlgili Unsurlar ve Bunların İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programındaki Yeri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2*, s. 313-331.
- Çifçi, M. (2001). 'Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. II, S. 2*, s. 165-177.
- _____. (2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları. Gülsevin, G. ve Boz, E.(Ed.), *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s. 77-134). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çokakoğlu, O. (2012). *2006 Programına Göre 6.7.8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Masal Metinlerinden Yararlanma Durumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Çanakkale.
- Demir, C. ve Yapıcı, M. (2007) Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: IX, Sayı: 2*, s. 177-192.
- Demirtaş, A. (2013). *Demosthenes*.
<http://www.antalyabugun.com/makale/demosthenes-18640.html> adresinden 27/12/2014 tarihinde alınmıştır.
- Demiray, K. (1971). *Edebiyatta Türler*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- _____. (1991). *Sözlü ve Yazılı Kompozisyon İlkeleri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Demirel, Ö. (1996). *Türkçe Programı ve Öğretimi*. Ankara: Kardeş Yayınları.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2000). *Türkçe öğretimi* (7. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, Y. (2011). *Dinleme Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (1998). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Emiroğlu, S. (2013). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Sorunlarına İlişkin Görüşleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, 11*, s. 269-307.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Konuşma Bozuklukları ve Bunları Düzeltme Yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, Yıl: 6, Sayı: 11*.

- Erkoç E. (2005). *Âşık Paşa ve Oğlu Elvan Çelebi*. Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri.
- Göçgün, Ö. (2004). *Güzel Konuşma Sanatı, Diksiyon-Hitabet* (3. Baskı). Ankara: Günce Yayınları.
- _____. (2009). Süleyman Nazif'te Nükte ve Hazırcevaplık. *Erzurum: A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi(Prof. Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı), Sayı: 39*, s. 173-186.
- Göğüş, B. (1978). *Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Öğretimi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.
- _____. (1993). Türkçe Öğretimine Genel Bir Bakış. Oğuzkan A.F.(Ed.), *Türkçe Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: TED Yayınları, 11, s. 5.
- Gölpınarlı, A. (1941). *Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Batniliği*. İstanbul: Kenan Basımevi.
- Gülensoy, T. (1994). Âşık Paşa'nın Garipnâme'sinde Dini ve Tasavvufi Unsurlar. *Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 5*.
- Güleryüz, H. (2002). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi* (6. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Gülsevin, G. (2006). Dil Kirliliği Sorunu. Gelsevin, G. ve Boz, E.(Ed.). *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s. 135-164). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Günşen A. (2006). *İlk Türkçecilerden Kırşehirli Âşık Paşa Hayatı-Edebi Kişiliği ve Eserleri*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayınları.
- İbragim, D. (2007a). *Âşık Paşa'nın Garib-nâmesi'nde ve Kazak Kültüründe Aile*. Almatı: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu, s. 88-96.
- _____. (2007b). Âşık Paşa'nın Garib-nâmesi'nden Hareketle Anadolu Türk Kültürü ve Kazak Kültürünün Çocuk Konusunda Karşılaştırılması. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, Sayı: 17*, s. 145-162.
- _____. (2008). Garib-nâme'nin Bazı Beyitleriyle Anlam Benzerliği Bulunan Kazak Atasözleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi, No: 38*, s. 157-183.
- İnan, A. (1966). Milliyetin Temeli Olan Dil. *Türk Dili Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 182 C.16, s. 90.
- _____. (1998). *Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk El Yazıları*. Ankara: TTK Yayınları, s. 19.

- Kabadayı, O. (2013). Âşık Paşa ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 2/4, s. 346-352.
- Kabaklı, A. (2008). *Türk Edebiyatı 2*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Karadüz, A. (2010). Dil Becerileri ve Eleştirel Düşünme. *Turkish Studies*, Cilt: 5, Sayı: 3, s. 1566-1593.
- Karakuş, N. ve Baki, Y. (2014). Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl: 7, Sayı: XVII, s. 785-812.
- Karaörs, M. (2011). Âşık Paşa ve Âli Şîr Nevâyî'de Türkçe Sevgisi ve Türkçenin Gücü, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*. Sayı:190, s. 39-60.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karpuz, H.Ö. (2006). Anadili Bilinci Sorunu. Gülsevin, G. ve Boz, E.(Ed.). *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (s. 205-222). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2007). *Yazılı ve Sözlü Anlatım* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kaya, D. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. s. 267-282.
- Kaya, M. (2013). Okuma Yazma Öğretiminde Şiir. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 10, Sayı:1, s. 49-96.
- Keleş, R. (2010). Türk Edebiyatı'nda Nasihat. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum*, s. 183-209.
- Kıbrıs, İ. (2008). Okuma ve Yazma Çalışmalarında Şiir Etkinliklerinden Nasıl Yararlanılabilir?. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, Yıl: 8, s. 53-66.
- Kılıç, Y. (2013). Atebetü'l Hakâyık'ta Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, Cilt: 8, Sayı: 9, s. 1819-1831.
- Korkmaz, A. (1987). *Tamamlayıcı Uygulama Metinleriyle Türkçe Kompozisyon*. Ankara: Ecdâd Neşriyat.
- Korkmaz, Z. (2003). *Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (6. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Köprülü, F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları 2* (2. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- _____. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müd. Basım Evi.
- _____. *Tebliğler Dergisi*. (2005). 2575, Ağustos.
- Mert, E.L. (2014). Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(1). s. 23-48.
- Noyan, B. (1998). *Aşık Paşa-yı Veli*, Ankara: Ardıç Yayınları.
- Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2010). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi* (3. Baskı). Yıldız, C.(Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Okur, A. ve Beyce, E. (2013). Dinleme Becerisinin Kültürümüzdeki Yeri ve Dinleme Eğitiminin Önemi: Kutadgu Bilig Örneği Üzerinden. *Turkish Studies, Cilt: 8, Sayı: 4*, s. 1099-1110.
- Öz, M.F. (2011). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2009). *Dinleme Eğitimi Açısından Türkçe Eğitim Programları, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Konuşmalar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, M. (2008). Âşık Paşa ve Çağdaşlarının Türk Diline Hizmetleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt: 37*, s. 85-104.
- Öztürk, B. ve Altuntaş, İ. (2012). İlköğretim İkinci Kademedeki Konuşma Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşleri: Nitel Araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2*.
- Sever, M. (2008). Garipnâme'de İnsan (Human in Gharibname), *Milli Folklor Dergisi, Yıl: 20, Sayı:78*, s. 28-36.
- Sever, S. (1997). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sinanoğlu, O. (2005). *Bye Bye Türkçe*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Şahin, A., Karadüz, A., Göçer, A., Şahin, E., Coşkun, E., Akyol, H., Gündüz, O., Urgan, S., Şimşek, T., Temur, T. (2009). *İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (2. Baskı). Kırkkılıç, A. ve Akyol, H.(Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şarlı, M. (2000). Garipnâme'de Bulunan Âyet ve Hadisler ile Bunların Kullanılış Amaçları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9*, s. 143-166.

- _____. (2002). Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'nde, Garipnâme'deki Tanıklığına Başvurulmamış Türkçe Kelimeler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13*, s. 225-237.
- Şenbay, N. (2013). *Söz ve Diksiyon Sanatı* (30. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şentürk, A.A. ve Kartal, A. (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (4. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şentürk, H. (2008). *Ana Dil (Türkçe) Öğretilmesinde Tekerlemelerin Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Zonguldak.
- Taşer, S. (2006). *Konuşma Eğitimi* (8. Baskı). İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- TDK (2014) Büyük Türkçe Sözlük. www.tdk.gov.tr
- Teber, M. Çocuklara Nasihat Verilir mi?.
<http://www.mehmetteber.com/2013/02/cocuklara-nasihah-verilir-mi.html>
adresinden 18/07/2014 tarihinde alınmıştır.
- Toker, S. (2011). Türkçenin Anadili Olarak Öğretiminde Ninni ve Tekerlemelerin Yeri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 1 (1) s. 25-29.
- Tunç, S. (2001). Dede Ömer Divanında Söz ve Konuşma Âdâbı ile İlgili Hususlar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 10*, s. 161-181.
- Üçok, N. (2004). *Genel Dilbilim*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Ülgen, E. (2000). Âşık Paşa ve Garipname Üzerine Prof. Dr. Kemâl Yavuz İle Söyleşi. *Türk Dili Dergisi, Sayı: 579*, s. 249-258.
- Vahapzade B. (1999). *Vatan Millet Anadili*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. s. 77.
- Yakut, S. (2007). *Garipnâme'de Ekler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri.
- Yavuz, K. (2000a). *Âşık Paşa, Garib-nâme*.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10669,garib-namepdf.pdf> adresinden 28/12/2014 tarihinde indirilmiştir.
- _____. (2000b). *Âşık Paşa, Garipnâme: Tıpkıbasım, Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma*. C.1/1, C.1/2, C.2/1, C.2/2. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____. (2003). *Âşık Paşa. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 13*, s. 29-39.

- _____. (2004). Çeşitli Yönleri İle Mantıku't-Tayr ve Garib-nâme Mesnevîleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt:31, s. 345-356.
- _____. (2005). Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt:32, s. 223-244.
- _____. (2009). O Türkçeye Âşık-Âşık Paşa (Ayın Dosyası). *Dil ve Edebiyat Derneği Dergisi*, Sayı: 11, s. 21-31.
- Yeniterzi, E. (2001). Konyalı Şair Meşâmî ve Konuşma Âdâbına Dair Bir Nasihatnamesi. *Konya Ticaret Borsası Yeni İpek Yolu, Özel Sayı: 4*.
- Yetiş, K. (2004). Garipname'de Akıl. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: 31, s. 357-380.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Z.A. (2007). *Sınıf Öğretmenlerine Türkçe Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

EKLER

Ek-1: 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programına Göre Dinleme/İzleme Öğrenme Alanı Kazanımları

Ek-2: 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programına Göre Konuşma Öğrenme Alanı Kazanımları

Ek-3: 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programına Göre Okuma Öğrenme Alanı Kazanımları

Ek-4: 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programına Göre Yazma Öğrenme Alanı Kazanımları

**EK-1: 2006 İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM
PROGRAMINA GÖRE DİNLEME/İZLEME ÖĞRENME ALANI
KAZANIMLARI**

1.Dinleme/izleme kurallarını uygulama

- 1.1.Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.
- 1.2.Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.
- 1.3.Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.
- 1.4.Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.

2.Dinlenen/izlenenin anlam ve çözümleme

- 2.1.Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
- 2.2.Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.
- 2.3.Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.
- 2.4.Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.5.Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.
- 2.6.Dinlediklerindeki/izlediklerindeki olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.
- 2.7.Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.
- 2.8.Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.
- 2.9.Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.
- 2.10.Dinlediklerini/izlediklerini kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.
- 2.11.Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.
- 2.12.Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.
- 2.13.Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
- 2.14.Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.
- 2.15.Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.
- 2.16.Dinlediklerinde/izlediklerinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.
- 2.17.İpuçlarından hareketle dinlediklerine/izlediklerine yönelik tahminlerde bulunur.
- 2.18.Dinlediklerinin/izlediklerinin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.

2.19.Dinlediklerinin/izlediklerinin başlığı/adı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.

2.20.Dinlediği/izlediği metne farklı başlıklar bulur.

2.21.Görsel/işitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilgi kurar.

2.22.Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.

2.23.Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.

2.24.Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.

2.25.Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.

3.Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme

3.1.Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

3.2.Dinlediklerini/izlediklerini içerik yönünden değerlendirir.

3.3.Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.

4.Söz varlığını zenginleştirme

4.1.Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.

4.2.Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.

4.3.Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır.

4.4.Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.

4.5.Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

4.6.Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.

5.Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma

5.1.Yaşına ve seviyesine uygun sanat ve bilim etkinliklerine dinleyici/izleyici olarak katılır.

5.2.Şiir, hikâye, masal dinletilerine katılır.

5.3.Çok yönlü iletişim araçlarındaki yayınlardan ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olanlarını takip eder.

5.4.Kaset, CD, film vb. kaynaklardan kişisel arşiv oluşturur.

EK-2: 2006 İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE KONUŞMA ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARI

1.Konuşma kurallarını uygulama

- 1.1.Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.
- 1.2.Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.
- 1.3.Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.
- 1.4.Standart Türkçe ile konuşur.
- 1.5.Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
- 1.6.Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
- 1.7.Karşısındakinin algılamakta zorluk çekmeyeceği bir hızda ve akıcı biçimde konuşur.
- 1.8.Konuşmasında nezaket kurallarına uyar.
- 1.9.Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.
- 1.10.Konuşmasında sebep-sonuç ilişkileri kurar.
- 1.11.Konuşmasında amaç-sonuç ilişkileri kurar.
- 1.12.Tekrara düşmeden konuşur.
- 1.13.Konuşmayı uygun ifadelerle bitirir.

2.Sesini ve beden dilini etkili kullanma

- 2.1.Konuşurken nefesini ayarlar.
- 2.2.İşitilebilir bir sesle konuşur.
- 2.3.Kelimeleri doğru telaffuz eder.
- 2.4.Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.
- 2.5.Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.
- 2.6.Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.
- 2.7.Sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat eder.
- 2.8.Canlandırmalarda, sesini varlık ve kahramanları çağrıştıracak şekilde kullanır.
- 2.9.Dinleyicilerle göz teması kurar.

3.Hazırlıklı konuşmalar yapma

- 3.1.Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.

- 3.2.Konuşma metni hazırlar.
- 3.3.Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.
- 3.4.Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.
- 3.5.Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.
- 3.6.Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
- 3.7.Konuşmasını sunarken görsel, işitsel materyalleri ve farklı iletişim araçlarını kullanır.
- 3.8.Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.
- 3.9.Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.
- 3.10.Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.
- 3.11.Konuşmasını belirlenen sürede ve teşekkür cümleleriyle sona erdirir.
- 3.12.Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.

4.Kendi konuşmasını değerlendirme

- 4.1.Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.
- 4.2.Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
- 4.3.Konuşmasını sunum tekniği yönünden değerlendirir.
- 4.4.Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.

5.Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

- 5.1.Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.
- 5.2.Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.
- 5.3.Sorunlarına konuşarak çözüm arar.
- 5.4.Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.

EK-3: 2006 İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE OKUMA ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARI

1.Okuma kurallarını uygulama

- 1.1.Sesini ve beden dilini etkili kullanır.
- 1.2.Akıcı biçimde okur.
- 1.3.Kelimeleri doğru telaffuz eder.
- 1.4.Sözün ezgisine dikkat ederek okur.
- 1.5.Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.

2.Okuduğu metni anlama ve çözümleme

- 2.1.Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.
- 2.2.Metindeki anahtar kelimeleri belirler.
- 2.3.Metnin konusunu belirler.
- 2.4.Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.
- 2.5.Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.
- 2.6.Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.
- 2.7.Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.
- 2.8.Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.
- 2.9.Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.
- 2.10.Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.
- 2.11.Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.
- 2.12.Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.
- 2.13.Metne ilişkin sorulara cevap verir.
- 2.14.Metne ilişkin sorular oluşturur.
- 2.15.Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.
- 2.16.Metnin planını kavrar.
- 2.17.Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.
- 2.18.Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.
- 2.19.Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.
- 2.20.Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.

2.21.Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.

2.22.Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.

2.23.Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.

2.24.Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.

2.25.Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.

2.26.Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.

2.27.Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.

2.28.Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.

2.29.Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.

2.30.Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.

2.31Metnin yazarı veya şairi hakkında bilgi edinir.

3.Okuduğu metni değerlendirme

3.1.Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.

3.2.Metni içerik yönünden değerlendirir.

4.Söz varlığını zenginleştirme

4.1.Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.

4.2.Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.

4.3.Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.

4.4.Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.

5.Okuma alışkanlığı kazanma

5.1.Okuma planı yapar.

5.2.Farklı türlerde metinler okur.

5.3.Sürelî yayınları takip eder.

5.4.Okuduğu kitaplardan kitaplık oluşturur.

5.5.Kitaplık, kütüphane, kitap fuarı ve kitap evlerinden faydalanır.

5.6.Okudukları ile ilgili duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşır.

5.7.Şiir ezberler, şiir dinletileri düzenler, ezberlediği şiirleri uygun ortamlarda okur.

5.8.Ailesi ile okuma saatleri düzenler.

5.9.Beğendiği kısa yazıları ezberler.

EK-4: 2006 İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMINA GÖRE YAZMA ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARI

1.Yazma kurallarını uygulama

- 1.2.Kâğıt ve sayfa düzenine dikkat eder.
- 1.3.Düzgün, okunaklı ve işlek “bitişik eğik yazı”yla yazar.
- 1.4.Elektronik ortamdaki yazışmalarda biçim ile ilgili kurallara uyar.
- 1.5.Standart Türkçe ile yazar.
- 1.6.Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.
- 1.7.Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.
- 1.8.Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.
- 1.9.Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.
- 1.10.Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.
- 1.11.Tekrara düşmeden yazar.
- 1.12.Yazım ve noktalama kurallarına uyar.

2.Planlı yazma

- 2.1.Yazma konusu hakkında araştırma yapar.
- 2.2.Yazacaklarının taslağını oluşturur.
- 2.3.Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.
- 2.4.Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.
- 2.5.Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.
- 2.6.Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.
- 2.7.Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.
- 2.8.Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.
- 2.9.Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.
- 2.10.Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.
- 2.11.Dipnot, kaynakça, özet, içindikiler vb. kısımları uygun şekilde düzenler.
- 2.12.Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.

3.Farklı türlerde metinler yazma

- 3.1.Olay yazıları yazar.
- 3.2.Düşünce yazıları yazar.
- 3.3.Bildirme yazıları yazar.
- 3.4.Şiir yazar.

4.Kendi yazdıklarını değerlendirme

- 4.1.Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.
- 4.2.Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.
- 4.3.Yazdıklarını yazım ve noktalama kurallarına uygunluk yönünden değerlendirir

5.Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma

- 5.1.Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.
- 5.2.Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.
- 5.3.İlgi alanına göre yazar.
- 5.4.Şiir defteri tutar.
- 5.5.Günlük tutar.
- 5.6.Beğendiği sözleri, metinleri ve şiirleri derler.
- 5.7.Okul dergisi ve gazetesi için yazılar hazırlar.
- 5.8.Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır.
- 5.9.Yazdıklarından arşiv oluşturur.
- 5.10.Yazma yarışmalarına katılır.

6.Yazım ve noktalama kurallarını uygulama

- 6.1.Yazım kurallarını kavrayarak uygular.
- 6.2.Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.